

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1975

BRNO 1977

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1975

BRNO 1977

PD 1520/

1945. (1947.)

04412/79 p

Akademik Josef P o u l í k , místopředseda Československé akademie věd a ředitel Archeologického ústavu ČSAV se narodil 6. srpna 1910 v Jiřikovcích u Brna v rodině stolařského mistra. Zájem o nejstarší dějiny našich zemí, jimž se věnoval s nadšením již od dětských let, se mu stal nakonec životním cílem a přivedl jej až do čela československé archeologie. Svoje síly věnoval akademik J. Poulík především otázkám nejstarší historie našich národů, předkům dnešních Čechu a Slováků. S jeho jménem zůstanou navždy spjaty výzkumy na jižní Moravě v Přebuzích, Starých Zámčích u Lísně, Dol. Věstonicích a zejména v Mikulčicích u Hodonína, kromě nespočetných objevů na dalších nalezištích, které přinesly zcela nové poznatky o životě Slovanů v 6. - 10. stol.n.l. a objektivně poukázaly na významnou roli slovanského etnika v tehdejší Střední Evropě. Řadu výzkumů na těchto sídlišťích a pohřebišťích prováděl akademik J. Poulík za velmi ztížených podmínek v době nacistické okupace našich zemí.

Akademik Josef Poulík řídí již třicet let osudy brněnského Archeologického ústavu, pracoviště VIII. všeodborového sjezdu, který pod jeho vedením vyrostl ze skromných počátků v instituci uznávanou u nás i v zahraničí.

K šedesátým pátým narozeninám přejeme akademiku J. Poulíkovi upřímně a z celého srdce pevné zdraví a ještě mnoho úspěšných let v činné práci k prospěchu československé archeologie.

PhDr. Rudolf T i c h ý CSc.

B. Kl í m a : Výzkum paleolitické stanice u Dolních Věstonic /okr. Břeclav. - Grabung der paläolithischen Station bei Dolní Věstonice /Bez. Břeclav/.....	8
B. Kl í m a : Preventivní výzkum paleolitické stanice v Přerově-Předmostí /okr. Přerov./ - Präventivgrabung der paläolithischen Station in Přerov-Předmostí /Bez. Přerov/.....	9
B. Kl í m a : Nález mamutích kostí u Milovic /okr. Břeclav/. - Fund von Mammutknochen bei Milovice /Bez. Břeclav/.....	10
J. P a v e l č í k : Další moustierské nálezy z Otice /okr. Opava/. - Weitere Moustérienfund aus Otice /Bez. Opava/.....	10
J. P a v e l č í k : Paleolitický nález z Bělé /okr. Opava/. - Paläolithischer Fund aus Bělá /Bez. Opava/.....	11
J. P a v e l č í k : Epipaleolitická stanice v Záblatí /okr. Karviná/. - Epipaläolithische Station in Záblatí /Bez. Karviná/.....	11
R. J a n o š í k : Ojedinelý nález kopytovitého klínu ze Seninky /okr. Vsetín/. - Einzelfund eines Schuhleistenkeiles aus Seninka /Bez. Vsetín/.....	11
Č. S t a ň a : Chata s moravskou malovanou keramikou v Rajhradě /okr. Brno-venkov/. - Erdhütte mit mährischer bemalter Keramik in Rajhrad /Bez. Brno-venkov/.....	12
J. U n g e r : Objekt mit mährischer bemalter Keramik in Křepice /Bez. Břeclav/.....	13
J. P a v e l č í k : IX. Grabungsetappe in Hlinsko bei Lipník /Bez. Přerov/.....	13
E. O p r a v í l : K nejstarším dokladům lnu /Linum usitatissimum L./ na území ČSSR z Hlinska a Mohelnice /okr. Přerov, Šumperk/. - Zu den ältesten Leinbelegen /Linum usitatissimum L./ im Raume der ČSSR aus Hlinsko und Mohelnice /Bez. Přerov, Šumperk/.....	14
V. D o h n a l : Kulturní jáma s keramikou nálevkovitých pohárů v Blatci /okr. Olomouc/. - Kulturgrube mit Trichterbecherkeramik in Blatec /Bez. Olomouc/.....	15
A. M e d u n o v á : Kulturní jáma s nálevkovitými poháry v Ivančicích /okr. Brno-venko. - Kulturgrube mit Trichterbechern in Ivančice /Bez. Brno-venkov/.....	16
J. T e j r a l : Kostrové hroby z protoúnětického období v Otnicích /okr. Vyškov/. - Körpergräber aus dem Protoúneticer Zeitabschnitt in Otnice /Bez. Vyškov/.....	16
S. S t u c h l í k : Pokračování záchranného výzkumu únětického sídliště ve Šlapanicích /okr. Brno-venkov/. - Fortsetzung der Rettungsgrabung der Úneticer Siedlung in Šlapanice /Bez. Brno-venkov/.....	17
S. S t u c h l í k : Záchranný výzkum únětických hrobů ve Zbýšově /okr. Vyškov/. - Rettungsgrabung von Úneticer Gräbern in Zbýšov /Bez. Vyškov/.....	17
M. S t l o u k a l : Antropologický posudek o kostrách ze Zbýšova /okr. Vyškov/. - Anthropologische Begutachtung der Skelette aus Zbýšov /Bez. Vyškov/.....	18
I. P e š k a ř : Nález keramiky únětické kultury u Mušova /okr. Břeclav/. - Keramikfund der Úneticer Kultur bei Mušov /Bez. Břeclav/.....	18
M. S t l o u k a l : Únětické kostry z Rajhradice /okr. Brno-venkov/. - Úneticer Skelette aus Rajhradice /Bez. Brno-venkov/.....	19
J. U n g e r : Grab der Úneticer Kultur aus Velké Němčice /Bez. Břeclav/.....	19
B. Kl í m a : Únětický sídlištní objekt u Mušova /okr. Břeclav/. - Úneticer Siedlungsobjekt in Mušov /Bez. Břeclav/.....	19
S. S t u c h l í k : Sídliště z doby bronzové v Bulharech /okr. Břeclav/. - Siedlung aus der Bronzezeit in Bulhary /Bez. Břeclav/.....	20
V. D o h n a l : Dokončení záchranného výzkumu na pozdněbronzovém hradisku na kopci Tepenec, obec Jívová /okr. Olomouc/. - Beendigung der Rettungsgrabung auf dem spätbronzezeitlichen Burgwall auf der Anhöhe Tepenec, Gemeinde Jívová /Bez. Olomouc/.....	21

V. Dohnal : Pozdněbronзовé sídlištní nálezy z Blatce /okr. Olomouc/. - Spätbronzezeitliche Siedlungsfunde aus Blatec /Bez. Olomouc/	22
J. Čížmářová : Objekt z pozdní doby bronzové v Brněnských Ivanovicích /okr. Brno-město/. - Objekt aus der späten Bronzezeit in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno-město/	23
J. Unger : Gruben aus der Bronzezeit in Pohořelice /Bez. Břeclav/.....	24
V. Dohnal : Starolужицкé a mohylovo-věteřovské nálezy v Olomouci /okr. Olomouc/. - Altlausitzer und Hügelgräber-Věteřover Funde in Olomouc /Bez. Olomouc/.....	24
J. Říhovský : Stopy velatického sídliště a pohřebiště ze Šlapanic /okr. Brno-venkov/. - Spuren einer Velaticer Siedlung und eines Gräberfeldes aus Šlapanice /Bez. Brno-venkov/.....	24
J. Říhovský : Pohřebiště podolské fáze středodunajských popelnicových polí v Podolí /okr. Brno-venkov/. - Gräberfeld der Podoler Phase der donauländischen Urnenfelderkultur in Podolí /Bez. Brno-venkov/.....	26
J. Říhovský : Nález keramiky kultury popelnicových polí u Bulhar /okr. Břeclav/. - Ein Keramikfund der Urnenfelderkultur bei Bulhary /Bez. Břeclav/.....	27
B. Václavová : Záchranný výzkum v Mušově /okr. Břeclav/. - Rettungsgrabung in Mušov /Bez. Břeclav/.....	28
M. Stloukal : Kostra z výzkumu v Mušově /okr. Břeclav/. - Das Skelett aus der Grabung in Mušov /Bez. Břeclav/	28
J. Nekvasil : Sídlištní nález lužické kultury z Kostelce u Holešova /okr. Kroměříž/. - Siedlungsfund der Lausitzer Kultur aus Kostelec bei Holešov /Bez. Kroměříž/	29
J. Nekvasil : Hradisko lužické kultury nad Kostelcem u Holešova /okr. Kroměříž/. - Ein Burgwall der Lausitzer Kultur oberhalb von Kostelec bei Holešov /Bez. Kroměříž/	30
J. Nekvasil : K významu nedokončeného opevnění na Hradisku u Bohuslavic /okr. Hodonín/. - Zur Bedeutung der nicht beendeten Befestigung auf Hradisko bei Bohuslavice /Bez. Hodonín/ ..	31
V. Dohnal : Lužická keramika v Cholině /okr. Olomouc/. - Lausitzer Keramik in Cholina /Bez. Olomouc/	31
V. Dohnal : Lužická žlábkovaná keramika z Nákla /okr. Olomouc/. - Lausitzer Riefkeramik aus Náklo /Bez. Olomouc/	32
K. Ludikovský, Z. Měřínský : Halštatský sídelní objekt v pískovně v Bulharech /okr. Břeclav/. - Hallstattzeitliches Siedlungsobjekt in der Sandgrube in Bulhary /Bez. Břeclav/	32
J. Čížmářová : Halštatské sídlištní objekty z Brněnských Ivanovic /okr. Brno-město/. - Hallstattzeitliche Siedlungsobjekte aus Brněnské Ivanovice /Bez. Brno-město/.....	33
J. Chochol : Lidské kostrové pozůstatky z halštatského sídlištního objektu v Brněnských Ivanovicích /okr. Brno-město/. - Menschliche Knochenüberreste aus dem hallstattzeitlichen Siedlungsobjekt in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno-město/	34
L. Peške : Zvířecí kosti z halštatských sídlištních objektů z Brněnských Ivanovic /okr. Brno-město/. - Tierknochen aus hallstattzeitlichen Siedlungsobjekten in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno-město/	34
R. Janošík : Bronzový depot z Krhové u Valašského Meziříčí /okr. Vsetín/. - Bronzedepot aus Krhová bei Valašské Meziříčí /Bez. Vsetín/.....	35
J. Nekvasil : Další prozkoumaná část horákovského sídliště v Rajhradě /okr. Brno-venkov/. - Der weitere untersuchte Teil der Horákovver Siedlung in Rajhrad /Bez. Brno-venkov/	36
M. Stloukal : Kostra z horákovské sídlištní jámy v Rajhradě /okr. Brno-venkov/. - Das Skelett aus einer Horákovver Siedlungsgrube in Rajhrad /Bez. Brno-venkov/	37
J. Nekvasil : Pokračování záchranného výzkumu horákovského sídliště ve Šlapanicích /okr. Brno-venkov/. - Fortsetzung der Rettungsgrabung der Horákovver Siedlung in Šlapanice /Bez. Brno-venkov/	38
K. Ludikovský : Keltické oppidum Hostýn, obec Chvalčov /okr. Kroměříž/. - Keltisches Oppidum Hostýn, Gemeinde Chvalčov /Bez. Kroměříž/	38
K. Ludikovský : Výzkum keltického sídliště v Bořitově v roce 1975 /okr. Blansko/. - Grabung der keltischen Siedlung in Bořitov im Jahre 1975 /Bez. Blansko/	39

J. U n g e r :	Latènezeitliche Gräber in Nosislav /Bez. Břeclav/	41
I. P e š k a ř :	Pokračování výzkumu v trati "Padělky" v Křižanovicích u Bučovic /okr. Vyškov/. - Fortsetzung der Grabung in der Flur "Padělky" in Křižanovice bei Bučovice /bez. Vyškov/	41
Z. M ě ř í n s k ý :	Terra sigillata z římské stanice u Mušova /okr. Břeclav/. - Terra sigillata aus der römischen Station bei Mušov /Bez. Břeclav/	42
J. T e j r a l :	Zachraňovací výzkum v písečnicku u obce Ladná /okr. Břeclav/. - Rettungsgrabung in der Sandgrube bei der Gemeinde Ladná /Bez. Břeclav/	43
K. L u d i k o v s k ý , V. S o u c h o p o v á , V. H a š e k :	Baterie železářských pecí z mladší doby římské v Sudicích /okr. Blansko/. - Eine Batterie von Eisenverhüttungsöfen aus der jün- geren römischen Kaiserzeit in Sudice /Bez. Blansko/	44
M. S t l o u k a l :	Antropologický materiál z pohřebiště z doby stěhování národů a z pozdní doby hradištní u Šakvic /okr. Břeclav/. - Anthropologisches Material von dem Gräberfeld aus der Völkerwanderungs- und aus der späten Burgwallzeit bei Šakvice /Bez. Břeclav/	45
Z. K l a n i c a :	Vorläufiger Bericht über die Ergebnisse der 22. Grabungssaison des slawischen Burgwalles in Mikulčice /Bez. Hodonín/	48
T. K u č e r o v s k á :	Soupis nálezů mincí ze systematického výzkumu velkomoravského hradiště v Mikulčicích 1960 - 1969 /okr. Hodonín/. - Münzenfundverzeichnis von der systematischen Grabung des grossmährischen Burgwalles in Mikulčice 1960 - 1969 /Bez. Hodonín/	49
Z. K l a n i c a :	První sezona výzkumu sídliště v trati "Zbrod" u Mutěnic /okr. Hodonín/. - Die erste Grabungssaison in der Flur Zbrod bei Mutěnice /Bez. Hodonín/	52
Z. K l a n i c a :	Kostrové hroby z 8. - 9. století v Prušánkách /okr. Hodonín/. - Körpergräber aus dem 8. - 9. Jahrhundert in Prušánky /Bez. Hodonín/	53
Z. K l a n i c a :	Birituální pohřebiště z doby hradištní a pravěké sídliště a pohřebiště v Nechvalín- ně /okr. Hodonín/. - Birituales Gräberfeld aus der Burgwallzeit und eine prähistorische Sied- lung und Gräberfeld in Nechvalín /Bez. Hodonín/	53
Č. S t a ň a :	Slovanská pohřebiště v Rajhradě a v Rajhradicích u Rebešovic /okr. Brno-venkov/. - Slawische Gräberfelder in Rajhrad und in Rajhradice bei Rebešovice /Bez. Brno-venkov/...	54
Č. S t a ň a :	Zachraňovací výzkum "U sýpky" v Rajhradicích /okr. Brno - venkov/. - Rettungs- grabung "U sýpky" /beim Speicher/ in Rajhradice /Bez. Brno-venkov/	56
B. D o s t á l , J. V i g n a t i o v á , A. Š i k :	Výzkumy v Břeclavi-Pohansku v roce 1975. - Grabungen in Břeclav-Pohansko im Jahre 1975	56
M. K o s t e l n í k o v á :	Výzkum hradiště "Petrova louka" u Strachotína v roce 1975 /okr. Bře- clav/. - Grabung des Burgwalles Petrova louka bei Strachotín im Jahre 1975 /Bez. Břeclav/..	58
A. Z e m a n , P. H a v l í č e k :	Geomorfologická pozice lokality Strachotín - "Petrova louka" /okr. Břeclav/. - Geomorphologische Situation der Lokalität Strachotín-Petrova louka /Bez. Břeclav/	59
Z. M ě ř í n s k ý :	Zjišťovací výzkum slovanského osídlení Hostýna /okr. Kroměříž/. - Feststel- lungsgrabung der slawischen Besiedlung von Hostýn /Bez. Kroměříž/	60
Z. M ě ř í n s k ý :	Další nálezy ze slovanského sídliště u Poštorné /okr. Břeclav/. - Weitere Fun- de aus der slawischen Siedlung bei Poštorná /Bez. Břeclav/	60
J. U n g e r :	Objev středohradištního pohřebiště u Velkých Bílovic /okr. Břeclav/. - Entdeckung eines mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes bei Velké Bílovice /Bez. Břeclav/	61
B. K l í m a :	Nádobka z doby hradištní od Strachotína /okr. Břeclav/. - Ein Gefäß aus der Burg- wallzeit von Strachotín /Bez. Břeclav/	61
A. P r u d k á :	Jáma ze střední doby hradištní v Prostějově /okr. Prostějov/. - Eine Grube aus der mittleren Burgwallzeit in Prostějov /Bez. Prostějov/	62
V. D o h n a l :	Mladohradištní pohřebiště v Drahanovicích /okr. Olomouc/. - Jungburgwallzeitli- ches Gräberfeld in Drahanovice /Bez. Olomouc/	62
V. D o h n a l :	Mladohradištní nálezy na náměstí Republiky v Olomouci /okr. Olomouc/. - Jung- burgwallzeitliche Funde auf dem Platz der Republik in Olomouc /Bez. Olomouc/	63

V. D o h n a l : Pozdněhradištní keramika z Tršic /okr. Olomouc/. - Spätburgwallzeitliche Keramik aus Tršice /Bez. Olomouc/	64
V. D o h n a l : Pozdněhradištní nálezy z Velkého Újezda /okr. Olomouc/. - Spätburgwallzeitliche Funde aus Velký Újezd /Bez. Olomouc/	64
B. N o v o t n ý : Zaniklá ves z pozdní doby hradištní u Studnice na Telčsku /okr. Jihlava/. - Dorfwüstung aus dem 11. - 12. Jahrhundert bei Studnice in der Umgebung von Telč /Bez. Jihlava/	65
J. U n g e r : Jungburgwallzeitliche und mittelalterliche Funde aus Křepice /Bez. Břeclav/	66
D. C e j n k o v á : Raně středověký výzkum v Brně-Komárově /okr. Brno-město/. - Frühmittelalterliche Grabung in Brno-Komárov /Bez. Brno-město/	66
Z. M ě ř í n s k ý : Dohled a záchranný výzkum při pozemních úpravách v místech zaniklé středověké osady Studýň u Zbýšova /okr. Brno-venkov/. - Aufsicht und Rettungsgrabung bei Terrainherrichtungen an den Stellen der mittelalterlichen Wüstung Studýň bei Zbýšov /Bez. Brno-venkov/	67
Z. M ě ř í n s k ý , J. U n g e r : Záchranný výzkum na zaniklé osadě Koválovu Žabčic /okr. Brno-venkov/. - Rettungsgrabung auf der mittelalterlichen Wüstung Koválov bei Žabčice /Bez. Brno-venkov/	69
Z. M ě ř í n s k ý : Průzkum v místech zaniklé středověké osady Potvorovice, obec Nový Poddvorov /okr. Hodonín/. - Untersuchung an Stellen der mittelalterlichen Dorfwüstung Potvorovice, Gemeinde Nový Poddvorov /Bez. Hodonín/	70
Z. M ě ř í n s k ý : Nález středověké ostruhy v Moravské Nové Vsi /okr. Břeclav/. - Fund eines mittelalterlichen Spornes in Moravská Nová Ves /Bez. Břeclav/	71
V. G o š : Záchranný výzkum tvrze v Jeseníku /okr. Šumperk/. - Rettungsgrabung einer Feste in Jeseník /Bez. Šumperk/	71
D. Š a u r o v á : Pokračování výzkumu zaniklé středověké vesnice Vilémov na Drahanské vrchovině, obec Ruprechtov /okr. Vyškov/. - Fortsetzung der Grabung der Dorfwüstung Vilémov auf der Drahaner Hochebene, Gemeinde Ruprechtov /Bez. Vyškov/	72
D. Š a u r o v á : Začátek výzkumu zaniklého hrádku Kepkova /obec Nížkovice-Heršpice/ /okr. Vyškov/. - Grabungsbeginn der Hausbergwüstung Kepkov, Gemeinde Nížkovice-Heršpice /Bez. Vyškov/	73
V. D o h n a l : Beendigung der Grabung des Paradieshofes bei dem Dom von Olomouc /Bez. Olomouc/	74
V. B u r i a n : Výzkum kartouzy v Dolanech /okr. Olomouc/. - Grabung der Kartause in Dolany /Bez. Olomouc/	76
V. B u r i a n : Nálezy středověké keramiky na tvrzišti v Majetíně /okr. Olomouc/. - Funde mittelalterlicher Keramik auf der Feste in Majetín /Bez. Olomouc/	79
V. B u r i a n : Podzemní prostory v okruhu Kláštera Hradiska v Olomouci /okr. Olomouc/. - Unterirdische Räume im Umkreis des Klosters Hradisko in Olomouc /Bez. Olomouc/	80
J. N o v á k , J. K a r e l : Zaniklé středověké sídliště v Rýmařově /okr. Bruntál/. - Mittelalterliche Siedlungswüstung in Rýmařov /Bez. Bruntál/	81
Z. H i m m e l o v á : Objev hrobky v kostele sv. Trojice v Brně-Králově Poli /okr. Brno-město/. - Entdeckung einer Gruft in der Kirche der Hl. Dreifaltigkeit in Brno-Královo Pole /Bez. Brno-město/	82
A. P r u d k á : Středověký hospodářský objekt v Prostějově /okr. Prostějov/. - Mittelalterliches landwirtschaftliches Objekt in Prostějov /Bez. Prostějov/	83
B. N o v o t n ý : Záchranný výzkum středověkých objektů v historickém jádru města Jihlavy /okr. Jihlava/. - Rettungsgrabung mittelalterlicher Objekte im historischen Stadtkern von Jihlava /Bez. Jihlava/	84
D. J e l í n k o v á : Záchranný výzkum feudálního sídla v Mor. Třebové-Udánkách /okr. Svitavy/. - Rettungsgrabung des feudalen Sitzes in Moravská Třebová-Udánky /Bez. Svitavy/	87
J. U n g e r : Třetí výzkumná sezona na středověkém hrádku "Kulatý kopec" u Žabčic /okr. Brno-venkov/. - Dritte Grabungssaison auf dem mittelalterlichen Hausberg "Kulatý kopec" bei Žabčice /Bez. Brno-venkov/	88

P. J. M i c h n a : Objev hařového říčního přechodu v Uničově /okr. Olomouc/. - Entdeckung eines Fashinenflussüberganges in Uničov /Bez. Olomouc/.....	89
J. U n g e r : Fund der mittelalterlichen Keramik in Uherčice /Bez. Břeclav/	89
M. S t l o u k a l : Kostry ze záchranné akce ve Slavkově /okr. Vyškov/. - Skelette von der Rettungsaktion in Slavkov /Bez. Vyškov/.....	89
J. P a v e l č í k : Středověké nálezy z Albrechtic /okr. Karviná/. - Mittelalterliche Funde aus Albrechtice /Bez. Karviná/	91
J. P a v e l č í k : Nálezy od zemanské tvrze ve Hlinsku /okr. Přerov/. - Funde von der Feste eines Landedelmannes in Hlinsko /Bez. Přerov/	92
K. L u d i k o v s k ý , D. K o l b i n g e r : Depot pražských grořů v Horní Mořtěníci /okr. Přerov/. - Depot von Prager Groschen in Horní Mořtěníce /Bez. Přerov/	92
J. B l á h a : Stříbrný poklad z období třicetileté války z Pornic /okr. Kroměříř/. - Silberner Schatzfund aus dem dreissigjähriigen Krieg aus Pornice /Bez. Kroměříř/	93
F. K ü h n : Obilí z hradu Rokštýn u Luk nad Jihlavou /okr. Jihlava/. - Getreide aus der Burg Rokštýn bei Luka nad Jihlavou /Bez. Jihlava/	93
E. O p r a v í l : První nález meruňky /Armeniaca vulgaris Lam./ v Olomouci /okr. Olomouc/. - Der erste Aprikosenfund /Armeniaca vulgaris Lam./ in Olomouc /Bez. Olomouc/	94
J. K o v á r n í k : Terénní průzkum regionu horního toku Rokytné a Jeviřovky /okr. Třebíč, Znojmo/. - Terrainerforschung der Region des oberen Flusslaufes der Rokytná und Jeviřovka /Bez. Třebíč, Znojmo/.....	95
V. D o h n a l : Pravěké nálezy v Gottwaldově-Malenovicích /okr. Gottwaldov/. - Prähistorische Funde in Gottwaldov-Malenovice /Bez. Gottwaldov/	97
B. K l í m a : Nové nálezy z Lednice /okr. Břeclav/. - Neue Funde aus Lednice /Bez. Břeclav/	97
B. K l í m a : Zachraňovací výzkum na stavbě silnice u Dolních Věstonic /okr. Břeclav/. - Rettungsgrabung auf dem Strassenbau bei Dolní Věstonice /Bez. Břeclav/	98
S. S t u c h l í k : Zjiřtřovací výzkum v Příkladkách /okr. Břeclav/. - Feststellungsgrabung in Příkladky /Bez. Břeclav/.....	99
J. P a v e l č í k : Další nálezy z nové chmelnice u Lipníka /okr. Břeclav/. - Weitere Funde aus dem neuen Hopfenfeld in Lipník /Bez. Přerov/	99
M. ř m í d : Nová pravěká sídliřtě na katastru obce Bílovice-Lutotín /okr. Prostějov/. - Neue prähistorische Siedlung im Kataster der Gemeinde Bílovice-Lutotín /Bez. Prostějov/	100
J. U n g e r : Pravěké a středověké nálezy z Brumovic, Krumvíře a Kobylí /okr. Břeclav/. - Prähistorische und mittelalterliche Funde aus Brumovice, Krumvíř a Kobylí /Bez. Břeclav/	101
J. U n g e r : Pravěké a středověké nálezy ze řakvic /okr. Břeclav/. - Prähistorische und mittelalterliche Funde aus řakvice /Bez. Břeclav/.....	101
L. P á g o : Stabilizační úprava rzi železných součástí spojených s dřevěnými archeologickými nálezy. - Stabilisierungsherrichtungen des Rostes eiserner Bestandteile, die mit archäologischen Holzfunden verbunden sind	102
L. P á g o : Význam tanátových úprav v ošetřování železných archeologických nálezů. - Bedeutung der Tannatherrichtungen bei der Behandlung eiserner archäologischer Funde	104
Výzkumy a záchranné akce na Moravě 1975	107
Seznam publikací Archeologického ústavu řSAV v Brně	109

V Ý Z K U M P A L E O L I T I C K É S T A N I C E U D O L N Í C H V Ě S T O N I C

/ okr. Břeclav /

Bohuslav Klíma, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 1 - 2 /

V rámci hlavních plánovaných úkolů probíhal výzkum paleolitické stanice u Dolních Věstonic jako zachraňovací a preventivní akce v r. 1975 od května až do konce listopadu. Jeho cílem bylo prošetření těch areálů ve střední části naleziště, kde rozsáhlé terenní úpravy zachytily náleзовé horizonty anebo kde se kulturní vrstva dostala do blízkosti nového povrchu a tím i do zony možného narušení při orbě. Úkol byl splněn jen za cenu překonávání tíživého nedostatku pracovních sil a již koncem roku mohly zde být předány větší úseky dalšímu zemědělskému obdělávání.

Kromě menší souvislé plochy / 3 x 8 m /, která navazovala na výkop z roku 1942, ověřovalo průběh náleзовých horizontů dalších sedm drobných šachtic a rozsahem omezených plošných odkryvů. Hlavní výkop /A/ sledoval kulturní vrstvu, která se od boku sesuté kry nořila pod mladší nasunutě došky a která teprve v hloubce kolem čtyř metrů narůstala do podoby sídlištní vrstvy. V omezeném prostoru dokládala určitou koncentraci pobytu hlavně dvěma ohništi a soliflukcí rozvlečenými popelišti se značným množstvím čistých uhlíků po dřevu. Z těch mohly být v postačující míře odeslány vzorky ke stanovení absolutního stáří radiokarbonovou datovací metodou. Zatím dostupné datum pro věstonickou stanici bylo získáno ze zbytku uhlíků z dřívějších výkopů a tedy z materiálu, který nebyl odebrán a uchováván podle platných navedů a k němuž chyběla i bližší lokalizace, stratigrafická poloha a ostatní údaje. Rozbor nových vzorků bude tedy podstatně spolehlivější.

Kulturní vrstva obsahovala méně početné kamenné nástroje, několik ozdobných předmětů a ojedinělé nástroje kostěné, ale poměrně hojné kosti ulovené zvěře. Seskupení kosterných zbytků, často ještě i v anatomickém pořádku, odpovídalo menší odpadové skládce a patřilo hlavně drobné zvěři /sob, vlk, rosomák, kun, liška, zajíc/ a v menší míře přirozeně také mamutu. Podrobné studium profilu ukázalo, že kulturní vrstvu nepředstavuje pět rovnoměrně a ve vzájemné superposici uložených složek, jak by to vyplývalo ze zachované dokumentace sousedícího výkopu, ale že ji tvoří systém překrývajících se soliflukčních jazyků.

Druhý výkop /B/ navazoval na předchozí sondu z roku 1974, která zachytila v horním boku sesuvového pásma menší skládku mamutích kostí. Seskupení kosterných pozůstatků pokračovalo sice dále, ale bylo přerušeno ve vzdálenosti 120 cm od předchozí prozkoumané plochy v dochované dokumentaci nezakresleným starším výkopem /patrně 1939-A/. Interpretace vrstvy, obnažené jen ve značně omezeném rozsahu, nebyla příliš zřejmá. Náleзовý horizont upadá do prohlubně nad pásmem sesuvů, kde se patrně skrývají odpadové skládky příslušné k sídlištnímu prostoru, který zde byl prozkoumán v letech 1933 - 1935.

Další sondáže /C, D, E/ v prostoru sesuvového pásma prošetřily zbytky náleзовých horizontů, které zde zůstaly zachovány již jenom v podobě útržků. Sledovaly také okraj podélné dislokace, v jejímž boku zůstaly vtačeny i ojedinělé mamutí kosti. Konečně ukázaly dále, že v tomto prostoru již nelze očekávat náleзовě nadějnější vrstvy. I ty, které zde byly prozkoumány, nebyly zpravidla doprovázeny jednoznačnými doklady o vzájemných vztazích a hlavně stratigrafických souvislostech a jejich výzkum byl proto značně složitý a problematický.

Ani samostatná orientační sondáž při okraji výkopu z roku 1931 níže ve svahu /výkop F/ neposkytla pozitivní výsledky. Zastihla sice nevýraznou čoučku popelovité vrstvy s hojnějšími sílexy, ale jen s několika málo velmi chatrnými zbytky zvířecích kostí. Sama se rychle vytrácela, aniž by dávala naději nového nasedání a možnosti dalšího sledování. Výzkumná pozornost se proto přenesla do horní části stanice, kde se po úpravě terénu rovněž objevily na povrchu bloky přepálené spráše, popelovité zeminy a kulturní vrstvy se zlomky zvířecích kostí i ojedinělými kamennými nástroji. Prvá sonda /G/ zde byla situována podél jižní hranice prokopaných ploch r. 1925. Zachytila se v hloubce 220 cm útržky přemístěné kulturní vrstvy, sklánějící se východním směrem do prozkoumané již pánve s rozsáhlou skládkou mamutích kostí. Další dvě sondy /H a CH/ umožnily vytěžit kulturní vrstvu, která byla ponechána v neporušeném stavu pod vzrostlými stromy uvnitř prokopané plochy /čtverec 32 a 74 z r. 1925/ v bezprostřední blízkosti místa, kde ležela věstonická venuše. Obě sondy ukázaly, že kulturní vrstva je zde jiného charakteru, než by bylo možno předpokládat na základě dostupné dokumentace. Především byla narušena, hlavně ve svrchních polohách, soliflukcí, ale i pohyby půd, které byly vyvolány zřejmě vývojem sesuvného území. Šlo však skutečně o pravou sídlištní vrstvu v dokonalém vývoji, která se v obou místech vyznačovala dosahem prostorného popeliště jako zbytků velmi intenzivního ohně a patrně i delší dobu udržovaného systému ohnišť. Těžba vrstvy poskytla více zvířecích kostí, hlavně mamutích, kamennou industrii i ojedinělé kostěné nástroje, ale obsahově nebyla vcelku příliš bohatá. Postrádala také výraznější nálezy a neposkytovala možnost porovnání náleзовých okolností.

Se zřetelem k poznatkům, získaným sondáží v horní části stanice, bude zde nutno vyšetřit ještě podrobněji značně rozsáhlý prostor mezi jižním okrajem souvisle prokopaných ploch a výkopem s druhou chatou /1951/, který by mohl skrývat ještě výrazné náleзовé horizonty, samostatné sídlištní objekty a důležité nálezy. Tak to doporučila i odborná komise, která v závěru výzkumné sezony potvrdila dosažené pracovní výsledky.

Grabung der paläolithischen Station bei Dolní Věstonice / Bez. Břeclav /. Im Jahre 1975 gelang es alle Überreste der Fundhorizonte im mittleren Teil der Station zu untersuchen, die durch Terrainherrichtungen gestört und durch eine weitere Ackerung bedroht waren. Die Hauptgrabung /A/ verfolgte die Kulturschicht, die von der Flanke der eingestürzten Scholle unter die jüngeren angeschobenen Schauben tauchte und die nur in einem begrenzten Raume mit zwei Feuerstellen und einer geräumigen Aschenstätte einen Siedlungsaufenthalt belegte. Ausser Steinindustrie und anderen Begleitfunden enthielt sie zahlreiche Kleintierknochen, einige in anatomischer Anordnung, die des Öfteren der Vorstellung einer Abfallanhäufung entsprachen. Einen weiteren Teil einer derartigen Abfallstelle von Mammutknochen deckte der zweite Aushub /B/ in der oberen Flanke der Absturzzone ab. Die übrigen kleinen Sonden bestätigten lediglich nur die Tatsache, dass eine weitere Grabung in diesem Raume keine Hoffnung mehr auf Erfolg hat. Das gleiche Ergebnis brachte eine selbständige Orientierungs-sondage am Rande der im Jahre 1931 untersuchten Fläche. Sie erfasste eine aschige Linse der Kulturschicht mit zahlreichen Steinwerkzeugen, aber fast ohne Knochen, ohne übrigen Begleitfunden und ohne Hoffnung auf eine weitere Verfolgung. Die Aufmerksamkeit wurde daher in den oberen Teil der Station übertragen, wo nach Terrainherrichtungen auf der Oberfläche ebenfalls Blöcke durchbrannten Lösses, aschige Kulturschichten und Begleitfunde zu Tage kamen. Die erste Sonde /C/ knüpfte an den Rand der früher durchgrabenen Flächen an, weitere zwei /H und CH/ untersuchten dann die Überreste der Kulturschicht, die seit dem Jahre 1925 ungestört unter den hochgewachsenen Bäumen blieb /Quadrante 32 und 74/. Es handelte sich um eine echte Kulturschicht in einer vollkommenen Entwicklung, die zahlreiche Steingeräte und Knochen enthielt und die nur markantere Funde entbehrte. Die Fundsituation in diesem Teil der Station erfordert eine eingehende Untersuchung eines umfangreicheren Raumes, der noch bedeutende Entdeckungen und selbständige Objekte verbergen könnte.

PREVENTIVNÍ VÝZKUM PALEOLITICKÉ STANICE V PŘEROVĚ - PŘEDMOSTÍ

/ okr. Přerov /

Bohuslav Klíma, AÚ ČSAV Brno

Po jednoroční přestávce pokračoval ústav ve výzkumu paleolitické stanice v Přerově-Předmostí preventivní záchranovací akcí. Vyvolal ji přímý požadavek MěstNV v Přerově, který na podstatné části zastavěné plochy někdejší obce Předmostí a na přiléhajícím území hliníku připravuje rozsáhlou sídlištní výstavbu. Požadavek se vztahoval hlavně na prozkoumání zbytku původního návrší mezi hřbtem a balvanem s pamětní deskou v bývalé Chromečkově zahradě, který bude zasažen zemními úpravami hned v prvních fázích asanačních prací. Ve březích tohoto tělesa byly již v minulých letech otevřeny orientační šachtice, které přinesly však jen omezené výsledky. Zpravidla procházely již porušenými zeminami promísenými vápenci a cívčáry, které zde byly nakupeny jako nevhodné zdroje cihlářské výroby¹.

Akce byla zařazena do rámce ústavních úkolů a omezila se pro nedostatek pracovních sil jen na provedení tří dalších zářezů do západního břehu návrší. Oba severnější procházely v podstatě rovněž přemístěnými zeminami s vápencovými sutěmi, neporušené sedimenty zastihla pak jen třetí sonda u jižního okraje protáhlého hřbítu. Pod čistou spraš v hloubce 130 cm odkryla šedavě popelovitý horizont s ojedinělými uhlíky, zřejmě nálezoivu mladopaleolitickou vrstvu, ale bez průvodního obsahu. Horizont probíhal na hladině uvrstvených sprašových hlin o mocnosti 100 cm, v jejichž podloží pak ležela nevýrazná poloha silně navětralých vápencových sutí. Překrývala sprašovou mezivrstvu s naznačenými zbytky hnědavě až rudě zbarvené půdy, která je oddělovala od dalších, kompaktnějších vápencových sutí při basi profilu. Stručně popsáný profil je tedy neobyčejně pestrý, zajímavý a odpovídá v podstatě některým stratigrafickým pozorováním J. Kniese. Zaslouhuje si proto rozhodně podrobnějšího studia. To se uskuteční již také s ohledem na to, že v čele zářezu byla zachycena i zřejmá porucha, která zasahovala právě až do úrovně nálezoivého horizontu. Představuje zřejmě jednu ze sond / 46 nebo XIII /, kterou v tomto prostoru nechal hloubit v r. 1895 M. Kříž. Pokračující výzkum se bude konečně ve stratigrafických závěrech opírat i o prvý údaj absolutního stáří naleziště, který byl získán radiokarbonovou datovací metodou ve vzorku spálených mamutích kostí, poskytnutých k rozboru z plochy výkopu r. 1972. Měření přineslo datum GRO-6801 : 26.870 ± 250 B. P., je pokládáno za spolehlivé a přiřazuje předmostecké sídliště zcela jednoznačně k sídlištím pavlovienu na jižní Moravě.

Je-li výše naznačená domněnka správná, pak by bylo možno i předpokládat, že na určité části návrší, určeného nyní k odstranění, jsou zachovány ještě neporušené polohy spraš s nedotknutou mladopaleolitickou kulturní vrstvou, která by mohla poskytnout ještě dokonce velmi významné nálezy a důležitá stratigrafická pozorování. Mohly by se zde však vyskytovat ještě také jednotlivé hroby staroslovanského pohřebiště, které kdysi zkoumal rovněž M. Kříž. Výzkum bude tedy pokračovat v příštích letech s největší pozorností.

Präventivgrabung der paläolithischen Station in Přerov - Předmostí /Bez. Přerov/. Aufgrund der Aufforderung des Städtischen Nationalausschusses in Přerov wurden drei Einschnitte in den Rest der ursprünglichen Anhöhe im einstigen Chromeček Garten durchgeführt. Die beiden nördlichen verliefen überwiegend nur durch die angehäuften Lösserden mit einer Beimengung von Kalkschutt. Eine ungestörte Schichtenfolge erwies nur die dritte Sonde, die bei dem südwestlichen Ausläufer der Anhöhe angelegt war. Unter dem reinen Löss erfasste sie auf dem Niveau der angesichteten Lösserden in einer Tiefe von 130 cm einen aschigen Fundhorizont und in seinem Liegenden zwei Lagen von Kalkschutt, voneinander durch eine Lößzwischen-schicht mit Überresten eines rotbraun verfärbten Bodens getrennt. Die fortsetzende Grabung wird sich in den stratigraphischen Schlussfolgerungen auch auf die erste Angabe des absoluten Alters des Fundortes stützen können, die durch die Radiokarbondatierungsmethode C-14 aus der Probe von durchgebrannten Knochen aus der Grabung im Jahre 1972 gewonnen wurde /GRO-6801 : 26.870 ± 250 B.P./. An der Stirnwand des dritten Einschnittes verlief bis zum Niveau der aschigen Zone eine Störung, die vermutlich eine der Sonden M. Kříž's vorstellt. Wenn diese Annahme richtig ist, kann man dann erwarten, dass zumindest einen Teil der Anhöhe ungestörte Lösslagen bilden, die noch bedeutende Entdeckungen bergen könnten.

N Á L E Z M A M U T Í C H K O S T Í U M I L O V I C

/ okr. Břeclav /

Bohuslav Klíma, AÚ ČSAV Brno

Každého roku dostávají pracovníci na výzkumech u Dol. Věstonic hlášení o nahodilých objevech kostí fosilních zvířat. V roce 1975 přišlo takové upozornění z Milovic. Ve svahu nad hřbitovem při západním okraji obce byly v prostoru nové vysázené vinice zachyceny větší zlomky dlouhých mamutích kostí. Nedo-
provázely je žádné nálezové okolnosti, které by prozrazovaly něco o úložných podmínkách a o jejich významu. Kostí byly však zřejmě zachyceny v čisté spraši a oprávněně lze předpokládat, že souvisely s mladopaleolitickým /pavlovien/ osídlením kraje.

Fund von Mammutknochen bei Milovice /Bez. Břeclav/. Im Hange oberhalb des Friedhofes westlich der Gemeinde wurden in den neuen Weingarten grössere Bruchstücke von langen Mammutknochen ohne Begleitumstände geborgen. Sie lagen vermutlich im reinen Löss und hingen offensichtlich mit der jungpaläolithischen /Pavlovien/ Besiedlung der Gegend zusammen.

D A L Š Í M O U S T I É R S K É N Á L E Z Y Z O T I C

/ okr. Opava /

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

V průběhu roku 1975 byla i nadále sledována lokalita Otice - Kamenná hora /zvaná Sopka/. Při povrchových sběrech se podařilo pracovníkům expozitury v Opavě získat kolekci sílexu a keramický materiál. Z pazourkových nástrojů, které můžeme shodně s B. Klímou datovat do mladší fáze mousterienu, zaujme pozornost zejména bíle patinovaný trojúhelníkovitý ústěp. Čelo má vypracováno ve výrazné škrabadlo, přecházející na levé straně ve vrub. Báze je z ventrální strany upravena v drasadlo. Další drasadlo bylo vypracováno na masivním ústěpu. Překvapující je nález zlomku plošně retušovaného /listovitého?/ hrotu.

K lineární keramice můžeme ze získané kolekce přiřadit jen část nepatinovaných sílexů, reprezentovaných především částí široké jednostranně retušované čepce a otloukačem - retušérem.

Získaný keramický materiál je natolik atypický, že nelze rozhodnout, zda náleží do období eneolitu nebo lidu popelnicových polí.

L i t e r a t u r a :

B. Klíma, 1974, Paleolitické nálezy z Otice u Opavy, Archeologický sborník, Ostrava, 9 - 21.

Weitere Moustérienfunde aus Otice /Bez. Opava/. Auf der bekannten Lokalität Otice-Sopka fanden Angestellte der Expositur des AÚ ČSAV Brno in Opava weitere Silexe, die die bereits gewonnene Jungmoustérienkollektion und die der Linearbandkeramik ergänzen. Die Keramikbruchstücke sind insofern etypisch, dass wir nicht einmal ungefähr ihre kulturelle Zugehörigkeit bestimmen können.

PALEOLITICKÝ NÁLEZ Z BĚLÉ

/ okr. Opava /

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Ing. J. Kusyn z KSPP Ostrava předal expozituře AÚ ČSAV v Opavě pazourkový artefakt, který nalezl v obci Plesná /okr. Opava/. Silex byl získán ze štěrku, dovezeného z pískovny u obce Bělá. Výrazné drasadlo ze šedého vrstveného rohovce je vypracováno na úštěpu odraženém levalloiskou sbíjecí technikou.

Paläolithischer Fund aus Bělá /Bez. Opava/. In der Gemeinde Plesná /Bez. Opava/ fand man im Sandschotter, der von der Gemeinde Bělá stammt, einen Levalloisabspliss, der zu einem Reiber hergerichtet ist.

EPIPALEOLITICKÁ STANICE V ZÁBLATÍ

/ okr. Karviná /

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

V květnu 1975 předal OVÚ v Českém Těšíně Pavel Wodecki kolekci silexů, kterou nalezl v katastru obce Záblatí. Při terénním průzkumu jsme zjistili, že lokalita se nachází západně od jižního konce osady v údolí bezejmenného potůčku, tekoucího směrem od východu do rybníku Nový Stav. Potůček, který se původně vléval o něco dále do řeky Odry, zahloubil do její vysoké levobřežní terasy hluboký kanon. Jím byly proříznuty horní sprašové pokryvy würmského stáří /W₃ a W₂/ až na glacialakustrinní písky postupného sálského /risského/ zalednění. Dosavadní předběžný průzkum ukázal, že silexy jsou vymílány ze svrchní pasáže spraše. V kolekci 302 kusů převládají klínová rydla a krátké masivní vrtáky - zuby. Čepelí je poměrně málo. Vyskytují se i tzv. lamely, ovšem s vysokou hranou přirozeného původu. Nevýrazná škrabadla jsou pouze dvě. V jednom případě se objevila šipka, dlouhý - krčkovitý vrták a dlátko. Zastoupena jsou i drobná pyramidální jádra. Překvapující je absolutní nedostatek mikrolitů. Kolekce se svou skladbou a typologií nástrojů jasně hlásí do závěrečné fáze paleolitika. Přesné kulturní zařazení bude možné až po získání dalšího materiálu a podrobném průzkumu stanice.

Epipaläolithische Station in Záblatí /Bez. Karviná/. Südlich der Gemeinde Záblatí /Bez. Karviná/ wurde im Jahre 1975 eine neue epipaläolithische Station entdeckt.

OJEDINĚLÝ NÁLEZ KOPYTOVITÉHO KLÍNU ZE SENINKY

/ okr. Vsetín /

Rostislav Janošík, Vlastivědný ústav, Vsetín

Dne 1. dubna 1975 ohlásil Josef Řezníček ze Seninky ve Vlastivědném ústavu Vsetín nález zlomku kopytovitého klínu. Tento ojedinělý nález J. Řezníček učinil v r. 1973 při polních pracích na parcele č. 264 v Senince u Vsetína. Zlomek kopytovitého klínu byl vyoran z hloubky asi 20 cm a zdá se, že byl na tomto místě již ve své době odhozen, protože předmět byl zlomen přibližně v polovině své původní délky, takže nemohl být dále používán. Bližší nálezové okolnosti se nepodařilo zjistit.

Zlomek kopytovitého klínu je hlazený, černá barva na povrchu přechází na lomu v hnědou, jeho průřez je plankonvexní. Zachovaná kopytovitě zakončená část předmětu má délku 11,5 cm, šířku 2,5 cm a výšku 2,5 cm.

Lokalita, kde byl zlomek kopytovitého klínu nalezen, nebyla dosud prozkoumána, a proto ani datování tohoto ojedinělého nálezu nemůže být úplně spolehlivé. V hornatém území Vsetínska nelze uvažovat o sou-

vislém pravěkému osídlení, třebaže z povodí Bečvy a Senice pocházejí některé neolitické nálezy, jako například jediný nález kamenného mlátu z Lužné, kamenné sekerky z Valovy skály u Vsetína nebo kamenného mlátu z Nového Hrozenkova. Nález zlomku kopytovitého klínu ze Seninky potvrzuje starší předpoklad J. Skutily o dosud nezaregistrovaných nálezech tzv. "hromových klínů".¹

Problematické zůstává postavení nálezu ze Seninky v rámci dosavadního poznání vývoje osídlení na východní Moravě v mladší a pozdní době kamenné. Lze předpokládat, že osídlení lidu s volutovou keramikou zasahovalo pouze k úpatí Karpat a Beskyd, zatímco lid s vypíchanou keramikou území východní Moravy neosídlil vůbec. Plně v souladu s tímto zjištěním je skutečnost, že na severní a pravděpodobně i na východní Moravě přežívá lid s volutovou keramikou ještě v době, kdy z oblasti Bílých Karpat proniká do povodí Olšavy, Vlárky a Senice lid s moravskou malovanou keramikou.²

Dosavadní ojedinělé nálezy hlazené kamenné industrie z území Valašska /včetně nálezu ze Seninky/,³ s výjimkou keramických střepů z Kelče, Horních Těšic, Komárovic a Malé Lhoty, potvrzují starší úvahy o tom, že se Valašsko stalo v neolitu a eneolitu průchodním územím, například něhož vedla stezka od Moravské brány k Val. Meziříčí, Vsetínu a Vlárskému průsmyku. S výjimkou Kelečska, Podřevnicka a Valašskokloboucka, jež patří ke starému sídelnímu území, můžeme považovat ojedinělé nálezy z vlastního Vsetínska a Valašskomeziříčska pouze za doklady pohybu pravěkých obyvatel za surovinami a za zvířeti podél vodních toků až do hornatých částí východní Moravy. Stejně charakteru je také nález ze Seninky, který můžeme označit za doklad pronikání lidu s volutovou keramikou proti toku větších i menších přítoků řeky Bečvy a Senice.

P o z n á m k y :

- 1 J. Skutil, Vsetínsko v dobách předhistorických, in : Okres vsetínský, Vsetín 1938, str. 60-62.
- 2 J. Mrkos, Optimální osídlovací plochy na Valašsku, Dolina Urgatina IV, 1950, str. 58-60.
- 3 K těmto nálezům patří kamenné mláty ze Zašové a Kladerub, sekeromlaty z Komárovic, Loučky, Kunovic, Zámorská a Rouského, dále mláty z Poličné, Jarcové, Loučky, Valašského Meziříčí, Lešné a Zubří, kamenná motyka z Perné, stejně jako úlomky mlátů z Veselé, Zašové a Loučky. Předměty jsou uloženy v muzeu ve Val. Meziříčí.

Einzelfund eines Schuhleistenkeiles aus Seninka /Bez. Vsetín/. Am 1. 4. 1975 meldete J. Řezníček aus Seninka im Heimatkundlichen Institut in Vsetín den Fund eines Schuhleistenkeilbruchstückes, das von der Parzelle Nr. 264 in Seninka stammt. Der erhaltene schuhleistenförmig beendete Teil des Gegenstandes hat eine Länge von 11,5 cm, eine Breite von 2,5 cm und die Höhe von 2,5 cm. Nähere Fundumstände konnten nicht festgestellt werden. Der gefundene Gegenstand zeugt von dem Durchdringen der Träger mit Volutenkeramik nach Rohstoffen und nach Wild nicht nur längs des Hauptflusslaufes der Bečva, wo im Neolithikum und Äneolithikum ein Handelsweg quer durch die Walachei führte, sondern auch gegen den Flusslauf der grösseren und kleineren Nebenflüsse der Bečva und Senice.

CHATA S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU V RAJHRADĚ

/ okr. Brno - venkov /

Čeněk Stáňa, AÚ ČSAV Brno

Při záchranovacím výzkumu na slovanském kostrovém pohřebišti v poloze "Stráně nad Habřinou" v Rajhradě; okr. Brno-venkov, byly odkryty také pravěké sídlištní objekty. Mezi nimi zaujímá zvláštní místo chata s moravskou malovanou keramikou objevená v roce 1975, neboť představuje na lokalitě první a zatím jediný nález z tohoto období. Chata byla na půdorysu nepravidelné obdélníkové o rozměrech asi 410 x 340 cm v podstatě se severojižní podélnou osou. Zásyp jámy tvořila šedohnědá, za sucha šedá, značně popelovitá hlína s malým množstvím podložní žlutky a štěrku. Více materiálu z podloží bylo při stěnách. Ve východní polovině při středu jámy se hned od hladiny výzkumu vyskytovaly četné kameny, kusy žlutky i drobné hrudky mazanice, takže jsme předpokládali, že by tam mohlo být ohniště. Tento předpoklad nebylo možno jednoznačně potvrdit, neboť stopy po propálení byly nedostatečné. Podtrhnout je možné pouze to, že se tam objevovaly až ke dnu kusy žlutky. Stěny jámy byly kolmé, dno sice v rovině, avšak nerovné, pokryté udusanou žlutkou. Zahloubení dosahovalo na severní straně hloubky 50 - 60 cm pod hladinou výzkumu, na jižní pouze asi 20 - 25 cm, neboť se terén nad chatou k jihovýchodu svažoval. Ve dně bylo několik mělkých jamek, snad po kůlech. S konstrukcí stěn a přestřešení snad mohly souviset jamky v jihozápadním a severozápadním rohu a uprostřed při severní stěně.

Z jámy jsme získali dosti početné zlomky nádob moravské malované keramiky, a to hrubších, nezdobných, s pupíky a zahrocenými uchy vertikálně provrtanými, i tenkostěnných, z nichž některé byly bílé a červeně malovány. Dále byly nalezeny zvířecí kosti, úlomky kamenné suroviny, zlomek od provrtu kamenného sekeromlatu, kostěný háček, patrně rybářský a drobné kostěné šídlo.

Erdhütte mit mährischer bemalter Keramik in Rajhrad /Bez. Brno - venkov/. Bei der Rettungsgrabung auf dem slawischen Gräberfeld in Rajhrad wurde im Jahre 1975 eine Erdhütte mit mährischer bemalter Keramik abgedeckt. Sie war von einer unregelmässig rechteckigen Form im Ausmass von ca. 410 x 340cm, maximale Tiefe 60cm unter dem Grabungsniveau. Bei der Mitte der Grube kamen zahlreiche Steine, Lehmstücke und kleine Lehmwurfstücke vor; die vorausgesetzte Feuerstelle konnte man dort nicht eindeutig nachweisen. Gleichfalls Spuren von der Konstruktion der Wände und der Überdachung sind ungenügend. Pfostengruben in der südwestlichen und nordwestlichen Ecke und in der Mitte bei der Nordwand/. Aus der Grube wurden Scherben von größeren unverzierten Gefässen, einige mit Knubben und Schnabelhenkeln, sowie Bruchstücke von dünnwandigen Gefässen gewonnen, die weiss und rot bemalt waren. Ferner hat man Tierknochen, Bruchstücke von Steinrohstoff, das Zapfenbruchstück einer steinernen Streitaxt, einen Knochen-, vermutlich Fischerhacken und eine kleine Knochenahle gefunden.

OBJEKT MIT MÄHRISCHER BEMALTER KERAMIK IN KŘEPICE

/ Bez. Břeclav /

Josef Unger, Regionální muzeum, Mikulov

Bei der Erweiterung der Strasse an der Kirche wurde ein prähistorisches Objekt gestört, aus dem G. Komosný einige Scherben der mährischer bemalten Keramik barg. Die Funde wurden dem Museum in Mikulov übergeben.

IX. GRABUNGSETAPPE IN HLINSKO BEI LIPNÍK

/ Bez. Přešov /

Jiří Pavelčík, AÚ ČSAV Brno

Im Juli und im August 1975 tätigte man bereits die IX. Grabungsetappe auf der Höhensiedlung der Träger der kannelierten Keramik in Hlinsko bei Lipník. Die Aufgaben, die wir im Laufe der Grabung lösen wollten, kann man folgendermassen charakterisieren:

1. Die Grabung der Hütte in der nördlichen Ecke der Niederlassung zu beenden, die im Jahre 1974 festgestellt wurde. Bei Terrainarbeiten, die wir durch Sonde 38/75 durchführten, stellten wir die Ost-ecke des eingetieften Teiles fest, in dem wir im Jahre 1974 einen Herd entdeckten. Den nördlichen Rand der Hütte begrenzte eine 6m lange und 53cm breite Rinne Nr. 1. Die zweite ähnliche Umfangsrinne erfassten wir beim Westrand der Sonde. An ihren Ostrand knüpfte ein Streifen von Löss und eingestürzten Lehmwurfes an. Diese beiden Bauelemente gehören höchstwahrscheinlich zur Hütte 12/74, deren, im Jahre 1974 untersuchter Teil, ziemlich beschädigt war. Rinne Nr. 1 beschädigte durch ihren mittleren Teil Objekt Nr. 21/75/. Der ursprüngliche Hüttenboden, der sich durch eine dünne /ca. 5 mm starke/ durchbrannte Schicht äusserte, überdeckte Objekt Nr. 27/75. Dagegen durchbrachen ihn Objekt Nr. 19/75 und 13/75 ähnlich wie eine 30 - 40cm hellbraune Lössschicht, welche den Fussboden überdeckte und vermutlich aus den eingestürzten nicht durchbrannten Lehmwurfwänden stammte. Nördlich vom Ostrand der Rinne Nr. 1 stellten wir eine mächtige Getreidegrube fest, bei deren Mündung eine ausgezeichnete erhaltene Mahlunterlage lag.

2. Im Rahmen der Grabung des Vorfeldes des östlichen Eintrittes /Zugangssattel/ durchschnitten wir eine tiefe kraterförmige Depression, wo wir das Vorkommen der ursprünglichen Wasserquelle voraussetzten. In Sonde Nr. 36/75 stiessen wir jedoch auf eine Befestigung - einen Graben und eine Steindestruktion - die vermutlich die zweite vorgeschobene Fortifikationszone vorstellt.

3. Durch Sonde 37/75 versuchten wir das Befestigungssystem der nordwestlichen Seite der Niederlassung zu erfassen. Am Ostrand der Sonde, ungefähr 15m unter der Kante des Abhanges, stiessen wir auf ein System von drei tiefen zylinderförmigen Gruben, deren Zweck uns zur Zeit nicht klar ist. Spuren einer Fortifikation fanden wir vorläufig nicht vor.

4. Durch Sonde Nr. 40/75, die im oberen Drittel des zungenförmigen Kammes angebracht ist, der in der Nordecke in das Bečvatal abfällt, suchten wir nach dem vorausgesetzten Nordeintritt. Am Grabungsort waren jedoch noch Besiedlungsspuren - Obj. Nr. 16/75 und 17/75.

5. Die Besiedlungsdichte im westlichen Teil des Gipfelplateaus beglaubigten wir mit Sonde 39/75. Auf ihrer Fläche erfassten wir 18 Objekte. Es handelt sich überwiegend um Bau- und Lehmgruben sowie um Keller. Die laboratorische Bearbeitung des Materiales ist bisher nicht beendet. Von bedeutenden Funden kann man ein anthropomorphes Gefäß, ein tönernes zoomorphes Idol und eine herzförmige Pfeilspitze anführen, die erste ihrer Art auf der Lokalität.

K NEJSTARŠÍM DOKLADŮM LNU /LINUM USITATISSIMUM L./
NA ÚZEMÍ ČSSR Z HLINSKA A MOHELNICE

/ okr. Přerov, Šumperk /

Emanuel Opravil, AÚ ČSAV Brno

Největší hustota nalezišť lnu je v pravěké Evropě soustředěna do západních zemí v pruhu od britských ostrovů a Dánska přes Porýní do Alp. Převážná většina nálezů neolitického stáří pochází ze Švýcarska a jihozápadního Německa. Východním směrem ubývá ve střední Evropě počet nalezišť s touto rostlinou a po celý pravěk téměř až do doby římské jsou tam nálezy vláken a semen lnu velmi řídké.

Do Evropy se len šířil mediteránní nebo pontickou cestou; hlavní směr jeho postupu možno sledovat Středozeemím a přes západní Alpy do Porýní. Mimo toto území je známý len setý z neolitu z malého počtu nalezišť: Eisenberg v NDR /Rothmaler et Natho 1957/, Czmielów u Opatowa /Moldenhawer et Hulewicz 1961/. Z maďarského území se uvádí až z doby bronzové z Alpáru /Hartyányi et soc. 1968/. Nejnověji se uvádí první nález lnu z bulharského neolitu /Dennel 1974/. Ale ani z mladších období není počet nalezišť lnu ve střední a východní Evropě příliš velký.

Na československém území se objevují nálezy lněných tkanin a výjimečně i semen až od raného středověku. Ze starších nálezů známe pouze tyto /vlákna, tkaniny/: Devín, pozdní latén /Jankovský in Němejcová-Pavůková 1961/; Zohor, 1. stol. n. l. /Plesník in Kolník 1959/; Rebešovice, starší doba bronzová /Opravil in Ondráček 1962/; Býčí skála, doba halštatská /Kühn 1972, ze starších nálezů/. Teprve v posledních letech došlo na Moravě k novým významným nálezům makrozbytků lnu. Nejdříve byla v dosti značném množství prokázána lněná vlákna v neolitickém objektu z Mohelnice /výzkum dr. R. Tichého, Opravil 1975/: málo upravená lněná vlákna byla použita na šnůry, jejichž kusy se dosti hojně vyskytovaly ve studni CCXXIV. Nejnověji byla nalezena zuhelnatělá semena lnu setého na eneolitickém sídlišti v Hlinsku, okres Přerov /z výzkumu dr. J. Pavelčíka/. K paleobotanické analýze byl předán z této lokality shluk zuhelnatělých semen, useknutý z původně většího kusu. Semena se rozpadají na poloviny; rozměry dvou celých semen 3,6 x 1,6 mm, 4,0 x 1,9 mm. Velikost dnešních vyšlechtěných odrůd je v průměru 4,8 x 2,2 mm /nezuhelnatělá semena Lhotská 1957/. V přehledném zpracování nálezy semen lnu ze střední a severní Evropy /Körber-Grohne 1967/ se uvádí jen nepatrný počet neolitických a eneolitických nálezů; bohužel autoři u nich nikdy neuvádějí rozměry nalezených semen. Pokud jsou v literatuře rozměry fosilních zuhelnatělých semen lnu uvedeny, pak střední hodnoty jsou většinou nižší než u lnu z Hlinska a maximální délka jej přesahuje jen výjimečně. Např. dánské nálezy ze starší doby železné mají střední hodnoty u délky 3,2-3,8 mm a u šířky 1,0-6,0-21,0 mm; u nálezů ze 2. pol. n. l. Feddersen Wierde je délka 3,3 mm, šířka 1,6 mm /Körber-Grohne o. c. /. Z těchto několika údajů vysvítá, že eneolitický len z Hlinska měl ve srovnání se západoevropskými nálezmi poněkud větší semena. Skutečná velikost nezuhelnatělých semen by byla cca o 1/7 větší, neboť takový rozdíl vlivem zuhelnatění uvádějí shodně různí autoři /Körber-Grohne o. c. /.

L i t e r a t u r a :

- R. W. Dennel, 1974, Neolithic flax in Bulgaria, *Antiquity* 48, 220-222.
T. Kolník, 1959, Germánské hroby zo staršej doby rímskej zo Zohora, *Žilkievica a Kostolnej pri Dunaji*, SIA 7, 143-162.
U. Körber-Grohne, 1967, *Geobotanische Untersuchungen auf der Feddersen Wierde*, Bd. 1, 1-358.
F. Kühn, 1972, Obilí z halštatské doby z Býčí skály u Adamova, *Věd. práce zeměd. mus.* 12, 9-22.
K. Moldenhawer et W. Hulewicz, 1961, Odkrycia lnu w wykopaliskach na terenie Polski, *Arch. Polski* 6, 111 - 118.
J. Němejcová-Pavůková, 1961, Nové neskorolaténské nálezy v Bratislave-Devíne, *AR* 13, 808-822.
V. Ondráček, 1962, Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, *Sb. ČSSA* 2, 5-100.
W. Rothmaler et I. Natho, 1957, *Wiss. Abh.* 24, Beitr. Frühgesch. Landwirtschaft 3, 73 - 98.

Zu den ältesten Leinbelegen /*Linum usitatissimum* L./ im Raume der ČSSR aus Hlinsko und Mohelnice /Bez. Přerov, Šumperk/. Der überwiegende Teil neolithischer sowie jüngerer prähistorischer Leinfunde konzentriert sich in den westeuropäischen Ländern in der Zone von Dänemark und den britischen Inseln über das Rheingebiet

nach den Alpen. In östlicher Richtung nimmt in Osteuropa die Fundzahl ab, er gehört zu sehr seltenen. Aus der Tschechoslowakei waren Leinengewebe aus Rebešovice /ältere Bronzezeit/, Býčí skála /Hallstatt/, Devín /späte Latènezeit/ und Zohor /1. Jahrhundert u. Z./ bekannt. Nun fand man nicht verkohlte Leinfasern in einem neolithischen Objekt in Mohelnice /Nordmährisches Becken/ und auf der äneolithischen Siedlung in Hlinsko bei Lipník /Mährische Pforte/ barg man eine grosse Anhäufung verkohlten Samens.

KULTURNÍ JÁMA S KERAMIKOU NÁLEVKOVITÝCH POHÁRŮ V BLATCI

/ okr. Olomouc /

Vít Dohnal, Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 3 /

V létě 1975 přinesl J. Kuja z Olomouce ukázky střepového materiálu, který získal v hliníku cihelny v Blatci. Při záchranném výzkumu, který jsme provedli společně s prom. hist. R. Janošíkem z ostravského musea jsme zjistili, že jde o část kulturní jámy v západní stěně hliníku, který se nachází severně od křižovatky silnic Tovačov - Olomouc a Blatec - Grygov. Cihelna nyní patří MNV v Blatci a zmíněný hliník je známý bohatými nálezy téměř ze všech pravěkých období /pocházejí odtud také nálezy keramiky pražského typu i středověká keramika/¹ a ve starších zprávách Chylových, Gottwaldových a Dobešových bývá označován buď jako hliník cihelny Jungmannovy, anebo hliník u zájezdního hostince Kocandy. Lokalita leží na svahu mohutné sprašové návěje, která je obrácená k východu a nedaleko od hliníku klesá dosti prudce východním směrem k nivě řeky Moravy. Těžba hlíny ve východní stěně zřejmě už dlouhou dobu nepokračuje, neboť v blízkosti je olomoucká silnice, přesto však byla jáma svou tmavohnědou až černou výplní od okolní žlutky zřetelně odlišitelná. Horní okraj jámy začínal asi 80 cm pod nynějším povrchem, dno jámy sahalo ještě o 100 cm níže. V řezu měla jáma kotlovitý tvar a asi 20 cm nade dnem byla nejširší /průměr 160 cm/. Nálezový materiál byl volně rozptýlený hlavně ve spodní třetině jámy. Kromě značného množství úlomků červeně vypálené mazanice se našlo poměrně hodně střepů, dva přesleny, lastury rybníčních škeblí, úlomky dobře zachovaných zvířecích kostí a zuby, částečně opálená parohová palice /délka 220 mm/ a ojedinělé pazourkové úštěpy. Nejvíce střepů pochází z velkých nezdobených nádob hnědého vyhlazeného povrchu, dále z hrnců drsného povrchu s lištovitými důlkovanými okraji, zastoupeny jsou menší vyhlazené mísy s hrdlem a další blíže neurčitelné nádoby. Pro datování jsou nejdůležitější střepy z velkého nálevkovitého poháru s vysokým kalichovitě prohnutým hrdlem oboustranně vyležteného tmavošedého povrchu, který byl zdobený pod okrajem umístěným pásem hustě vedle sebe kladených svíslých nepravidelných prohlubní zhotovených technikou vpichu. Za povšimnutí stojí také část čerpáčku se zaobleným spodkem a páskovým uchem a okrajové střepy z dalších dvou nálevkovitých pohárů /?/.

P o z n á m k a :

1 Nejnověji byla při rozšiřování hliníku zničena řada sídlištních objektů lužické kultury z pozdní doby bronzové : viz V. Dohnal, Pozdněbronzové sídlištní nálezy z Blatce /okr. Olomouc/, tento ročník PV.

Kulturgrube mit Trichterbecherkeramik in Blatec /Bez. Olomouc/. In der Wand der Lehmgrube der Ziegelei in Blatec, die durch reiche Funde aus fast allen prähistorischen Zeitabschnitten bekannt ist /von hier stammen auch Gefässe des Prager Types sowie mittelalterliche Keramik/¹ hat man den Teil einer kesselförmigen Grube mit Trichterbecherkeramik untersucht. Die Grube war mit dunkler Erde ausgefüllt /grösster Durchmesser 160cm, Tiefe 100cm/ in der frei Bruchstück rot gebrannten Lehmewurfes, Tierknochen und Zähne und Scherben von einer grösseren Gefässanzahl verstreut waren. Für die Datierung sind Scherben von einem grossen Trichterbecher mit hohem kelchförmig durchbogenem Hals mit dunkelgrau geglätteter Oberfläche am wichtigsten, der mit einem Streifen dicht nebeneinander gelegten Eintiefungen verziert war, in der Einstichttechnik durchgeführt. Unter dem Material waren Scherben von groben Töpfen mit einer Grübchenleiste am Rande, der Teil eines Schöpfgefässes mit abgerundetem Unterteil, vereinzelte Scherben von weiteren Trichterbechern, von Schüsseln mit Hals und eine grössere Menge an Scherben von grossen, näher nicht bestimm- baren Gefässen. Man fand auch zwei Spinnwirtel, Feuersteinabspisse und eine teilweise angesengte Geweihkeule /Länge 220mm/.

KULTURNÍ JÁMA S NÁLEVKOVITÝMI POHÁRY V IVANČICÍCH

/ okr. Brno - venkov /

Anna Medunová, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 4, tab. 1 /

Ve stěně hlínku mezi Ivančicemi a Neslovicemi objevil v červnu 1975 doc. dr. F. Kühn z Vysoké školy zemědělské v Brně narušenou kulturní jámu, z níž získal okrajový střep nálevkovitého poháru. Krátce nato byl na místě proveden záchranový výzkum, který odkryl plošně zbytek jámy. Rýsovala se dobře ve stěně hlínku šedohnědou výplní a její dno zasahovalo do hloubky 90 - 95 cm pod povrchem. Ornicová vrstva byla mocná 40 - 50 cm. Po plošném odkrytí se ukázalo, že se zachovala zřejmě jen menší část jámy, větší část byla již dříve stržena při odebírání hlíny. Měla nepravidelně zaoblený půdorys, dno bylo rozčleněno do dvou nestejně hlubokých prohlubní. Výplň tvořila velmi tuhá šedohnědá hlína nepatrně promísená mazanicovými hručkami. Zachovaný průměr jámy v profilu byl 270 cm. Jáma byla velmi chudá na nálezy, pouze v jednom místě byl shluk několika zcela netypických střepů, několik střípků z malého nálevkovitého pohárku, zlomek dna červenavé nádoby a okrajový střep velkého nálevkovitého poháru s okrajovou lištou i celou plochou hrdla zdobenou prstovými vpichy, který seděl lomem ke střepu, získanému již dříve doc. Kühnem. V celé výplni jámy byly roztroušeny zvířecí kosti, několik rohovcových ústěpů a zlomek provrtaného parohového nástroje. Jiné pravěké objekty nebyly v prostoru cihelny zatím zjištěny.

Kulturgrube mit Trichterbechern in Ivančice /Bez. Brno-venkov/. Im Juni 1974 wurde in der Wand der Lehmgrube der Ziegelei zwischen Ivančice und Neslovice eine gestörte Kulturgrube festgestellt. Durch die Rettungsgrabung hat man ausser Tierknochen, einigen Feuersteinabspalten und dem Bruchstück eines durchbohrten Geweihgerätes auch Scherben von zwei Trichterbechern und einige atypischen Scherben gewonnen.

KOSTROVÉ HROBY Z PROTOÚNĚTICKÉHO OBDOBÍ V OTNICÍCH

/ okr. Vyškov /

Jaroslav Tejral, AÚ ČSAV Brno

V zimě roku 1974 upozornil F. Rafaj z Otnic, že při budování osvětlení podél nové spojovací cesty v jihovýchodní části obce byl porušen kostrový hrob. Vzhledem k tomu, že nedaleko od místa nálezů byl již dříve rozrušen hrob z doby stěhování národů, zahájili zde pracovníci AÚ ČSAV v Brně ihned v březnu následujícího roku záchranový výzkum. Naleziště se rozkládá na východním svahu mírného návrší, klesajícího do inundace. Několika sondami vedenými ve směru sever - jih se pořadilo odkrýt sedm hrobů, z nichž jeden bylo možné zařadit do období stěhování národů. Kostra ležela v natažené poloze s pažemi podél těla a byla orientována ve směru Z - V. V jejím okolí byly zjištěny stopy po rakvi sestavené z dřevěných plochých desek. V krajinné pánevní se našly dvě přezky oválného tvaru, první byla vyrobena ze železa, druhá z bronzu. Ostatních šest pohřbů lze klást podle relativně bohatých keramických milodarů do protoúnětického období. Kostry byly orientovány ve směru J - S a uloženy na pravém boku ve skrčené poloze. Zajímavý byl zejména dvojhrob č. 6, v němž byly zjištěny dvě kostry v superpozici. Horní z nich byla vybavena keramikou, u spodní se našla asi ve výši pasu 16 cm dlouhá pazourková dýka opracovaná plošnou retuší po celém povrchu.

Keramika představí běžné typy charakteristické pro I. fázi moravské únětické kultury. Vzácný nález reprezentuje pazourková dýka, z jejichž moravských analogií z Rybníků, Šlapanic, Plavče a Vyškova nedosahuje žádná rozměrů otnického exempláře.

Körpergräber aus dem protoúněticer Zeitabschnitt in Otnice /Bez. Vyškov/. Im Frühjahr 1975 führten Angestellte des AÚ ČSAV eine Rettungsgrabung in der Gemeinde Otnice durch, die 1 Grab aus der Völkerwanderungszeit und 6 Gräber aus dem protoúněticer Zeitabschnitt brachte. Das Grab aus der Völkerwanderungszeit, in W - O Richtung orientiert, enthielt eine bronzene und eine eiserne Schnalle. Die Gräber aus dem protoúněticer Zeitabschnitt waren mit keramischen Beigaben ausgestattet. Bemerkenswert war das Doppelgrab Nr. 6a-b, in dem zwei Skelette in Superposition lagen. Bei dem unteren fand man einen 16cm langen Feuersteindolch, der in Flächentretusche bearbeitet war.

POKRAČOVÁNÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU ÚNĚTICKÉHO SÍDLIŠTĚ VE ŠLAPANICÍCH

/ okr. Brno - venkov /

Stanislav Stuchlík, AÚ ČSAV Brno

V minulém čísle Přehledu výzkumů bylo referováno o výsledcích záchranného výzkumu na únětickém sídlišti ve Šlapanicích, který proběhl v říjnu 1974.¹ Na tuto lokalitu se přišlo při stavbě nového panelového sídliště na západním okraji obce. Při bagrování zeminy pro základy dalšího bloku tohoto sídliště byly opět porušeny objekty únětické kultury. Pracovníci Archeologického ústavu ČSAV v Brně provedli okamžitě záchrannou akci, při níž prozkoumali 10 narušených jam. Převážně se jednalo o objekty lichoběžníkového tvaru, které jsou velmi běžné na sídlišti ze starší doby bronzové. Jámy nebyly příliš bohaté a obsahovaly převážně jen větší nebo menší množství střečpového materiálu. Keramika patří, stejně jako nálezy z výzkumu v roce 1974, do předklasického období únětické kultury. Objekty z obou záchranných akcí jsou součástí jednoho velkého sídliště únětické kultury.

P o z n á m k a :

1 S. Stuchlík, Záchranný výzkum únětického sídliště ve Šlapanicích, PV 1974, v tisku.

Fortsetzung der Rettungsgrabung der Üněticer Siedlung in Šlapanice /Bez. Brno - venkov/. Im Jänner 1975 führten Angestellte des Archäologischen Institutes der ČSAV Brno eine Rettungsgrabung auf der Siedlung mit Üněticer Kultur in Šlapanice durch. Beim Baggern der Grundmauern für eine Grossblocksiedlung wurden 10 Gruben mit ärmllichem Inhalt gestört. Die Objekte von dieser Lokalität, auf der bereits im Jahre 1974 30 Gruben untersucht wurden, gehören in den vorklassischen Zeitabschnitt der Üněticer Kultur.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM ÚNĚTICKÝCH HROBŮ VE ZBÝŠOVĚ

/okr. Vyškov /

Stanislav Stuchlík, AÚ ČSAV Brno

Na jaře 1975 prováděli pracovníci Ingstavu v Brně výkopové práce pro zavlažovací systém na polích v katastru obce Zbýšov. Při zahrnování průkopů v červenci 1975 zjistili, že v profilu jedné větve tohoto zavlažovacího systému se objevily malé nádoby a kosti. Vedoucí pracoviště ing. Střítecký ohlásil nález do Archeologického ústavu ČSAV v Brně, jehož pracovníci provedli na lokalitě záchranný výzkum. Při této akci byly prozkoumány 2 hroby únětické kultury, jež ležely rovnoběžně vedle sebe a byly orientovány S-J. Kostry v obou hrobech byly značně porušeny. V hrobě 1, který byl výkopem porušen méně, byly objeveny 3 hrníčky, 2 šálky, miska, pohárek a jednoduchý náramek z bronzového drátu. Z hrobu 2, který byl zhruba z poloviny zničen, byly získány 2 hrníčky, šálek a miska. Nad hroby byl patrný druhotný zásah, který nasvědčuje tomu, že hroby byly vyloupeny. Podle keramiky můžeme oba hroby datovat do předklasického období únětické kultury.

Rettungsgrabung von Üněticer Gräbern in Zbýšov /Bez. Vyškov/. Im Juli 1975 wurden bei der Zuschüttung der Gräben für das Bewässerungssystem im Kataster der Gemeinde Zbýšov 2 gestörte Gräber der üněticer Kultur entdeckt. Die Gräber lagen parallel nebeneinander und waren N-S orientiert. Grab 1 enthielt 7 Gefässe und einen Bronzearmring, in Grab 2 waren 4 Gefässe. Die ziemliche Zerstörung der Skelette und der auf dem Grabgrundriss deutliche sekundäre Eingriff zeugen von ihrer Plünderung. Nach der Keramik können beide Gräber in den vorklassischen Zeitabschnitt der Üněticer Kultur datiert werden.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O KOSTRÁCH ZE ZBÝŠOVA

/ okr. Vyškov /

Milan S t l o u k a l, Národní muzeum, Praha

Ze záchranné akce S. Stuchlíka ve Zbýšově byly dány k antropologickému posudku zlomky lidských kostí ze dvou hrobů ze staršího období únětické kultury a kromě toho kosti, které byly nalezeny na bloku mezi hroby. Podle nálezkové situace se zdálo pravděpodobné, že tyto lidské kosti patří k hrobu č.1; již při první prohlídce kostí však bylo jasné, že jde o pozůstatky další, tedy třetí osoby, protože je zde zachována i diafysa stehenní kosti a v obou pohřbech jsou zachovány fragmenty obou femurů. Zachovalost všech kostrových pozůstatků ze Zbýšova je ovšem velmi špatná, takže možnosti určení jsou silně omezeny.

Kostra 1a - zachovalo se několik zlomků lebečních kostí, mj. též fragment horní čelisti. Z postkraniálního skeletu pak kromě drobných zlomečků i diafysy obou stehenních a obou holenních kostí. Pro určení pohlaví je nejdůležitější zachovaný zlomek levostranné kosti pánevní s malým acetabulem, široce rozevřenou incisura ischiadica major a velkým sulcus praeauricularis. Na základě těchto znaků není pochyby o tom, že jde o pozůstatky dospělé ženy.

Kostra 1b /nález v bloku mezi hroby/ - zachovalo se několik zlomků z lebky, mj. téměř celá levostranná spánková kost, a diafysa pravostranné stehenní kosti. Jde bezpochyby o pozůstatky dospělého člověka, bližší určení stáří ani určení pohlaví není možné.

Kostra 2 - zachovaly se diafysy obou kostí stehenních i holenních. Jde opět o pozůstatky dospělého člověka, ale bližší určení není možné.

Anthropologische Begutachtung der Skelette aus Zbýšov/Bez. Vyškov/. Zur anthropologischen Analyse übergeben Menschenüberreste aus zwei Gräbern und ausser dem Knochen, die auf dem Block zwischen den Gräbern gefunden wurden. Diese Knochen, die wir als 1b bezeichnen, gehören zu keinem der beiden altünetischer Gräber.

Skelett 1a - Überreste einer erwachsenen Frau, Skelett 1b und Skelett 2 - in beiden Fällen handelt es sich um Überreste von erwachsenen Personen; eine nähere Bestimmung weder des Alters noch des Geschlechtes ist möglich.

NÁLEZ KERAMIKY ÚNĚTICKÉ KULTURY U MUŠOVA

/ okr. Břeclav /

Ivan P e š k a ř, AÚ ČSAV Brno

Při prohlídce malé štěrkovny na pravém břehu Dyje asi 2,5 km jihozápadně od Mušova byla nalezena mírně poškozená pravěká nádobka, která ležela v suti ze zříceného bloku zeminy. Nedaleko zůstal v horní části stěny štěrkovny patrný zbytek tmavohnědého hlinitého zásypu, tvarem připomínající profil hrobové jámy. Není proto nepravděpodobné, že nalezená keramika byla součástí pohřební výbavy, kosterné pozůstatky nebo jiné předměty, potvrzující existenci hrobu, se však nepodařilo objevit. Zachráněný 14,5 cm vysoký hrnek s hnědě skvrnitým vyhlazeným povrchem má prohnuté, široce rozevřeným okrajem ukončené hrdlo, plynule přecházející v tělo se zaobleně lomenou výdutí. Rozhraní mezi oběma částmi nádoby je vyznačeno třemi obvodovými rýhami, přerušeny na čtyřech místech jednak kořenem páskového ucha, připojeného ke spodní části hrdla, jednak třemi pupíky, umístěnými proti uchu a na obou bocích. Hrdlo bylo ozdobeno čtyřmi čtyřnásobnými třásněmi, vyrytými vpravo vedle ucha a nad všemi pupíky, od nichž dolů splývají přes největší výdut další třásně, pod bočními pupíky a pod uchem pětínásobné, pod pupíkem proti uchu čtyřnásobná. V rýhách ornamentu se zachovaly stopy původní bílé inkrustace. Tvarem i výzdobou podobné hrnce se vyskytují většinou v předklasickém období moravské únětické kultury /cf. J. Ondráček, AR XIX 1967, 308/.

Keramikfund der Únetischer Kultur bei Mušov /Bez. Břeclav/. Bei der Untersuchung einer kleinen Schottergrube ca. 2,5km südwestlich von Mušov fand man ein mässig beschädigtes 14,5cm hohes prähistorisches Gefäss, bei dem es wahrscheinlich ist, dass es der Überrest einer Grabaustattung ist, die beim Abrutschen eines grossen Erdblockes vernichtet wurde. In Form sowie Verzierung kommen ähnliche Töpfe grösstenteils im vorklassischen Zeitabschnitt der mährischen Únetischer Kultur vor /cf. J. Ondráček, AR XIX 1967, 308/.

Ú N Ě T I C K Ě K O S T R Y Z R A J H R A D I C

/ okr. Brno - venkov /

Milan S t l o u k a l, Národní muzeum, Praha

/ Tab. 2 /

Při výzkumu Č. Stani na katastru Rajhradice byly mj. odkryty i tři únětické hroby. Kostry jsou sice celkově špatně zachovány, ale přesto je možné základní určení.

Hrob č. 11 - zachovala se defektní kostra bez lebky. Celý postkranialní skelet je gracilní, výška postavy zemřelého mohla být na základě délky pravostranné pažní a stehenní kosti vypočítána na 162 cm /podprostřední/. Silně poškozené pánevní kosti jsou však výrazně mužského tvaru s úzkou, asymetrickou incisura ischiadica major a nejsou vytvořeny praeaurikulární žlábký. Na křížové kosti je spina bifida všech obratlů, ale nepravidelně utvářená, nejde o obvyklejší široce otevřený canalis sacralis apertus. Jde pravděpodobně o pozůstatky gracilního dospělého muže.

Hrob č. 12 - zachovala se téměř celá, ale mírně postmortálně deformovaná mozkovna a zlomky dolní čelisti, kromě toho i fragmenty dlouhých kostí postkranialního skeletu. Všechny pozůstatky jsou výrazně robustní, lebka má klenuté čelo, tlustý horní okraj očníce a silné nadočnicové oblouky s výrazně vyklenutou glabella, bradavkové výběžky jsou velké. Švy jsou na lamina interna lebečních kostí již srostlé, na lamina externa jsou ještě až na malé výjimky otevřené. Na mozkovně je možno zjistit i základní míry, ovšem s rezervou, že šířka je ovlivněna postmortální deformací a že není dokonale zachována glabella, nezbytná pro exaktní zjištění délky : největší délka je 196 mm, největší šířka 133 mm, délkošířkový index činí 68,8 ; lebka je tedy hyperdolichokraní. Na zlomku pánevní kosti je patrna úzká incisura ischiadica major, což jen potvrzuje, že jde o pozůstatky muže. Stáří zemřelého je možno odhadnout na 40 - 50 let.

Hrob č. 30 - z gracilní kostry se zachovalo jen několik zlomků lebky a diafysy dlouhých kostí postkranialního skeletu. Na mozkovně je patrné strmé čelo s výraznými čelními hrboly, ploché nadočnicové oblouky a plochá glabella, tenký horní okraj očníce a malý bradavkový výběžek. Jsou zachovány téměř všechny zuby /7 řezáků, 4 špičáky, 8 premolárů a 10 stoliček/, z toho na dvou stoličkách jsou kazy ; z čelistí se nezachovaly jinak ani zlomky. Lebeční švy jsou otevřené. Jde velmi pravděpodobně o pohřeb ženy, která zemřela asi ve věku 30 - 40 let.

Ve všech třech únětických hrobech z Rajhradice tedy byly uloženy pozůstatky dospělých osob, ve dvou případech šlo o muže /i když se výrazně liší co do robusticity skeletu/ a v hrobě č. 30 to byla kostra ženy.

Ú n ě t i c e r S k e l e t t e a u s R a j h r a d i c e / B e z . B r n o - v e n k o v /. Bei der Grabung von Č. Staňa in Rajhradice wurden unter anderem auch drei Úněticer Gräber entdeckt, und zwar Nr. 11, 12 und 30. In Grab Nr. 11 fand man ein graziles Skelett, vermutlich das eines Mannes, in Grab Nr. 12 das Skelett eines robusten Mannes, der ungefähr im Alter von 40-50 Jahren verstarb ; der Schädel ist hyperdolichokran. In Grab Nr. 30 lagen Überreste einer Frau, die im Alter zwischen 30 und 40 Jahren gestorben ist.

G R A B D E R Ú N Ě T I C E R K U L T U R A U S V E L K É N Ě M Č I C E

/ Bez. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální muzeum Mikulov

Bei dem Bau des Hauses Nr. 104 in Velké Němčice wurde ein Grab der Úněticer Kultur vernichtet, aus dem J. Tým aus Šakvice eine Tasse und Scherben eines Topfes barg, die er dem Museum in Mikulov übergab.

Ú N Ě T I C K Ý S Í D L I Š T N Í O B J E K T U M U Š O V A

/ okr. Břeclav /

Bohuslav K l í m a, AÚ ČSAV Brno

Při likvidaci vinných sklepů v severním břehu budoucího Mušovského jezera 200 m západně od stát. silnice a při následující úpravě terénu byl kromě roztroušených ojedinělých atypických zlomků keramiky

z různých pravěkých období, zachycen menší sídlištní objekt. Prozrazoval se popelovitou výplní, která však v prostředí uvolněných štěrků nevykazovala zřetelnější podobu, několika zvířecími kostmi /Bos/, ojedinělými kameny, několika atypickými střepy a výrazným zlomkem větší únětické nádoby. Nálezové okolnosti nebylo možno v daných podmínkách přesněji zjistit, jáma však byla rozrušena zřejmě již při budování sklepa.

Únětický Siedlungsobjekt in Mušov /Bez. Břeclav/. Beim Aufheben von Weinkellern im Ufer des zukünftigen Mušov-Stausees wurde ein aschiges Siedlungsobjekt gestört, das nach einem markanten Scherben der Úněticer Kultur angehört. Die Fundumstände konnten nicht genauer bestimmt werden und auch eine Rettungsgrabung des bereits beim Kellerbau gestörten Objektes war unter den gegebenen Bedingungen nicht möglich.

SÍDLIŠTĚ Z DOBY BRONZOVÉ V BULHARECH / okr. Břeclav /

Stanislav Stuchlík, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 5 - 6, tab. 3/

Při provádění výzkumu sídliště středodunajské mohylové kultury v Přítlukách zjistil referent, že v profilu starého hliníku zrušené cihelny v Bulharech je narušený pravěký objekt. Naleziště se nachází při silnici z Bulhar do Lednice, přibližně v polovině vzdálenosti mezi Bulhary a Nejdkem. Lokalita je na terase nad pravým břehem Dyje na svahu, který je skloněný k jihozápadu.

Po odstranění 100 cm mocné vrstvy ornice promíchané střepy a mazanicí se ukázalo, že se zde nacházejí 2 jámy, které se navzájem protínají. Jáma 1 byla lichoběžníkového tvaru s hrdlem nálevkovitě rozšířeným. Rozměry se daly určit jen přibližně, protože byla z větší části zničena / Φ ústí-190 cm; Φ hrdla-160 cm; Φ dna 220 cm; hloubka 100 cm/. Uvnitř bylo nalezeno jen několik střepů a malý kamený nástroj s ohlazenou pracovní stranou /obr. 5:1-3/. Jáma 2 měla podobný tvar i podobné rozměry / Φ ústí 175 cm; Φ hrdla - 140 cm; Φ dna - 240 cm; hloubka - 105 cm/. Obsahovala poměrně početný materiál:

1. Malý šálek kónického tvaru s uchem vytaženým vysoko nad okraj. V. - 6,7 cm; Φ o. - 10 až 11 cm. /Tab. 3 : 4/.
2. Malé osudíčko kulovitého tvaru s nízkým válcovým hrdlem. V. - 6,1 cm; Φ o. - 5,2 cm. /Tab. 3:3/.
3. Mísa kónického tvaru s mírně zataženým okrajem. V. - 9,2 až 11 cm; Φ o. - 36,4 cm. /Tab. 3 : 1/.
4. Část velkého hrnce s prohnutým hrdlem, ven vyhnutým okrajem a s plastickými výšlky pod okrajem. Φ o. - 36 cm /Tab. 3 : 6/.
5. Střepy z nádob s okrajem vodorovně vyhnutým ven /obr. 6:3,4/.
6. Střepy z hrncovitě nádoby s prohnutým hrdlem a ven vyhnutým okrajem /obr. 5 : 7 - 9/.
7. Střepy z misek s mírně zataženým okrajem /obr. 6 : 9/.
8. Střepy z nádob se svisle rýhovanou dolní výdutí /obr. 5:12, 13/.
9. Střepy z nádob se žlábkovanou nebo rýhovanou výdutí /obr. 6 : 2/.
10. Potuhované střepy z výdutě nádob.
11. Dvě kostěná, dobře ohlazená sídla. D. - 5,1 cm; 6,3 cm /obr. 5 : 4,5/.
12. Závaží jehlanovitěho tvaru s příčným provrtem. V. - 11,5 cm /tab. 3 : 2/.
13. Zlomek podobného závaží. V. - 11 cm /obr. 5 : 14/.
14. Velké závaží jehlanovitěho tvaru s příčným provrtem. Z vrcholu vychází další provrt, který končí v příčném provrtu. V. - 16 cm /tab. 3 : 5/.
15. Drobný bronzový předmět /snad polotovar korálků/ /obr. 5 : 6/.
16. Větší množství dalšího střepového materiálu.
17. Několik kousků mazanice s jednou stranou vyhlazenou do roviny.
18. Větší množství zvířecích kostí.
19. Část lidské lebky.

Kromě zmíněných objektů byla zjištěna ještě jedna jáma, která však byla téměř celá zničena. Z technických důvodů nemohla být prozkoumána a bylo z ní získáno jen několik střepů. Tato jáma patří patrně do starší doby bronzové.

Materiál z jámy 1 a 2 můžeme zařadit do velatické kultury mladší doby bronzové. Jedná se o typický materiál, který však je málo vhodný pro přesnější datování. Nejcharakterističtější tvarem je šálek s "velatickým" nasazením ucha. Šálky s prohnutým hrdlem a uchem vytaženým nad okraj se vyskytují ve starším a vrcholném období velatické kultury, ale analogie pro náš šálek kónického tvaru najdeme na sídlištních staršího období ve Lhánicích a Džbánicích.¹ Ve velatické kultuře zcela běžným tvarem jsou i nádoby s válcovitým nebo kónickým hrdlem a vodorovně vyhnutým okrajem.² Poměrně neobvyklým tvarem je pouze malé kulovité osudíčko. Rovněž další keramika nevybočuje z běžné náplně velatické kultury. Zajímavý je i nález části lidské lebky v jámě 2. Velmi bohaté byly nálezy lidských pozůstatků na sídlišti z konce střední a počátku mladší doby bronzové na Cezavách u Blučiny.³ Nálezy lebek nebo jiných částí kostry nejsou ničím neobvyklým ani na jiných sídlištních velatické kultury. Původ tohoto jevu dnes ještě nelze spolehlivě posoudit.⁴

P o z n á m k y :

- 1 J. Říhovský, K poznání starší fáze kultury středodunajských popelnicových polí - velatické kultury, Sborník ČSA 3, Brno 1963, 74, tab. 8 B 1, 10 C 2.
- 2 J. Říhovský, Žárový hrob z Velatic I a jeho postavení ve vývoji velatické kultury, PA XLIX, 1958, 80.
- 3 K. Tihelka, Velatic Culture Burials at Blučina, Fontes Archaeologici Pragenses 13, 1969 ; J. Říhovský, Kulturní jáma velatické kultury na Cezavách u Blučiny /okr. Brno-venkov/, PV 1973, Brno 1974, 36-37.
- 5 J. Říhovský, op.cit., 37.

Siedlung aus der Bronzezeit in Bulhary /Bez. Břeclav/. Im September 1975 wurde eine Rettungsgrabung in der Lehmgrube der aufgehobenen Ziegelei zwischen Bulhary und Nejdeč durchgeführt. Bei dieser Aktion hat man zwei gestörte Gruben der Velaticer Kultur untersucht. Beide hatten eine Trapezform mit einer trichterartig erweiterten Mündung. Während Grube 1 nur einige Scherben enthielt, gewann man aus Grube 2 eine Schüssel mit eingezogenem Rand, eine Tasse mit einem über den Rand gezogenen Henkel, ein kleines rundliches Tonnengefäß, 2 beinerne Ahlen, 2 pyramidenförmige Gewichte und das Bruchstück eines weiteren, eine grössere Menge von weiterem Scherbenmaterial, Lehmewurf, Tierknochen und den Teil eines Menschenschädels. Ausser diesem hat man noch den Rest einer Grube festgestellt, die jedoch aus technischen Gründen nicht untersucht werden konnte. Aus dieser Grube wurden einige Scherben gewonnen, die offensichtlich in die ältere Bronzezeit gehören.

DOKONČENÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU NA POZDNĚ - BRONZOVÉM HRADISKU NA KOPCI TEPENEC, OBEC JÍVOVÁ

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Tab. 4 /

V srpnu 1975 uskutečnilo archeologické oddělení olomouckého muzea poslední z pěti etap stanovených k provedení záchranného a zjišťovacího výzkumu pozdněbronzového hradiska na kopci Tepenec, jehož jižní část má těžbou kamene zaniknout.¹ Na rok 1975 bylo ponecháno dokončení jihovýchodního 25 m dlouhého úseku 5 m široké zjišťovací sondy v místech, kde se terén výrazně zvedá a nabývá podoby valovitého útvaru. V tomto úseku se plánovalo celkem 5 čtverců 5 x 5 m², ovšem bylo možno zkoumat pouze 4 čtverce, neboť do pátého /nejzápadnějšího/ z nich zasahoval veliký buk, jehož skácení nebylo povoleno. I tak zbylo dosti prostoru k sledování nejdůležitější otázky, totiž jakým způsobem byl chráněn areál v těsné blízkosti středověkého hradu a zda val, který jsme v těchto místech předpokládali je středověkého nebo spíše pravěkého původu.² Nálezová situace ve dvou nejvýše nejvýchodněji položených čtvercích jasně ukázala, že útvary, působící dojmem mohutného valu a táhnoucí se v délce asi 50 m po východním okraji opevněné plochy je přírodního původu, ovšem na jeho vrcholu skutečně stával umělý val, z něhož zůstala kamenná síť, ležící ve světlé lesní hlíně a v ní poružnou rozptýlené pozdněbronzové střepy. Kamenné valové opevnění se zřejmě úplně rozpadlo a zůstala z něho pouze zmíněná destrukce, ležící přímo na skalním jádru přírodního valovitého útvaru. Na rozdíl od protějšího /západního/ okraje hradiska, kde byly sondou zachyceny alespoň zbytky pravěkého valu v podobě ohromných balvanů, které zůstaly ležet v povodní poloze, a k nimž z vnitřní strany hradiska přiléhala silná vrstva černé hlíny s množstvím střepů z pozdní doby bronzové a se zuhelnatělými semeny,³ na východním okraji hradiska se přesný průběh valu nedá zjistit. Kamenná síť ležela na podloží a kulturní vrstvu se nepodařilo zjistit. Kulturní vrstva byla buďto splavena, anebo - což se zdá pravděpodobnější - byla v těchto místech jen slabá, takže po ztrátě tmavšího zbarvení mohla přirozenými půdními procesy splýnout s ostatní zemínou a tím zaniknout. V každém případě však lze podle malého množství nálezu soudit, že pravěké osídlení bylo v této části hradiska slabé.

Pokud se týká otázky původu zjištěného valu je nepochybné, že jde o zbytky opevnění pravěkého. Soudíme tak ze dvou okolností zjištěných sondou. Uvnitř kamenné destrukce se našly jen střepy z pozdní doby bronzové a to v úrovni 20 - 40 cm pod dnešním povrchem, kam by setva se mohly dostat druhotně. Druhým nápadným zjevem je, že středověké nálezy /ojedinělé střepy a drobné železné předměty/ se vyskytovaly v prostoru, kam už destrukce nezasahovala. Nejdůležitější však v této souvislosti je nález zbytku dobře zachovaných středověkých hradebních zdí, které bylo možno pozorovat v severozápadní části valového opevnění. V tomto prostoru se přibližuje od severu přicházející lesní cesta k opevňovacímu valu, kterým prochází v místě, které se už při povrchovém průzkumu jevílo jako brána.⁴ Po zmíněné cestě byl před zahájením výzkumu, na jaře 1975, přesunut velký buldozer, a aby bylo možno s ním v uvedeném místě projet, byly oba protilehlé hlinité konce valů odstraněny. Ukázalo se, že lesní cesta skutečně prochází starou branou, a že nynější na první pohled hlinité valy jsou vlastně zbytky mohutných kamenných hradebních zdí, přikrytých ovšem nyní už mocnou vrstvou hlinitých nánosů. Vlastní průchod je umístěn mezi dvěma čely těchto zdí, jejichž podélné osy směrově na sebe nenavazují, ale obě křídla brány jsou navzájem

klešovitě ze směrů vysunuty. Zdi jsou vystavěny z pečlivě skládaného lomového kamene spojovaného jílovitou zeminou, pokud bylo možno zjistit na obnažených plochách. Vzhledem k tomu, že velikost ani tvar se nemění v celém jejich průběhu od brány až asi do poloviny vzdálenosti směrem k hradnímu jádru soudíme, že až do této vzdálenosti jak na západním tak i na východním obvodu opevněné plochy sahala kamená hradba; dále k jihu / k vlastnímu hradu / valy vzniklé destrukcí středověké hradby nepokračují, což je zřejmé nejen z povrchového průzkumu, ale hlavně z výsledků zjišťovací sondy, neboť alespoň zbytky této mohutné ohradní zdi by se musely objevit na západním nebo východním konci sondy. Můžeme proto konstatovat, že středověký hrad na Tepenci měl svoje jádro v jižní části kopce, k němuž náleželo opevnění severní části kopce, kudy procházela přístupová cesta zmíněnou branou v severozápadní části obranného pásma /otázka existence druhé cesty od severovýchodu zůstává otevřena/. Zatímco severní část širšího hradního areálu byla důkladně chráněna hlubokým ve skále vytesaným příkopem a mohutnou hradební zdí /možnost dalších opevňovacích staveb, např. věže v severovýchodním cípu nelze vyloučit/ střední část areálu v předpolí vlastního hradu důkladnějších opevňovacích zařízení pravděpodobně neměla, nepočítáme-li rozpadlé trosky valů pravěkého hradiska. Tento stav může souviset s tím, že svahy pod střední částí hradního území byly z hlediska obrany považovány za dostatečné, anebo fortifikace středověkého Tepence nebyla dokončena.

P o z n á m k y :

- 1 V. Dohnal, Zjišťovací sondáž na Tepenci /katastr Jívová/, pravěká část /okr. Olomouc/, PV 1971, Brno 1972, 62-64; týž, Výzkum hradiska z pozdní doby bronzové na Tepenci, obec Jívová /okr. Olomouc/, PV 1973, Brno 1974, 34-36; týž, Výzkum na pozdněbronzovém hradisku na Tepenci /k.ú. Jívová, okr. Olomouc/, PV 1974, v tisku.
- 2 Týž, PV 1971, 64.
- 3 Týž, PV 1973, 35.
- 4 Týž, PV 1971, tab. 57.

Beendigung der Rettungsgrabung auf dem spätbronzezeitlichen Burgwall auf der Anhöhe Tepenec, Gemeinde Jívová/Bez. Olomouc/. Im August 1975 wurde die fünfte Etappe der Rettungs- und Feststellungsgrabung auf dem prähistorischen Burgwall auf der Anhöhe Tepenec /kat. Gebiet Jívová/ eröffnet und dadurch war die erforderte Grabung abgeschlossen. Es wurde die 5m breite Sonde beendet, die das gesamte befestigte Areal in seiner kürzeren, westöstlichen Achse in einer Länge von 120m durchschnitt. Für die Saison 1975 blieb ihr östlicher 25m langer Abschnitt in der Nähe der eigentlichen mittelalterlichen Burg übrig. Durch die Sonde konnte die Destruktion eines nicht allzu mächtigen Steinwalles festgestellt werden, der durch das Scherbenmaterial in die späte Bronzezeit datiert ist. Eine Kulturschicht an diesen Stellen ist nicht vorhanden und es hat den Anschein, dass die prähistorische Besiedlung dieses Raumes am südöstlichen Rand der Burgwallfläche verhältnismässig schwach war.

Im Laufe der Augustgrabung wurde eine wichtige Feststellung gemacht, die die mittelalterlichen Befestigungen betrifft. Zu Beginn des Jahres 1975 war bei der Durchfahrt eines grossen Bulldozers durch den Durchgang zwischen den Wällen im nordwestlichen Teil des Burgwalles,⁴ der schon bei der Oberflächenuntersuchung den Eindruck eines Tores erweckte, der erdige Mantel von beiden gegeneinander verlaufenden Wallstirnen beseitigt worden. Es zeigte sich, dass den Wallkern eine mächtige Mauer aus Bruchstein bildet, der mit einer mergelartigen Bindung verbunden ist. Diese Stelle, die auch heute noch ein Waldweg in Richtung zum Burgkern durchquert, war tatsächlich eine mittelalterliche Pforte in der Fortifikation, den nördlichen Teil der Vorburg schützend. Der eigentliche Durchgang ist zwischen den Stirnen der zwei gegenüberliegenden Mauern angebracht, deren Längsachsen jedoch nicht in einer geraden Linie sind, sondern etwas aus der direkten Richtung zangenförmig abweichen. Von Norden ist also dieser Teil der Vorburg durch einen tiefen in dem Felsen ausgebrochenen Graben und durch die erwähnte dahinter erbaute Schutzmauer geschützt /die Möglichkeit weiterer Befestigungsbauten ist nicht ausgeschlossen/. Der mittlere Teil der Vorburg in der Nähe der eigentlichen Burg war jedoch nicht geschützt, wenn wir nicht die Reste des verfallenen prähistorischen Walles in Betracht ziehen. Der Grund warum in diesem Teil des Burgareales die mittelalterliche Fortifikation fehlt, kann darin beruhen, dass die Hänge, die sich unter diesem Gebiet befinden, vom Standpunkt der Abwehr als genügend befunden wurden, oder aber dass die Fortifikation des mittelalterlichen Tepenec nicht beendet worden war.

P O Z D N Ě B R O N Z O V É S Í D L I Š T N Í N Á L E Z Y Z B L A T C E

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

Před dalším rozšířením hliníku blatecké cihelny¹ byla provedena na jeho severním okraji asi ve 20 m širokém pruhu skrývka 80 - 100 cm silné vrstvy horní humusovité zeminy, při čemž byly obnaženy zbytky

ky sídlištních objektů s keramikou lužickou z období těsně před koncem pozdní doby bronzové. Zmíněné objekty pravděpodobně začínaly už v horní tmavé hlíně a do sprašového podloží zasahovaly už jen nejhlubší části objektů, které byly znatelné podle tmavých výplní. V době prohlídky terénu na podzim 1975 byla situace značně nepřehledná, neboť povrch obnažené plochy byl rozbrázděn hlubokými koleji od těžkých mechanismů, takže jakékoliv přesnější pozorování bylo vyloučeno. Jisté je pouze to, že nálezy mají sídlištní ráz, a že jde o tutéž lokalitu, která byla podobným způsobem naposledy poškozena v r. 1962². Mezi nynějšími nálezy zachráněnými J. Kujou z Olomouce převažují střepy ze soudkovitých žlutých hrnců s uchy nebo lištovitými přidržadly pod okrajem. Zastoupena jsou rovněž osudí žlutého nezdobeného povrchu s plastickou lištou na podhrdlí, dále velký žlutý dvojkonický okřín, velké diskovité poklice. Méně je střepů z drobnější keramiky /nezdobené kónické šálky, šálky s hrdlem zdobené na vnitřní straně buď pásy vodorovných žlábků, anebo soustřednými kruhovými žlábků/ a z tuhovaných osudí, která jsou zdobena na podhrdlí šrafovanými trojúhelníčky a šikmými žlábků na výduti nebo soustřednými kruhovými žlábků. Kromě keramiky se našel hrot kostěného šídla a bronzová jehla se zlomeným uchem na navlékání nitě.

P o z n á m k y :

- 1 O nálezu eneolitické jámy v blateckém hliníku viz referát téhož autora, který je zařazen v tomto svazku PV.
- 2 Z. Trnáčková, Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v roce 1962, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 110, 1963, 17.

Spätbronzezeitliche Siedlungsfunde aus Blatec / Bez. Olomouc /. Bei der Erweiterung der Lehmgrube der Ziegelei in Blatec¹ wurde eine Abdeckung der 80-100 cm starken Schicht der oberen Humuserde durchgeführt, wobei Reste von Siedlungsobjekten mit Lausitzer Keramik aus dem Ende R HB abgedeckt wurden. Die Lokalität wurde bereits bei einer ähnlichen Gelegenheit gestört worden.² Das geborgene Material stammt aus Lesefunden.

OBJEKT Z POZDNÍ DOBY BRONZOVÉ V BRNĚNSKÝCH IVANOVICÍCH

/ okr. Brno - město /

Jana Čižmářová, Museum města Brna

/ Obr. 7 /

Při prohlídce dnes již opuštěného písečníku v severní části katastru Brněnských Ivanovic v trati "Velké zmoliny", parc. č. 228, téměř těsně u hranic s katastrálním územím Černovic /okr. Brno-město/, byly zjištěny a zachráněny tři pravěké objekty, narušené při těžbě písku. Naleziště leží téměř na zlomu západního svahu poměrně prudce klesajícího k silnici Brněnské Ivanovice-Černovice a k Černovickému potoce /vzdálenost cca 400 m/ a rovné planiny, táhnoucí se k Tuřanům a ke Slatině /obr. 7 : 1/.

Jako objekt 1/75 /obr. 7:2/ byla označena část kotlovité jámy poměrně pravidelného tvaru, s půdorysem ve tvaru obdélníka o rozměrech 100 a 80 cm, orientovaného ve směru V-Z. Výplň jámy, zahloubené kotlovité 60 cm do písčitého podloží, tvořila poměrně kompaktní hlína, promísená poněkud pískem a drobnými kameny. V obsahu jámy bylo několik hrubších střepů a několik zlomků z menší nádoby, rekonstruovatelné jako nádobka na nožce, s výdutí vejčitého tvaru a s mírně nálevkovitě rozevřeným hrdlem /obr. 7 : 4/. Kulturní určení nádoby není zcela jasné, s největší pravděpodobností ji lze zařadit na základě analogických tvarů¹ do pozdní doby bronzové - do kultury podolské. Tomuto určení by odpovídala i ostatní keramika v jámě obsažená / obr. 7 : 3/.

Ostatní objekty zachráněné při tomto výzkumu náleží horákovské kultuře.

P o z n á m k a :

- 1 Pro moravské nálezy srov. např. I. Peškař, Zoomorfní nádoby s výlevkou z období popelnicových polí na Moravě, Pravěk východní Moravy II, 1961, 30-52, tab. II-VII.
Za cenné rady a připomínky děkuji dr. J. Nekvasilovi, CSc. a doc. dr. V. Podborskému.

Objekt aus der späten Bronzezeit in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno - město/. In der Sandgrube im nördlichen Teil des Katasters von Brněnské Ivanovice hat man

ein Objekt aus der späten Bronzezeit festgestellt und geborgen. Im Inhalt der kesselförmigen Grube von fast rechteckigem Grundriss waren ausser einigen gröberen Scherben auch einige Bruchstücke eines eiförmigen Fussgefässes festgestellt worden. Den Fund kann man zur Podoler Kultur einreihen.

GRUBEN AUS DER BRONZEZEIT IN POHOŘELICE

/ Bez. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální museum Mikulov

Bei dem Aushub einer Kanalisation für einen Neubau in der Švermova Gasse wurden prähistorische Objekte gestört. Nach der Meldung von V. Effenberger aus Přibice wurde der Aushub untersucht und dokumentiert. In dem Aushub hat man vier eingetiefte Objekte festgestellt, die mit schwarzer Erde mit Merzellinsen, Lehmewurfstücken und Scherben ausgefüllt waren. Nach den ausdruckslosen Funden kann man die Gruben in die Bronzezeit datieren.

STAROLUŽICKÉ A MOHYLOVO-VĚTEŘOVSKÉ NÁLEZY V OLOMOUCI

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

V létě 1975 byla na náměstí Republiky zrušena stará kamenná dlažba a nahrazena asfaltovým povrchem, při čemž se přišlo na řadu archeologických nálezů. Kromě objektů mladohradištních a středověkých se objevily i dva nálezy pravěké, které byly zachyceny ve vzdálenosti asi 36 m od sebe při kopání základové rýhy pro nízkou kamennou zídku, oddělující nyní chodník v úrovni kašny Tritonů od přilehlé parkovací plochy. Západně od kašny /přesněji viz přísl. nálezovou zprávu v archivu AÚ Brno/ našly děti ve výkopu spodek starolužického džbánku. Džbánek /v. 120 mm/ má poněkud šikmo připojené páskové ucho a na výduti je zdobený pěti orámovanými vypnulínami. Nádobu je vyrobena z hlíny ostře křemitou drtí se slídou. Povrch je tmavošedý se žlutavými skvrnami a matně vyleštěný. V blízkosti džbánku se našlo kromě několika střepů z hrdla i několik dalších střepů z blíže neurčitelné pravěké keramiky. Na druhý pravěký objekt se přišlo východně od zmíněné kašny v místě hlouběji vykopaném pro kanalizační jímku. V hloubce asi 100 cm pod dnešním povrchem leželo větší množství střepů z několika nádob přechodného věteřovsko-mohylového rázu. Mezi zachráněným materiálem jsou střepy z velkých zásobnic vejčitého tvaru zdobených dvojicemi pupíků pod hrdlem, dále střep z kónické misky, střepy z amforek, dno z oválné nádoby, střepy z dalších blíže neurčitelných nádob a úlomky mazanice. Pro rychlý postup stavebních prací záchranný výzkum nemohl být proveden. Podle terénní situace a zvláště vzhledem k tomu, že v druhém objektu byla většina střepů přepálena se zdá, že jde o lokalitu sídlištní.

Altlausitzer und Hügelgräber-Věteřover Funde in Olomouc /Bez. Olomouc/. Bei der Umpflasterung des Platzes der Republik im Jahre 1975 stiess man ausser auf jungburgwallzeitliche und mittelalterliche Objekte auch auf zwei prähistorische Objekte. In einem von diesen westlich des Tritonenbrunnens war ein altlausitzer Krug /H. 120mm/, mit fünf Knubben auf dem Bauch verziert und weitere kleine Scherben von näher nicht bestimmbar Gefässen. Das zweite Objekt, von dem ersten 36m in Ostrichtung entfernt, enthielt eine grössere Menge an Scherben vom Věteřov-Hügelgräber-Übergangscharakter /durch Brand deformierte eiförmige Vorratsgefässe, mit Paaren von Knubben auf der Halswurzel verziert, Scherben von einer kónischen Schüssel, von Amphoren, den Boden eines ovalen Gefässes, weitere näher nicht bestimmbar Scherben und ein Lehmewurfstück/. Wegen des schnellen Vorganges der Bauarbeiten konnte eine Rettungsgrabung nicht durchgeführt werden. Nach der Terrainsituation handelt es sich scheinbar um eine Siedlungslokalität.

STOPY VELATICKÉHO SÍDLIŠTĚ A POHŘEBIŠTĚ ZE ŠLAPANIC

/ okr. Brno - venkov /

Jiří Ř í h o v s k ý, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 8 : 1 - 6 /

V severovýchodní části obce se v roce 1975 upravoval svah pod hřbitovem pro stavbu školy. Při zemních pracích se zde nacházely střepey pravěké keramiky. Postup těchto prací pečlivě sledoval doc. Dr. F. Kühn z Vysoké školy zemědělské a nálezy předával Archeologickému ústavu ČSAV v Brně.

Naleziště se nachází na svahu klesajícím jihozápadním směrem do údolí Říčky. Nepodařilo se zachytit žádný zahlobený objekt, ani souvislou kulturní vrstvu. Charakter nálezů s ojedinělými střepey převážně hrubé keramiky svědčí na sídliště. Existenci žárového hrobu dokládá menší miska na nožce, na jejímž dně leželo několik spálených kůstek; bližší náleзовé okolnosti nejsou bohužel známy. Všechny keramické zbytky patří starší /velatické/ fázi středodunajského okruhu kultury popelnicových polí.

Zlomky sídlištní keramiky patří následujícím nádobám :

1. Velká zásobnicovitá nádoba se silněji prohnutým hrdlem a nálevkovitě rozevřeným okrajem na jednom místě lehce lalokovitě vytaženým. Světle šedohnědý povrch je uvnitř hlazený a na vnější straně hrubě svisle prstovaný. Průměr okraje je asi 35 cm.
2. Velká zásobnicovitá nádoba se široce vodorovně přehnutým okrajem. Světle hnědý povrch je uvnitř hlazený a leštěný, na vnější straně nepravidelně zdrsňený. Okraj je uvnitř vodorovně hraněný.
3. Amfora se široce přehnutým a na vnitřní straně třikrát vodorovně hraněným okrajem. Povrch je na obou stranách hlazený a leštěný, hnědočerný s hnědými a černými skvrnami. Průměr okraje je asi 25 cm.
4. Tenkostěnná, široká, kónická miska s dovnitř zataženým a na vnější straně dvakrát vodorovně hraněným okrajem. Povrch je na obou stranách hlazený a leštěný, hnědočerný s hnědými a černými skvrnami. Průměr okraje je asi 25 cm.
5. Nižší džbánkovitý šálek s téměř plynulou esovitou profilací banatého těla a nízkého hrdla s nálevkovitě přehnutým okrajem. Tmavohnědý hlazený povrch nese na obou stranách stopy černého leštění. Průměr okraje je 11 cm.

Uvedené části nádob postrádají prvky vhodné pro jemnější časové zařazení. Musíme se proto spokojit pouze s rámcovým datováním do staršího nebo středního velatického stupně Baierdorf-Lednice či Velaticce-Očkov.

Větší pozornost si zaslouží miska na nožce, pocházející bezpečně ze žárového hrobu. Na kuželovitou, zesponu dutou nožku, je ostře nasazena kónická, lehce vyklenutá spodní část s obloukovitě široce přehnutým a na horní straně dvakrát vodorovně hraněným okrajem. Jedno drobnější ouško bylo umístěno pod okrajem /je odlomeno/. Povrch je na obou stranách hlazený a leštěný, hnědočerný s hnědými a černými skvrnami. Horní část spodku a nožka nese na vnější straně shodnou bohatou, rytou, stromečkovou výzdobu /viz kresba/. Průměr okraje je 14,2 cm, výška nádoby 7,3 až 7,8 cm.

Původ těchto misek je nesporný. Jsou přímým vývojovým pokračováním středodunajských mohylových misek, které se v mladším středobronzovém stupni Maisbirbaum-Zohor objevují bez nožek i s válcovitými a kuželovitými nožkami, s okrajem šikmo dovnitř i šikmo vodorovně seříznutým a většinou několikrát lalokovitě vytaženým¹. V téměř nezměněné formě je nacházíme v přechodném mohylovo-velatickém stupni Blučina-Kopčany² a i ve starším velatickém stupni Baierdorf-Lednice³. Proti starším mohylovým předlohám se velatické misky vyznačují posunutím ouška blíže k okraji a vodorovným hraněním horní strany přehnutého okraje. V počátečních stupních mladší doby bronzové se podobné misky našly i v české knovízsko-milavečské kultuře⁴ a v současných kulturních skupinách rakouských⁵. Rytá výzdoba je téměř tvarům ve středodunajské mohylové kultuře naprosto cizí, ačkoliv dále na západ, např. v českofalcké skupině mohylové kultury, se na nožkách a horní části spodku nachází běžně, ovšem se zcela jinými motivy než jsou na naší misce ze Šlapanic. Rytá stromečkovitá výzdoba spodních částí mís a amfor se objevuje ve velatické fázi středodunajských popelnicových polí snad až od středního stupně Velaticce-Očkov. Běžnějším výzdobným prvkem je jistě vodorovně žlábkování, které se např. na obdobné misce ze sídliště v Lovčičkách použilo také na nožce a v pásu pod přehnutým a uvnitř vodorovně facetovaným okrajem.⁶ Podstatněji hlubší tvar mísy z Lovčiček představuje počátek dalšího vývoje těchto mís směrem k počátkům mladší /podolské/ fáze středodunajských popelnicových polí.

P o z n á m k y :

- 1 K. Willvonseder, Die mittlere Bronzezeit in Osterreich, Wien-Leipzig 1937, tab. 7,4; V. Hrubý, Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura, Brno 1951 /disertační práce v rukopise/, tab. 16,1, 32,5, 38,4, 46,27.29, 53,3, 72,4.
- 2 J. Říhovský, Počátky velatické kultury na Moravě, SIA IX, 1961, 137, obr. 20,6.
- 3 Jiří Říhovský, K poznání starší fáze kultury středodunajských popelnicových polí - velatické kultury. Sborník ČSA 3, 1963, obr. 10, D 5 a 11, C 9 a 13, C 5; J. Szombathy, Prähistorische Flachgräber bei Gemeinlebarn in Niederösterreich, RGF 3, Berlin-Leipzig 1929, 11, tab. 2, 15.
- 4 J. Böhm, Základy hallstattské periody v Čechách, OP 10, 1936-37, 87 a 158, obr. 34,3 a 77,9.15.
- 5 Např. K.H. Wagner, Nordtiroler Urnenfelder, RGF XV, Berlin 1943, 21, tab. 10,3.
- 6 J. Říhovský, K poznání sídlištních forem v kultuře středodunajských popelnicových polí. ČMM LI, 1966, obr. 17,5.

Spuren einer Velaticer Siedlung und eines Gräberfeldes aus Šlapanice /Bez. Brno-venkov/. Beim Baue einer Schule im nordöstlichen Teil der Gemeinde stiess man bei Terrainherrichtungen auf Überreste einer Siedlung und vermutlich auch eines

Brandgräberfeldes, die nach den erhaltenen Keramiküberresten und einer reich verzierten Fußschüssel der älteren oder mittleren Stufe der Velaticer Phase des mitteldonauländischen Umkreises der Urnenfelderkultur Baierdorf-Lednice und Velatice-Očkov angehören. Vorläufig stellte man auf dem Bauplatz weder eingetiefte Objekte, noch eine zusammenhängende Kulturschicht fest. Für die Anwesenheit eines Brandgräberfeldes zeugen nur einige verbrannte kleine Knochen, die auf dem Schüsselboden beigelegt waren.

POHŘEBIŠTĚ PODOLSKÉ FÁZE STŘEDODUNAJSKÝCH POPELNICOVÝCH POLÍ V PODOLÍ

/ okr. Brno-venkov /

Jiří Říhovský, AÚ ČSAV Brno

/Tab. 5, 6/

V roce 1975 pokračoval v Podolí u Brna na známém žárovém pohřebišti podolské fáze středodunajského okruhu kultury popelnicových polí¹ výzkum dalším odkryvem. Na ploše 54 m² jsme našli pět žárových hrobů. Byly uloženy v hloubce 90 - 130 cm pod dnešním povrchem ve vrstvě hnědočerné humusovité hlíny.

Žárový hrob 1/75 : Ve velkém kamenném věnci o průměru až 300 cm, sestaveném z velkých a většinou plochých kamenů, postavených šikmo dovnitř kruhu, jsme žádný pohřeb nenašli. Celá severozápadní část se středem kruhu byla již dříve prokopána. Šlo pravděpodobně o hrob číslo 22 z výzkumu A. Procházky v roce 1907², který obsahoval tři amfory a jednu misku, které jsou dnes již neidentifikovatelné.

Žárový hrob 2/75 : Ohraničoval jej kamenný věnec o vnějším průměru 270 cm, sestavený z velkých, plochých kamenů postavených šikmo dovnitř kruhu. Vlastní pohřeb byl umístěn na dně mísovité prohlubně o průměru 120 - 130 cm, zasahující 30 cm pod povrch sprašového podloží. Tvořily jej tři nádoby : velká amfora překrytá velkým, plochým kamenem, velká amforovitá mísa rovněž překrytá plochým kamenem, na němž ležely části dvou zvířecích kostí, a další menší amfora. Spálené kůstky byly hlavně v míse, několik v menší amfoře a ojedinelé roztroušeny spolu s několika menšími střepy keramiky i v zásypu nad a mezi nádobami. Nad tímto pohřbem byly kolmo postaveny dva velké, ploché kameny, převyšující obvodní věnec.

Žárový hrob 3/75 : Obrisy hrobové jámy nebylo možno ve vrstvě hnědé humusovité hlíny určit. Popelnicí tvořil větší miskovitý šálek. Při něm stál menší džbánek a části dvou zvířecích kostí. V zásypu hrobu jsme našli roztroušeno několik střepů hrubší hrncovité nádoby ; tři větší střepy z této nádoby se našly i uvnitř džbánu. Původně pravděpodobně ústí džbánu překrývaly.

Žárový hrob 4/75 : Tvar ani rozměry hrobové jámy nebylo možno zjistit. V hnědé humusovité hlíně stály vedle sebe : jedna velká a další menší amfora a velká, plochá mísa uvnitř se šálkem obráceným dnem nahoru. Spálené kůstky byly ve větším počtu v menší amfoře, další v menším množství i v dalších nádobách a v zásypu hrobu mezi nimi. Nad těmito nádobami byly v jedné úrovni nepravidelně rozhozeny střepy větších hrncovité nádob.

Žárový hrob 5/75 : Byl ohraničen kamenným věncem nepravidelného kruhovitého půdorysu o vnějším průměru 140 - 150 cm, který byl sestaven z velkých, plochých kamenů postavených šikmo dovnitř kruhu. Vlastní pohřeb byl uložen uprostřed pod vrstvou tří velkých, plochých kamenů uložených těsně vedle sebe v úrovni obvodového věnce. Tvořily jej tři amfory, jejichž ústí překrývala jedna nebo dvě kamenné plotýnky. Popelnicí byla amfora střední velikosti. Mezi větším počtem spálených kůstek jsme našli bronzový nákrční kruh a prostý tyčinkovitý náramek. Nad vrstvou kamenů překrývajících pohřeb byly v zásypu hrobu na celé ploše uvnitř kamenného věnce, převážně ale nad středovými kameny, nepravidelně rozhozeny střepy hrubších i jemnějších nádob s několika spálenými kůstkami. Ze střepů se dala sestavit jedna větší šálkovitá nádoba.

Podobně jako v předcházejícím roce, byly téměř všechny nádoby nalezené v této výzkumné sezoně velmi špatně dochované a jen velmi obtížně rekonstruovatelné. Patří vesměs mladšímu podolskému stupni Podolí, který bude možno podle nalezených nádob slezské kultury synchronizovat se slezským stupněm Pení-Horka³. Přesnější zařazení bude možné až po zpracování nálezů.

P o z n á m k y :

- 1 J. Říhovský, Revizní výzkum na pohřebišti podolské kultury v Podolí /okr. Brno-venkov/. Přehled výzkumů 1974, Brno 1975 - v tisku.
- 2 A. Procházka, Žárové pohřebišťe u Podolí. Pravěk VI - 1910, 160.
- 3 Viz V. Podborský, Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit, Brno 1970, 16; obr. 1.

Gräberfeld der Podoler Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur in Podolí /Bez. Brno-venkov/. Im Jahre 1975 setzte in Podolí bei Brno auf dem bekannten Brandgräberfeld der Podoler Phase des mitteldonauländischen Umkreises der Urnenfelderkultur¹ die Grabung mit einer weiteren Abdeckung fort. Auf einer Fläche von 54 m² fanden wir fünf Brandgräber. Drei von diesen waren mit Steinkränzen im Durchmesser von 150 bis 300cm begrenzt, die aus grösseren flachen schräg in das Innere des Kreises geneigten Steinen zusammengesetzt waren. Die zwei übrigen waren einfache Brandgräber. Die Zahl der Gefässe im Grabe bewegte sich von zwei bis vier. Die Gefässe in Gräbern mit den Steinkränzen waren mit flachen Steinen überdeckt und noch durch eine weitere Steindecke geschützt. An Bronzegegenständen fanden wir unter den verbrannten Knochen in der Urne des fünften Grabes einen Halsring und ein einfaches Stäbchenarmband. Ähnlich wie im vorigen Jahre, waren auch die in dieser Saison geborgenen Gefässe überwiegend sehr schlecht erhalten und nur sehr schwierig rekonstruierbar. Sie gehören überwiegend der jüngeren Podoler Stufe Podolí an, die man nach den gefundenen Gefässen der schlesischen Kultur mit der schlesischen Stufe Ptení-Horka² synchronisieren können. Eine genauere Einreihung wird erst nach der Fundverarbeitung möglich sein.

N Á L E Z K E R A M I K Y K U L T U R Y P O P E L N I C O V Ý C H P O L Í U B U L H A R

/ okr. Břeclav /

Jiří Ř í h o v s k ý, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 8 : 7 /

Na známém sídlišti v písečníku severozápadně od obce¹ se při těžbě v roce 1975 našla větší mísovité nádoba, která byla odevzdána Archeologickému ústavu ČSAV v Brně bez udání bližších náleзовých okolností. Vysoký konický tvar se silněji vyklenutými stěnami, s okrajem nepatrně zataženým dovnitř a větším páskovým uchem lehce převyšujícím okraj, se typologicky pohybuje někde mezi šálkem a mísou. Tato prostá forma nemá spolehlivě datovatelné prvky. Vyskytuje se běžně v různých středoevropských kulturních skupinách od sklonku střední až do pozdní doby bronzové s těžištěm ve starších popelnicových polích mladší doby bronzové. Silněji vyklenuté stěny s nepatrně dovnitř zataženým okrajem jsou obvykle mladším prvkem. Na horní části lehce prozhlábnuté ucho má sice analogie např. na míse mladšího stupně středodunajské mohylové kultury v Mutěnicích² či na šálku z mladomohylového keramického depotu v Želešicích³ a později např. na šálku III. skupiny höttingské kultury v Mühlau v severním Těšínsku⁴, není však neznámé ani v nálezech podolské fáze středodunajských popelnicových polí, i když zde podobné tvary mís a šálků mají ucha umístěná zpravidla hlouběji pod okrajem. Blízká analogie našeho tvaru z Bulhar pochází totiž např. z Lužianek na jihozápadním Slovensku⁵. Není proto vyloučena příslušnost tohoto nálezu ke vzpomenutému podolskému sídlišti v Bulharech.

P o z n á m k y :

- 1 J. Říhovský, Kulturní jáma s podolskou keramikou u Bulhar /okr. Břeclav/. Přehled výzkumů 1972, Brno 1973, 31 - 32, tab. 16.
- 2 Národní muzeum v Praze, inv.č. 89418 -nepublikováno.
- 3 V. Hrubý, Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura, Brno 1951 /dizertační práce v rukopise/, tab. 22,9.
- 4 K.H. Wagner, Nordtiroler Urnenfelder, RGF XV, Berlin 1943, 19, tab. 13, 3.
- 5 M. Novotná, Nové nálezy kultúry podolskej na Slovensku. AR X, 1958, 431, obr. 165.

Ein Keramikfund der Urnenfelderkultur bei Bulhary /Bez. Břeclav/. In der Sangrube nordwestlich der Gemeinde fand man bei der Förderung im Jahre 1975 ein grösseres schüsselförmiges Gefäss mit einem Henkel am Rand. Seine Zugehörigkeit zu der bereits früher festgestellten Siedlung der Podoler Phase des mitteldonauländischen Umkreises der Urnenfelderkultur ist nicht ausgeschlossen¹

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V MUŠOVĚ

/ okr. Břeclav /

Blanka Vaclová, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 9 /

Při otvírání nové pískovny a štěrkovny v katastru obce Mušov byly narušeny pravěké objekty v trati zvané "Na ivánské" nebo "Betlém".

Dne 14. a 18.8.1975 jsme zdokumentovali profily šesti jam, kostrového hrobu a průřezu vodním příkopem, z toho jsme prozkoumali a v půdorysu zdokumentovali dvě jámy a hrob. Všechny objekty byly zachyceny ve stěně štěrkovny. Pod nestejnou vrstvou ornice byl těžen jemný světle žlutý písek, v němž byly zapuštěny objekty. Ve většině případů byly vyhloubeny až po hranici hrubého štěrku pod pískem v hloubce 80 - 180 cm.

Z výzkumu jam jsme získali pouze několik atypických střepeň, zvířecích kostí a kousků vypálené ma-
zanice. Prozkoumaná jáma č. 2 měla kotlovitý tvar, byla 156 cm hluboká a na dně byla zachycena 1 cm silná tvrdá vrstva bělošedého popela. Jáma č. 4 měla válcovitý tvar, byla 130 cm hluboká a na plochem dně byl zachycen tvrdý světlejší povlak.

Kostrový hrob obsahoval kromě dvou atypických střepeň v zásepě tři spirálovité bronzové nášivky a dvě bronzové jehlice, které hrob datují /podle určení dr. J. Říhovského/ do pozdního H B 3 /kultura podolská/. Oválná hrobová jáma, hluboká 60 cm, byla orientována V-Z, stejnou orientací /hlavou k východu/ zachovávala i kostra, ležící na levém boku se skrčenými nohama a pažemi přeloženými křížem nad pánví. Horní polovina těla byla otočena více na záda, proto byla při těžení štěrku zničena pravá paže s částí hrudníku a pánve a lebka byla vysunuta ze své původní polohy. Jehlice byly nalezeny po obou stranách hrudníku, spirálky před pravým kolenem a po pravé straně hrudníku. Vzhledem k neobvyklosti pohřebního ritu v určeném období přikládám tabulku s nákresem nalezové situace a nalezenými předměty.

Rettungsgrabung in Mušov /Bez. Břeclav/. Am 14. und 18. 8. 1975 hat man prähistorische Objekte untersucht, die durch die Sandförderung in der Flur "Na ivánské" /oder auch "Betlém"/ gestört wurden. Man hat 6 Gruben, ein Körpergrab der Podoler Kultur und den Querschnitt eines Wassergrabens dokumentiert.

KOSTRA Z VÝZKUMU V MUŠOVĚ

/ okr. Břeclav /

Milan Stloukal, Národní muzeum, Praha

Při záchranné akci v Mušově odhalila Blanka Vaclová mimo jiné v r. 1975 též kostrový hrob, který podle inventáře řadí do stupně HB₃ /pozdní podolská kultura/. Kostra je silně poškozena, ale přesto jsou lebka i postkranialní skelet zčásti měřitelné.

Z lebky je zachována mozkovna, levá polovina horní čelisti s lícní kostí a poškozená dolní čelist. Mozkovna je dlouhá /177 mm/, úzká /134 mm/ a vysoká /135 mm/, v indexech mesokranní /75,8/, hypsi-
kranní /76,2/ a akrokranní /100,7/ ; z ostatních měř bylo možno zjistit jen šířku biaurikulární /110 mm/, biasteriální /102 mm/, temenní oblouk /130 mm/ a tětivu /117 mm/, týlní oblouk /121 mm/ a tětivu /93 mm/. Lebka má dosud otevřené švy, obliterován je /a to na vnitřní i zevní desce lebečních kostí/ jen střední úsek pravé poloviny věncového švu. Přímě v lambdě jsou dvě malé vsuté kůstky. Celá lebka je poměrně gracilní, tenkostěnná, se strmým čelem s výraznými čelními hrboly, nadočnicové oblouky i glabella jsou ploché, horní okraj očních tenký. Týl slabě vystupuje /náznak bathrocefalie/, protuberantia occipitalis externa je 1. stupně, bradavkové výběžky malé. Zachované zuby jsou velmi silně obroušeny, v horní čelisti jsou zaceleny alveoly po intravitální ztrátě obou řezáků a všech tří stoliček, oba premoláry jsou destruovány kazem až ke krčku, u kořenů jsou cystogranulomy /rovněž u druhého řezáku a všech stoliček/. V dolní čelisti jsou zachovány pouze oba špičáky, všechny premoláry a levostranná M 3, lůžko 2. levostranného řezáku je prázdné po postmortální ztrátě, všechny ostatní alveoly jsou zhojeny po ztrátě intravitální.

Na základě délky dlouhých kostí byla vypočítána tělesná výška na 161 cm /vysoká/, na pánevních kostech jsou středně široké inc. ischiadica major, foramen obturatum trojúhelníkovitého tvaru, je vytvořen slabý sulcus praeauricularis a stydké kosti spolu tvoří široký angulus subpubicus.

Celkově můžeme uzavřít, že v mušovském hrobě byly uloženy pozůstatky ženy, která zemřela ve věku asi 30 - 40 let.

Das Skelett aus der Grabung in Mušov /Bez. Břeclav/. Bei einer Rettungsgrabung in Mušov entdeckte B. Vaclová im Jahre 1975 ein Skelettgrab, das sie nach dem Inventar in die Stufe HB 3 /späte Podoler/ reiht. Das Skelett ist stark beschädigt, aber trotzdem sind der Schädel sowie das postkraniale Skelett teilweise vermessbar. Es handelt sich um das Skelett einer Frau, die ungefähr im Alter von 30 - 40 Jahren gestorben ist.

SÍDLIŠTNÍ NÁLEZ LUŽICKÉ KULTURY Z KOSTELCE U HOLEŠOVA

/ okr. Kroměříž /

Jindra Nekvasil, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 10, 11/

Západně od obce je do svahu, skloněného k jihovýchodu, zahlobnena velká těžební jáma někdejší Janoštkovy pískovny, kde již v roce 1926 byly zaznamenány sídlištní nálezy lužické kultury¹. Dnes je pískovna opuštěna, stěny jsou většinou zhrouteny a porostlé travou a křovím, ale místy zůstává ještě odkryt svislý profil. Pod jedním takovýmto místem si povšiml střepů František Barták, student z Kostelce a vybral z povrchu porušené jámy i závaží. V čubnu 1975 byl zde podniknut zjišťovací a záchranový výzkum, při kterém byly odkryty pozůstatky dvou jam, vyhloubených těsně vedle sebe do jílovitého podloží. Jámy překrývala 50 cm silná kulturní vrstva a nad ní je rozložena ještě 90 cm silná vrstva naplavené humosní hlíny.

Jáma 1 měla vakovitý tvar a dosahovala do hloubky 140 cm pod hladinu podloží a v největším průměru měřila 130 cm; její vrchní zúžená část byla již porušena. Zásyp jámy byl zvrstvený, vespod ležela tvrdá vrstva jílovité hlíny se střepy, kousky mazanice a jen jedním zlomkem zvířecí kosti. Výše zaplňovala jámu jílovitá hlína provrstvená humusovitou hlínou, zvláště ke středu jámy. Prolínala jí i vrstva popela s uhlíčky a zuhelnatělým zrním. Vrchní část jámy pak vyplňovala humosní hlína zasypávající kus zásobnice a obsahující množství střepů, kousky mazanice, dvě závaží, zlomky jiných a úlomky zvířecích kostí.

Jáma 2. Byla vyhloubena o něco dále od stěny pískovny, takže její povrch byl již stržen, ale dalo se usoudit, že měla nepravidelný kuželovitý tvar s rovným dnem /hloubka 60 cm, průměr dna 130 cm/. Její zásyp tvořila tmavá humusovitá hlína, promísená uhlíčky a nad dnem i kousky mazanice. V zásypu byly roztroušeny střepy a ojedinelá kost.

Rozložení vrstev v jámě 1 se dá vysvětlit přibližně takto: spodní vrstva pochází z doby funkce jámy, výplň nad ní vznikla zaházením jámy, při čemž není vyloučeno, že jílovitá hlína byla vybrána ze sousední jámy 2. Vrchní část zásypu jámy 1 je shodná se zásypem jámy 2 a lze ji považovat za přirozené zanesení kulturní vrstvou. Rozdíl mezi tímto zásypem a nadložní kulturní vrstvou, vzniklou až po zasypání jam, je nepatrný. Keramika z obou vrstev jámy 1 i z jámy 2 se nedá typologicky rozlišit a pochází z jednoho kratšího časového rozmezí v rámci staršího lužického období. Střepy i kosti jsou z větší části přepáleny a také kusy mazanice s otisky proutí nasvědčují, že v okolí jam došlo k požáru. Avšak ve spodní vrstvě jámy 1 byla mazanice poněkud jiná, více propálená a s otisky dřeva a s kusy upraveného povrchu.

Střepy ze středně velkých nádob, ač nesou všechny známky starolužické výroby, nedají se podrobněji zařadit. Ani přesekávané lomy profilů, případně lišty s prstovými dolíky nejsou spolehlivými vodítky. Podobně i vytažení výdutě do vypnulinky na střepu z malého osudíčka mělo dost široké rozpětí výskytu. Proto k datování zůstaly hlavně střepy z členěných šálků a mis; všechny jsou ostře vyhraněné na lomu hrdla do spodní části, ale nedošlo u nich k dalšímu hranění hrdla. Ucha u nich nevystupují nad okraje a jedna miska měla nožkovité dno. Zásyp jámy 1 poskytl velký počet střepů z užitkové keramiky, která je ze staršího období lužické kultury málo známa a o jejím vývoji se neví téměř nic. Byly tu střepy z malých hrnčků s prohnutým hrdlem, pak střepy z podobně profilovaných větších a tenkostěnných hrnků se zdrsnělým a prstovaným povrchem, takových jaké bývaly ukládány do hrobů. Silnostěnné střepy ze středně velkých hrnků naznačují, že byly užívány i jiné typy, například s vejčitou stavbou profilu. Kus dochovaného zásobnicovitého hrnce představuje banatý tvar s konickým nálevkovitým hrdlem. Podle dalších střepů se dá usoudit, že se tento typ vyskytoval početně, někdy i ve větším provedení a s okrajem zdobeným prstovými dolíky. Používání velkých silnostěnných zásobnic je doloženo několika střepy ze stěn.

Ve vrchní vrstvě jámy 1 byla nalezena dvě téměř celá závaží a úlomky několika jiných. Měla téměř válcovitý tvar a pokud se uchovaly kusy příčných otvorů, je na nich zřetelné silné prodření směrem vzhůru. Jedno závaží je odlehčeno tak, že je zesponu duté.

Při pokusu o přesnější zařazení keramiky musíme přihlídnout k tomu, že na ní nejsou zastoupeny prvky příznačné pro nejstarší starolužické tvary. Na druhé straně lomení profilace nedosáhlo takové míry, jaká je považována za znak starší části II. stupně. Také jsme nezjistili jiné typické známky tohoto stupně, jako tuhování povrchů nádob. Proto musíme obě jámy zařadit na konec I. stupně starolužického období.

Poznámka:

1 I. L. Červinka, Holešovsko v pravěku, Brno 1929, 23.

Siedlungsfund der Lausitzer Kultur aus Kostelec bei Holešov /Bez. Kroměříž/. In der Wand der verlassenen Sandgrube¹, westlich der Gemeinde ausgehoben, fand man zwei Gruben der Lausitzer Kultur. Beide Gruben wurden in dem Mergelton knapp nebeneinander eingetieft. Ober ihnen häufte sich die Kulturschicht und angeschwemmte Erde an. Grube 1 hatte eine Schlauchform, Grube 2 war kegelförmig. Die Keramik datiert beide Gruben übereinstimmend in das Ende der I. Stufe des alten Lausitzer Zeitabschnittes. In der Aufschüttung von Grube 1 fand man Scherben, das Stück eines Vorratsgefäßes, zwei Gewichte und Bruchstücke von anderen, Tierknochen, Lehmewurfstücke und verbrannte Getreidekörner. In Grube 2 dann nur einige Scherben und Lehmewurfstücke.

H R A D I S K O L U Ž I C K É K U L T U R Y N A D K O S T E L C E M U H O L E Š O V A

/ okr. Kroměříž /

Jindra N e k v a s i l, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 12 : 1 /

Nad Kostelcem u Holešova se na severu a severovýchodě zdvihad kopce; je to přechod od nížinatého terénu vlastní Hané ke kopcovité krajině zvané Záhoří. Dnes jsou tyto kopce zalesněny a známý pod názvem Kostelecký les. Ihned při okraji se zdvihad nejvyšší vrchol, zvaný "Na hradě", nebo jen "Hrad", kde již koncem minulého století zjistil Ed. Peck přaveké hradisko¹. Ale teprve v roce 1966 našel zde V. Dohnal střepey, které umožnily datování hradiska². Pět odtud získaných střepeů označuje za mladohalštatské. Referent navštívil hradisko na jaře roku 1975, kdy se právě vysazovaly stromky na vymýceném jižním svahu hradiska. V místech, kde byl jeho povrch silně porušen koly traktorů, podařilo se nalézt další střepey. Jsou vesměs netypické, ale podle úpravy materiálu patří do okruhu lužické kultury. Jeden z nich je z větší nádoby zdobené na výduti šrafovaným polem, snad trojúhelníkovitým. Jiný střepe je zase z hrdla větší hrncovité nádoby s vykloněným okrajem. Oba tyto střepey patří až do halštatského období lužické kultury a patrně až do jeho II. stupně.

Zjištěním, že hradisko je datováno do okruhu lužické kultury, přibývá další článek z celého okruhu hradisek rozložených na výšinách kolem Hané. V příspěvku o hradisku u Bohuslavic, uveřejněném v tomto čísle PV, se zmiňují o tom, že tato hradiska nesla charakteristické rysy půdorysu opevnění a označují je za typ Brdo. I hradisko nad Kostelcem se může sem přiřadit, i když zvolený terén nedovolil vybudovat tu typické obdélníkové opevnění. Předpokládaný vrchní podélný val probíhal asi na konci strmého jižního a jihovýchodního svahu kopce, tam, kde se lomil do pozvolnějšího opačného svahu. Dnes se opevnění této linie nedá bezpečně rozpoznat, i když místy jakoby tu byly ještě stopy valu. Příznačné je, že opevnění začínalo téměř na vrcholu hřebenu kopce. Spodní dlouhý val je na severním svahu dobře dodnes patrný i s příkopem pod ním, podobně jako i spojující kratší valy na východě i západě. Tento z nich je kratší, takže směrem k východu se opevněná plocha mírně rozšiřovala; je vybudován v místě, kde kopec je zúžen stržemi. Avšak dlouhé strany opevnění pokračují i za ním, vrchní na hřebeni se dá sledovat jen velmi přibližně, spodní pak zřetelněji. Zřejmě tu dost členitý a strmý svah východního konce kopce činil budovatelům potíže. Ovšem nevíme, zda stavba většího opevnění byla předčasně ukončena a hradisko uzavřeno východním valem, nebo tu byl učiněn pokus o rozšíření hradiska.

P o z n á m k y :

- 1 E. Peck, Hrad a Hrádek u Kostelce blíž Holešova, ČVMO VIII 1891, 160 - 161.
- 2 V. Dohnal, Osídlení východní Moravy lidem lužických popelnicových polí. Kandidátská disertační práce, Olomouc 1969, díl II, 138; také Z. Fišer z muzea v Kroměříži našel na hradisku střepey lužické kultury - ústí sdělení.

Ein Burgwall der Lausitzer Kultur oberhalb von Kostelec bei Holešov /Bez. Kroměříž/. Der Burgwall auf der Anhöhe "Na hradě" ist bereits seit dem Ende des vorigen Jahrhunderts bekannt¹, aber erst vor nicht langer Zeit fand man hier Scherben aus dem hallstattzeitlichen Abschnitt der Lausitzer Kultur². Die Befestigung gehört zu dem Bautyp Brdo und der Burgwall ist ein weiteres festgestelltes Glied aus der ganzen Kette um die Hanna. Die Längswälle des Burgwalles überragen auf der Ostseite die geschlossene Fläche durch einen kürzeren Seitenwall. Man kann nicht bestimmen, ob der Burgwall nicht zu Ende gebaut, oder ob er erweitert wurde.

K V Ý Z N A M U N E D O K O N Č E N Ě H O O P E V N Ě N Í N A H R A D I S K U U B O H U S L A V I C

/ okr. Hodonín /

Jindra N e k v a s i l, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 12 : 2/

O hradisku na kopci Hradisko u Bohuslavic se v loňském ročníku PV zmiňuje Z. Fišer¹, který poprvé uvedl jeho podrobnější popis a zaznamenal, že opevnění je nedostavěno. Ani moje návštěva hradiska v roce 1975 nepřinesla objevení nálezů, které by hradisko přímo datovaly a Fišerův článek jen doplňují nákresem viditelných valů.

Celá stavební koncepce hradiska však nepřímou udává, že je můžeme celkem bezpečně přiřadit k ostatním hradiskům lužické kultury v Chřibech.² Pro hradiska na Brdě a Hradisku u Roštína i pro hradisko na holém kopci u Buchlovic byly vybrány podobné kopce s protáhlým hřbetem a právě po něm byla vedena jedina z delších stran opevnění, která končila vždy na nejvyšších místech hřbetu. Kolmo s vrcholů sbíhaly kratší boční valy a to vždy po méně strmém svahu. Přibližně obdélnou plochu hradiska pak uzavíral spodní delší val, probíhající tedy již ve svahu. Podobná opevnění nalézáme i na jiných hradiscích lužické kultury na Moravě : na Obersku /kat. Pavlov, okr. Šumperk/, na Tepenci /kat. Jívová, okr. Olomouc/, na Hradisku nad Kostelcem u Hol. /okr. Kroměříž/. Pochopitelně podle daného terénu jsou tato hradiska různě velká, také není vždy stejná pravidelnost půdorysu a velikost dnes dochovaných valů a příkopů před nimi. Nicméně můžeme v nich vidět přímo stavební typ, který označíme jako t y p B r d o.

Datování zmíněných hradisek v Chřibech není dosud pevně podloženo. Sice na Holém kopci byl v roce 1939 skutečně výzkum, ale jeho výsledky nebyly zveřejněny, s výjimkou krátkých zmínek³, a nálezy jsou dnes nezvěstné. Proto jen drobné povrchové sběry naznačují, že tato hradiska byla zakládána ve středním /slezském / období lužické kultury a to spíše k jeho konci /HB/. Je možné, že se na nich udržel život až do počátku halštatského období /HC/. Hradisko u Bohuslavic je posledním článkem v řetězci hradisek v Chřibech a mělo asi jistit průchod průrvou mezi Chřiby a Ždánskými vrchy. Rýsuje se tu souvislost mezi stavbou hradisek a pronikáním lužického lidu na jih. Hradiska tu vytváří přímo klín do středodonajského prostředí. Tuto úvahu nepřímou potvrzuje i objev pohřebiště s hroby středního /slezského/ období poblíž bohuslavického hradiska v trati Popelov⁴.

P o z n á m k y :

- 1 Z. Fišer, Fortifikace v trati Hradisko u Bohuslavic /okr. Hodonín/, PV AÚ Brno 1974, v tisku.
- 2 J. Bláha, Zpráva o povrchovém průzkumu dalších pravěkých opevnění na Kroměřížsku. PV AÚ Brno 1972, 1973, 94 - 95 ; Čižmář M., Nekvasil J., K datování hradiska Brdo, obec Roštín /okr. Kroměříž/, PV AÚ Brno 1972, 1973, 30 - 31 ; Hrubý V., Předvěké útočiště hradisko na Holém kopci, Sborník velehradský 11 1940, 18 - 21 ; J. Nekvasil, Hradisko lužické kultury na Hradisku u Roštína, PV AÚ Brno 1974, v tisku.
- 3 J. Böhm, Kronika objeveného věku, Praha 1941, 327, obr. 28, tab. 54.
- 4 K. Tvarůžek, Z Kyjova, ČVSMO III 1886, 32 - 35.

Zur Bedeutung der nicht beendeten Befestigung auf Hradisko bei Bohuslavice /Bez. 1, Hodonín/. Auch wenn dieser nicht zu Ende gebaute Burgwall bisher durch Funde nicht datiert ist¹, ist klar, dass er nach der Baukonzeption zu den Burgwällen der Lausitzer Kultur gehört. Auf gleiche Art wurden die Befestigungen auf Brdo und Hradisko bei Roštín und auf Holý kopec bei Buchlovice² erbaut. Wir können sie direkt als T y p B r d o bezeichnen. Vorläufig sind sie unverlässlich in HB und vielleicht auch in HC datiert /die Ergebnisse der Grabung auf Holý kopec sind nicht veröffentlicht/. Diese Burgwälle dringen in den Raum der donauländischen Urnenfelderkultur und stehen mit dem Durchdringen der Lausitzer Kultur nach Süden in Verbindung. Aus der Nähe des Burgwalles bei Bohuslavice ist auch ein Gräberfeld aus dem mittleren /schlesischen/ Zeitabschnitt der Lausitzer Kultur bekannt⁴.

L U Ž I C K Á K E R A M I K A V C H O L I N Ě

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

Na jaře 1975 předal do archeologického oddělení olomouckého musea N. Kohoutek z Choliny /dům č. 109/ střepy z okřínu, který vyryl při sázení stromku ve své zahradě za domy pod farou. Střepy pocházejí

z velkého okřínu hnědé barvy s lomem šikmo přesekávaným a dají se zařadit do starší fáze lužické kultury. Podle čerstvých lomů byla nádoba v zemi asi celá a je možné, že jde ohrobový nález. Z dosavadních cholinských nálezů, které by s nynějším nálezem mohly mít určitou souvislost je možno uvést střepový lužický materiál, sesbíraný v r. 1968 ve školní zahradě, která se nachází nedaleko od zahrady Kohoutkovic¹ a dále pak lužický hrob zničený r. 1940 v zahradě domu č. 146².

P o z n á m k y :

1 J. Nekvasil, Náhodný objev v Cholině /okr. Olomouc/, PV 1970, 81.

2 týž, l.c.

Lausitzer Keramik in Cholina /Bez. Olomouc/. Im Garten des Hauses Nr. 109 fand N. Kohoutek beim Pflanzen eines Baumes ein doppelkonisches Gefäß, das der älteren Phase der Lausitzer Kultur entspricht. Es hat den Anschein, als ob es sich um einen Grabfund handeln würde. Von früheren Funden der Lausitzer Urnenfelderkultur in Cholina sind Scherben, unweit im Schulgarten¹ gefunden und ein im Jahre 1940 im Garten des Hauses Nr. 146 zerstörtes Brandgrab erwähnenswert.

L U Ž I C K Á Ž L Á B K O V A N Á K E R A M I K A Z N Á K L A
/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 13 /

V krátkém prudkém svahu, kterému se říká "Strán", a který se táhne ve vzdálenosti asi 150 - 200 m severně od nákelského hřbitova vyhrabali dva nákelští školáci osudíčko a kónický šálek. Obě nádoby jsou poměrně dobře zachované /osudíčku chybí dno, šálek má ulomené ucho/, stříbřitě tuhovaného povrchu. Šálek /v. 60 mm/ je nezdobený, osudíčko /v. 97 mm/ je na výduti souvisle mělce žlábkované a na podhrdlí mezi oušky zdobené pásem vodorovných rýh a řadami šikmých rýžek. Zachráněná keramika patří do tzv. mladolužického období a podle toho, že obě nádoby jsou poměrně dobře zachované se zdá, že by mohlo jít o hrobový nález.

Zmíněný svah je vlastně jižním okrajem rozsáhlé plochy uměle snížené /patrně staré hliniště/ oproti původnímu terénu, nacházejícímu se v úrovni hřbitova. V horní části profilu, který se i při osázení svahu stromy a keři dá sledovat, je možno místy zjistit pozůstatky kulturní vrstvy mezi orníci a sprašovým podloží. Z této kulturní vrstvy získali v r. 1973 jiní nákelští školáci střepy z germánské keramiky, které se rovněž dostaly do olomouckého musea / přír. č. 331/74 /.

Lausitzer Riefenkeramik aus Náklo /Bez. Olomouc/. In der Flur "Strán" nördlich des Friedhofes von Náklo fanden Schüler junglausitzer Keramik /ein schräg seicht gerilltes Tonnengefäß und eine unverzierte konische Tasse/, die vielleicht aus einem gestörten Grab stammt. An denselben Stellen fanden Schulkinder im Jahre 1973 Scherben germanischer Keramik, mit welchen die undeutliche Kulturschicht unter der Ackerkrume datiert ist.

H A L Š T A T S K Ý S Í D E L N Í O B J E K T V P Í S K O V N Ě
V B Ů L H A R E Č H
/ okr. Břeclav /

Karel L u d i k o v s k ý, AÚ ČSAV Brno - Zdeněk M ě ř í n s k ý, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 14 /

Po levé straně silnice z Milovic do Bulhar rozkládá se pískovna, známá již z dřívějších dob nálezů sídelních objektů, převážně z mladší doby halštatské¹. Těžba písku obnažila a z větší části narušila ve

východní stěně sídelní jámy nepravidelného půdorysu. Pod ornici tvořila její výplň tmavá, hlinitá vrstva, v nižších částech tmavší a světlejší popely, v místech nejnižšího zahloubení, nad rovným dnem, zčásti žlutý, písčité zásep. Do výše položené části dna byly zapuštěny dvě kúlové jamky.

Z kovového inventáře lze uvést bronzovou jehlici s vroubkovanou hlavicí a zdobenou rytím². Zajímavý je keramický obsah, který reprezentují zlomky konických misek se zataženým okrajem, dna drobných misek a nádobek s omfalem, části amfor s krátce nálevkovitě rozevřeným okrajem, v ojedinělých případech s náznakem odsazení nízkého, kuželovitého hrdla od těla, zlomky rozměrných, hrncovitých nádob atd. Ve výzdobných prvcích se uplatňuje přesekávaná páska, šikmé žlábkování, v řídkých případech leštění tuhou ap. Soubor doplňuje ojedinělý zlomek pečlivě vyhlazeného kolečka s velkým středovým otvorem a zvřecí kosti.

Oproti dřívějším nálezům na této lokalitě lze uvedenou kolekci datovat do HB 3, do pozdního stupně podolské kultury s náznaky přechodu do kultury horákovské.

P o z n á m k y :

- 1 B. Klíma, Zachranovací akce u Bulhar, okr. Břeclav, PV 1970, Brno 1971, 79; K. Ludikovský, Halštatský sídelní objekt v Bulharech, okr. Břeclav, PV 1972, Brno 1973, 34-35, tab. 21-22.
- 2 Podle J. Říhovského lze ji datovat do HB 3; jmenovanému děkujeme za odbornou expertisu nálezů.

Hallstattzeitliches Siedlungsobjekt in der Sandgrube in Bulhary /Bez. Břeclav/. In der Sandgrube, die sich auf der linken Seite der Strasse Mílovice-Bulhary befindet und bereits aus früheren Zeiten durch Siedlungsfunde bekannt ist¹, wurde ein hallstattzeitliches Siedlungsobjekt von unregelmässigem Grundriss gestört und im wesentlichen Teilweise durch die Förderung vernichtet. Die Aufschüttung bildeten erdige, aschige und sandige Schichten; in dem höher gelegenen Bodenteil befanden sich zwei Pfostengruben.

Vom dem Inventar kann man eine Bronzenadel mit gekerbtem Kopf, die mit einer Gravierung verziert ist², verschiedenes keramisches Material und Tierknochen anführen.

Gegenüber den früheren Funden auf dieser Lokalität kann die angeführte Hütte in HB 3, in die späte Stufe der Podoler Kultur mit Anzeichen eines Überganges in die Horákov Kultur datiert werden.

HALŠTATSKÉ SÍDLIŠTNÍ OBJEKTY Z BRNĚNSKÝCH IVANOVIC

/ okr. Brno-město /

Jana Čižmářová, Muzeum města Brna

/ Obr. 15 - 18 /

V poloze, ve které byl zjištěn objekt z pozdní doby bronzové, byly zachráněny i objekty mladší.

Zásobní jáma /obj. 2/75, obr. 15 : 1/ měla na úrovni podloží oválný půdorys o rozměrech 110 x 45 cm, s orientací delší osy ve směru S - J. Objekt měl užší hrdlo a směrem k téměř rovnému dnu v hloubce 65 cm se rozšiřoval až na průměr cca 145 cm. Výplň tvořila temně hnědá až černá humózní hlína, která obsahovala kromě kostí, mazanice s otisky dřeva a velkých kamenů především množství keramických zlomků, z jejichž větší části se daly rekonstruovat dvě zásobnice /obr. 15 : 2,3/, z toho jedna dosti netypického tvaru.

Objekt 3a/75 /obr. 16/ lze označit jako pozůstatek původně patrně polozemnice pravoúhlého půdorysu, zřejmě obdélníkového. Stěny objektu o rozměrech 200 x 80 cm, s orientací delší osy ve směru SZ-JV, byly mírně šikmo zapuštěny 64 cm do písčitého podloží. V zachyceném severozápadním rohu objektu byla zjištěna kúlová jamka o rozměrech 35 x 25 cm a hloubce 20 cm. Výplň objektu tvořila velmi tmavá humózní hlína, která obsahovala velké množství keramiky a zvřecích kostí.

Od objektu 3a/75 k objektu 3c/75 /viz níže/ byla zachycena na ploše asi 8 m² kulturní vrstva /obj. 3b/75/, jež obsahovala rovněž zlomky keramiky a kostí zvřecích i lidských.

Ve vzdálenosti asi 1,5 m od polozemnice 3a/75 se nacházel objekt 3c/75 - mělká jáma pravidelného obdélníkového půdorysu s lehce zaoblými rohy, o rozměrech 130 x 80 cm a hloubce 20 cm, s orientací delší osy ve směru SSZ-JJV. Tmavá výplň obsahovala zlomky keramiky, mazanici a zlomky lidských kostí.

Na základě rozboru keramických nálezů /amforovitá zásobnice, zlomky z hrnců zdobených plastickou vlnicovou lištou, přesekávanou plastickou lištou, zlomky z misek zdobených mřížkou v kombinaci s plnými plochami, motiv sluníčka /obr. 17 : 3,4/ lze objekty z Brněnských Ivanovic zařadit do středního stupně horákovské kultury.

Hallstattzeitliche Siedlungsobjekte aus Brněnské Ivanovice /Bez. Brno - město/. In der verlassenen Sandgrube im nördlichen Teil des Katasters von Brněnské Ivanovice hat man zwei hallstattzeitliche Siedlungsobjekte festgestellt und geborgen. Die Vorratsgrube 2/75, enthielt ausser anderen weiteren Keramikbruchstücken zwei fast komplette Vorratsgefässe und eine Menge Lehmewurf mit Holzabdrücken. Ferner wurde der Teil einer Halbsemljanka mit einer Pfosten-grube in der Ecke festgestellt /Obj. 3a/75/, an die die Kulturschicht /Obj. 3b/75/ und ein kleineres, seicht eingetieftes rechteckiges Objekt /Obj. 3c/75/ anschloss. Beide diese Objekte sowie die Kulturschicht enthielten eine beträchtliche Menge an Keramik, Tierknochen und kleine Bruchstücke von Menschenknochen.

Aufgrund der Keramik können die festgestellten Objekte in die mittlere Stufe der Horákovy Kultur datiert werden.

L I D S K É K O S T R O V É P O Z Ů S T A T K Y Z H A L Š T A T S K É H O
S Í D L I Š T N Í H O O B J E K T U V B R N Ě N S K Ý C H I V A N O V I C Í C H
/ okr. Brno - město /

Jaromír Chochol, AÚ ČSAV, Praha

Při záchranném výzkumu v Brněnských Ivanovicích byly v objektu 3b/75 a 3c/75 zjištěny lidské kostrové pozůstatky.

Obj. 3b/75 : Čtyři fragmenty plochých kostí mozkovny z oblasti týlu a pravého spánku. Lebeční kosti jsou tenkostěnné a mají výrazně infantilní charakter. Na jednom z fragmentů je dochována část velmi mělké a dětsky vyvinuté čelistní jamky. Zlomky jsou ohraničeny nepravidelnými lomnými plochami ; výjimkou je poměrně rovný úsek na týlní kosti, kde nelze vyloučit sečnou ránu.

Obj. 3c/75 : Dva zlomky žeber a část levé kyčelní kosti opět výrazně dětského charakteru. Okrsky kostnatění v acetabulu byly zcela volné.

Všechny pozůstatky byly pokryty nepravidelnými a různě silnými vrstvami vápnitých usazenin půdního původu. Vápnitými nánosy jsou ve stejné míře pokryty také prakticky všechny lomné plochy fragmentů. Podle toho je pravděpodobné, že pozůstatky se dostaly do zjištěného uložení již ve fragmentární formě ; pro posouzení, zda uložení bylo primární, či sekundární, /rozrušený hrob/, nemáme podklady.

Podle stupně ontogenetického vývoje a morfologie kostních zlomků lze říci, že s velkou pravděpodobností patří všechny kostní fragmenty jednomu jedinci, a to malému dítěti /věkový stupeň infans II, do šesti let/.

Menschliche Knochenüberreste aus dem hallstattzeitlichen Siedlungsobjekt in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno-město/. Bei der Rettungsgrabung in Brněnské Ivanovice wurden in den Objekten 3b/75 und 3c/75 Überreste von Menschenknochen festgestellt. Offenbar gehören alle Knochenfragmente einem einzigen Individuum, und zwar einem kleinen Kind an /Altersstufe infans II, bis zu sechs Jahren/.

Z V Í Ř E C Í K O S T I Z H A L Š T A T S K Ý C H S Í D L I Š T N Í C H O B J E K T Ů
Z B R N Ě N S K Ý C H I V A N O V I C

/ okr. Brno - město /

Lubomír Peške, AÚ ČSAV, Praha

V objektu 2/75 byl zjištěn zlomek kosti ovce nebo kozy /Ovis/Capra/.

V objektu 3a/75 byly zjištěny zlomky kostí tura domácího /Bos primigenius f. taurus/, prasete domácího /Sus scrofa f. domestica/, kozy /Capra aegragus f. hircus/, ovce nebo kozy /Ovis/Capra/ a zlomek kosti zajíce /Lepus europaeus/. Dále byla zjištěna ulita páskovky /Capea cf. nemoralis/ a lastura vevruba /Unio sp./ . Zlomek kosti syšla /Citellus citellus/ se mohl do objektu dostat pravděpodobně do-datečně.

Objekt 3b/75 obsahoval zlomky kostí tura domácího /Bos primigenius f. taurus/, prasete domácího /Sus scrofa f. domestica/ a ovce nebo kozy /Ovis/Capra/.

Ostatní zlomky zvěřecích kostí nebylo možno určit.

Tierknochen aus hallstattzeitlichen Siedlungsobjekten in Brněnské Ivanovice /Bez. Brno - město/. In den Objekten Nr. 2/75 und 3/75 wurden Knochenbruchstücke des Hausrindes, Hausschweines, Schafes, Schafes oder Ziege, Hasen, ferner die Schale einer Gartenschmirkelschnecke und die Schalenklappe einer Malermuschel festgestellt.

BRONZOVÝ DEPOT Z KRHOVÉ U VALAŠSKÉHO MEZIŘÍČÍ

/ okr. Vsetín /

Rostislav Janošík, Vlastivědný ústav, Vsetín

Dne 5. září 1974 byl historickému pracovišti Vlastivědného ústavu ve Vsetíně ohlášen hromadný nález bronzových náramků a postranic z koňského postroje v Krhové u Valašského Meziříčí. Nález do muzea ve Val. Meziříčí předal Ladislav Indrák, který jej získal od svého příbuzného Františka Jurky z Krhové. Nález byl učiněn již okolo r. 1959, takže se nepodařilo spolehlivě zjistit nálezové okolnosti ani přesný počet nalezených předmětů. Bronzový depot byl nalezen při drenážování na zahradě u domku F. Jurky, který stojí na úpatí vrchu "Jehličná". Do sbírek Vlastivědného ústavu ve Vsetíně bylo z tohoto hromadného nálezů předáno celkem 10 jednotlivých neporušených bronzových náramků, z nichž dva jsou opatřeny na vnitřní straně oblouku drážkou, do které byla původně zasunuta ještě další obloukovitá část náramku, plnící pravděpodobně vyztužovací funkci. Náramky jsou na vnější straně zdobeny rytým geometrickým dekorem. V nálezů bylo dále 14 zlomků původních náramků a dvě bronzové postranice, které mají rovněž jednoduchou rytou výzdobu. U obou postranic byly paralelně vždy v horním otvoru při jejich tupém konci zjištěny stopy zkorodovaného železa, které jsou zřejmě pozůstatkem železných kroužků, jimiž byly postranice připevněny ke zbývajícímu součástem koňského postroje. Stopy železa, dva složitě konstruované náramky i řada analogických nálezů pomáhají celý soubor nalezených předmětů rámcově datovat do halštatu B.

Hromadný bronzový nález z Krhové u Val. Meziříčí je dalším významným dokladem osídlení hornatého území východní Moravy, které bylo až do nedávna považováno za periferii starého sídelního území. Halštatský depot z Krhové opravuje dosud platnou teorii o beználezovém pásmu pravého břehu řeky Bečvy, který byl považován za archeologicky sterilní. Spolu s hromadným lužickým nálezem z Hovězího u Vsetína naopak dokládá význam horských průsmyků v prostoru moravsko-slovenských hranic, které spojovaly moravskou a slovenskou větev popelnicových polí.² Naleziště v Krhové zřejmě souviselo s halštatským sídlištěm střediskem v Horní Lidči, které se v této době stalo křižovatkou obchodní cesty ke Vsetínu, Valašskému Meziříčí a Novému Jičínu a další stezky přes Lyský a Vlárský průsmyk do Pováží.³

Vzhledem ke svému významu v rámci poznání pravěkého vývoje na východní Moravě bude depot z Krhové podrobněji publikován.

P o z n á m k y :

- 1 R. Pavlík - J. Skutil, Hromadný bronzový lužický nález v Hovězí u Vsetína, Naše Valašsko X, 1947, str. 133 - 143.
- 2 Tamtéž, str. 143 ; V. Dohnal, Pět let archeologických výzkumů na východní Moravě, Gottwaldov 1963, str. 7 ; V. Dohnal, Die Lausitzer Urnenfelderkultur in Ostmähren, Praha 1973.
- 3 J. Mrkos, Optimální osídlovací plochy na Valašsku, Dolina Urgatina IV, 1950, str. 62 ; J. Skutil, Z pravěku Pulčinských skal, Zprávy Oblastního muzea jihovýchodní Moravy v Gottwaldově, 1961, str. 16 - 18.

Bronzedepot aus Krhová bei Valašské Meziříčí /Bez. Vsetín/. Im September 1974 hat man dem Heimatkundlichen Institut in Vsetín einen Hortfund bronzenener Armringe und Zäume von einem Pferdegeschirr aus Krhová bei Val. Meziříčí gemeldet. Den Fund barg im Jahre 1959 Fr. Jurek am Fusse der Anhöhe "Jehličná" in Krhová und dieser enthielt 10 unversehrte Armringe mit geritzter Verzierung, 14 Bruchstücke von ursprünglichen Armringen und von 2 Zäumen, ebenfalls mit einem geometrischen Dekor verziert. Das Depot kann man in die hallstattzeitliche Stufe B datieren.

DALŠÍ PROZKOUMANÁ ČÁST HORÁKOVSKÉHO SÍDLIŠTĚ V RAJHRADĚ

/ okr. Brno - venkov /

Jindra Nekvasil, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 7 /

Výzkum slovanského pohřebiště nad Rajhradem pokračoval v roce 1975 vzhůru po svahuk severovýchodu. Na otevřené ploše bylo také zachyceno pokračování sídliště horákovské kultury¹. Tři velké obytné jámy tvořily nepravidelné seskupení a v jejich okolí bylo roztroušeno několik menších zásobních jam. Tyto jsou však datovány jen málo výraznými střepy a mohou patřit i k sídlišti podolské kultury.

Jáma č. 8 byla nejmenší z obytných jam a měla téměř čtvercový půdorys se zaoblenými rohy /340 x 340 cm/. Nebyla ani hluboká, její dno se nalézalo v hloubce 100 cm od hladiny odhrnutého podloží. Při jedné straně byly v rozích vyhloubeny kúlové jamky.

Pūdorys druhé z těchto jam /č. 7/ dosahoval velikosti 600 x 220 cm a dno bylo až v hloubce 140 cm. Ovšem nezachytili jsme u ní již původní průběh stěn, protože byly již zhrouteny do zásypu jámy, zvláště v místech, kde byl podloží jemný písek; ale ani jemná jílovitá hlína střídající se se štěrskem nebyla natolik pevná, aby nebyla postupně odtrhávána. Zdá se, že sesuvu stěn se snažili zabránit již původní obyvatelé osady a to zpevněním stěn kúly. Ve dně jámy jsme totiž zjistili množství dolíků, které při jedné z delších stran tvořily přímo hustou linii. Dolíky byly také nahromaděny do rohů jámy, ovšem byly tam nakupeny do nepravidelných shluků, takže k jednoznačnému vysvětlení účelů kúľ nelze dojít. Pozoruhodný byl i zásyp jámy: byl zvrstven jak z humosní hlíny, tak ze zeminy z otržených stěn, ale i z mocných vrstev popela, přepálené hlíny a dokonce i z velkých mazanícových bloků. Takového množství se nedá vysvětlit jen zhroutením vypálených výmazů stěn předpokládané nadzemní konstrukce obydlí a odpadem z ohniště. Zřejmě tu v bezprostřední blízkosti jámy musely být nějaké větší pece.

Jáma č. 9 byla ještě větší /600 x 560 cm v půdoryse/ a ještě hlubší /180 cm od hladiny podloží/. Navíc v jejím rohu byl vyhlouben sklípek, zasahující až pod její dno. Také tato jáma měla povětšinou stržené stěny, ale místy se udržely v původní podobě, hlavně tam, kde podloží byla jílovitá hlína. Ve dně jámy bylo zaznamenáno 7 kúlových jamek, tak nesouměrně rozmístěných, že se nedá odhadnout, k jakému účelu sloužily. Zásyp byl obdobný jako u jámy 7, tedy s mocnými vrstvami popela a spálené hlíny a ještě i několika velkými kameny. Vrstva spálené hlíny vnikla i do sklípku a částečně jej zasypala, při tom se odtrhlo kus jeho stropu. Na této vrstvě jsme našli lidskou kostru a podle ní se dalo usoudit, že tělo bylo nesouměrně pokrouceno do kozelce. Předběžně se můžeme zmínit i o tom, že na kostře byly zpozorovány zlomeniny. Kostru zčásti překrýval balvan hlíny spadlý znovu ze stropu a zčásti pak byla zanesena vrchními humusovitými nánosy, vzniklými asi při přirozeném zanášení jámy. Zásyp jámy pak prorážela úzká kúľovitá jáma, která zasahovala až 50 cm pod její dno. Byla vybírána v době, kdy jáma nebyla ještě zcela zasypána, ale k přesnějšímu datování v ní nebyly průkazné nálezy.

Všechny tři obytné jámy obsahovaly velké množství střepů z nádob a zvířecích kostí. Pokud byly uloženy v popelovitých vrstvách, byly silně přepáleny. V zásypech jam byly nalezeny také přesleny /j. 7,8/, zlomky závaží /j. 8,9/, hojně kostěných nástrojů, zlomek zděře /j. 7/ i železný nožík /j. 7/.

P o z n á m k a :

1 J. Nekvasil, Pokračování výzkumu v Rajhradě - objekty horákovské kultury, PV 1973, Brno 1974, 41.

Der weitere untersuchte Teil der Horákovser Siedlung in Rajhrad /Bez. Brno - venkov/. Die Grabung setzte auf der Grabungsfläche der slawischen Siedlung auch im Jahre 1975 fort¹. Es wurde hier eine Gruppe von drei Wohngruben und ausserdem einige kleinere Vorratsgruben abgedeckt. In den Böden der Wohngruben stellte man Pfostengruben fest, aber welchen Zweck sie dienen, kann nicht mehr festgestellt werden; vielleicht bei Grube 7 bildete die dichte Reihe von Pfosten eine Stütze der abtruschenden Wand. In den Aufschüttungen blieben mächtige Schichten von Asche und durchgebrannter Erde übrig. In der Ecke von Grube 9 war ein Keller eingetieft und in seiner Aufschüttung lag ein verkrümmtes Skelett. Es war teilweise von der eingestürzten Kellerdecke verschüttet.

KOSTRA Z HORÁKOVSKÉ SÍDLIŠTNÍ JÁMY
V RAJHRADĚ

/ okr. Brno - venkov /

Milan S t l o u k a l, Národní muzeum, Praha

/ Tab. 7 /

Na slovanském pohřebišti u Rajhradu byly m.j. odkryty i jámy sídliště s horákovskou kulturou. V jámě č. 9 pak našel v r. 1975 J. Nekvasil dobře zachovanou lidskou kostru.

Robustní lebka je jen zcela nepatrně poškozena. Má klenuté čelo se středně výraznými čelními hrboly, glabellou II. stupně, plochými nadočnicovými oblouky a tlustým horním okrajem očné. Týl je klenutý, slabě prominuje, protuberantia occipitalis externa je III. stupně, bradavkové výběžky jsou velké. Fossa canina je hluboká, brada silně prominuje, má při pohledu zdola obloukovitý tvar, úhly dolní čelisti jsou silně vytočeny do stran. Švy jsou na lamina interna lebečních kostí zcela obliterovány, na lamina externa srůstají. Zuby jsou v obou čelistech velmi silně obroušeny, 11 zubních lůžek je zhojeno po intravitální ztrátě zubu, šest zachovaných zubů má kaz, z toho čtyři jsou kazem destruovány až po kořeny.

Lebku bylo možno téměř dokonale proměřit :

Délka lebky /1/	196	Délka base /5/	106
Šířka lebky /8/	141	Nejmenší šířka čela /9/	102
Největší šířka čela /10/	125	Aurikulární šířka /11/	121
Biasterická šířka /12/	109	Výška lebky ba-b /17/	145
Nadušní výšky /20/	121	Obvod lebky /23/	550
Příčný oblouk /23/	325	Podélný oblouk /24/	400
Čelní oblouk /25/	131	Temenní oblouk /26/	128
Týlní oblouk /27/	141	Čelní tětiva /29/	112
Temenní tětiva /30/	118	Týlní tětiva /31/	112
Délka obličejce /40/	93	Šířka hor.obličejce /43/	113
Biorbitální šířka /43-1/	107	Bizygomatická šířka /45/	142
Šířka střed.obličejce /46/	92	Výška obličejce /47/	119
Výška hor.obličejce /48/	74	Šířka očné /51/	43
Výška očné /52/	36	Šířka nosu /54/	25
Výška nosu /55/	57	Minimální šířka nosu /57/	12,3
Šířka kondylů mandib. /65/	126	Bigoniální šířka /66/	115
Výška brady /69/	33	Výška ramene mandib. /70/	65
Šířka ramene mand. /71/	27	Hloubka front. /IOW-n/	20,3
Hloubka maxilly /GB-ss/	18,4	Hloubka nos.kořene /SS-n/	4,8
Délkošířkový i. /I 1/	71,9	Délkovýškový i. /I 2/	74,0
Šířkovýškový i. /I 3/	102,8	Transv.frontopar.i. /I 13/	72,3
I. obličejce /I 38/	83,8	I.horního obličejce /I 39/	52,1
I. očné /I 42/	83,7	I. nosu /I 48/	43,8
Alveolární i. /I 60/	87,8	I. frontomandibulární	112,7

V absolutních mírách je tedy tato lebka velmi dlouhá, úzká a vysoká, má široký obličej a středně vysoký obličej i horní obličej. V indexech je dolichokranní, orto- a akrokranní, eurymetopní, euryprosopní a mesenní, mesokonchní a leptorhinní, ortognatní a eurymandibulární.

Postkranální skelet je rovněž velmi dobře zachován. Pánevní kosti jsou výrazně mužského tvaru s úzkou incisura ischiadica major a bez preaurikulárních sulků. Výška postavy zemřelého byla vypočítána na 174 cm /vysoká /.

Na páteři je výrazná, přemostující spondylosa 4. stupně v úsecích mezi 9. až 11. hrudním obratlem a mezi posledním bederním obratlem a křížovou kostí. Kromě toho je zde sakroiliakální synostosa na pravé straně.

Kostru z horákovské jámy č. 9 na slovanském pohřebišti v Rajhradě je možno jednoznačně připsat muži, který zemřel ve věku mezi 50 a 60 lety. Byl vysoké robustní postavy, typově eurydolichomorf.

Das Skelett aus einer Horákovser Siedlungsgrube in Rajhrad /Bez. Brno - venkov/. In der Grube Nr. 9 war ein gut erhaltenes robustes Skelett eines hochgewachsenen Mannes, der im Alter zwischen 50 und 60 Jahren verstarb, beigesetzt. Der Schädel konnte perfekt vermessen werden, er ist eurydolichomorph /schmaler Hirnschädel mit breitem Gesicht/. Auf der unteren Brustwirbelsäule ist eine starke überbrückende Spondylose, ausser diesem stellen wir eine unilaterale rechtsseitige sakroiliakale Synostose fest.

POKRAČOVÁNÍ ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU HORÁKOVSKÉHO SÍDLIŠTĚ VE ŠLAPANICÍCH

/ okr. Brno - venkov /

Jindra Nekvasil, AÚ ČSAV Brno

Na počátku roku 1975 byly připravovány inženýrské sítě pro další etapu výstavby sídliště Nad zámek ve Šlapanicích. Při tom bylo zachyceno a porušeno 9 pravěkých jam. Většina z nich patřila k sídlišti horákovské kultury, jako jáma č. 1, která byla prozkoumána již v roce 1974¹. V jednom místě byly vedle sebe zachyceny dvě obdélné jámy /č. 2 a 6/, patrně obytné, ale byly silně porušeny. Vedle nich jsme zaznamenali zásobní jámy kuželovitého tvaru /č. 3 a 4/. V jiném úseku výkopu byly porušeny další dvě kuželovité jámy /č. 7 a 8/ a z jiné /č. 9/ zůstal již jen nepatrný zbytek.

Severně odtud, výše po svahu, byla zachycena prukopem pro vodovod velká jáma č. 10 s nálezy moravské malované kultury. Jiná jáma kuželovitého tvaru /č. 5/ je datována nevýraznými nálezy ze starší doby bronzové a byly v ní i úlomky lidských kostí. Jáma patrně souvisí s únětickým sídlištem prozkoumaným opodál².

V průběhu roku začala v těchto místech výstavba domku a ve vyhloubených základech byly zničeny další jámy horákovské kultury, které se však nepodařilo prozkoumat.

Poznámky :

- 1 J. Nekvasil, Sídlíště horákovské kultury ve Šlapanicích, -PV 1974, v tisku.
- 2 S. Stuchlík, PV 1974, v tisku.

Fortsetzung der Rettungsgrabung der Horákovver Siedlung in Šlapanice /Bez. Brno - venkov/. Beim Aushub der Ingenieurnetze auf der Siedlung "Nad zámek" wurden zwei Wohnobjekte und 5 Vorratsgruben der Horákovver Kultur gestört¹. Auch hat man hier eine Grube mit mährischer bemalter Kultur und eine andere Grube festgestellt, die wahrscheinlich mit der unweit entfernten untersuchten Úněticer Siedlung zusammenhängt².

KELTSKÉ OPPIDUM HOSTÝN, OBEC CHVALČOV

/ okr. Kroměříž /

Karel Ludíkovský, AÚ ČSAV Brno

V letošní výzkumné sezoně se soustředily odkryvné práce na dvě závažné části hradiště : na terasovitý stupeň v těsné blízkosti akropole a na řez vnitřním západním křídlem /s vodní nádrží/ tzv. "Slavkovské brány".

V blízkosti akropole pokračovaly terenní odkryvy nejprve na plochách, jejichž výzkum nebyl ukončen ve výzkumné sezoně minulého roku. Na ně pak plynule navázaly odkryvy nově vytýčených ploch na velmi výrazném terenním stupni. V této, již velmi blízké části vrcholové plošiny akropole, převládaly nálezy po výte laténské, z nichž lze uvést např. fragmenty keramiky menších i zásobnicovitých nádob, nástroje, zbraně, slitky bronzu, zlomky rotačních mlýnů atd. Pouze malá část nálezů se hlásí do období halštatského /a starších/ a ve svrchních vrstvách nacházíme nepatrné zbytky středověkého osídlení.

V západním valovém křídle "Slavkovské brány" byl dokončen nejprve úzký řez jeho tělesem a nádrž odvodněna až na úroveň bahnitých nánosů. Odstranění stávající a zabránění akumulaci další vody umožní postupné snižování vlhkosti stěn valu i bahnitých nánosů na dně nádrže a usnadní tak její průzkum v příštím roce.

Zmíněný úzký řez byl pak postupně severním směrem rozšiřován na plošný. Pod vrstvou jílu a slínů, sváznou směrem ke středu nádrže, se nacházela slabší, tmavá až černá kulturní vrstva. Intaktní materiál obou těchto vrstev - s ohledem na různé úpravy okolí - není zcela jistý a bude třeba jej ověřit na širší ploše. Centrální část valového tělesa po odstranění svrchních humosních vrstev /brána je zalesněna a korunu valu bylo používáno jako chodníčku/ obnažila jádro ze značně rozměrných balvanů, vyplněných dusanými jíly a slínů. Na straně směrem k vodní nádrži počíná se rýsovat pravidelného uložení kameňů ; vnější stěna - snad z důvodu větší výšky valového tělesa směrem do průchodu branou - je v dosud odkrývané části sesutá.

V obsahu stavebního materiálu, průkazně uchovaného v intaktním stavu, byly v dosavadní fázi výzkumu získány pouze zlomky laténské keramiky, a to v celé ploše zkoumané části a ve všech jejích hloubkách. Řez valovým tělesem nemohl být, již s ohledem na objem manuálních prací, nedostatek pracovních sil, de-

ativé počasí, ap., ukončen ; avšak dosavadní stav ukazuje, že alespoň podstatná část - ne-li celá křídla byla Kelty vystavěna.

O posici hlavního vstupu do hradiště v tomto místě valového tělesa a ve všech epochách jeho rozkvětu lze ztěžší pochybovat již na základě přirozené konfigurace terénu, ze strategických důvodů ap. ; v ostatních směrech jsou svahy natolik srázné, že nelze vyhledat situaci, která by splňovala možnost plynulé komunikace tak, jako zde. Vnitřní křídla bránového systému se i po vnější stránce stavebně diferencují od hlavního, průběžného masivu valového tělesa celkovou povahou svého provedení. Nejvyšší bod valového systému oproti úpatí z vnější, čelné /slavkovské/ strany, proti vodní nádrži, dosahuje 14,50 m ; střední /průměrná / výška protilehlé větve valu přesahuje 9,00 m. Způsob jeho stavební koncepce se zdá podle vnějších znaků jednoduše svým záměrem i provedením ; obě vnitřní křídla brány se z tohoto pojetí po stránce formální vymykají a jsou tedy souhlasné i v tomto směru s dosavadními výsledky terenního výzkumu.

Deštivé počasí v závěru výzkumné sezony značně omezilo odkryté práce a zcela vyloučilo pokračování plánovaného průzkumu valového tělesa v tzv. "Rusavské bráně".

Keltisches Oppidum Hostýn, Gemeinde Chvalčov, /Bez. Kroměříž/. In der heurigen Grabungssaison schritten die Abdeckungen der neu abgesteckten Flächen auf einer sehr markanten Terrainstufe fort. In diesem, bereits sehr nahen Teil des Gipfelplateaus der Akropolis, überwogen Metall- sowie Keramikfunde namentlich latenezeitliche. Nur ein kleiner Teil der Funde gehört in den hallstattzeitlichen und in ältere Zeitabschnitte und in den oberen Schichten finden wir nur unwesentliche Reste einer mittelalterlichen Besiedlung.

Im westlichen Flügel der "Slavkover Pforte" hat man zuerst einen schmalen Schnitt durch seinen Körper beendet und der Wasserbehälter wurde bis zum Niveau der schlammigen Anschwemmungen entwässert. Dieser Schnitt wurde dann nach und nach in nördlicher Richtung zu einer Flächenabdeckung erweitert. Unter einer Lehm- und Mergelschicht, in Richtung zur Mitte des Behälters abfallend, befand sich eine schwächere, dunkle bis schwarze Kulturschicht. Der Zentralteil des Walkkörpers bestand aus dem Kern, der aus ziemlich umfangreichen Felsbrocken zusammengesetzt war, mit gestampftem Lehm und Mergel ausgefüllt. Auf der Seite in Richtung zum Wasserbehälter beginnt sich eine Andeutung einer regelmässigen Steingruppierung abzuheben, die Aussenseite, vielleicht aus Gründen der grösseren Höhe des Walkkörpers, ist in dem bisher abgedeckten Teil abgerutscht.

Im Inhalt der Baumassen, nachweisbar im intakten Zustand erhalten, wurden in der bisherigen Grabungsphase nur Bruchstücke latenezeitlicher Keramik gewonnen, und zwar von der gesamten Fläche des untersuchten Teiles und aus allen Tiefen. Der Schnitt des Walkkörpers konnte schon mit Rücksicht zu dem Umfang der manuellen Arbeiten nicht beendet werden, jedoch zeigt der derzeitige Stand, dass zumindest ein wesentlicher Teil - wenn nicht die ganzen Flügel - von Kelten erbaut wurde.

Von der Lage des Haupteintrittes in den Burgwall an dieser Stelle des Walkkörpers und in allen Epochen seiner Blütezeit kann schwerlich schon aufgrund der natürlichen Terrainkonfiguration aus strategischen Gründen u. ä. gezweifelt werden. Die Innenflügel des Torsystems differenzieren auch von der äusseren Sicht im Aufbau von dem durchlaufenden Hauptmassiv des Walkkörpers. Die Art seiner Baukonzeption scheint nach den äusseren Merkmalen einheitlich durch sein Vorhaben sowie Durchführung zu sein; beide Innenflügel der Pforte entziehen sich von formaler Sicht dieser Auffassung und sind daher auch in dieser Richtung mit den bisherigen Ergebnissen der Terraingrabung übereinstimmend.

V Ý Z K U M K E L T S K É H O S Í D L I Š T Ě V B O Ř I T O V Ě

V R O C E 1 9 7 5

/ okr. Blansko /

Karel L u d i k o v s k ý, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 9 /

V letošní výzkumné sezoně navázaly terenní práce v trati "Písky" odkryvem 1200 m² na severní okraj dosud prozkoumané plochy. Sídlištní objekty se koncentrovaly především v jižní polovině sprásového až písčitého podloží ; severní část poskytla pouze ojedinělé útržky kulturní vrstvy s drobnými keramickými nálezy. Přesto by bylo předčasné vyvozovat z této situace konečné závěry o okraji osady.

Od jižního okraje vybíhala zhruba do jedné čtvrtiny celkově odkryté plochy nepravidelná kra kulturní vrstvy o různé mocnosti. Směrem k severu zvyšovalo se postupně množství nálezů a dosahovalo nejvyšší četnosti při jejím západním okraji, v blízkosti níže popsanych sídlištních objektů.

Pozůstatky sídelních a výrobních staveb se nacházely před linií, rozdělující zkoumanou plochu v severní a jižní polovinu. V jižní části, blíže východního okraje, se nacházela polozemnice Z-5/75, v její těsné blízkosti, směrem k západu, výrobní objekt obdélného tvaru O-1/75 a na jih od ní drobná, mísovitá jamka J-3/75. V poněkud větší vzdálenosti od výrobního objektu O-1 byly zjištěny pozůstatky topného zařízení O-2/75. Celek všech staveb působí dojmem určité komplexnosti, zcela evidentní pokud se týká sta-

veb Z-5 a O-1 a značně pravděpodobný i ve vztahu ke zbývajícím objektům.

Za ústřední stavbu lze považovat do správoého podloží zahloubenou polozemnici Z-5 s konvexně deformovanou podélnou SSZ stěnou a silně zaobleným VJV nárožím. Vstupní část, připojená na střed JJV stěny je schodovitě zahloubená. Obvodové stěny jámy, sledující svislým zahloubením půdorys dna, jsou o 1/4 až 1/3 jeho rozměrů sešikmeny v nepravidelnou elipsu o rozměrech 5,6 x 4,1m. Nelze vyloučit, že cílem těchto úprav bylo zvětšit prostorový obsah chaty; tomu by nasvědčovalo i zesílení pilířových opěr hřebenu sedlové střechy K-1 a K-4, usazených do středů kratších stěn, o další opěry K-2 a K-3. Přímo proti vchodu uprostřed chaty vybudované ohniště oválného tvaru mělo tvrdý, pečlivě vyhlazený a do světle šedého a červeného odstínu vypálený povrch. Mísovitá jamka K-5, vyhloubená západně od ohniště, obsahovala popelovitou výplň s velkým množstvím drobných uhlíků a nelze vyloučit, že sloužila jako schránka k uchování žhavých uhlíků pod vrstvou popela k opětovnému rozdmýchání ohně. Funkce podélného žlabu, orientovaného ve směru SSZ-JJV těsně vedle ohniště, není zcela jasná; mohl sloužit stejně dobře k instalaci řemeslnického zařízení jako k základům nosné páteře bariery proti ohni, vchodové konstrukci ap. Východní část podlahy je prostoupena větším množstvím drobných kúlových jamek, které lze spojit nejpravděpodobněji s umístěním ložního prostoru. Funkci dalších zahloubenin K-6 až K-12 lze pouze v některých případech, a to ne zcela jednoznačně, spojit s vazebním nosníkem sedlové střechy. Podélná orientace jámy probíhala ve směru V-Z s odchylkou 16° k severu.

Oproti popsané chatě měla další stavba O-1/75, vzdálená pouze 1,4m západně od ZJZ kratší stěny Z-5/75, oproti ní o 90° pootočenou podélnou orientaci. Obdélný půdorys měl silně zaoblená nároží. Provedení stavby bylo obdobné jako u chaty Z-5; svislé stěny přecházely ve vyšší poloze v povlouné šikmé přechody, které značně zvětšily vlastní horní obrys jámy oproti dnu na 5,95 x 3,6 m. V rovině čistě vypracovaného dna se kumulovala síť drobných kúlových jamek zhruba od středu až k JJV kratší stěně; uprostřed protilehlé SSZ poloviny nacházíme mělkou, mísovitou jamku o Φ - 0,36m. Nejpozoruhodnějším útvarem je 0,6m široký a pouze 0,1m oproti hladině dna velmi pečlivě vyhloubený žlab, plynule přecházející v oválné, 0,2 - 0,27 m hluboké, mísovité jamky. Okraj žlabu splývá s VJV delší stěnou; jeho dno je vyhlazeno do vodorovné roviny s přesností, která po proměření nivelačním strojem ukazovala chybu menší než 1 cm. Dosažení této vynikající přesnosti v délce 2,6m je sice možné pomocí vodní hladiny; otázkou však zůstává důvod k realizaci. Zvláštnost tohoto útvaru a specifičnost jeho vypracování nás nenechává na pochybách, že se jedná o výrobní objekt, řemeslnickou dílnu s dosud neznámou funkcí. Nástroje nebo zbytky materiálu, které by blíže definovaly, o jaký druh výroby jde, obsah objektu neposkytl; nálezy kovových, keramických aj. předmětů jsou natolik obecného charakteru, že na jejich základě nelze dedukovat v tomto směru určitější závěry.

Z dalšího výrobního objektu, vzdáleného 14m západně od O-1/75, se dochovalo pouze torso topného zařízení. Kry vyhlazeného dna pece se nacházely na podkladě, propáleném do hloubky 0,05 m do oranžově šedého a červeného odstínu, zabudovaného do hnědošedé vrstvy s obsahem popela, jejíž útržky se nacházely i v okolí. Podle stop vypálení lze soudit na kruhový tvar topeniště o Φ - 0,8m, který byl zaklenut pískovcovými kameny v šíři stěny 0,2 - 0,3m, z níž se část dochovala při SZ okraji. Na tvar objektu, v němž byl krb umístěn, lze usuzovat pouze z útržků ker zmíněné kulturní vrstvy. Stavba byla zbudována patrně na povrchu, bez výraznějšího zahloubení pod úroveň původního terénu a nelze proto určit její původní obrys. Z nálezů v okolí pece lze uvést železnou rudu, do červena propálené pískovcové kameny a zlomky laténské keramiky.

Interpretace takto torzovitě dochovaného objektu je velmi obtížná. Zlomek železné rudy není pro činnost průkazný, tím spíše, že tvar topného zařízení neodpovídá typům pecí, používaných při zpracování železa. V tomto směru je nutné uvažovat o jiném řemeslném odvětví nebo letní kuchyni.

Výsledky letošní výzkumné sezony opět rozšířily naše poznání pozdnělaténské osady v trati "Písky", u níž se stále výrazněji rýsuje zaměření na řemeslně-obchodní existenční základnu obyvatelstva. Komplex, odkrytý v letošní výzkumné sezoně, lze posuzovat jako určitý architektonicky i organicky spjatý celek v rámci osady. Objekt O-1/75 považujeme za výrobní; jeho interpretaci po stránce funkční je však třeba řešit na základě analogií u příznivějších situací po stránce obsahové náplně.

Celostní struktura keltského osídlení kolem úpatí Chlumů, jak naznačuje objev druhé kovolitecké dílny v trati "Niva", železářský objekt v "Mezichlumí" atp. ukazuje na ústřední význam osady v trati "Písky" okrajovými dílnami, usedlostmi a snad i menšími osadami, propojenými vzájemnou závislostí s centralizujícím jádrem mikroregionu. Význam vnějšího pásma vsí jako agrární základny, úloha lokálních, především rudných nalezišť, obchodních spojů ap. je obsahem sledu otázek a problémů, jejichž řešení mohou podat další výzkumné sezony.

L i t e r a t u r a :

- V. Souchopová - K. Ludikovský, Neolitické a laténské sídliště v Bořitově, okr. Blansko. Sborník OVM Blansko 4-1972, str. 43-49, obr. 1 - 4.
tíž : Laténské sídliště v Bořitově, okr. Blansko. Přehled výzkumů AÚ ČSAV v Brně 1972, Brno 1973, 77 - 79, tab. 72 - 75.
K. Ludikovský, Keltské sídliště v Bořitově, okr. Blansko. Přehled výzkumů AÚ ČSAV v Brně 1973, Brno 1974, 45 - 46, tab. 49.
tíž : Poznatky z další výzkumné sezony na keltském sídlišti v Bořitově, okr. Blansko. Sborník OVM Blansko 5-1973, 71 - 75, obr. 1 - 2.

V. Součopová - K. Ludíkovský, Keltská šperkařská kovolitecká dílna v Bořitově, okr. Blansko. Přehled výzkumu AÚ ČSAV Brno 1974.

K. Ludíkovský, Výsledky výzkumu keltské osady v trati "Písky" u Bořítova v r. 1975, Sborník OVM Blansko 7-1975, v tisku.

Grabung der keltischen Siedlung in Bořítov im Jahre 1975 /Bez. Blansko/. Die heurige Grabung knüpfte mit einer 1200 m² umfassenden Abdeckung an den Nordrand der bisher untersuchten Flächen. Von den Siedlungsobjekten, die sich nur in seiner südlichen Hälfte konzentrierten, kann angeführt werden :

Eine Halbsemljanka Z-5/75 von rechteckiger Form mit abgerundeten Ecken. Der Eintrittsteil ist an die Mitte der SSO Wand angeschlossen. Die Ränder der Grube sind um 1/4 bis 1/3 oben zu einer schüsselförmigen, unregelmässigen Ellipse von 5,6 x 4,1m erweitert. Direkt gegenüber des Einganges ist in der Mitte des Bodens eine ovale Feuerstelle errichtet, neben dieser in NNW - SSO Richtung ist eine seichte Rinne eingetieft. Als Tragpfosten des Satteldaches können K 1 und K 4 in der Mitte der kürzeren Wände betrachtet werden ; als Hilfspfosten vielleicht K 2 und K 3. Die östliche Hälfte des Bodens ist von einem Netz kleiner Pfostengruben durchsetzt. Die Längsorientierung des Baues ist in O-W Richtung mit einer Abweichung von 16° nach Norden situiert.

Objekt 0-1/75 war nur 1,4m westlich von Z-5/75 entfernt und mit seiner Längsorientierung um 90° gegenüber dieser gedreht. Der rechteckige Grundriss hatte stark abgerundete Ecken; die gesamte Durchführung durch die schräge Erweiterung des oberen Randes auf 5,95 x 3,6m war ähnlich mit Z-5/75. Kleine Pfostengruben konzentrierten sich vor allem im südlichen Teil. Längs der OSO Wans verlief über die gesamte Länge des Baues eine 0,6m breite und 0,1m tiefe Rinne, mit schüsselförmigen Eintiefung beendet.

Objekt 0-2/75 blieb torsenartig erhalten und man kann es als Überrest eines kreisförmigen Heizraumes im Ø von 0,8m interpretieren, der mit Sandsteinen in einer Breite von 0,2 - 0,3m überwölbt war. Der Bau war auf der Oberfläche ohne eine markantere Eintiefung errichtet worden und daher kann man seinen ursprünglichen Umfang nicht bestimmen.

Den Komplex, der in der heurigen Grabungssaison abgedeckt wurde, kann man als eine architektonisch sowie organisch verbundene Einheit im Rahmen der spätlatènezeitlichen Niederlassung in der Flur "Písky" betrachten, bei der sich immer mehr markanter die Einstellung der Bevölkerung auf eine handwerklich-geschäftliche Existenzbasis widerspiegelt. Die gesamte Struktur der keltischen Besiedlung am Fusse des Chlum, wie dies die Entdeckung der zweiten Goldschmiedewerkstätte in der Flur "Niva", das Eisenverhüttungsobjekt in "Mezichlumí" andeutet, weist auf eine Zentralbedeutung der Niederlassung in der Flur "Písky" als zentralisierenden Kern der Mikroregion. Die Bedeutung der äusseren Zone von Niederlassungen als Agrarbasis, die Aufgabe der lokalen Rohstoffquellen usw. ist Inhalt von Fragen, deren Lösung weitere Grabungssaison bringen sollen.

L A T È N E Z E I T L I C H E G R Ä B E R I N N O S I S L A V

/ Bez. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální muzeum Mikulov

Bei Bauarbeiten in der Gemeinde wurden weitere Gräber zerstört, die zu dem bekannten latènezeitlichen Gräberfeld gehören. J. Tým aus Šakvice gelang es, drei rekonstruierbare und ein nicht rekonstruierbares Gefäss zu bergen. Die Funde wurden dem Museum in Mikulov übergeben.

P O K R A Č O V Á N Í V Ý Z K U M U V T R A T I " P A D Ě L K Y " V K Ř I Ž A N O V I C Í C H U B U Č O V I C

/ okr. Vyškov /

Ivan P e š k a ř , AÚ ČSAV Brno

Během dvou výzkumných sezón v letech 1973 a 1974 byly v trati "Padělky" při jihovýchodním okraji obce zachyceny kromě nálezů z jiných kultur také stopy sídliště z doby římské. Po ukázkách keramických střepů, získaných povrchoým sběrem¹, se ve druhém roce výzkumu podařilo objevit i dva objekty z tohoto období. Nejprve byla odhalena zahlobená spodní část čtyřúhelníkové chaty se šesti kúlovými jamka-

mi na obvodu, odkrytí pece, zasahující částečně do zemnice horákovské kultury, však již nemohlo být vzhledem k nepříznivému podzemnímu počasí uskutečněno². Proto byly začátkem září 1975 na nalezišti obnoveny výkopové práce, jejichž jediným cílem bylo prozkoumání zjištěného pyrotechnologického zařízení. Přibližně 500 cm dlouhou pecní konstrukci tvořila severojižním směrem orientovaná sestava dvou jam, spojených tunelovitým kanálem. Jáma na severní straně, kde bylo také topeniště, byla zahlobena do objektu horákovské kultury, v jehož výplni se její rozměry a tvar nepodařilo rozlišit. Od dna ve hloubce 144 cm pod dnešním povrchem byl do spráše vydlabán tunelovitě klenutý kanál s plochou základnou, povlovně klesající k nehlubšímu místu ve hloubce 192 cm pod povrchem, pak opět vystupující mírně šikmo vzhůru a po stupňovitěm rozšíření stropu ústící otvorem 85 cm širokým a 67 cm vysokým do válcovitě, v průměru 120 cm široké jámy se slabě, 2 - 3 cm vypálenou stěnou a dnem, které bylo 110 cm pod úrovní spráše, překryté 30 cm mocnou ornici. Na protější straně, kde byla okolní spráš kolem ústí o rozměrech 92 x 50 cm silně vypálená, nahoře do hloubky až 20 cm, na bocích 10 - 25 cm a u dna 6 cm, pokrývala klenbu kanálu cihlově propálená, 2,5 - 3 cm silná výmazová vrstva, na jejímž povrchu zůstaly patrné stopy po urovnávání špachtlovitým nástrojem. Z obsahu předpeční jámy zbyl v zásepu objektu horákovské kultury blok hlíny jemné struktury s rozptýlenými rozpadlými uhlíky, prostoupenými kameny a kusy mazanice, tunelovitý kanál i válcovitou jámu na jižním konci vyplňovaly popelovité vrstvy s četnými dřevěnými uhlíky, hručkami červeně vypálené mazanice, škvárou a velkými kusy mazanicových zlomků s otisky různých silných prutů, snad zbytky nadzemní stavby, uzavírající zahlobenou komoru. Sporadicky zastoupené, zčásti přepálené střepy keramiky ze starší doby římské potvrzují, že objekt představuje v detailech mírně pozměněnou variantu charakteristického typu hrncířské pece, zaznamenaného už na několika podobně časově zařazených nalezištích z Moravy a západního Slovenska³.

P o z n á m k y :

- 1 S. Stuchlík, Sondážní výzkum v Křižanovicích u Slavkova /okr. Vyškov/, PV 1973/1974/, 115.
- 2 S. Stuchlík, Druhá významná sezóna v Křižanovicích /okr. Vyškov/, PV 1974 /1975/, 31, tab. 22.
- 3 I. Peškař, Sídlištní nálezy z neolitu, doby bronzové, laténské, římské, slovanské a středověku v Lulči /okr. Vyškov/, PV 1974 /1975/, 40.

Fortsetzung der Grabung in der Flur "Padělky" in Křižanovice bei Bučovice /Bez. Vyškov/. Im Jahre 1975 hat man auf dem Fundort die Grabungsarbeiten wieder aufgenommen, deren einziges Ziel die Untersuchung eines grösseren Herdes war, der bei der Grabung im Jahre 1974 festgestellt wurde, als es wegen des ungünstigen Herbstwetters nicht möglich war, die Abdeckung des Objektes durchzuführen². Die ungefähr 500cm lange Ofenkonstruktion bildete ein in nordsüdlicher Richtung orientierter Komplex von zwei Gruben, die durch einen tunnelförmigen Kanal verbunden waren. In der aschigen Ausfüllung waren ausser Holzkohlestückchen, Schlacke, Lehmewurfklumpchen und grossen Lehmewurfstücken mit Abdrücken von verschieden arken Ruten auch sporadisch vertretene Scherben germanischer Keramik aus der älteren römischen Kaiserzeit gefunden worden, die bestätigen, dass das Objekt eine in Details mässig veränderte Variante des charakteristischen Types von Töpferöfen vorstellte, der bereits auf einigen ähnlich zeitlich eingereichten Fundorten aus Mähren und der Westslowakei vermerkt wurde³.

TERRA SIGILLATA Z ŘÍMSKÉ STANICE U MUŠOVA

/ okr. Břeclav /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

Při prohlídce lokality dne 13. IX. 1975 nalezl autor spolu s ing. S. Otrubou dva nezdobené zlomky Terry sigillaty¹. Byly sebrány na čerstvě rozoraném poli na jižním svahu "Burgstallu", asi 100 m jižně od vrcholové kóty 222, tzv. asi 200 m jižněji od místa, kde stávaly budovy římské stanice, odkryté zde Gnirsovým výzkumem z let 1926 - 1928. Podle barvy povrchového filmu, struktury materiálu a celkového tvaru i síly zlomků jsou oba fragmenty z téže nádoby. Nasvědčují tomu i nálezné okolnosti. Zlomky byly získány z jedné brázdy, vzdáleny od sebe asi 4 až 5 m, což lze vysvětlit roztažením kulturní vrstvy hlubokou orbou.

Zlomek okraje s částí nezdobené konvexní výdutě, která se ke dnu zalamuje a vytváří hranu, měl původní průměr kolem 20 cm. Okraj je vně zesílený, zakulacený a opatřený horizontální rýžkou. Druhý zlomek pochází ze dna opatřeného nízkým obvodovým prstencem. Dno je nahoru vyklenuté a jeho původní průměr byl 10 cm. Povrch obou fragmentů je opatřen lesklým dobře zachovaným hliněným filmem hnědočervené barvy, jenž budí dojem lakování. Film je na vnější i vnitřní straně výborně kryje a má nepatrné stopy po vytáčení na kruhu. Lom tvrdě vypálených střepů je světle terakotové barvy, plavená hmota má velice jemnou kompaktní strukturu s drobnými bublinkami a ojedinělými stopami jemných šupinek slídy. Sfla obou zlomků se pohybuje od 0,5 do 0,8 cm.

Z nalezených střepů byla kresebně zrekonstruována miska o původním průměru okraje kolem 20 cm, dna 10 cm a výšce asi 5 až 6 cm. S největší pravděpodobností pocházejí oba střepy z hladké misky tvaru Dragendorff 31 /Ludowici Sa/, případně Dragendorff 18. Exempláře tvarově podobné s naším nálezem byly vyráběny v dílnách v Lezoux, Heiligenbergu a Rheinzabern², a jak svědčí dosavadní nálezy byly do oblastí severně od Dunaje importovány ve zcela výjimečných případech. Z určitelných zlomků terra sigillata byla z mušovské stanice dosud známa pouze zdobená terra sigillata tvaru Dragendorff 37 a pokud šlo zjistit její provenienci jednalo se o zboží z Lezoux a u jednoho zlomku snad i z Rheinzabern³.

P o z n á m k y :

- 1 Nález je uložen v AÚ ČSAV v Brně pod i.č. 659/1-1 až 2/75. Za pomoc při určení děkuji dr. J. Tejralovi, CSc a dr. I. Peškařovi, CSc.
- 2 Oswald F. - Pryce T.D., An Introduction to the Study of Terra Sigillata, London 1966, 183, pl. XLVI 4, 13, 14.
- 3 Horáková-Jansová L., Keramika z římské stanice na Mušově, OP IX, 1930/35, 117 - 120.

Terra sigillata aus der römischen Station bei Mušov / Bez. Břeclav /. Ungefähr 200m südlicher der Stelle, wo die Gebäude der römischen Station standen, die hier Gnirs in den Jahren 1926 - 1928 abgedeckt hat, fand man bei einer Oberflächenuntersuchung zwei Bruchstücke von Terra sigillata. Sie stammen höchstwahrscheinlich von einer glatten Schüsselform Dragendorff 31, eventuell Dragendorff 18. Exemplare formlich ähnlich mit unserem Fund wurden in Werkstätten in Lezoux, Heiligenberg und Rheinzabern hergestellt, und wie die bisherigen Funde zeugen, hat man sie in den Raum nördlich der Donau nur in ganz aussergewöhnlichen Fällen importiert. In den Funden von Mušov waren bisher nur die Formen Dragendorff 37 bestimmt worden, die aus Lezoux stammen. Bei einem Bruchstück ist auch nicht die Provenienz aus Rheinzabern ausgeschlossen.

Z A C H R A Ň O V A C Í V Ý Z K U M V P Í S E Č N Í K U U O B C E
L A D N Á

/ okr. Břeclav /

Jaroslav T e j r a l, AÚ ČSAV Brno

V roce 1975 upozornilo JZD Ladná /okr. Břeclav/ na rozšiřování písečnicku v polní trati "Kerchová". Poněvadž je toto místo již delší dobu známo sídlištními nálezy z doby římské¹ a intenzifikace těžby písku by zmíněné archeologické nálezy mohla vážně ohrozit, započali zde pracovníci AÚ ČSAV v Brně větší zachraňovací odkryv. Výzkum byl zahájen přibližně v polovině čubna skryvkou ornice na ploše cca 35x40 m jižně od stěny písečnicku. Po zčištění zkoumané plochy se vyrýsovalo 26 objektů nepravidelného tvaru, z nichž část byla bez nálezů, ostatní obsahovaly vesměs keramický materiál z doby římské. Na nálezy nejbohatší byl objekt č. 2. Měl tvar obdélníka se silně zaoblenými rohy a dosahoval hloubky 112 cm. Keramické nálezy reprezentované jednak zlomky zdobenějších terinovitých váz s přesekávanými lištami v podhrdlí, jednak střepy hrncovitých nádob zpestřených rytým dekorem a vropy, naznačují, že tu máme zboží nejspíše ze 3.století. Pozornosti zaslouží zejména úlomek vázy, jejíž podhrdlí členila lišta lemovaná řadou kolků ve tvaru hřebene.

Z ostatních objektů zaslouží zmínky především zahloubený půdorys polozemnice o rozměrech 345 x 450 cm. Dno se nacházelo 25 cm pod úroveň dnešního terénu. Nosná konstrukce sestávala ze šesti kúlů, po jednom uprostřed kratších a po dvou uprostřed delších stran, po nichž se zachovalo šest jamek zahloubených 30 až 35 cm pod úroveň podlahy.

Ve východních partiích zkoumané plochy se narazilo na šest hrobů, orientovaných přibližně ve směru Z-V. Kostry ležely v různých hloubkách na dně hrobových jam v natažené poloze s pažemi překříženými přes prsa. Tato skutečnost, jakož i absence jakýchkoliv milodarů dovoluje soudit, že se zde pohřbívalo ve velmi pozdním období.

P o z n á m k y :

- 1 J. Tejral, Dva nové objekty z doby římské v Ladné /okr. Břeclav/, Přehled výzkumů 1969, Brno 1970, 19 - 20.
J. Tejral, Další výzkumy na sídlišti z doby římské v Ladné /okr. Břeclav/, Přehled výzkumů 1973, Brno 1974, 53 - 54.

Rettungsgrabung in der Sandgrube bei der Gemeinde Ladná /Bez. Břeclav/. Im Kataster der Gemeinde Ladná in der Feldflur "Kerchová", bereits früher schon durch Siedlungsfunde aus der römischen Kaiserzeit¹ bekannt, eröffneten im April 1975 Mitarbeiter des AÚ ČSAV eine Rettungsgrabung auf der durch die Erweiterung der Lehmgrube bedrohten Fläche. Man hat eine grössere Zahl eingetiefter Objekte abgedeckt, darunter eine Erdhütte /Halbsemljanka/ von rechteckigem Grundriss, deren Stützsystem sechs Pfosten bildeten, zu je zwei in der Mitte der längeren und zu zwei in der Mitte der kürzeren Seiten.

BATERIE ŽELEZÁŘSKÝCH PECÍ Z MLADŠÍ DOBY ŘÍMSKÉ V SUDICÍCH

/ okr. Blansko /

Karel Ludikovský, AÚ ČSAV Brno, V. Souchopová, OVM Blansko, Vl. Hašek, Geofyzika n.p. Brno

/ Obr. 19, tab. 10 /

Západním směrem od vsi Sudic¹ povlnně stoupá k hřebenům kopců, lemujících úrodné roviny Malé Hané, mělké údolí, kdysi zavlažované drobným potůčkem, jak ukazují dosud živé prameny a do terénu ostře ražnuté koryto. Na jižních svazích jeho nejvyšší části, v nadmořské výšce cca 430 m, se rozkládá trať lidově zvaná "U občin". Místní občané, T. Boháček a J. Vích zde sesbírali četné zlomky strusky, mazanice, rudy, keramiky atd. Pozůstatky hutnických zařízení byly agrikulturními pracemi rozptýleny na velké ploše a vyhledávání jejich zdrojů klasickými metodami se jeví velmi obtížné a časově náročné. Z těchto důvodů jsme zvolili k jejich indikaci geofyzikální magnetickou metodu, která se zdála, s ohledem na rozdílné fyzikální vlastnosti archeologických objektů a prostředí, nejvýhodnější k získání optimálních podkladů pro terénní výzkum.

Ve zkoumané ploše byly geofyzikální profily situovány do pravidelné sítě čtverců o rozměrech 1 x 1 / 2 x 2 / m, přibližně ve směru S - J. K vlastnímu měření sloužily dva protonové magnetometry G - 816 firmy Geometrics s výškou sondy 1,2 a 1,8 m. Intensita totálního magnetického pole ΔT byla změřena s přesností $\pm 1\gamma$ na 1020 magnetických bodech, opakováno 10% měření. Variace zemského magnetického pole byly určovány z opakovaného měření na zvoleném základním bodě průměrně každých 10 minut. Celková doba výzkumu si vyžádala cca 5 hodin čistého času.

Výsledek zpracování je zřejmý z mapy izanomál ΔT / obr. 19/. Z celkového charakteru magnetického pole lze vyčlenit dvě relativně kladné izometrické anomálie ΔT s minimem na S, která lokalizují poruchová tělesa šikmo magnetisovaná a umístěná v různých hloubkách.

Povrchovou skrývku ornice provedlo velmi ochotně buldozerem místní JZD na ploše cca 10 x 10 m. Po očištění základny objevila se v hnědočerveném podloží baterie 72 železářských pecí, situovaná zhruba do čtverce o hraně 6 - 6,5 m a orientovaném ve směru SZ - JV. Nístěje pecí, seřazené v ne zcela pravidelných řadách tak těsně k sobě, že se v některých případech vzájemně dotýkaly, zasahovaly do hloubky 0,03 až 0,30 m pod úroveň zkoumané plochy. Průměr jednotlivých pecí 0,50 m kolísal v rozmezí -0,08 až + 0,05 m. Směrem ke dnu se dutiny nístějí konicky rozšiřovaly a plynule přecházely v mísovité vyhlazené dna pecí, v některých případech zčásti vymazaná zeleným slínem. V nístějích pecí se nacházela struska se značným obsahem železa, promísená dřevěnými uhlíky; pouze v ojedinělém případě tvořilo výplň dutiny jen dřevěné uhlí.

Pozoruhodná je především unikátnost této konglomerace v moravském prostředí. Jako nejbližší analogie lze uvést naleziště v oblasti Lysa Góra /Góry Świętokrzyskie/ v sousedním Polsku². Sudické naleziště je jim natolik podobné od konfigurace krajinného reliéfu, systému a kumulace pecí do baterií atd., že lze oprávněně předpokládat velmi úzkou příbuznost jejich stavitelů. Nejtěsnější okolí sudických pecí /přípravna rudy/ poskytl keramický materiál, který dovoluje jejich chronologické začlenění do mladšího období římského /4. st. n.l./.

Objev popsané konglomerace sudických železářských pecí - spolu s objevem baterie hrncířských pecí s tzv. "šedou keramikou" v Jiřikovcích u Brna³ akademikem J. Poulíkem dokládají vznik rozsáhlých řemeslných faktorů v tomto období. Rozsah a koncentrace výroby dokládají přesvědčivě masovou produkci s tendencí obchodní expanse a indikují tak postupnou přeměnu struktury hospodářského života. Další výzkumy v tomto směru přinesou nepochybně závažné poznatky i pro řešení problematiky společenského vývoje před mohutnou migrací evropských národnostních skupin, stěhováním národů.

F o z n á m k y :

- 1 J. Mackerle, Právek Malé Hané, Jevíčko 1948, 19.
- 2 J. Poulík, Jižní Morava, země dávných Slovanů, Brno 1950, 24-26, obr. 9a, 9b, 81.

Eine Batterie von Eisenverhüttungsöfen aus der jüngeren römischen Kaiserzeit in Sudice /Bez. Blansko/. In westlicher Richtung von dem Dorf Sudice¹ erstreckt sich die im Volksmund benannte Flur "U občin". Durch agrikulturelle Arbeiten verstreut, befinden sich hier Eisenverhüttungsüberreste auf einer grossen Fläche und das Aufsuchen ihrer Quellen mit klassischen Methoden erschien zeitlich sehr anspruchsvoll zu sein. Aus diesen Gründen benützten wir für ihre Indikation die geophysikale magnetometrische Methode, die als günstigste zur Gewinnung der optimalen Unterlagen für eine Terraingrabung zu sein schien.

Auf der untersuchten Fläche wurden die geophysikalischen Profile in ein regelmässiges Quadratennetz im Ausmasse von $1 \times 1/2 \times 2/$ m ungefähr in N-S Richtung situiert. Der eigentlichen Messung dienten zwei Protonmagnetometer G - 816 der Firma Geometrics mit einer Sondenhöhe von 1,2 und 1,8 m. Die Intensität des totalen magnetischen Feldes ΔT wurde mit einer Genauigkeit von -1γ auf 1020 magnetischen Punkten vermessen, wiederholt wurde eine 10% Messung. Die Variationen des magnetischen Feldes waren aus der wiederholten Messung auf dem gewählten Grundpunkt durchschnittlich jede 10 Minuten bestimmt. Die Untersuchung erforderte ca. 5 Stunden reine Zeit.

Das Ergebnis der Verarbeitung ist aus der Isonomalkarte ΔT ersichtlich. Aus dem Gesamtcharakter des magnetischen Feldes kann man zwei relativ positive isometrische Anomalien ΔT mit einem Minimum auf S ausgliedern, die die schräg magnetisierenden und in verschiedenen Tiefen angebrachten Störungskörper lokalisieren.

Nach der Reinigung einer Fläche von ca. 10×10 m erschien auf dem braunroten Liegenden eine Batterie von 72 Eisenverhüttungsöfen, ungefähr in einem Quadrat mit der Kante von 6-6,5 m situiert und in NW-SO Richtung orientiert. Die Herdräume, in nicht ganz regelmässigen Reihen so knapp nebeneinander gereiht, dass sie sich in einigen Fällen gegenseitig berühren, reichten bis in eine Tiefe von 0,30 m unter dem Niveau der untersuchten Fläche. Der mittlere Durchmesser der Öfen schwankte um 0,50 m. In Richtung zum Boden erweiterten sich die Hohlräume der Herdstellen und gingen allmählich in schüsselförmig geglättete Ofenböden über, in einigen Fällen teilweise mit grünem Mergel ausgeschmiert. Den Herdrauminhalt bildete Schlacke und Holzkohlestücke.

Bemerkenswert ist vor allem die Einzigartigkeit dieser Kongglomeration im mährischen Milieu. Als nächste Analogie können die Fundorte im Raume von Lysa Góra /Góry Świętokrzyskie/ im benachbarten Polen angeführt werden.

Die Entdeckung der beschriebenen Kongglomeration der Sudicer Eisenverhüttungsöfen gemeinsam mit der Entdeckung einer Batterie von Töpferöfen mit der sog. "grauen Keramik" in Jiříkovice bei Brno³ durch J. Poulik belegen die Entstehung von umfangreichen Handwerkerfaktorien in der jüngeren Kaiserzeit. Die nächste Umgebung der Sudicer Ofen /Erzvorbereitung/ gewährte analogisches keramisches Material. Der Umfang und die Konzentration der Produktion in diesen Zentren belegen überzeugend eine Massenproduktion mit der Tendenz einer Handelsexpansion und indizieren so die allmähliche Umänderung der Struktur des wirtschaftlichen Lebens in diesem Zeitabschnitt.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL Z POHŘEBIŠTĚ Z DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ A Z POZDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ U ŠAKVIC

/ okr. Břeclav /

Milan S t l o u k a l, Národní muzeum, Praha

/ Tab. 11 - 13 /

V druhé polovině roku 1974 provedl Boris Novotný záchranný výzkum v Šakvicích, kde bylo při výkopu sklepního prostoru zachyceno kostrové pohřebiště. Během celé akce bylo odkryto celkem 80 hrobů, z toho 53 z doby stěhování národů a 27 z pozdní doby hradištní /B. Novotný, Přehled výzkumů 1974/. Antropologický materiál byl celkově velmi špatně zachován, a to zejména pohřby z doby stěhování národů; z 20 hrobů nemohly být zachráněny vůbec žádné pozůstatky pro antropologický rozbor. Ovšem antropologický materiál z tohoto období je stále natolik vzácný, že stojí za to věnovat se podrobně i fragmentárním kostrám. Oba soubory antropologického materiálu budou ještě předmětem podrobného rozboru při komplexním hodnocení pohřebiště. Považujeme však za vhodné v této předběžné zprávě shrnout základní určení jednotlivých pohřbů a podat tak stručný přehled získaného materiálu. Za číslem hrobu uvádím vždy základní datování, a to buď SN /stěhování národů/ nebo DH /doba hradištní/.

Hroby č. 1 až 4 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 5 /SN/ - zlomky lebky i postkraniálního skeletu dospělého člověka. Bližší určení věku ani určení pohlaví není možné.

- Hrob č. 6 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku asi 30-40 let.
- Hrob č. 7 a 8 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 9 /SN/ - z kostry dospělého člověka se zachovaly pouze tři zlomky, které neumožňují žádné bližší určení.
- Hrob č. 10 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu dospělého člověka. Bližší určení věku ani polaví není možné.
- Hrob č. 11 /SN/ - zachovalo se jen několik zlomků z lebky a pažní kosti dospělého člověka.
- Hrob č. 12 /SN/ - kalva a několik zlomků postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku asi 30-40 let.
- Hrob č. 13 a 14 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 15 /SN/ - zlomek lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 16 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu muže, který zemřel ve věku mezi 40 a 50 lety. Na levé polovině šupiny týlní kosti je velký osteom.
- Hrob č. 17 /DH/ - Zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku mezi 30 a 40 lety.
- Hrob č. 18 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, zemřelého ve věku mezi 50 a 60 lety. V čelistech je většina alveolů zhojena po intravitálních ztrátách zubů. Silná levostranná arthrosa intervertebrálních kloubů mezi C 3 až C 6, oboustranně mezi Th 10 a 11 a pravostranná mezi L 4 a 5. Dokonalá lumbalisace S 1 /6 bederních obratlů/. Slabá spondylosa.
- Hrob č. 19 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, zemřelé ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 20 /DH/ - postmortálně deformované zlomky lebky a zčásti měřitelný postkranialní skelet ženy, která zemřela ve věku mezi 20 a 30 lety.
- Hrob č. 21 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku asi 40 let. Silná koxarthrosa a omarthrosa, na zachovaných zlomcích hlavic stehenní a pažních kostí je silný obrus a výrazné okrajové osteofyty.
- Hrob č. 22 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu nedospělého člověka ; stáří zemřelého lze odhadnout na 14 až 15 let.
- Hrob č. 23 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, který zemřel ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 24 /DH/ - zlomky z kostry pravděpodobně ženy, zemřelé asi ve věku mezi 50 a 60 lety.
- Hrob č. 25 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 30 lety. Porucha vývoje skloviny je patrná zejména na obou horních šestkách.
- Hrob č. 26 /DH/ - dobře zachovaná, ale silně postmortálně deformovaná lebka a zčásti měřitelný postkranialní skelet muže, který zemřel asi ve věku 40 až 50 let. Unilaterální pravostranná spondylolysa 5. bederního obratle.
- Hrob č. 27 /DH/ - silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu muže, zemřelého ve věku 50 až 60 let. Páteř je silně poškozená, je zde však jasně patrná výrazná spondylosa a intervertebrální arthrosa mezi 2. a 3. bederním obratlem unilaterální, při čemž L 3 má snížené tělo, ale vzhledem ke stupni poškození nelze rozhodnout, zda jde o následek kompresivní zlomeniny.
- Hrob č. 28 /DH/ - zlomky lebky a silně poškozený postkranialní skelet asi devítiletého dítěte.
- Hrob č. 29 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, který zemřel ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 30 /SN/ - zachovaly se pouze zlomky postkranialního skeletu pravděpodobně dospělého člověka.
- Hrob č. 31 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 32 /SN/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, zemřelého ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 33 /SN/ - zlomky kostry pravděpodobně muže, který zemřel ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 34 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 35 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně muže, který zemřel ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 36 /SN/ - zlomky z kostry nedospělého člověka ; bližší stáří zemřelého nelze určit.
- Hrob č. 37 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 38 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka, zemřelého asi ve věku 40 až 50 let, snad spíše ženy.
- Hrob č. 39 /SN/ - dobře zachovaná, ale slabě postmortálně deformovaná lebka a zlomky postkranialního skeletu ženy, zemřelé asi ve věku 30 až 40 let. V dolní čelisti chybějí 3. a 2. stoličky ; MUDr. Jaroslav Racek nezjistil na rentgenogramu v místě chybějících sedmiček retenci zubů a vzhledem k silné vrstvě kompakty v místě chybějících zubů a s přihlédnutím k ostatním znakům /intaktní abraovaný chrup horní i dolní čelisti, supraokluse 7+7 bez projevu abrase/ usuzuje na vzácný případ anodoncie obou dolních 2. molárů.
- Hrob č. 40 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 41 /SN/ - dobře zachovaná lebka a zčásti měřitelný postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 42 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval. Koňský hrob.
- Hrob č. 43 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 44 /SN/ - zlomky z kostry staršího dospělého člověka.
- Hrob č. 45 /SN/ - pod tímto číslem byl dodán k antropologickému rozboru soubor pozůstatků nejméně dvou osob. Je to velmi robustní postkranialní skelet a zlomky druhého výrazně gracilní-

ho postkranialního skeletu, kromě toho fragmenty dvou gracilních lebek, není však jisté, zda tyto lebky patří k uvedeným postkranialním skeletům; podle všeho se nezachovala lebka k robustnímu mužskému skeletu. Ve všech případech jde o pozůstatky dospělých osob, z postkranialních skeletů je jeden mužský a druhý ženský, lépe zachovanou lebku je možno přisoudit ženě, zemřelé ve věku 20 až 30 let, u další lebky není možné žádné bližší určení. Muž ležel v hrobě, ostatní kosti v druhotném zásypu hrobu.

Hrob č. 46 /SN/- několik málo zlomků postkranialního skeletu dospělého člověka.

Hrob č. 47 /SN/- z tohoto hrobu se zachovaly pozůstatky dvou osob :

a. zlomky lebky a postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé v mladším dospělém věku

b. mírně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu muže, zemřelého ve věku mezi 30 a 40 lety.

Hrob č. 48 /DH/- zlomky lebky a silně poškozený postkranialní skelet pravděpodobně muže, zemřelého ve věku 30 až 40 let.

Hrob č. 49/SN/- zlomky kostry pravděpodobně muže, zemřelého ve věku mezi 40 a 50 lety.

Hrob č. 50 /DH/- zlomky z kostry dospělého člověka; pohlaví zemřelého nelze určit, stáří lze odhadnout na asi 40 - 50 let.

Hrob č. 51 /SN/- silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku 30 - 40 let.

Hrob č. 52 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hrob č. 53 /SN/- zlomky pravděpodobně ženské kostry, stáří zemřelé je možno odhadnout na 30-40 let.

Hrob č. 54/SN/- zlomky z kostry ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 40 lety.

Hrob č. 55 /SN/- zlomky gracilní kostry dospělého člověka, zemřelého mezi 40 a 50 lety.

Hrob č. 56 /SN/- zlomky kostry pravděpodobně mladší ženy.

Hrob č. 57/SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 58 /SN/- zlomky lebky dospělého člověka.

Hrob č. 59 /SN/- zlomky lebky mladší ženy.

Hrob č. 60 /DH/- zlomky postkranialního skeletu nedospělého člověka.

Hrob č. 61 /DH/- mírně poškozená lebka i postkranialní skelet muže, zemřelého asi ve věku 50 až 60 let.

Hrob č. 62 /DH/- zlomky kostry muže, zemřelého ve věku 40 - 50 let.

Hrob č. 63 /DH/- zlomky lebky a zčásti měřitelný postkranialní skelet dospělého člověka, zemřelého asi ve věku 30 - 40 let, pohlaví nelze určit.

Hrob č. 64 /DH/- z tohoto hrobu se zachovaly zlomky lebek i postkranialních skeletů nejméně tří dospělých osob, bližší určení stáří ani pohlaví není u jednotlivých pohřbů možné. 50 cm hluboký hrob byl porušen orbou.

Hrob č. 65 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hroby č. 66 a 67 /SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 68 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hroby č. 69 a 70 /DH/- antropologický materiál se nezachoval, po odkrytí hrobu se rozpadl.

Hrob č. 71 /DH/- zlomky mužské kostry, stáří zemřelého je možno odhadnout na 20 až 40 let.

Hrob č. 72 /DH/- zlomky z lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně dospělého muže.

Hroby č. 73 až 75 /SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 76 /DH/- mírně postmortálně deformovaná a silně poškozená lebka muže, zemřelého ve věku mezi 30 a 40 lety. Postkranialní skelet je mírně poškozen.

Hrob č. 77 /DH/- několik málo zlomků z kostry dospělého člověka, snad spíše ženy.

Hrob č. 78 /SN/- zlomky gracilní kostry pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku mezi 50 a 60 lety.

Hroby č. 79 a 80 /SN/- antropologický materiál se nezachoval. Byl fragmentární.

Z 33 zachovaných pohřbů z doby stěhování národů tedy mohlo být proměřeno aspoň zčásti 6 lebek a z 25 staroslovanských pohřbů pouze 8 lebek. Tato čísla dávají dobrou představu o špatné zachovalosti tohoto souboru, kde ve většině případů je problematické i základní určení stáří a pohlaví zemřelého. V přípojených tabulkách uvádím základní míry lebek, ale jejich podrobné analýze bude věnována pozornost až při definitivním zpracování tohoto materiálu.

Míry lebek z doby stěhování národů

Číslo lebky	12	32	39	41	47b	51
Pohlaví	žena	muž	žena	žena	muž	žena
Největší délka lebky /1/	160?	193	175	178	-	177
Délka base lebky /5/	-	-	94	97	107	-
Šířka lebky /8/	132?	135	128?	132	145?	140
Nejmenší šířka čela /9/	-	92?	93	101	107	96
Výška lebky /17/	-	-	114	122	133	-
Obvod lebky /23/	-	535	-	503?	-	512
Bizygomatická šířka /45/	-	-	120?	128?	145	129
Výška obličejce /47/	-	-	105	107	115	116
Výška horního obličejce /48/	-	-	66	66	70	71
Šířka očníce /51/	-	-	39	38	42	-
Výška očníce /52/	-	-	32	32	33	-
Šířka nosu /54/	-	-	23	25	28	-

Výška nosu /55/	-	-	48	50	54	-
Bigoniální šířka /66/	-	-	87	102?	-	92
Délkošířkový index /1 1/	82,5?	69,9	73,1	74,2	-	79,1
Délkovýškový index /1 2/	-	-	65,1	68,5	-	-
Šířkovýškový index /1 3/	-	-	89,1	92,4	91,7	-
Transv. frontoparietální index /1 13/	-	68,1	72,7	76,5	73,8	68,6
Oblíčeový index /1 38/	-	-	87,5	83,6	79,3	89,9
Index horního obličej /1 39/	-	-	55,0	51,6	48,3	55,0
Index očnice /1 42/	-	-	82,1	84,2	78,6	-
Index nosu /1 48/	-	-	47,9	50,0	51,9	-
Alveolární index /1 60/	-	-	103,2	93,8	94,4	-
Frontomandibulární index	-	-	93,5	101,0	-	95,8

Míry lebek z pozdní doby hradištní

Číslo lebky	18	23	25	27	29	31	61	76
Pohlaví	muž	muž	žena	muž	muž	žena	muž	muž
Nejv. délka lebky /1/	184	-	174	180?	190	187	191	200
Délka base lebky /5/	-	-	108	-	-	-	108	-
Šířka lebky /8/	136	153	136	148	152	129	130	152?
Nejm. šířka čela /9/	99	-	94	109	108	95	99	98?
Výška lebky /17/	146	133	125	-	-	-	132	-
Obvod lebky /23/	-	-	503	-	553	-	530	-
Bizygomatická š. /45/	-	-	-	-	-	-	130?	-
Výška obličej /47/	-	-	-	-	-	-	125	-
V. horního obličej /48/	-	-	-	-	-	-	75	-
Šířka očnice /51/	-	-	-	-	-	-	40	-
Výška očnice /52/	-	-	-	-	-	-	34	-
Šířka nosu /54/	-	-	-	-	-	-	25	-
Výška nosu /55/	-	-	-	-	-	-	54	-
Bigoniální šířka /66/	113	103	100	-	106	104	-	109
Délkošířkový i. /1 1/	73,9	-	78,2	82,2	80,0	74,3	68,1	76,0
Délkovýškový i. /1 2/	79,3	-	71,8	-	-	-	69,1	-
Šířkovýškový i. /1 3/	107,4	86,9	91,9	-	-	-	101,5	-
T. frontop. i. /1 13/	72,8	-	69,1	73,6	71,1	73,6	76,2	64,5
Oblíčeový i. /1 38/	-	-	-	-	-	-	96,2	-
I. hor. oblič. /1 39/	-	-	-	-	-	-	57,7?	-
I. očnice /1 42/	-	-	-	-	-	-	85,0	-
I. nosu /1 48/	-	-	-	-	-	-	46,3	-
Alveolární i. /1 60/	-	-	-	-	-	-	98,1	-
Frontomandibulární i.	114,1	-	106,4	-	98,1	-	-	111,2

Anthropologisches Material aus dem Gräberfeld aus der Völkerwanderungs- und der späten Burgwallzeit bei Šakvice /Bez. Břeclav/. Bei der Rettungsaktion von B. Novotný in Šakvice im Jahre 1974 wurden 53 Gräber aus der Völkerwanderungszeit und 27 Gräber aus der späten Burgwallzeit untersucht. Das anthropologische Material von diesem Gräberfeld war sehr schlecht erhalten, doch besonders die Skelette aus der Völkerwanderungszeit sind derart selten, dass ihnen die Aufmerksamkeit gewidmet werden muss. Eine eingehende Bewertung dieses Materiales wird später Gegenstand einer komplexen Publikation sein; in diesem Artikel sind nur die Grundbestimmungen der einzelnen Gräber zusammengefasst. Es blieben 33 Skelette aus der Völkerwanderungszeit erhalten; von diesen konnten 6 Schädel wenigstens teilweise vermessen werden, von den 25 erhaltenen altslawischen Schädeln konnten 8 vermessen werden, aber nur bei einem einzigen war das Gesichtsskelett erhalten geblieben. Die Grundmasse und Indexe dieser Schädel sind in der beigefügten Tafel zusammengefasst.

VORLÄUFIGER BERICHT ÜBER DIE ERGEBNISSE DER 22. GRABUNGSSAISON DES SLAWISCHEN BURGWALLES IN MIKULČICE

/ Bez. Hodonín /

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

/ Taf. 14 - 18/

Die systematische Grabung des slawischen Burgwallkomplexes aus dem 6. - 10. Jahrhundert setzte

im Jahre 1975 mit der Lösung von drei Teilproblemen fort : 1. Beendigung der Abdeckung der Flußsedimente und der anliegenden Fortifikationssysteme im Raume vor der 1. und 2. Kirche, 2. Grabung des Gräberfeldes an der Stelle "wo nichts wächst" nördlich der VI. Kirche, 3. Beendigung der Gesamtinterpretation der Fläche südlich der Basilika. Die gesamte im Jahre 1975 geöffnete Fläche betrug 4100 m². Unter der Leitung des Autors des Berichtes nahmen an der Grabung PhDr. Blanka Vaclová und PhDr. Zdeněk Měřinský teil, technisch arbeiteten Radovan Rutar, Rostislav Skopal, Otto Marek und weitere mit.

Die Grabung im Raume des einstigen Flusslaufes vor der 1. Kirche wurde der Interpretation der eingestürzten Holz- und Steinkonstruktion, vermutlich von einem Fortifikationscharakter, in den Quadraten -17 und -16/-13 gewidmet. Man stellte fest, dass der ursprüngliche Flusslauf zur vorgrossmährischen Zeit von einer Konstruktion verstaubt war, die aus mit Steinen ausgefüllten Holzblockbauten gebildet war. Die angeführte Konstruktion verläuft in westöstlicher Richtung und ist auf der nördlichen und südlichen Seite mit einigen Reihen von Holzpalisaden gesichert. An die Südseite knüpfte an diese später, wahrscheinlich zur Zeit Grossmährens, eine besondere Konstruktion an, von der mächtige Überreste von Holzpfählern blieben. Früher betrachteten wir sie als den Überrest eines Turmes, der in der Mitte des Flusslaufes stand. Als Reste einer Überbrückung interpretieren wir Holzpfosten, die in zwei parallelen Reihen von der Siedlung verlaufen, die sich auf der Westseite zur Fürstenburg in Richtung in die nicht untersuchte Fläche im Raume des heutigen Eintrittes in den Burgwall anschmiegt. Es handelt sich um die Fläche, die in den Quadraten -18 bis -15/-9 erfasst wurde. Ein schwerwiegender Fund sind Spuren von Holzkonstruktionen, die unter einer steinernen Destruktionsschicht im Quadrat -12/-9 entdeckt wurden. Auch am nördlichen Ufer des abgedeckten Flusslaufes kam es zu bedeutenden Entdeckungen. Vor der Beendigung ist die Grabung eines besonderen Gebildes in den Quadraten -17/ bis -14/-22 bis -20. Es erwies sich, dass das Objekt offensichtlich mehrere Phasen hat. In einer von diesen existierte hier ein Graben von hufeisenförmigem Grundriss, in dem Spuren von brennenden Feuern gefunden wurden. In der Mitte entdeckte man eine Grube von einem grösseren Pfosten /?/, dessen Durchmesser ca. 150cm betrug. Der Gegenstand war in der Grube mit flachen Steinen abgedichtet. In einer anderen Phase hatte der Graben eine Kreisform im Durchmesser von ca. 20m mit einer erhöhten Mitte. Beide Bauten sind durch Keramik in die erste Hälfte des 10. Jahrhunderts datiert.

Bei der Abdeckung eines weiteren Teiles des Gräberfeldes an der Stelle "wo nichts wächst" wurden 65 Körpergräber untersucht. Die ältesten von diesen, wie zum Beispiel Grab 1317 mit Sporen, einem Eimer mit Bandbeschlag, respektieren den Verlauf der Rinne, die wir als Reste eines Holzbaues von bisher unklarem Charakter interpretieren. Unter den Gräbern tritt eine Kinderbestattung mit grossen silbernen Kugelknöpfen hervor, die mit einem Vogelmotiv verziert sind und Grab 1347 mit einer Sichel, Sporen und einem Schwert. Einige jüngere Gräber waren knapp unter der Oberfläche beigesetzt worden und eine vermutlich intensive Besiedlung wurde auf der abgedeckten Fläche auch aus der nachgrossmährischen Zeit erfasst.

Im Raume südlich der Basilika konnten auf einer Fläche von 75 m² eingehend die stratigraphischen Fragen verfolgt werden, die mit der Existenz der Überreste gemauerter Bauten in der Umgebung der Basilika und ihren Beziehungen zum Gräberfeld zusammenhängen, das den angeführten kirchlichen Bau umgibt.

SOUPIS NÁLEZ Ů MINCÍ ZE SYSTEMATICKÉHO
V Ý Z K U M U V E L K O M O R A V S K É H O H R A D I Š T Ě
V M I K U L Č I C Í C H / 1 9 6 0 - 1 9 6 9 /
/ okr. Hodonín /

Tatána K u č e r o v s k á, Moravské muzeum, Brno

Tratř : Silnice

1/ inv. č. 594/10332/60 ; nál. č. 318/60

stříbrná mince ? váha : 0,913 g Ø 14,3 mm

poznámka : silně korodovaná, rozpadlá, nelze ani přibližně identifikovat

Tratř : Štěpnice

2/ inv. č. 594/1358/60 ; nál. č. 417/60, čtv. B 17, hl. 90 cm

bronzová mince váha : 3,422 g Ø 21 mm

určení : Řím, císařství, malý bronz

poznámka : silně korodovaná, jen na lícni straně nepatrně vystupuje silueta hlavy císaře

3/ inv. č. 594/542/61

stříbrná mince váha : 0,452 g Ø 13,6 mm

určení : Uhry, Matyáš /1608-1619/, Kremnice, G. Fleisch, denár 1617

popis : L : V hladkém kruhu uherský znak, po stranách K - B

MAT. D G R O I S A G E H V B R

R : V hladkém kruhu nahoře otevřeném madona s dítětem v náručí

PATRO HVNGA 1617

lit : V. Miller zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519-1938, Vídeň 1948, II. vydání, str. 195

- 4/ inv. č. 594/419/67 ; nář. č. P 1706/67, řtv. K 13, hl. 60 cm
nář. okolnosti : mince nalezena v řílovité úpravě pod kamenem z rozvaleného ohniště
bronzová mince váha : 1,198 g Φ 21,2 mm
poznámka : silně korodovaná, nelze ani přibližně identifikovat

Tratř : Kostelisko

- 5/ inv. č. 594/4502/62 ; nář. č. 6/IX, řtv. B 3/I, hl. 20 cm
nář. okolnosti : mince nalezena na suti
měděná mince váha : 3,219 g Φ 19 mm
určení : Uhry, František Josef I. /1848 - 1916/, Kremnice, krejcar 1858
popis : L : Dvuhlavý korunovaný orel
K K OESTERRĚICHISCHE SCHEIDEMÜNZE
R : V ověnění v poli pod sebou /1/1858/B/
lit. : : V. Miller zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519 - 1938, Vídeň 1948, II. vydání, str. 338

- 6/ inv. č. 594/5070/62, nář.č. 636/IX, řtv. B 2/I
nář. okolnosti : mince nalezena na vnitřním svahu příkopu v tmavé vrstvě nad pískem
stříbrná mince váha : 0,258 g Φ 11,7 mm
určení : Čechy, Václav IV. nebo Karel IV., 70. - 80. léta, dó r. 1384, halěř
popis : L : Česká koruna složená ze tří lilí, v otvorech mezi lilími po jednom křížku
R : Český lev
lit. : K. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300 - 1471, Praha 1953, str. 88, ř. 24 a ř. 25
J. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1971, tab.VII,1, str. 103, pozn. 49

- 7/ inv. č. 594/14759/62
nář. okolnosti : nalezena jihozápadně od hrobu ř. 132/IX, v závalu uprostřed stavby v promísené vrstvě nad písčitymi úpravami
stříbrná mince : váha : 0,410 g Φ 15 mm
určení : Čechy, Václav II. /1278 - 1305/, obd. 1300 - 1305, parvus
popis : V perlovém kruhu česká koruna
W I I R BOEM
R : v perlovém kruhu český lev, zleva
PRAG PARVI
lit. : R. Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300 - 1471, str. 34, obr. ř. 3.
J. Ječný, Vývoj českého mincovnictví, Plzeň 1929, str. 47, tab. IV, ř. 20

Tratř : Podhradí

- 8/ inv. č. 594/718/64, nář. č. P 116/64, řtv. G 14, hl. 15 cm
nář. okolnosti : vrstva ornice
stříbrná mince váha : 0,697 g Φ 15,7 mm
určení : Salzburg, arcibiskupství, Paris Lodron . /1619-1653/, krejcar 1637 /?/
popis : L : znak arcibiskupství
PARIS D:G:ARCHI EPS:
R : Dvojitý kříž s rozšířenými konci ramen, uprostřed překrytý kruhovým štítkem, delší ramena kříže sahají do opisového pruhu
/SALI/SBVR/GENSI/S 163./
lit : G. Probst, Die Münzen Salzburgs, Graz 1959, ř. 1355,

Tratř : Valy

- 9/ inv.č. 594/5199/63, nář. č. 27/X
nář. okolnosti : mince nalezena na destrukci
bronzová mince silně korodovaná, kterou ani přibližně nelze již identifikovat
váha 1,921 g Φ 18 mm
10/inv. č. 594/5196/63, nář. č. 26/X, řtv. B 1/1
nář. okolnosti : mince nalezena v suti
stříbrná mince váha : 0,881 g Φ 19,3 mm
určení : Uhry, Leopold I. /1657 - 1705/, Kremnice, poltura 1696
popis : L : V perlovém kruhu poprsí panovníka s vavřínovým věncem na hlavě, zprava, hlava sahá do opisového pruhu
LEOPOLD D G R I S A G H B REX
R : Výše v poli madona s dítětem, po stranách P - H, níže ve dvou řádcích pod sebou /POL-TURA/ 1696 /
lit. : V. Miller zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519 - 1938, Vídeň 1948, II. vydání, str. 195

- 11/ inv. č. 594/5197/63, nál. č. 23/X, čtv. A 1/1, hl. 50 cm
 nál. okolnosti : mince nalezená na suti
 stříbrná mince váha : 0,712 g Ø 17,9 mm
 určení : Slezsko, Ferdinand II. /1619-1637/, Vratislav, J. Ziesler, krejcar 1633
 popis : L : Poprsí panovníka v krunyři, s vavřínovým věncem na hlavě, zprava
 FERD II D G R /W/ I S A G H B REX
 R : Korunovaný dvouhlavý orel s oválným štítkem na prsou, v němž vyznačena hodnota mince I, koruna je umístěna v opisovém pruhu
 ARCHID AV / HZ / V B C T 633
 lit. : V. Miller zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519-1938, Vídeň 1948, II. vydání, str. 130
- 12/ inv. č. 594/413/63, nál. č. R 60/63, čtv. B 2
 nál. okolnosti : v náplavách v hloubce 10 cm
 stříbrná mince váha : 0,450 g Ø 15,8 mm
 určení : Bavorsko, Řezno, město, krejcar 1646
 popis : L : V ozdobné oválné kartuši městský znak - dva zkřížené kříže, výše letopočet 1646
 R : Dvouhlavý říšský orel s vyznačenou hodnotou v oválném štítku I
 lit. : L. W. von Wellenheim, Vídeň 1845, II. sv., str. 123, č. 3077
- 13/ inv. č. 594/867/69, nál. č. Z 199/69, čtv. -9/+2, hl. 70 cm
 nál. okolnosti : mince nalezena ve světlé hlinitopísčité vrstvě, SJ- š 70 cm, ZV-d 120 cm
 stříbrná mince váha : 1,286 g Ø 31,8 mm
 určení : Lombardie, Lambert /894-898/, Milán, tzv. široký denár
 popis : L : V perlovém kruhu rovnoramenný kříž s nepatrně kotvovitě rozšířenými konci ramen, v každém ze čtyř kvadrantů mezi rameny kříže kulička
 +LAMBERTVS IMPE
 R : Široký karolinský chrám s křížkem na špici střechy
 XPPIIANA RELIGIO
 lit. : Corpus nummorum italicorum, V /Lombardia/, Řím 1914, str. 27, tab. II : 1
- 14/ inv. č. 594/869/69, nál. č. Z 313/69, čtv. -9/+2, hl. 70 cm
 nál. okolnosti : mince nalezena v tmavé písčitohlinité vrstvě, SJ-š 120 cm, ZV-d 130 cm
 stříbrná mince váha : 1,072 g Ø 31,4 mm
 určení : Lombardie, Lambert /894-898/, Milán, široký denár
 popis : L : V perlovém kruhu rovnoramenný kříž s nepatrně kotvovitě rozšířenými konci ramen, v každém ze čtyř kvadrantů mezi rameny kříže kulička
 +LAM.ERT.S IMPER
 R : Široký karolinský chrám s křížkem na špici střechy
 ... UTIANA .ELI.IO
 lit. : CNI, V, str. 27, č. 2, var.
- 15/ inv. č. 594/868/69, nál. č. Z 312/69, čtv. -10/+2
 nál. okolnosti : mince byla nalezena na společném profilu čtverce -9/2 a -10/2, SJ-š 190 cm, VZ-d 0 cm, ve vzdálenosti 30 cm od pravé ruky zesnulého pohřbeného v kostrovém hrobu. Zdá se, že s největší pravděpodobností mince v tomto hrobu náležela.
 stříbrná mince váha : 1,259 g Ø 27,1 mm
 určení : Lombardie, Berengar I. /888-915-924/, Milán, široký denár z I. periody vlády 888 - 915
 popis : L : V perlovém kruhu rovnoramenný kříž s bodlinatým ukončením ramen, v každém ze čtyř kvadrantů mezi rameny kříže kulička
 +BERENCARIVS REX
 R : Karolinský chrám
 XPISTIANA RELIGIO
 lit. : CNI, V, str. 31, č. 37

Tratě : Za Slavníkem

- 16/ inv. č. 594/5195/63, nál. č. 25/X, čtv. A 1/1, hl. 7 cm
 stříbrná mince váha : 0,677 g Ø 15,8 mm
 určení : Morava, Ferdinand II. /1619 - 1637/, Brno, K. Wohnsiedler, krejcar 1624
 popis : L : V hladkém kruhu poprsí panovníka v krunyři s vavřínovým věncem na hlavě, zprava
 FERDI II D G R /CW/ I S A G H B R
 R : V hladkém kruhu dvouhlavý korunovaný orel s oválným štítkem na prsou s vyznačením hodnoty mince I, koruna převážně umístěna v opisovém pruhu
 ARCH D A D B V R M A M 1624
 lit. : V. Miller zu Aichholz, Österreichische Münzprägungen 1519-1938, Vídeň 1948, II. vydání, str. 119

Mikulčice, zahrada p. P. Urbančfka, č. 3

- 17/ inv. č. 594/10222/63
 nál. okolnosti : mince se našla v zahradě při rytí v hloubce 30 cm
 stříbrná mince váha : 0,406 g Ø 15,9 mm

určení : Salzburg, arcibiskupství, Matyáš Lang z Wellenburgu /1519-1540/, 1/2 krejcar 1531
popis : V trojlístu dvojitý znak, nad ním kardinálský klobouk. Níže letopočet .531
lit : Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnicher
Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode, Berlín 1892, str.
20, č. 889

Münzenfundverzeichnis von der systematischen Grabung des grossmährischen Burgwalles in Mikulčice 1960 - 1964 / Bez. Hodonín /. Im Verlaufe der systematischen Grabung des grossmährischen Burgwalles in Mikulčice fand man in den Jahren 1960 - 1969 insgesamt 16 Münzen. Das oben angeführte eingehende Verzeichnis enthält alle vereinzelte Münzfunde, die bei Abdeckungsarbeiten auf der untersuchten Fläche des einstigen grossmährischen Burgwalles gewonnen wurden. Alle sind auf der Expedition des AÚ ČSAV in Mikulčice deponiert, ohne Rücksicht darauf, dass unter ihnen auch neuzeitige Münzen sind, die in die Oberflächenschichten sekundär gelangten, lange nach der Wüstung des einstigen Burgwalles. Die älteste Münze ist eine kleine Bronze aus der römischen Kaiserzeit, gänzlich verwischt und bereits entwertet /Verzeichnis Nr. 2/. Eine Verbindung mit dem grossmährischen Milieu können nur drei lombardische silberne Breitdenare aufweisen, die in Milan geprägt wurden /Verzeichnis Nr. 13, Nr. 14, Nr. 15/. Nach dem Entstehungsdatum dieser Münzen und nach der geographischen Verbreitung der Gruppe ähnlicher Funde in Mitteleuropa kann man beurteilen, dass die Münzen noch die letzte Phase der Existenz des grossmährischen Mikulčicer Burgwalles antrafen. Für die Bewertung von archäologischen Funden aus dem gipfelnden Mittelalter sind zwei böhmische Prägungen kleiner silberner Münzen aus dem Anfang und dem Ende des 14. Jahrhunderts bedeutend /Verzeichnis Nr. 6 und Nr. 7/. Aus dem späten Zeitabschnitt, dem 16. und 17. Jahrhundert, sind silberne Prägungen aus Ungarn, Schlesien und Salzburg.

PRVNÍ SEZONA VÝZKUMU SÍDLIŠTĚ V TRATI ZBROD U MUTĚNIC

/ okr. Hodonín/

Zdeněk Klanička, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 19, 20 /

Dne 8. dubna 1975 byly zahájeny sondážní práce na malém návrší, které se asi 3m zvedá na pravém břehu říčky Kyjovky. Lokalita leží vzdušnou čarou přibližně 9 km severně od knížecího hradu v Mikulčicích, v místě, kde se stýkají katastrální území Hodonína, Dolních Bojanovic a Mutěnic. Povrchový sběr, který ukázal přítomnost keramiky pražského typu byl v těchto místech proveden už v dřívější době¹. Když sondy dosvědčily přítomnost sídlištních objektů zahloubených do podloží, zahájili jsme plošný odkryv, který v první sezoně dosáhl rozsahu 1291 m². Spolu se sondami byla tak prozkoumána celková plocha 2 146,7 m². Výzkumu se za 120 pracovních dní jeho trvání účastnilo průměrně 8 dělníků, technicky spolupracoval Otto Marek.

Na sídlišti jsme prozkoumali objekty eneolitické a laténské, náš zájem se však soustředil na zahloubené i nadpodložní sídlištní objekty, které obsahovaly keramiku pražského typu, jichž bylo přibližně polovina z celkového počtu 65 očíslovaných objektů, zjištěných na mutěnickém sídlišti.

Nadpodložní sídlištní objekty byly silně rozrušeny orbou, v terénu se však jeví jako velmi tmavé, popelovité útvary čokkovitého tvaru. Zahloubené objekty představují buď typické chaty o rozměrech 3 až 3,5m x 4 až 4,5m se zbytky kamenných pecí, obvykle v severovýchodním rohu, nebo různé druhy kotlovitých jam. Obsahují téměř výlučně nezdobenou a v ruce robenou keramiku jednoduchých profilací s vyhrnutým nebo jen mírně prohnutým okrajem. Kotlovité jámy obsahovaly jen velmi málo, nebo dokonce vůbec žádné nálezy.

Významný byl náleзовý celek, získaný při odkryvu objektu č. 7, polozemnice se zachovanými zbytky kamenné pece v severovýchodním rohu. Spolu s nezdobenou keramikou pražského typu, připomínající svým způsobem výroby velmi silně některé typy keramiky z nejstarší mikulčické vrstvy, byl zde nalezen hřeben s rukojetí seříznutou do úzkého trojúhelníku. Podle současných znalostí je uvedený náleз datován obvykle do 6. století. Stejný hřeben byl nalezen ještě v jednom zcela analogickém exempláři v dalším objektu mutěnického sídlišti.

Z kovových nálezů je třeba uvést především zlomky dvou závěsků trojúhelníkovitého tvaru, vyrobených z měděného plechu, které se vyskytují v některých celcích s nejstarší slovanskou keramikou a bývají obvykle datovány do 6. - 7. století. V Mutěnicích se vyskytly v nálezovém celku spolu s nízkou plochou miskou a nezdobenou keramikou pražského typu.

Vedle objektů s keramikou pražského typu a zmíněných už pravěkých nálezů jsme v Mutěnicích narazili také na chaty se zdobenou hradištní keramikou i na osídlení z pozdní doby hradištní.

P o z n á m k a :

1 Klanica, Zd., Sídliště z doby hradištní v Dol. Bojanovicích /okr. Hodonín/, Přehled výzkumů 1969, Brno 1971, 24 - 25.

Die erste Grabungssaison der Siedlung in der Flur Zbrod bei Mutěnice /Bez. Hodonín/. Die Siedlung, die ca. 9km in Luftlinie von der Fürstenburg des grossmährischen Zentrums in Mikulčice entfernt liegt, ergab ausser äneolithischen und latènezeitlichen Objekten ungefähr 30 Hütten und Gruben, die in die Zeit der ältesten slawischen Besiedlung datiert sind. Die Erdhütten /Halbsemljanka/ mit einem steinernen Herd in der Ecke enthielten unverzierte Keramik vom Prager Typus, die durch einen Kamm, dessen Griff zu einem schmalen Dreieck zugeschnitten ist und durch Anhängerbruchstücke in Dreieckform, aus Kupferblech hergestellt, in das 6. - 7. Jahrhundert datiert ist. Hier wurden auch Hütten untersucht, die wir in das 8. - 10. Jahrhundert datieren können. Sie enthielten Funde, die mit den in Mikulčice entdeckten Funden analogisch sind.

KOSTROVÉ HROBY Z 8. - 9. STOLETÍ V PRUŠÁNKÁCH

/ okr. Hodonín /

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 21 /

Při stavbě vodárenského objektu na pozemku JZD v Prušánkách narazili dělníci na kostru, u níž ležely zlaté náušnice. Nález ohlásil na základnu AÚ ČSAV v Mikulčicích a 20. 8. 1975 byl zahájen na místě záchraňovací výzkum. Slovanské pohřebiště v Prušánkách je vzdáleno devět kilometrů /vzdušnou čarou/ od knížecího hradu v Mikulčicích. V době od 27. 8. do 1. 10. zde pracovalo 7 dělníků, technicky spolupracovali Radovan Rutar a Rostislav Skopal.

Celkem bylo prozkoumáno 31 hrobů, z toho jen 6 bez nálezů. Hrobové jámy měly většinou kolmé stěny, v jednom případě se vyskytl výklenek. Ve 20 hrobech byly zjištěny zbytky rakví nebo dřevěného obložení. Z pohřebiště máme k dispozici 24 nádob.

Do 8. století může být datován soustruhovaný kostěný jehelníček, dále bronzové náušnice s velkou dutou kuličkou a zejména zlaté náušnice köttlašského typu, nalezené společně s pozlacenou kruhovitou sponou, zdobenou motivem vzájemně se proplétajících hadů.

Körpergräber aus dem 8. - 9. Jahrhundert in Prušánky / Bez. Hodonín /. Beim Baue eines Wasserwerkobjektes auf dem Grund der LPG in Prušánky stiess man auf ein slawisches Gräberfeld. Bei der Rettungsgrabung wurden 31 Gräber geborgen, von diesen waren nur 6 fundlos. In 20 Gräbern stellte man Überreste von Särgen oder einer Holzverschalung fest. Von den Funden in den Gräbern kann ein beinerner Nadelbehälter und ein goldener Ohrring des Köttlacher Types in das 8. Jahrhundert datiert werden. Das slawische Gräberfeld in Prušánky ist 9km von der Fürstenburg in Mikulčice entfernt.

BIRITUÁLNÍ POHŘEBIŠTĚ Z DOBY HRADIŠTNÍ A PRAVĚKÉ SÍDLIŠTĚ A POHŘEBIŠTĚ V NECHVALÍNĚ

/ okr. Hodonín /

Zdeněk Klanica, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 22, 23 /

Začátkem května 1975 ohlásila V. Pouchlá na základnu AÚ ČSAV v Mikulčicích, že při zemních pracích, prováděných kyjovským JZD v trati Homole a Nivky v Nechvalíně dochází k porušování kostrových hrobů. Ve dnech 14. a 15. 5. jsme na základě tohoto hlášení prozkoumali hrob, jenž obsahoval sekeru, ostruhu, kopí, vědérko a jiné předměty, typické pro výstavbu bojovnických hrobů velkomoravského období. V průběhu rozsáhlého záchraňovacího výzkumu, který jsme od 22. 5. do 26. 8. 1975 provedli za součinnosti s JZD Kyjov, bylo prozkoumáno celkem 108 hrobů a 50 sídlištních objektů. Výzkumu se účastnilo průměrně 5 pracovníků, technicky spolupracovali Rostislav Skopal a Alois Schovanec.

Početně největší skupinu zjištěných památek tvoří kostrové hroby, které podle typických velkomoravských milodarů můžeme rámcově datovat do 9. až 10. století. Hrobové jámy se odlišovaly od správového podloží nikoliv barvou, ale pouze jinou konsistencí zeminy, která byla v poměru k neporušené půdě většinou měkčí. Jednoduché hrobové jámy měly většinou kolmé rovné stěny, ve 28 případech se v

dolní části hrobové jámy vyskytly na podélných stěnách stupně. Velmi zajímavé byly hroby s výklenky /hrob č. 61, 65, 68, 86/, které mají obdoby v blízkých Strážovicích i na jiných moravských nalezištích¹ a jsou dokladem úzkých kontaktů našeho území s oblastí severního pobřeží Černého moře. Ve 35 hrobech byly zjištěny zbytky rakví nebo podobných dřevěných konstrukcí, v nichž byl nebožtěk. Kostry ležely v obvyklé natažené poloze, jen výjimečně /hrob 32, 86/ leželi mrtví v poloze skrčené. Pohřebiště bylo poměrně bohaté na nálezy. V hrobech bylo nalezeno 24 stříbrných náušnic, 19 bronzových a dvě náušnice pozlacené. Na pohřebišti byly zastoupeny i pozlacené gombíky s tepaným figurálním motivem. Z bohatých mužských hrobů uvádíme hrob 36 s mečem. Celkem ve třech případech byli bojovníci v Nechvalíně vybaveni kopími, ve třech případech sekerami, v pěti případech ostruhami atd. Třicet hrobů obsahovalo keramiku.

Velmi zajímavou skupinou památek zjištěných v Nechvalíně jsou žárové hroby, které podle zdobené keramiky jednoduchých profilací můžeme datovat do 7. - 8. stol. etí. Tyto žárové hroby jsou roztroušeny mezi jámami kostrových hrobů a nelze vyloučit, že část z nich byla již před započatím výzkumu zničena orbou nebo při zemních pracích. V některých případech nebyl popel zemřelého uložen v nádobě, nýbrž vysypán na hromádku a nádobou jen přikryt.

Relativně malou skupinu tvoří kostrové hroby laténské /7 případů/. Šlo však o pohřby poměrně bohatě vybavené. Byly zde nalezeny tři železné spony, pět bronzových náramků s pečetítkovitými konci, jeden pár nánožníků a dvě na kruhu robené situly.

Při výzkumu pohřebiště byla zároveň prozkoumána i část pravěkého sídliště /kultura volutová, vypíchaná a kultura nálevkovitých pohárů/. Většinou šlo o jámy kotlovitého či hruškovitého tvaru, které obsahovaly jen poměrně málo materiálu. Stopy po nadzemních stavbách nebyly zjištěny.

P o z n á m k a :

1 Poulík, J. : Staroslovanská Morava. Praha 1948, str. 74 ad.

Birituales Gräberfeld aus der Burgwallzeit und eine prähistorische Siedlung und Gräberfeld in Nechvalín /Bez. Hodonín/. In Zusammenarbeit mit der LPG Kyjov wurden bei einer Rettungsgrabung insgesamt 108 Gräber und 50 Siedlungsobjekte geborgen. Die Mehrzahl der Körpergräber gehört der slawischen Kultur des grossmährischen Zeitabschnittes an. Unter diesen war ein Grab mit einem Schwert ausgestattet, in fünf Fällen mit Sporen, in drei Fällen kam eine Lanzenspitze und eine Axt vor. Dreissig Gräber enthielten typische slawische Keramik des IX. - X. Jahrhunderts. In Frauengräbern fand man unter anderem 24 silberne Ohringe, einer vollendeten handwerklichen Arbeit. Reich ausgestattet waren auch Gräber, die der latenezeitlichen Kultur angehören /7/. Die Siedlungsobjekte gehören überwiegend Kulturen der jüngeren Steinzeit an.

SLOVANSKÁ POHŘEBIŠTĚ V RAJHRADĚ A V RAJHRADICÍCH U REBEŠOVIC

/ okr. Brno - venkov /

Čeněk S t a ň a, AÚ ČSAV Brno

Zachraňovací výzkum na velkomoravském pohřebišti v Rajhradě v poloze "Stráně nad Habřinou" měl v roce 1975 hlavně zjistit, pokračují-li hroby při terase na sever, aby se přiblížilo objasnění vztahu o-bou známých slovanských pohřebišť¹. Plán Státního statku vysadit na pozemku již na jaře 1976 vinohrad vedl k rozšíření výzkumu i do míst, kde skončily archeologické práce v roce 1953. Celkem byla v uplynulé sezoně prozkoumána plocha asi 4.000 m², na které bylo odkryto 9 a 27 velkomoravských hrobů, jeden neurčený a tři únětické hroby, 16 a 6 sídlištních objektů /jeden s moravskou malovanou keramikou - srovn. zprávu v tomto PV, 4 únětické a další horákovské na rajhradské ploše - o posledních referuje J. Nekvasil, a velatické na druhé ploše - 6 jam a 20 kúlových jamek, z nichž 8 vytvářelo pravidelnou řadu 12 m dlouhou, takže mohou představovat část kúlové stavby/.

Nejdůležitějším výsledkem výzkumu 1975 je stanovení okrajů dvou velkomoravských pohřebišť, která jsou od sebe asi 250 m vzdálena. Větší z nich je na katastrálním území Rajhradu, na jižním svahu návrší. V letech 1972 - 1975 na něm bylo odkryto 496 kostrových hrobů a dalších 55 bylo zaregistrováno v druhotném uložení². V uplynulém roce 1975 tam bylo 10 hrobů - jeden s kostrou ve skrčené poloze, bez nálezů, s neobvyklou orientací /JJV - SSZ, hlava 162°, devět jich tvořilo skupinu při terase v jihozápadním cípu odkryté plochy : čtyři byly bez nálezů, z pěti hrobů pocházejí 3 bronzové a dvě stříbrné náušnice, skleněný korálek, dva hliněné přeslensy, nádoba, železné kování vědérka, železné nože, šipky, ocílka, křesací kaménky a kamenný brousek. Ve dvou hrobech ležely dvě kostry, v prvním patrně muž a žena, v druhém žena a dítě.

Druhé pohřebiště je na katastru Rajhradic, nedaleko od Rebešovic³. Pozitivně z něho známe 243 slovanských hrobů. Při posledním výzkumu byly znovu otevřeny některé hrobové jámy z roků 1952/53 a no-

vě bylo prozkoumáno 27 hrobů kromě tří únětických /viz níže/. Velkomoravské hroby zachovávaly orientaci západovýchodních směrů, všechny byly hlubší než 100 cm pod dnešním povrchem. Pouze 5 hrobů nemělo nálezy. Nejčastější přídavek představuje železný nůž, zpravidla na levé straně kostry mezi loktem a kolenem. V jednom hrobě vně při levé noze ležel železný meč bez příčky, jenž byl patrně připnut na řemení ozdobnou přezkou; s ním byla řada železných předmětů, především ostruhy se soupravou kování. Silně zrezivělé ostruhy s přezkami a průvlečkami poskytl ještě jeden hrob. Pozoruhodné je rovněž bronzové pásové nákončí vně zdobené, s nímž byla bronzová obdélníkovitá přezka. Z ozdob stojí za povšimnutí bronzové, bronzové pozlacené a stříbrné náušnice. Vyniká celek obsahující dva stříbrné gombíky s rostlinným ornamentem a soubor stříbrných náušnic se 7 a 11 košíčky a s granulovanými bubínky, které však byly silně ztráveny. Ze všech nových 27 hrobů pochází pouze jedna nádobka.

Tři únětické hroby odkryté na druhé ploše v roce 1975 zkoumané mezi slovanskými pohřby byly vykradeny. Jeden, relativně mělký /hl. jen 105 cm pod povrchem/ byl bez nálezů. Těsně vedle byla velká hrobová jáma /170 x 140 cm/, 200 cm hluboká, obložená velkými, bílými pískovcovými balvany, které původně vytvářely jakousi hrobku. Po vykradení hrobu byla jáma kameny od stěn zavalena. Malá, ale silná dospělá kostra byla rozrušena; zůstala z ní pouze část lebky vytažená nad dno a v anatomické poloze kosti jedné nohy. Mezi druhým, samotným femurem, jenž ležel na velké hroudě žlutého slínu, a jihovýchodní stěnou jámy stála velká mísa, vedle ní zvířecí lopatka. Pod kolenním kloubem zmíněného femuru bylo na bok položeno drobné osudíčko. Třetí únětický hrob byl objeven mezi dříve odkrytými hroby č. 21 a 76⁴. Jáma byla na půdorysu obdélníková o rozměrech 190 x 120 cm, 225 cm pod povrchem hluboká. Také tento hrob byl vykraden a to jámou vedenou šikmo ke středu západní polovinou. V hloubce asi 205 cm se objevily obrysy rakve o rozměrech 135 x 65-75 cm; její dlouhé strany přesahovaly o 5 - 10 cm přes krátké. V jihovýchodním rohu hrobové jámy ležel větší kámen. Z dospělé kostry se na dně poměrně dosti dobře zachovaly zbytky - část lebky, dolní čelist a některé dlouhé kosti. U brady dolní čelisti stál drobný koflík nakloněný ke středu jámy. Odkrytím těchto hrobů bylo patrně také únětické pohřebiště zcela vyčerpáno.

Zatímco výzkum pohřebiště v Rajhradcích u Rebešovic lze mít za dokončený, zbývá ještě na rajhradském pohřebišti dokončit výzkum jeho jižního okraje u paty svahu, kde byly v prvním roce zachraňovacího výzkumu nahrnuty hromady hlíny /ornice/.

P o z n á m k y :

- 1 J. Nekvasil, Výzkum v Rebešovicích na Moravě, AR VI 1954, 433-437. Č. Staňa, Záchranný výzkum na slovanském pohřebišti v Rajhradě /okr. Brno-venkov/, PV 1972, 58 - 59.
- 2 Č. Staňa l.c. a další zprávy v PV 1973 a 1974.
- 3 J. Nekvasil l.c.
- 4 J. Ondráček, Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, SbČSSA 2 1962, 7 /plán pohřebiště/.

Slawische Gräberfelder in Rajhrad und in Rajhradice bei Rebešovice /Bez. Brno-venkov/. Im Jahre 1975 setzte die Rettungsgrabung auf dem grossmährischen Gräberfeld in Rajhrad fort. Es wurden 10 Gräber abgedeckt: in einem lag das Skelett in Hockerlage, in zwei befanden sich je zwei Skelette /Mann + Frau; Frau + Kind/. Fünf Gräber enthielten Beigaben: 3 bronzene und zwei silberne Ohringe, eine Glasperle, 2 tönerner Spinnwirtel, ein Gefäss, den Eisenbeschlag eines Eimers, Eisenmesser, Pfeilspitzen, einen Wetzstahl und einen Schleifstein. Es wurde der Nordrand dieses Gräberfeldes festgesetzt, von dem vorläufig 496 Körpergräber und weitere 55 Skelette in sekundärer Lage bekannt sind. Ausser den Gräbern wurden auf der abgedeckten Fläche 16 Siedlungsobjekte untersucht und zwar eines mit mährischer bemalter Keramik, 4 Úněticer und die weiteren der Horákovter Kultur.

In der zweiten Grabungsetappe 1975 führte man eine Flächenabdeckung am südlichen Rand des slawischen Gräberfeldes im Kataster der Gemeinde Rajhradice - bei Rebešovice durch, das von den nördlichsten Gräbern auf dem Gräberfeld in Rajhrad nur ca. 250m entfernt ist. Es wurden insgesamt 30 Körpergräber, 6 Siedlungs- und 20 Pfostengruben abgedeckt. 27 Gräber waren slawisch, 3 Úněticer /sie wurden in der Vorzeit ausgeraubt/, alle Siedlungsobjekte gehören der Velaticer Kultur an. Es wurde auch ein Teil von den in den Jahren 1952-53 untersuchten Grabgruben abgedeckt, um in der veränderten Terrainsituation konstatieren zu können, dass das Gräberfeld gänzlich ausgeschöpft ist. Insgesamt hat man hier in den Jahren 1952-53 und 1975 243 slawische Gräber untersucht. Im Jahre 1975 gewann man Eisenmesser, ein Schwert, zwei Paar Sporen mit Schnallen und Schlaufen, eine bronzene verzierte Riemenzunge, mit einer rechteckigen Bronzeschnalle, ein Gefäss, bronzene vergoldete und silberne Ohringe. Es tritt der Komplex hervor, der zwei silberne Kugelknöpfe mit Pflanzenornament, eine Kollektion von silbernen Ohringen mit 3, 7 und 11 Körbchen und mit granulierten Trommeln und Glasperlen enthielt.

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM U SÝPKY V RAJHRADICÍCH

/ okr. Brno - venkov /

Čeněk S t a ň a, AÚ ČSAV Brno

V létě 1975 byl v Rajhradících, okr. Brno-venkov, v poloze "U sýpky" vyhlouben průkop pro zavlažovací potrubí, probíhající ve východozápadním směru. V úseku mezi sýpkou a cestou od nové samoobsluhy k trati "Stráně nad Habřinou" se v profilech průkopu objevily narušené lidské kostry a pravěké kulturní vrstvy. Pod ornici asi 80 - 100 cm mocnou tam byla ve východní části spraš značně probarvená prolínáním vody a kořínků, takže se v ní velmi špatně odlišovaly zásypy hrobových jam. Ve vzdálenosti 40 - 90 m od sýpky jsme objevili 7 kostrových hrobů, z nichž tři dospělé byly silně narušeny průkopem. Orientace byla značně rozdílná a to v rozmezí 200° - 338° /hlavy na západní, nohy na východní straně/. Ze tří dětských hrobů dva obsahovaly náušnice, hrob č. 3 bronzovou s očkem, hrob č. 4 na každé straně lebky dvě bronzové pozlacené, z nichž vždy jedna měla očko. Uvedené nálezy datují hroby do velkomoravské doby.

Přibližně 200 - 400 m západně od sýpky se na profilech rýsovala pod ornici tmavě hnědošedá kulturní vrstva, místy popelovitá. Z této vrstvy se do podložní žlutky zahlubovalo několik sídlištních objektů. Podle získané keramiky je možno některé z nich zařadit do doby římské, jiné patří volutové kultuře. Pro velmi nepříznivé půdní podmínky nemohl být proveden větší výzkum.

Rettingsgrabung "U sýpky" /beim Speicher/ in Rajhradice /Bez. Brno - venkov/. Im Jahre 1975 wurde in Rajhradice in der Flur "U sýpky" ein Graben für Bewässerungsröhren ausgehoben. Dabei hat man Siedlungsschichten durchschnitten, aus denen Keramik der Volutenkultur und aus der römischen Kaiserzeit gewonnen wurde. Bei dem Speicher hat man 7 Skelettgräber erfasst, die durch bronzene und bronzene vergoldete Ohringe in die grossmährische Zeit datiert sind /9. Jahrhundert/.

VÝZKUMY V BŘECLAVI - POHANSKU V ROCE 1975

/ okr. Břeclav /

Bořivoj D o s t á l, Jana V i g n a t i o v á, Augustin Š i k, UJEP Brno

/ Obr. 20 - 24, tab. 24, 25 /

Katedra prehistorie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně prováděla na velkomoravském hradisku Pohansku u Břeclavi v roce 1975 poměrně rozsáhlý výzkum vzhledem k tomu, že lokalita byla cílem exkurze účastníků III. mezinárodního kongresu pro slovanskou archeologii, konaného ve dnech 7. - 14. září v Bratislavě. Práce byly zaměřeny na severovýchodní předhradí, na řez valem v severovýchodní části hradiska navazující na výzkum sídlištní aglomerace v lesní školce a na záchrannou akci na jihozápadním předhradí /obr. 20/.

Na severovýchodním předhradí byla prozkoumána plocha 925 m² před archeologickou stanicí, v místě jejího plánovaného rozšíření /obr. 21/. Výzkum navazoval na úsek prokopaný již v roce 1960 a doplnil obraz osídlení předhradí získaný v sezónách 1968, 1970 - 1972 /obr. 22/. Nově bylo zjištěno 31 sídlištních objektů /č. 69 - 99/, 15 kostrových hrobů /č. 36 - 50/, 91 kúlových jamek a 4 nečíslované jámy bez nálezů. - Ze sídlištních objektů bylo 6 větších zahloubených staveb, z toho 3 obytné s ohništi /obj. 82, 93/ nebo s hliněnou pecí /obj. 76/ a tři hospodářské /obj. 74, 78, 89/, 10 obdélníkovitých, 3 kruhové, 3 oválné a 4 nepravidelné jámy, dále 4 otopná zařízení /z toho 3 kamenné pece - obj. 80, 86, 88/ případně výhně /obj. 72 s hlinitým výmazem/ umístěné v obdélníkovitých jamách souvisejících s neidentifikovanými nadzemními stavbami, převážně obytnými. Kúlové jamky tvořily místy řady působící dojem pozůstatků oplocení, místy zase jejich propojení interpretačními čarami nevylučuje, že šlo o pozůstatky kúlových nadzemních staveb. Všechny sídlištní objekty obsahovaly rámcově středohradištní keramiku provázenou hojnými zlomky zvířecích kostí, mazanice a železné strusky; z dalších slovanských nálezů lze uvést železnou radlici, hákovitý klíč, brousky, přesleny, čtené zlomky žernovů aj. V kulturní vrstvě mimo objekty se vedle hradištního materiálu objevovala i volutová keramika, kamenný kopytnatý klín, 2 kamenné sekerky, kostěná jehla, dále fragmenty laténské keramiky a pestrý pastový korál. - Z 15 slovanských kostrových hrobů bylo 9 nahromaděno v jednom čtverci 5 x 5 m, 3 další se nacházely necelé 4 m jihozápadně a hroby 49 a 50 ležely izolovaně. S výjimkou tří hrobů patřily všechny dětem nebo nedospělým jedincům. Kostry byly velmi špatně zachovány až na hrob 50, který ležel izolovaně. Jedna kostra byla ve skrčené poloze, ostatní ležely naznak. Většina pohřbených byla bez přídavek, pouze v hrobě 42 byl nůž, v hrobě 48 pár železných rolniček a v hrobě 49 záměrně rozbitá nádoba.

Řez valem, v pořadí již XIV., provedený sondou 10 m širokou a 30 m dlouhou /tab. 24/ v pětimetrové vzdálenosti jihovýchodně od řezu III. a XII. z roku 1965/6 /obr. 22/ upřesnil některé konstrukční detaily hradby a zejména přinesl závažné podklady pro její datování. Prokázal, že vlastní hradba byla v podstatě skořepinová konstrukce, široká 5,7 - 5,8 m, že stejně jako v jižní části hradiska byla její

vnitřní dřevěná stěna opřena dvojicemi kúl umístěných v obdélíkovitých jamách vzdálených navzájem 1,5 · 1,8 m a že čelní kamenná zeď široká až 2 m byla na vnější straně zřejmě lícovaná, avšak v novověku byla líc spolu s kamennou destrukcí / v šíři až 3 m před hradbou / vybrána, jak bylo patrné na profilech řezu. Celá konstrukce hradby / t.j. zeď i hlinitojílovitý násyp promíšený přepálenými hručkami hlíny / spočívala na vrstvě z dřevěných kuláčů kladených příčně k ose valu. Terén pod nimi byl vyrovnán žlutohnědým hlinito-jílovitým násypem / stejného složení jako hlinitá část hradby /, asi 20 - 25 cm silným, jasně se odlišujícím od tmavého pohřbeného humusu mocného 30 - 35 cm a obsahujícího výlučně starohradištní keramiku. Pohřbený humus byl patrný i pod destrukcí hradby, zde však byl asi o 10 cm silnější a obsahoval přirozené i nálezy velkomoravské z doby existence hradby. Hradba zanikla požárem jak o tom svědčí zuhelnatělé trámy její vnitřní stěny rozvalené v šíři asi 1,5 m za ní na pohřbeném humusu a obklopené do červena propálenou vrstvou hlíny.

Na ploše řezu XIV bylo v úrovni podloží zjištěno 25 sídlištních objektů, na 100 kúlových jamek a 7 kostrových hrobů / tab. 25 : 1/. Hroby se sice nacházely pod valem, na jeho vnitřní straně, avšak k vlastní hradbě se pouze přibližovaly aniž pod ni zasahovaly ; na profilech bylo patrné, že byly hloubeny z povrchu velkomoravského horizontu, který byl později překryt destrukcí hradby. Jejich velkomoravské stáří je potvrzeno nádobou vytáčenou z jemně plavené hlíny, nalezenou v jednom z nich. Též velkomoravské sídlištní objekty pod valem zasahovaly z vnitřní strany hradiska jen k vlastní hradbě aniž jí byly převrstveny. Nejlépe to dokazuje zemnice 10 s kamenným krbem a proutěnými stěnami, vybudovanými těsně při hradbě v době její existence a zaniklá současně s požárem vnitřní stěny hradby, jejíž hlinitá výplň jí zavalila. Zemnice obsahovala depot železných předmětů uložený v starobylé lahvovité nádobě ; v jeho inventáři byla mimo kladiva, 2 teslí, 2 klíčů, sekáče, tyčinkovitých předmětů a přezky též železná průvlečka s ozdobnou ploténkou a křížové kování pozdního blatnicko-mikulčického typu, datující zánik hradby do doby kolem poloviny 9. století. Další zahlobené velkomoravské stavby /obj. 1, 3, 8, 9/ byly vlastně již na severovýchodním předhradí. Zdá se tedy, že hradba oddělovala velkomoravské osídlení vlastního hradiska /konkrétně sídlištní aglomerace v lesní školce/ od současné zástavby severovýchodního předhradí. Naproti tomu starohradištní objekty s typickou primitivně zdobenou keramikou se nacházely nejen na vnitřní /obj. 11, 12, 17, 18, 19/ a vnější straně hradby /obj. 4, 6a/, nýbrž i přímo pod ní /obj. 5, 23/. Kúlové jamky, které se koncentrovaly převážně v prostoru vlastní hradby a asi 3 m před ní, mohly souviset buď se starohradištním osídlením nebo zčásti tvořily opěrný systém vlastní hradby /tab. 25 : 1/.

V prostoru sídlištní aglomerace v lesní školce uvnitř hradiska, která byla již v roce 1974 zkoumána podél vnitřní strany valu v délce kolem 100 m, byla otevřena jen nevelká plocha /300 m²/, a to opět při valu /tab. 25 : 2/, v návaznosti jak na výzkum z roku 1974 tak na výkop z roku 1968/9. Bylo tam zjištěno jen 6 sídlištních objektů /č. 45, 77-81/, a to 3 obdélíkovité, 1 kruhová a 2 nepravidelné /nedokopané/ jámy obsahující středohradištní keramiku. S těmito objekty zřejmě časově souvisela převážná většina z 32 kruhových nebo oválných kúlových jamek, zatímco obdélíkové kúlové jamky a žlábký jdoucí na přič celý výkopem byly recentní /obr. 23/.

Na jihozápadním předhradí Pohanska, v trati "Prutník", byl zahájen v roce 1975 zachraňovací výzkum rozsáhlého areálu /asi 12 ha/, kde je od roku 1978 plánována realizace vodohospodářských zařízení a úprav. Pracovníci katedry prehistorie FF UJEP provedli v tomto úseku již v letech 1960-1962 menší ověřovací výzkum, kterým bylo zachyceno sídliště /10 objektů/ a pohřebiště /34 kostrových hrobů/ ze střední doby hradištní.

Zkoumaná plocha leží asi 300 m jižně od hradiska v inundačním terénu bezprostředně u řeky Dyje /obr. 20/. V šedesátých letech byla Lesním závodem v Břeclavi zrigolována až na úroveň podloží a zalesněna vrbovými keři a topolovou výsadbou. Před zahájením výzkumu bylo v létě 1975 provedeno odlesnění jedné části /asi 2 ha/ a buldozerem skryta humusovitá vrstva do hloubky 30 - 40 cm. Tato plocha navazuje na výzkum z let 1960 - 1962, v roce 1975 byla zkoumána její jihozápadní část /asi 0,8 ha/. Bylo zjištěno pokračování sídliště a odkryty další kostrové hroby /obr. 24/. Vzhledem k velmi nepříznivým půdním podmínkám /nečitelnost podloží/ bylo možno prozkoumat pouze ty objekty a hroby, jež jejich existenci prokázaly nálezy již ve vrstvě nad podložím. Tak bylo prozkoumáno 17 sídlištních objektů /10 zemnic s pozůstatky kamenných pecí a 7 hospodářských objektů/ a 5 kostrových hrobů. Zkoumaná obydli se plně zařazují k běžnému typu velkomoravských zahlobených chat ; určitou variabilitu snad můžeme zaznamenat v jednotlivých dokladech o jejich zastřešení /stolicová konstrukce střechy/. Mimořádný nález představuje zahlobená chata č. 14, v níž byl zachycen depot železných předmětů : 14 vědérek se železnými obroučkami, 3 srpy, 1 poříz, 1 sekera, 2 třmeny a zlomky dalších železných předmětů. Dále byly z objektu získány tři téměř celé keramické nádoby. Také další objekty přinesly kromě běžného inventáře některé doklady specializované produkce na sídlišti ; v objektu 26 bylo nalezeno několik silně opotřebovaných mlýnských kamenů /ty se vyskytly také v dalších případech ve vrstvě mezi objekty/, z objektu 21 pochází železná hřebenová vochle na zpracování lnu.

Průzkum 5 kostrových hrobů poněkud pozměnil dosavadní závěry o charakteru pohřebiště ; v hrobech zkoumaných v letech 1960 - 1962 se objevovaly převážně prosté až chudé milodary /náušnice podunajského typu, korálky, nože, ocflky, keramika/, v hrobě 38 z roku 1975 bylo nalezeno vybavení bojovníka /sekera, ostruhy s tauzovanými ploténkami, břitva, nůž/.

Záchranný výzkum tohoto prostoru je prozatím v počátku ; během dalších tří let bude možno na základě získaného materiálu i terénních pozorování blíže postihnout charakter osídlení, jeho vztah k centrálnímu hradisku na Pohansku i upřesnit jeho časové zařazení.

Grabungen in Břeclav - Pohansko im Jahre 1975 /Bez. Břeclav/. Auf Pohansko bei Břeclav wurden im Jahre 1975 an vier Stellen Grabungen vorgenommen. Auf der nordöstlichen Vorburg hat man die früher untersuchte Grabungsfläche um 925m² erweitert, auf denen 31 Siedlungsobjekte, 91 Pfostengruben, die stellenweise Reihen oder rechtwinkelige Gruppen bildeten und 15 ärmlich ausgestattete Körpergräber festgestellt worden waren ; alles ist rahmenhaft durch

die mittelburgwallzeitliche Keramik datiert. Im nordöstlichen Teil des Burgwalles wurde der Wall durch eine 10m breite und 30m lange Sonde untersucht. Man beglaubigte, dass auch hier die eigentliche Befestigung auf einem einschichtigen Rost ruhte und von einer steinernen Stirnmauer, einer erdigen Mergelausfüllung und einer inneren Holzwand gebildet war, die in regelmässigen Abständen durch Pfostenpaare gefestigt ist. Es gelang eine Erdhütte abzudecken, die gleichzeitig mit der Befestigung unterging, in der ein Eisendepot entdeckt wurde, der die Wallwüstung nach den datierbaren Gegenständen in die Zeit um die Mitte des 9. Jahrhunderts einreicht. In der Siedlungsagglomeration in der Waldbaumschule wurden weitere 6 grossmährische Objekte und 32 Pfostengruben untersucht; die rechteckigen Gruben und Rinnen waren rezent. Auf der südwestlichen Vorburg hat man eine umfangreiche Rettungsgrabung eingeleitet, die auf einer Fläche von 12ha realisiert werden soll. Im Jahre 1975 wurde die Oberflächenschicht auf einer Fläche von ca. 2 ha entwaldet und mit dem Bulldozer abgedeckt; in ihrem südwestlichen Teil wurden 17 Siedlungsobjekte und 5 Körpergräber mittelburgwallzeitlichen Alters untersucht.

VÝZKUM HRADIŠTĚ PETROVA LOUKA U STRACHOTÍNA V ROCE 1975

/ okr. Břeclav /

Marie Kostelníková, AÚ ČSAV Brno

V červnu 1975 byl zahájen záchranný výzkum na slovanském hradišti, známém v literatuře pod názvem "Petrova louka" / Petrůvka / v katastru obce Strachotín, okr. Břeclav. Tato lokalita leží na území, které bude zaplaveno vodami střední zdrže vodního díla na Dyji Nové Mlýny. Již několikrát zde byly prováděny výzkumy pod vedením akademika J. Poulíka, později dr. R. Tichého, CSc a dr. B. Novotného, CSc z AÚ ČSAV v Brně. Výzkumy měly charakter zjišťovací a ani při poslední akci nebylo možno začít s velkým odkryvem. Výzkum se soustředil na severní část hradiště, kde byl prokopán užší sondou val a přilehlá plocha o rozloze 10 x 20 m.

Hradiště je obehnané valem, většinou dobře patrným s příkopem po vnější straně. Průřez valem nám ukázal několik zajímavých podrobností. Hradiště, ležící na ploše navátého písku bylo chráněno náspem rovněž z rostlého navátého písku / viz zpráva Zeman - Havlíček /. V místech, kde byl prováděn výzkum, má toto jádro opevnění dosud výšku asi 1 m nad plochou hradiště. V průkopu bylo patrné, že písčité násyp byl svisle seříznut a z vnitřní strany zpevněn navázkou šterkopísku, drženou vodorovnými i svislými dřevěnými trámy. Zde je jasně patrné vrstvení vzniklé při násypu. Také z vnější strany je písčité jádro svisle seříznuto, ale zde je šterkopísek bez vrstev, jakoby se sesul postupně z horních částí valu. Po obou stranách násypu, hlavně však po vnitřní, je vrstva pískovcových a vápencových kamenů. Sklon této vrstvy také napovídá, že se kamení sesulo z vyšších poloh na temeni valu. Leží částečně na šterkopískové úpravě při tělese valu. Situace v těchto místech naznačuje, že zde mohlo jít o kamennou zídku, vystavenou na písčitém přesypu a z vnitřní strany o ochoz, asi 120 cm široký, zpevněný trámy. Pro stavbu kamenné zídky bylo použito kamení z nějaké dřívější stavby, neboť na některých se zachovaly zbytky malty / viz zpráva Zeman - Havlíček /. Při dalším průzkumu valu se přišlo v hloubce asi 100 cm na napříč rovnoběžně uložené trámy, které tvořily jakoby dřevěný rošt. Protože expertiza stanoví jako jádro valu vátý písek, předpokládáme, že jde o starší osídlení. Mezi trámy bohužel nebyly žádné nálezy, takže zatím je jejich datování nemožné.

Na vnitřní ploše hradiště bylo zjištěno několik zásadně odlišných horizontů. Mezi nejmladší, i když opět nedatovatelné, patří pohřeb dospělého / asi muže / bez hlavy v těsné blízkosti jádra valu ve šterkopískové navázce nehluboko pod povrchem, dále jáma, procházející téměř pod korunou valu a přetínající v hloubce 100 cm zmíněné trámy. Výplň byla písčitá, v zemině, jež byla zčásti přepláchnuta, byly uhlíčky, ne však obilky. Podobně mladému horizontu patří dvě plochy přepálené hlíny a jamky v jejich blízkosti, mělká jáma č. 16 s tenkostěnnou keramikou, hlubší jáma č. 19 a jamka č. 34. Poněkud mladší se zdá být jáma č. 30, nad jejíž výplň je již v hlíně promíchaný šterk. Tyto uvedené objekty byly v blízkosti valu. Na ostatní ploše výzkumu bylo nalezeno několik jam různých velikostí, většinou poměrně mělce zahloubených do písčitého podloží a dosti překvapivé množství pecí. Z pece č. 4 se zachovalo jen vymazané dno konstruované na kameništerkovém podkladu, se stopami vyhlazování v jednom směru, pec č. 5 tvořilo jen několik zbytků vyhlazované mazanice. Objekt č. 8 byla plocha přepálené hlíny, u níž si nejsme jisti, zda šlo původně o samostatnou pec nebo jen zbytky z pece č. 11, ležící v těsném sousedství. Z té se zachovala jednak část vymazaného a vypáleného dna, jednak zbytky kamenné konstrukce, v níž byly ještě kameny, mezi nimiž se nacházely úlomky savorového žernovu, postaveny na hranu. Pec č. 13 tvořilo několik vrstev kamení a neohlazená přepálená hlína. Snad nejlépe byla zachována pec č. 18, u níž kromě zbytků vyhlazeného dna se zachoval věnec spodní části stěn, uvnitř silněji, vně slaběji vypálených s jílovitým lemováním na kamenitém podkladu. Při dně ve stěně byla mazanice ohlazená se zalomeným přerušením, které mohlo být úzkým otvorem pro vhánění vzduchu. V hlíně pod touto pecí bylo větší množství šterku, snad z rozrušené navázky u valu, v tom případě patří pec do mladšího horizontu než stavba opevnění.

Kromě těchto objektů, o nichž bychom mohli říci, že šlo o řemeslnické pece, se našlo několik jam, v jejichž výplni byly souvislé velké hrudky mazanice. Na celé ploše výzkumu se nacházelo poměrně velké množství železné strusky a kousky lupy, žádná z nalezených pecí však neměla výrazné stopy po zpracování železa. Zajímavý nález byla hromada jílu pod ornici u šterkopískového ochozu, částečně ho překrývající, ale nenarušující ho. Tento jíl snad sloužil k výmazu pecí.

K datování této části hradiště nám slouží především keramika, která jen s nepatrnými výjimkami může být datována do 11. a 12. století. Tuto dataci podporuje také nález v jedné z jam /č. 21/, který tuto jamu a tím i zhruba celou vrstvu datuje do doby po polovině 11. století. Jde o nález stříbrné mince uherského krále Ondřeje II /viz expertiza T. Kučerovské/. Jen několik střepů, procento dataci neovlivňující, bychom mohli přiřknout předcházejícímu století.

Podle malty na kamenech z hradby můžeme předpokládat, že někde v okolí hradiště nebo přímo v některých místech na hradišti se nacházely objekty staršího, snad velkomoravského osídlení /současného s pohřebištem na Pískách/. Při povrchovém průzkumu plochy hradiště podobný objekt nebyl ani náznačkem zjištěn. Na zkoumané ploše pak se v písku nejevily jiné zásahy než mladohradištní. Přesto bude nutné v příštích letech prosondovat rostlý písek, neboť na starší osídlení pod návěsemi nám ukazují trámy nalezené pod valem.

Toto zajímavé hradiště v nivě řeky Dyje si ještě vyžádá několikaletý průzkum nejen archeologa, ale také řady odborníků z dalších odvětví. Svou pomoc při komplexním průzkumu nám přislíbil prof. dr. J. Štelcl a dr. J. Malina z Přírodovědecké fakulty UJEP v Brně, dr. T. Kučerovská z Numismatického oddělení Moravského muzea v Brně a zvláště dr. A. Zeman a prom. geol. P. Havlíček z Ústředního ústavu geologického v Praze, jimž za nabídnutou spolupráci upřímně děkují.

Grabung des Burgwalles Petrova louka bei Strachotín im Jahre 1975 /Bez. Břeclav/. Im Jahre 1975 hat man auf dem Burgwall Petrova louka bei Strachotín die archäologischen Grabungen im Zusammenhang mit Rettungsaktionen in der Dyje-Aue vor dem Beginn des Stauseebaues des Wasserwerkes an der Dyje-Nové Mlýny neu aufgenommen. Im nördlichen Teil der Lokalität wurde durch eine schmale Sonde der Wall durchschnitten. Die Situation deutet an, dass die Befestigung auf einer Sandaufschüttung errichtet worden war, auf deren Gipfel eine Steinmauer erbaut wurde und von innen war sie über einen Schotterkorridor zugänglich. Im Inneren des Burgwalles befanden sich ausser jungburgwallzeitlichen Gruben einige Feuerherde. Unter den Funden war häufig Eisenschlacke. Eine Münze des ungarischen Königs Andreas II. aus der Mitte des 11. Jahrhunderts datiert die Schicht in das 11. Jahrhundert, nach der Keramik kann man schliessen, dass der Burgwall noch im 12. Jahrhundert existierte.

GEOMORFOLOGICKÁ POZICE LOKALITY STRACHOTÍN PETROVA LOUKA

/ okr. Břeclav /

Antonín Zeman, Pavel Havlíček, ÚÚG Praha

Výkop situovaný v roce 1975 na jižním okraji Strachotína zastihl část opevněné slovanské osady s ochranným valem a příkopem po obvodu. Stavitelé tohoto objektu využili plochého přesypu navátého písku vejčitého půdorysu s delší osou 1,2 km dlouhou a kratší osou v délce přibližně 700 m. V době, kdy byla osada budována byl přesyp relativně výše nad dnem údolí než v současné době. Byl to stav z období před rozsáhlou sedimentací povodňových hlin. Ochranný val byl budován tak, že jeho jádro tvoří navátý písek /náměty a postřehy vyplývající z geologického pozorování bude třeba dále prověřit v dalších výkopech provedených v prostoru slovanské osady, případně v jejím okolí a rozpracovat je./ . K jeho zpevnění bylo použito materiálu z výkopu ochranného příkopu po obvodu valu. Stopy tohoto opevnění nacházíme prakticky po celém obvodu přesypu navátého písku. Místy se jedná o prosté využití slepých ramen, místy je vyhlouben umělý příkop. Je velmi závažnou otázkou, proč tento vodní příkop není zaplněn povodňovými hlinami z mladšího období. Je vůbec otázkou, jaká byla funkce tohoto objektu a jak souvisí se slovanskou osadou. To je jeden z problémů, kterému by měla být věnována pozornost v dalších letech. Stavitelé valu v nejsevernější části osady, kde byl prováděn výzkum v roce 1975 dr. Kostelníkovou, využili materiálu vykopaného při stavbě příkopu ke zpevnování náspu. S ohledem na paleoklimatickou rekonstrukci by se při geologickém výzkumu společně s archeologickým výzkumem mohla řešit otázka, zda v době, kdy byl příkop hlouben, byl naplněn vodou, nebo zda byl suchý. Materiál vykopaný z příkopu byl čistý štěrkopísek bez příměsí povodňových hlin. Ke zpevnění valu bylo dále použito materiálu přineseného člověkem do nivy, nebo materiálu přemístěného z objektů, které v nivě existovaly již dříve. Jedná se především o různé zrnitostní variety paleogenních pískovců a řidčeji se vyskytující vápence a valouny křemene a krystalických hornin. Zajímavé bylo zjištění reutilisace pískovcových kamenů ze staveb, jejichž zdivo bylo tmeleto maltou. To dokládají malty na některých kamenech valu. Na ploše obnažené příkopem byly nalezeny zbytky hrnčířských surovin, jíly a slíny a různé velké úlomky svoru. V závěrečných fázích výzkumu zjistila dr. Kostelníková v bazální části valu budovaného na přesypu trámy. S ohledem na skutečnost, že navátý písek při běžném geologickém posouzení ve výkopu nejevil známek porušení lidskou činností, domníváme se, že trámy patrně pocházejí z nějaké starší fáze osídlení nivy Dyje. S konečnou platností by však tuto otázku rozhodlo chronometrické datování pomocí metody C14.

Geomorphologische Situation der Lokalität Strachotín - Petrova Louka /Bez. Břeclav/. Die befestigte slawische Niederlassung bei Strachotín ist auf einer angewehten Sanddüne situiert. Den Wallkern bildet angewehter Sand ; zu dessen Festigung be-

nützte man Schottersand ohne Beimengung von Überschwemmungserden. Weitere Bestandteile der Befestigung waren verschiedene körnige Variäten paläogener Sandsteine, seltener vorkommende Kalksteine, Quarzrollsteine und kristallische Gesteine. Eine interessante Feststellung ist die Reutilisation von Sandsteinen aus Bauten, deren Gemäuer mit Mörtel verbunden war. Auf der Grabungsfläche fand man Lehm und Mergel und Bruchstücke von Glimmerschiefer. Die Balken, die im basalen Wallteil abgedeckt wurden, stammen vermutlich aus einer älteren Besiedlungsphase, denn der angewehrte Sand im Wall äusserte keine Merkmale einer menschlichen Tätigkeit.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM SLOVANSKÉHO OSÍDLLENÍ HOSTÝNA, OBEC CHVALČOV

/ okr. Kroměříž /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

Vrchol Hostýna je znám především osídlením z doby halštatské a laténské, kdy zde bylo vybudováno rozsáhlé keltské oppidum. Již z dřívějších náhodných nálezů byly z Hostýna známy i předměty náležející od hradištního období, a také při systematickém výzkumu AÚ ČSAV v Bmě, který zde od roku 1970 pod vedením dr. K. Ludikovského, CSc probíhá,¹ byly zjištěny ojedinělé zlomky slovanské keramiky. Proto byl od 18. srpna do 29. září 1975 podniknut na Hostýně zjišťovací výzkum s cílem zjistit rozsah, intenzitu i přesnější časové určení slovanského osídlení Hostýna.

Výzkum se soustředil na okraj vrcholové plošiny v prostoru severně od kostela. Zde byly již v roce 1973 učiněny ojedinělé nálezy středohradištní keramiky. Ve vrstvách nad souvislými plochami kamenných rozpadů i mezi nimi se skutečně v sondách podařilo zachytit doklady slovanského osídlení - zlomky keramiky, která se svým provedením, materiálem a výzdobou hlásí již do období velkomoravského. Kromě středohradištních artefaktů byly získány i úlomky mladohradištní keramiky a fragmenty nádob s profilací a výzdobou typickou pro 13. století i artefakty novověké. Zjišťovací výzkum slovanského osídlení Hostýna splnil svůj účel a prokázal osídlení lokality ve střední a mladší době hradištní.

P o z n á m k a :

- 1 Srov. K. Ludikovský, Keltské oppidum Hostýn /obec Chvalčov/ /okr. Kroměříž/, PV 1970, Brno 1971, 40 - 44. Průběžné zprávy o výzkumu jsou i v dalších ročnících Přehledu výzkumů AÚ ČSAV v Brně.

Feststellungsgrabung der slawischen Besiedlung von Hostýn /Bez. Kroměříž/. Aufgrund von früheren Einzelfunden aus dem slawischen Zeitabschnitt wurde auf dem Gipfelplateau von Hostýn im Raume nördlich der Kirche eine Feststellungsgrabung unternommen. Die Keramikfunde in den Schichten oberhalb der zusammenhängenden Steinerzfällen sowie zwischen diesen bewiesen eine Besiedlung der Lokalität in der mittleren und jüngeren Burgwallzeit. Weitere gefundene Bruchstücke stammten aus dem Mittelalter und Neuzeit.

DALŠÍ NÁLEZY ZE SLOVANSKÉHO SÍDLIŠTĚ U POŠTORNÉ

/ okr. Břeclav /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

Odlesňovací práce na místě slovanského sídliště v trati "Štoglova jáma" u Poštorné byly na jaře roku 1975 dokončeny. Celé návrší bylo zarovnáno a byl zde znovu vysázen les.¹ Povrchový průzkum provedený dne 15. IV. 1975 přinesl další doklady slovanské keramiky, která se svým charakterem neliší od dřívějších nálezů /jednoduché vně vyhnuté okraje, výzdoba rytými vícenásobnými vlnicemi a rýhami, dna s otisky čepů hrnčířského kruhu, výzdoba několikanásobnými svíslými čárkovitými vrypy atd/. Pouze jeden okrajový zlomek se svou výzdobou hlásí do 10. století a je snad dokladem sporadického osídlení vyvýšeniny v tomto období.

Početnou kolekci keramiky získal na lokalitě s. redaktor Horák z Břeclavě a s. P. Hubený z Poštorné.² Některé zlomky keramiky z kolekce P. Hubeného vykazují již pokročilejší prvky. Kromě střepového materiálu obsahoval tento soubor i zdobený kamenný přeslen, dva kamenné brousky, dva železné nože, bronzovou pukličku a několik sílexových čepelí, jež jsou snad eneolitického původu. Nové nálezy naznačují možnost trvání slovanské osady u Poštorné až do 9. stol. a snad i další osídlení lokality v eneolitu a mladší době hradištní.

P o z n á m k y :

- 1 Srov. zprávu za rok 1974. Měřínský Zd., Povrchový průzkum na slovanském sídlišti u Poštorné /okr. Břeclav/, PV 1974, v tisku.
- 2 Oba nálezci předali archeologický materiál doc. dr. B. Dostálovi, CSc, jemuž děkuji za postoupení nálezů ke zpracování. Celý soubor bude předán RM Mikulov.

Weitere Funde aus der slawischen Siedlung bei Poštorná /Bez. Břeclav/. Bei der Begehung der slawischen Siedlung in der Flur "Štoglova jáma" gewann man weitere Belege burgwallzeitlicher Keramik, steinerne Schleifsteine, Messer, einen verzierten Spinnwirtel und einen bronzenen Buckel. Ausser diesem wurde auch Spaltindustrie gewonnen, die einer sporadischen Besiedlung der Anhöhe im Aneolithikum angehört. Die Siedlung kann man vorläufig in das 8. bis 9. Jahrhundert datieren.

OBJEV STŘEDOHRADIŠTNÍHO POHŘEBIŠTĚ U VELKÝCH BÍLOVIC

/ okr. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální muzeum, Mikulov

Při úpravě terénu v trati "Pod hradištěm" byly narušeny kostrové hroby s keramikou. Nález ohlásil J. Grof manželům Leblochovým, kteří o nálezu neprodleně uvědomili mikulovské muzeum. Při prohlídce nálezistě bylo zjištěno, že na malém návršíčku při odstraňování ornice a části sprašového podloží bylo zničeno asi pět kostrových hrobů, z nichž pochází střepy z několika nádob, zlomek železa / zavírací nůž ? / a téměř celá láhev antického tvaru. Na místě byla nalezena silně porušená kostra v natažené poloze orientovaná Z - V /hrob 1/. Ve sprašovém terénu se rýsovala další hrobová jáma /160 x 50 cm/ orientovaná ve směru S - J /160°/, která byla označena jako hrob 2 a na místě odkryta. Hrob obsahoval kostru v natažené poloze s rukama podél těla. Kolem celé kostry byly objeveny silně ztrouchnivělé a místy sotva znatelné stopy dřeva. U pravého chodidla byla nalezena nádoba.

Entdeckung eines mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes bei Velké Bílovice /Bez. Břeclav/. In der Flur "Pod hradištěm" wurden einige Körpergräber gestört, aus welchen Keramikscherben, ein Eisenbruchstück und eine fast ganze Flasche antiker Form stammen. In einem der untersuchten Gräber /N-S Orientierung/ war ein Skelett mit den Armen längs des Körpers und mit einem Gefäss beim rechten Fuss.

NÁDOBK A Z DOBY HRADIŠTNÍ OD STRACHOTÍNA

/ okr. Břeclav /

Bohuslav Kl í m a, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 25/

Po nárazové jarní těžbě v široce otevřené šterkovně na břehu zaplavované údolní nivy v trati "Ponza" východně obce nalezla v květnu 1975 školačka B. Valová malou staroslovanskou nádobku /obr. 25/. Ležela volně na hromadě šterku, kterou zde vytvořil krátce předtím pracující bagr. Ani dodatečně nebylo možno zjistit nebo alespoň rekonstruovat její původní nálezové okolnosti. Je to typická nádobka hradištního období, zdobená nad výdutí třemi vícenásobnými a poměrně nízkými vlnicemi, na výdutí pak horizontálním pásem jemných rýh a těsně pod ním opět vícenásobnou, poněkud vyšší vlnicí. Ještě blíže ke dnu jsou naznačeny jen místy ještě další pokusy o výzdobu vlnicemi. Nádobka sama tvarem, výzdobou a písčitém hrubším materiálem působí starobylejším dojmem. Takové časové zařazení však stírá mělce vystupující značka na mírně dovnitř klenutém dnu. Má podobu konturovaného širokého kříže, vytvářejícího uvnitř plochy obraz svastiky, a patří tedy ke složitějším formám značek, které provázejí pokročilejší stupeň výroby hradištní keramiky. Isolovaný nález úplné nádobky prozrazuje nejpravděpodobněji bagrem rozrušený hrob, který by nemusel být v tomto prostředí ojedinělý. Ukazuje současně, že při zahájené již výstavbě Pálavských jezer bude nutno věnovat ještě větší a soustavnější pozornost všem místům, kde dojde k pohybu zemin.

Ein Gefäss aus der Burgwallzeit von Strachotín /Bez. Břeclav/. Bei der Schotterförderung in der Flur "Ponza" östlich der Gemeinde wurde ein kleines slawisches

Gefäß aus der Burgwallzeit erfasst, mit Bündeln geritzter Wellenlinien verziert und auf dem Boden mit einem seicht hervortretenden Zeichen in Form eines breiten Kreuzes versehen, das innen der umschlossenen Fläche das Bild einer Swastika ergibt. Der isolierte Fund verrät vermutlich ein gestörtes Grab.

JÁMA ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ V PROSTĚJOVĚ

/ okr. Prostějov /

Alena P r u d k á, Muzeum Prostějovska, Prostějov

V srpnu 1975 narazili dělníci při stavbě rodinného domku v ulici Vasila Škracha č. 13 v Prostějově na střepy a kosti. Při záchranném výzkumu zde byl zjištěn objekt ze střední doby hradištní. Obdélníkovitá jáma s lalokovitým výběžkem v jihovýchodním rohu měla rozměry 128 x 80 cm, mísovité prohloubené dno bylo v hloubce 145 cm pod povrchem. Hlína tvořící zásyp jámy byla velmi intenzivně černě probarvená. Přibližně uprostřed jámy ve vrstvě uhlíků leželo několik lomových kamenů a na nich střepy z části jedné nádoby. Byl to velký hrnec situlovitého tvaru, jehož výzdoba sestávala ze čtyř vstřícně postavených řad vpichované výzdoby a dvou čtyřnásobných strmých vlnic na podhrdlí a ze čtyř obvodových rýh pod největší výdutí. U jižní stěny jámy byly kosti části menšího živočicha a v jihovýchodním výběžku jámy byl zlomek konské čelisti a zlomek lebeční kosti /poslední však nemusel souviset přímo s jámou/. Do střední doby hradištní byla jáma zařazena na základě keramiky.

Eine Grube aus der mittleren Burgwallzeit in Prostějov /Bez. Prostějov/. In der Vasil Škrach Gasse Nr. 13 hat man eine Grube aus der mittleren Burgwallzeit erfasst. In einer Schicht mit Holzkohlestückchen lagen einige Bruchsteine und auf diesen das Fragment eines Gefäßes mit eingestochener und geritzter Verzierung. In der Nähe waren Knochen eines kleinen Tieres.

MLADOHRADIŠTNÍ POHŘEBIŠTĚ V DRAHANOVICÍCH

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

Na upozornění V. Ostrého, předsedy MNV v Drahanovicích, že se při rekonstrukci železniční vlečky do místního cukrovaru objevují kostrové hroby, provedlo archeologické oddělení olomouckého musea na staveništi záchranný výzkum. Trasa zmíněné vlečky vychází ze stanice ČSDa obloukem k západu směruje k boční bráně, nacházející se v severozápadním rohu továrního areálu. K nálezu došlo v pruhu asi 12 m širokém a 45 m dlouhém, který vznikl po skrytí ornice severně od silnice a východně od kapličky, stojící u křižovatky. Výzkum se konal v první polovině března 1975 a bylo při něm zjištěno celkem 20 kostrových hrobů datovaných esovitými záušnicemi a denáry do 2. pol. 11. stol. Všechny hroby byly poškozeny tlakem buldozeru, kterým byla skrývka provedena až na hladinu podložní spraše, tedy do hloubky asi 80 cm pod původní úroveň. Všechny hrobové jámy byly vyplněny tmavším zásypem, který se zřetelně odlišoval od okolního podloží, takže bylo možno určit polohu i těch hrobů, které byly už před naším příchodem zničeny /hrob 9, 10 a 16/. Ze získaného půdorysu je zřejmé, že byl zachycen západní okraj pohřebiště, jehož další pokračování lze předpokládat směrem východním do prostoru, sloužícího dosud jako pole. K severu hroby nepokračovaly, neboť plocha obnažená pro budoucí kolejiště byla prázdná, zato ale jižním směrem je možné, že pohřebiště zasahovalo pod nynější silnici, i když v místě přechodu trati přes silnici žádné nálezy nebyly pozorovány. Zachycené hroby vytvářejí zřetelné skupiny, při jejichž interpretaci lze uvažovat asi o příbuzenských /rodinných ?/ svazcích mezi pohřbenými. Nasvědčuje tomu skupina hrobů 12 až 15, kde dva hroby patřily dospělým osobám, jeden hrob obsahoval kostru malého a druhý odrostlého dítěte, dále hroby 4 a 5, v nichž byla pochována dospělá osoba a dítě a hroby 17 a 18, které patřily dvěma dospělým osobám. Ve skupině hrobů 1, 2, 8 a 20 jde vesměs o dospělé osoby, při čemž oba značně poškozené hroby 1 a 2 by mohly snad patřit manželské dvojici. K ověření těchto pozorování z terénu by ovšem bylo třeba antropologického rozboru, který však bude moci vycházet z materiálů velmi defektního, zvláště pokud se lebek týká, neboť ty tlakem buldozeru nejvíce utrpěly.

Všechny lépe zachované hroby obsahovaly kostry v natažené poloze na zádech, s lebkou zhruba k západu a s rukama podél těla, s výjimkou hrobů 8 a 18, kde levá ruka byla položena do klína. Hrobové jámy měly tvar protáhlého obdélníka se zaoblenými rohy bez jakýchkoliv zvláštních úprav. Kameny, zbytky dřev, příp. jiné nálezy, které by mohly souviset s důkladnější úpravou hrobové jámy, zjištěny nebyly. Pokud se hrobové výbavy týká, bylo drahanovické pohřebiště přes všechno poškození poměrně bohaté. Nejbohatší byl hrob 8, který obsahoval minci¹ /Morava, Olomoucký úděl, Ota I. Sličný, 1061-1087, denár, typ Fiala X, 6/ nalezenou po pravé straně prsní kosti a dále dvě menší masivní stříbrné záušnice u lebky. V dalších třech hrobech bylo po jednom denáru : v hrobě 5 neurčitelné zlomky pod dlaní pravé ruky, v hrobě 11 /Morava, Brněnský úděl, Konrád I., 1061-1092, denár, typ Fiala IX, 16/ nalezený pod

dlaní levé ruky a v hrobě 14 /Morava, Brněnský úděl, Konrád I. a Ota I. 1054 - 1056 - 1061, denár, typ Fiala IX, 15/ nad zápěstím pravé ruky. V pěti hrobech se našly pouze záušnice : v hrobě 6 byla u lebky 1 masivní stříbrná a 1 bronzová záušnice plátovaná stříbrem, v hrobě 9 byla při západním okraji hrobové jámy nalezena 1 malá masivní bronzová záušnice plátovaná stříbrem, v hrobě 12 ležely u lebky zlomky tenké bronzové záušnice, v hrobě 15 se našla v ústech malá tenká stříbrná záušnice a z hrobu 18 byla před zahájením výzkumu vyzvednuta 1 větší tenká záušnice ze stříbra. Ostatních dvanáct hrobů bylo bez milodarů, ovšem šest z nich / 1 - 3, 9, 10 a 16/ bylo natolik poškozených, že případné nálezy mohly uniknout pozornosti.

Mladohradištní pohřebiště se nachází v místech, kde se už při stavbě původní cukrovarské vlečky v r. 1922 přišlo na hroby lidu lužických popelnicových polí,² z nichž jsou v archeologickém oddělení olomouckého VÚ uloženy dva starolužické okřínky a střepy z amfor pravděpodobně halštatského stupně.

P o z n á m k a :

- 1 Za určení numismatických nálezů děkuji dr. T. Kučerovské z numismatického oddělení MM v Brně.
- 2 F. Kovář, Archeologické nálezy v okolí olomouckém, ČVSMO 35 1924, 128.

Jungburgwallzeitliches Gräberfeld in Drahanovice /Bez. Olomouc/. Bei der Rettungsgrabung des Olmützer Museums auf dem Bauplatz des Schleppgeleises in die Zuckerfabrik in Drahanovice stiess man auf den Rand eines jungburgwallzeitlichen Gräberfeldes, das durch Denare in die zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts datiert ist.¹ Es wurde der westliche Rand des Gräberfeldes mit 20 Körpergräbern untersucht, die mit dem Kopf nach Westen orientiert und mit den Armen längs des Körpers lagen. Die Gräber bildeten Gruppen, vermutlich nach verwandtschaftlichen /Familien?/ Bündnissen. Ausser vier Denaren /Prägungen mährischer Teilfürsten/ fand man kleine S-förmige Schläfenringe aus Silber und bronzene mit Silber plattierte. Die Schläfenringe lagen bei den Schädeln und die Denare bei den Handflächen der rechten sowie linken Hand. Das anthropologische Material ist ziemlich beschädigt und wurde vorläufig nicht untersucht.

MLADOHRADIŠTNÍ NÁLEZY NA NÁMĚSTÍ REPUBLIKY V OLOMOUCI

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l , Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 26 /

Na náměstí Republiky byla v létě 1975 odstraněna stará kamenná dlažba a nahrazena novým asfaltovým povrchem. Při rekonstrukčních pracích bylo staré štěrkové lože odstraněno až na hlinité podloží. V západní části nynějšího parkoviště bylo možno pozorovat v tmavé hlíně zřetelné skvrny ještě tmavší zeminy a v nich porůznu rozptýlené střepy. Většinu zachráněného materiálu lze datovat do 10. - 12. stol. a jen několik málo nálezů je mladších. Zmíněné skvrny naznačují přítomnost pravděpodobně sídlištních objektů v prostoru jihovýchodně od kašny Tritonů. Ve východní části obnažené plochy, tedy od kašny směrem k budově hlavní pošty, byla situace značně nepřehledná. Zřetelná byla pouze torsa kamenných zdí, vystupující k povrchu. Zdivo asi souvisí s původní zástavbou v okolí raněgotického kostela P. Marie na Předhradí, který bývá lokalizován dále k východu do úrovně nynější zástavby.¹ Záchranný výzkum nemohl být pro rychlý postup prací proveden.

Na náměstí Republiky bylo při kladení telefonního vedení v r. 1974 porušeno základové zdivo dvou mohutných kamenných zdí, směřujících od kašny zhruba jihovýchodním směrem. Obě zdi byly navzájem rovnoběžné, pokud lze při poměrně úzkém výkopu pro vedení soudit.

P o z n á m k a :

- 1 V. Nešpor, Dějiny Olomouce, Brno 1936, 24.

Jungburgwallzeitliche Funde auf dem Platz der Republik in Olomouc /Bez. Olomouc/. Bei der Ersetzung des alten Pflasters mit einer Asphaltdecke hat man am Platz der Republik westlich von dem Tritonenbrunnen Spuren von Siedlungsobjekten beobachtet, die nach dem Scherbenmaterial in das 10. - 11. Jahrhundert datiert sind. Im östlichen Teil des Platzes

erschienen Überreste einer Steinmauer, die vermutlich mit der ursprünglichen Verbauung in der Umgebung der frühgotischen Marienkirche zusammenhängt. Eine Rettungsgrabung wurde nicht durchgeführt.

POZDNĚHRADIŠTNÍ KERAMIKA Z TRŠIC

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l , Vlastivědný ústav, Olomouc

Do archeologického oddělení olomouckého musea předal malíř S. Krátký z Vinar dva okrajové střepy z velkých zásobnic, které našel na polích za kaplí sv. Kunhuty. Střepy pocházejí ze dvou různých nádob zhotovených z hlíny promísené s tuhou. Větší střep má šedivý povrch a je opatřen malým otvorem pro reparační svorku, menší střep má povrch potažený bělavým povlakem. Zachráněné střepy jsou zatím prvními středověkými nálezy v katastru.

P o z n á m k a :

1 Dva úlomky kamenných brousků, které pocházejí ze starších nálezů /inv. č. VMO 4082 - 4083/ se nedají přesněji datovat.

Spätburgwallzeitliche Keramik aus Tršice /Bez. Olomouc/. Auf den Feldern hinter der Kapelle der Hl. Kunigunde fand man bei der Ackerung zwei Scherben von grossen Vorratsgefässen aus Graphitton. Es sind dies vorläufig die ersten mittelalterlichen Funde im Kataster der Gemeinde.

POZDNĚHRADIŠTNÍ NÁLEZY Z VELKÉHO ÚJEZDA

/ okr. Olomouc /

Vít D o h n a l , Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 27 /

V květnu 1975 shromáždil K. Domes z Velkého Újezda nálezy sesbírané na zorané části luk v trati "Na městském" a předal je do archeologického oddělení olomouckého musea. Lokalita se nachází na mírném, k západu obráceném svahu asi 300 m severozápadně od tzv. Záhumenského mlýna /nyní pila/, ležícího na potoku Olešnice. Pozemky slouží jako pastviště místního JZD a již dříve při orbě jiné části luk se přišlo na tmavé skvrny sice bez nálezů, ale zato s množstvím úlomků zuhelnatělého dřeva. Nynější nálezy byly získány na jednom místě o průměru asi 20 m, kde hlína byla výrazně oproti okolí tmavší. Kromě většího počtu keramických střepů se našla také menší železná podkova, malá železná palička a další předmět, snad úlomek železného kování. Keramika je s výjimkou jediného střepu mladšího původu zastoupena velkými zásobnicemi vyrobenými z tuhé hlíny buďto tmavošedého nebo světle šedého povrchu. Podle mohutných ztluštělých okrajů s bohatou výzdobou je možno tyto zásobnice přiřadit k vyspělým typům a datovat do 12. stol.

Zachráněné nálezy nasvědčují tomu, že v trati "Na městském" jde nejspíše o sídlištní lokalitu, která časově předcházela pozdější trhové osadě v místě dnešní obce asi ve druhé polovině 13. stol.¹ V neveliké vzdálenosti od zmíněných luk v trati "Na městském" je další archeologicky dosud neznámá lokalita "Zámčisko", totiž malé valové opevnění zhruba kruhového tvaru /průměr asi 70 m/. Toto opevnění leží při východním okraji lesa "Boří" a je od lokality "Na městském" vzdáleno asi 1 km jihozápadním směrem. Podle katastrálního rozdělení je "Zámčisko" už v území obce Daskabát. Opevnění je zřejmě středověkého původu a L. Hosák na ně lokalizuje tvrz Žibřida z Újezda vzpomínaného k r. 1324.²

P o z n á m k y :

- 1 Recense L. Hosáka k publikaci K. Domes z historie Velkého Újezda a okolí, Velký Újezd 1966, která je otištěna ve Vlastivědném věstníku moravském XIX-1 1967, 141.
- 2 L. Hosák, l.c. ; K. Domes, Velký Újezd a okolí, Ostrava 1974, 18.

Spätburgwallzeitliche Funde aus Velký Újezd /Bez. Olomouc/. Bei der Wiesenbeackerung in der Flur "Na městském" wurden Scherben von grossen Graphit-Vorratsgefässen und eiserne Gegenstände ausgeackert /Hufeisen, Schlegel, und ein näher nicht bestimmbarer Gegenstand/. Nach der in das 12. Jahrhundert datierbaren Keramik kann man in der erwähnten Flur die Existenz einer kleineren Siedlungslokalität voraussetzen, von dem auch Flecke dunkler Erde mit einer Menge von Holzkohlestücken zeugen, die in den vergangenen Jahren bei der Ackerung eines anderen Wiesenteiles festgestellt wurden. Unweit der Lokalität "Na městském" am Rande des Waldes "Boří" befindet sich eine weitere bisher wenig bekannte archäologische Lokalität, nämlich eine kreisförmige Wallbefestigung, als "Zámčisko" benannt, die einen mittelalterlichen Ursprung hat und wohin die Feste des Žibřid aus Újezd lokalisiert wird, der zum Jahre 1324 erinnert wird².

ZANIKLÁ VES Z POZDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ U STUDNICE NA TELČSKU

/ okr. Jihlava /

Boris Novotný, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 28 /

Při výkopových rýhách pro melioraci na pozemku č.p. 464 /případně 462/2/, v jižní části stabilního katastru obce Studnice u Telče /okr. Jihlava/ provedli členové MAK B. Karel a V. Dušek předběžný sběr zlomků keramiky vyskytující se na vyházených hromadách.

Nejjednodušší okraj vykazuje střep z větší nádoby s trychtýřovitě vyhnutým ústím, hlubokým prožlábnutím hrdla a válcovitě zkoseným okrajem, jehož ústí mělo 16 cm v průměru. Další dva dobře vypálené střepy s příměsí tuhy a drobného křemičitého ostríva jsou tmavohnědé barvy. Horizontální rýžky prozrazují stopy obtáčení na kruhu. Podobné jsou další tři zlomky. Další dva okrajové střepy mají kyjovitě ztlustělé ústí nahoře i zevně zaoblené /průměr ústí jedné nádoby činil 14 cm/. Horní část větší nádoby / a další zlomky podobných dvou / má konicky zešíkmené, nahoře oblé ústí, které přechází v ostré vyžlábnutí hrdla /průměr ústí = 18 cm /, které přechází odsazením ve výduť soudkovitého tvaru s výzdobou nepravidelných horizontálních mělkých a širokých rýh. Tmavošedý střep má silnou příměs tuhy. Jiná vrchní část banatého hrnce má válcovitý okraj, který přímo nasedá na výduť se stopami obtáčení na kruhu. To je zvláště výrazné na vnitřní straně /průměr ústí = 13 cm/. Leskle tmavošedý až černý povrch a hrnčina obsahuje příměs tuhy. Poslední okrajový tenkostěnný střípek se zakulaceným okrajem se vyznačuje na podhrdlí výzdobou šikmých vrypů.

Rovněž střepy z výduť nádob jsou zdobeny širokými, mělkými rýhami a širokými kapkovitými vrypy, nebo s výzdobou řad jednoduchých vlnovek. Pozoruhodné jsou i zlomky plasticky vystupujících značek na dnech nádob, které mají ve středu buď šestiúhelný obrazec s dvojitým křížem /případně mřížkou/ z tuhového tmavošedého nebo netuhového světle hnědého materiálu /tenkostěnný střep/, případně se značkou soustředných kruhů s vnějším mezikružím vyplněným zešíkmenými příčkami /průměr plastických kruhů činí 6, 8 až 11 cm, na druhém střepu vnější kruh má v průměru 10 a 11 cm/.

Zjištěné osídlení se rozkládalo v mělkém údolí, vytvořeném potokem ve vzdálenosti zhruba 750 m jižně od obce Studnice. Kulturní vrstva místy zhruba 20 cm mocná se jevila ve výkopu regulace v hloubce 0,5 m pod dnešním povrchem. Rozsah sídliště, podle odkrytých kulturních vrstev zaujímá v severojižní ose délku zhruba 150 až 200 m. Doposud zjištěná šířka sídliště zatím vymezená profilem rýhy a korytem potoka činí nejméně 20 m. Na jižní a severní straně sídliště je v profilu rýhy patrné umělé nakupení kamenů různé velikosti.

Z historických pramenů je známo, že v tomto jihozápadním cípu Moravy se rozkládal ještě počátkem 13. století tzv. Lověťský újezd. O značném rozsahu tohoto území svědčí zpráva, že šlechtic Petr, správce Bítovska, prodal tento újezd "se všemi řekami" louckému klášteru ve Znojmě. /Zpráva k roku 1227./ Nedaleká Telč vznikla zřejmě na křižovatce cest a to severojižní a východozápadní. Na těchto starých, historických cestách mohlo tedy existovat ještě starší osídlení. Zprávy o řečeném újezdu, nejstarší historie Telče a dalších osadách dokládají, že lesní území mezi Čechami a Moravou bylo již od nejstarších dob v rukou Přemyslovců a je tedy pravděpodobné, že tamnutno předpokládat ještě starší osídlení z období před vnitřní českou kolonizací.

Pro poznání raněstředověkého osídlení tohoto archeologicky doposud téměř vůbec neprobádaného rozsáhlého území a pro poznání typu obydlí by proto bylo nanejvýš záhodno zde uskutečnit záchranný výzkum alespoň s pokračující meliorací bezprostředně ohrožených objektů.

Dorfwüstung aus dem 11. - 12. Jahrhundert bei Studnice in der Umgebung von Telč /Bez. Jihlava/. Während Meliorationsarbeiten bei der Gemeinde Studnice in der Umgebung von Telč /Bez. Jihlava/ in Südwestmähren wurden Besiedlungsreste einer Dorfwüstung abgedeckt, die nach den gefundenen Keramikscherben im 11. - 12. Jahrhundert bestand. Auf diesem ursprünglichen Gebiet der Přemysliden-Fürsten erstreckte sich die sog. Lověťner Mark, die der Adelige Peter, Verwalter des Gebietes von Bítov, noch im Jahre 1227 dem Kloster Louka bei Znojmo verkaufte. Da die unweit liegende Stadt Telč auf der Kreuzung der alten Wege aus Böhmen nach Mähren und von Norden nach Süden entstand, sind auf diesen Trassen noch weitere ältere Besiedlungen aus dem Zeitabschnitt vor der inneren böhmischen Kolonisation im 11. und 12. Jahrhundert vorauszusetzen.

JUNGBURG WALL ZEITLICHE UND MITTELALTERLICHE FUNDE AUS KŘEPICE

/ Bez. Břeclav /

Josef U n g e r , Regionální muzeum Mikulov

Noch vor seinem Tode übergab O. Strouhal aus Křepice dem Museum in Mikulov Scherben und rekonstruierte Gefäße, die er bei verschiedenen Terrainherrichtungen im Kataster der Gemeinde Křepice barg. Es handelt sich vor allem um jungburgwallzeitliche und mittelalterliche Funde.

RANĚ STŘEDOVĚKÝ VÝZKUM V BRNĚ - KOMÁROVĚ

/ okr. Brno-město /

Dana C e j n k o v á , Muzeum města Brna

Muzeum města Brna provádí od roku 1969 soustavný výzkum u kostela sv. Jiljí v Brně-Komárově. Úkolem výzkumu je prozkoumat okolí kostela s cílem nalézt základy bývalé klášterní budovy.

Existence raně středověkého benediktinského kláštera Na Luhu v Brně-Komárově je doložena písemnými prameny z konce 12. stol., podle nichž bylo zde zřízeno proboštství jako filiála třebíčského kláštera. Klášter byl poškozen při bojích husitů o Brno a za česko-uherských válek v 15. stol. Jeho hospodářské poměry se následkem těchto událostí zhoršily natolik, že ve 20. letech 16. stol. předal poslední probošt zbytky klášterního majetku kapitule sv. Petra. Předpokládané klášterní objekty se do současnosti nedochovaly.

Z původního románského jednolodního kostela je v dnešních kostelních zdech zachována značná část románského kvádřikového zdiva. Románské zdivo tvoří i spodní část věžovité přístavby, přiléhající k západnímu průčelí kostela. Z kamenických článků nejstarší románské etapy je zachován portál na jižní straně a okno s půlkruhovým záklenkem na straně severní. Z okolních demolí a zahrad byly již před zahájením archeologického výzkumu získány četné kamenické kusy. Podle názoru architekta Hýzlera, který prováděl umělecko-historický rozbor věžového přístavku kostela, pocházejí tyto fragmenty kvalitní kamenické práce ze samostatného objektu s tvarově proměnlivými arkádami. Lze je zařadit do období pozdně románského až vrcholně gotického. Některé kamenické fragmenty byly získány také při archeologickém výzkumu jako druhotně zazděné do základových zdí pozdějších hospodářských staveb.

V první fázi výzkumu byla věnována pozornost prostoru jižně od věžovitého přístavku na západní straně kostela. Byly zde odkryty základy zdi, orientované kolmo na jižní zeď přístavku a táhnoucí se do délky 35 m. Zdivo sestávalo z velmi různorodých materiálů, jako byly pravidelně opracované kvádry, lomový kámen, novodobé cihly. Jde zřejmě o mladší zeď, které nepatřila k románské stavební části kláštera. Při jejím odkryvu byla ve vzdálenosti 5,5 m od jižní zdi kostela objevena studna. Je zhruba čtvercového půdorysu o stranách cca 140 cm a je hluboká 228 cm. Její stěny jsou až ke dnu pečlivě vyzděny lomovým kamenem, dno je tvořeno jemnou jílovitou hlínou. Ústí studny je překryto částečně zachovalou cihlovou klenbou. V horní části byla studna vyplněna hlínou, od 50 cm níže pak tmavě hnědou až černou páchnoucí bahnitou masou, promíšenou zbytky organických látek. V obsahu studny bylo nalezeno množství keramiky, dřeva, skla, proutí, kůže, pecek a skořápek plodů.

Nálezy keramiky zahrnovaly 8 celých nádob a četné zlomky, z nichž se podařilo rekonstruovat dalších dvanáct nádob. Převážná většina nádob byla vyrobena z hrubší hlíny s příměsí písku, tuhy a slídy. Tvarově převládají vejčité hrnce větších rozměrů s přehnutým okrajem, zdobené rytou vlnicí nebo pruhem žlábkování na pleci. Z dalších tvarů jsou zastoupeny misky, džbánky, poklice, velká masivní konvice s výlevkou, tyglíkovitý kachel, miskovitý kahan, polévaný pohárek s ústím čtyřlístkového tvaru a částečně polévané trojnožka.

Velmi početnou skupinu nálezů tvořily dřevěné předměty, které se díky uložení ve vlhkém prostředí dobře zachovaly. Jejich konzervace byla v loňském roce dokončena. Hojně jsou části stěn i dna bednářských misek, z nichž několik se po konzervaci podařilo rekonstruovat. Okraje misek byly v několika případech ozdobně vyřezávány, rovněž dna byla zdobena jednoduchými rytými motivy. Misky byly spojovány púleným proutím. Nalezeny byly i zlomky soustružených nádob, patrně misky a talíře, dvě lžíce, šest vyřezávaných předmětů připomínajících šachové figurky, zlomek dna velké dřevěné nádoby, dva dřevěné mečíky, část trámu a další množství zlomků opracovaného dřeva.

Nalezené sklo představují zlomky číší s natavovaným dekorem, dále zlomky láhve, úlomky plochého skla, část nádobky z čirého skla s plastickými žebry a zlomek nádobky z mléčného skla.

Kůže se zachovala v několika útržcích, z nichž jeden má podlouhlé, patrně knoflíkové dírky. Fragmentární tvar útržků nedovoluje určit jejich původní účel.

Datování všech předmětů pocházejících ze zkoumané studny lze určit podle nalezené keramiky do 14. až poč. 15. stol., čemuž odpovídá i stáří skla.

Mimo studnu ostatní plocha výzkumu poskytla hlavně keramický zlomkový materiál z období 13. - 15. stol. a několik kovových předmětů, hlavně hřebíky, podkovy a klíče. Pozoruhodným nálezem je kovové pečetidlo kláštera, oválného tvaru s ouškem, datované do přelomu 13. a 14. stol.

V roce 1975 odkryl výzkum v Komárově plochu jižně od kostela v nynější farské zahradě. V sondě byla objevena masivní zeď gotického objektu přiléhajícího k jižní stěně dnešní kostelní sakristie. Zdivo vytváří tři strany obdélníkového půdorysu, a to jeho severní, východní a jižní část. Severní stěny byly dříve použity jako základu zdiva dnešního kostela. Nalezené zdi jsou oboustranně lícovány a uprostřed jsou vyplněny drobným kamením zalitým maltou. Materiálem byl převážně lomový kámen, částečně i kvádrky, pravděpodobně převzaté z interiéru starší románské stavby. Na několika z těchto kvádrků jsou zbytky barevných omítek. Uvnitř zmíněného objektu byly nalezeny dva horizonty silně rozrušené maltové podlahy. Ze západní strany objektu zbyl pouze základ zdi, tvořený vrstvou klasovitě kladeného kamenného síťtu, který odpovídá základovému zdivu románských částí kostela.

Archeologický výzkum v Brně-Komárově bude pokračovat v příští výzkumné sezóně.

Frühmittelalterliche Grabung in Brno - Komárov /Bez. Brno - město/. In der ersten Grabungsphase widmete man die Aufmerksamkeit dem Raume südlich des turmartigen Anbaues auf der Westseite der Kirche, wo Mauerfundamente abgedeckt wurden, senkrecht auf die Südmauer des Anbaues orientiert und sich in einer Länge von 35m erstreckend. Es handelt sich offensichtlich um eine jüngere Mauer, die nicht zu dem romanischen Bauteil des Klosters gehörte. Bei ihrer Abdeckung hat man in einer Entfernung von 5,5m von der Kirchenmauer einen Brunnen entdeckt, von ungefähr viereckigem Grundriss, die Seiten betragen ca. 140cm und die Tiefe 228cm. Seine Wände sind bis zum Boden mit Bruchstein gemauert, den Boden bildet feiner Mergelton. Die Mündung des Brunnens ist mit einem teilweise erhaltenen Ziegelgewölbe überdeckt. Im Brunneninhalt fand man eine Menge an Keramik, Holz, Glas, Ruten, Leder, Kerne und Fruchtschalen. Die keramischen Funde repräsentieren 8 ganze Gefässe und zahlreiche Bruchstücke, von denen 12 Gefässe rekonstruiert werden konnten. Eine sehr zahlreiche Fundgruppe bildeten Holzgegenstände. Zahlreich sind Teile von Fassbinderschüsseln, auch Bruchstücke von gedrehten Gefässen, zwei Löffel, geschnitzte Gegenstände, den Eindruck von Schachfiguren erweckend, zwei Holzschwerter, das Bodenbruchstück eines grossen Gefässes, der Teil eines Balkens und eine grosse Menge von Bruchstücken bearbeiteten Holzes wurden gefunden. Das geborgene Glas stellen Bruchstücke von Flaschen, von flachem Glas, der Gefässteil aus purem Glas und aus Milchglas, und vor allem Kelchbruchstücke mit angeschmolzenem Dekor vor. Die Datierung aller Gegenstände, die aus dem untersuchten Brunnen stammen, kann nach der gefundenen Keramik in das 14. bis in den Beginn des 15. Jahrhunderts vorgenommen werden, dem auch das Alter des Glases entspricht.

DOHLED A ZÁCHRANNÝ VÝZKUM PŘI POZEMNÍCH ÚPRAVÁCH V MÍSTECH ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ OSADY STUDÝŇ U ZBÝŠOVA

/ okr. Brno - venkov /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

/ Tab. 26, 27 /

V květnu 1975 ohlásil M. Soukop ze Zbýšova, že v místech zaniklé středověké osady Studýň zahájilo JZD Zákřany rozsáhlé terénní úpravy spojené s rekultivací pozemků pastviny na jižním svahu spadajícím k Neslovskému potoku, v místě, vzdáleném asi 150 až 200 m východním směrem od soutoku Zbýšovského a Neslovského potoka.¹ JZD Zákřany nálezy nehlásilo a v době příchodu referenta byla již plocha pastviny, která nebyla nikdy orána, ze 70% zničena. Záchranný výzkum, jenž probíhal 21.-22.V.1975, 17.VIII., 1.IX., 6.-7.IX. a 14.IX.1975 se proto soustředil na vybrání některých rýsujících se objektů a jejich nenarušených zbytků, a na dohled při zemních úpravách. Obrovský kus práce zde udělal M. Soukop ze Zbýšova, který soustavně sledoval lokalitu a zachránil mnoho archeologického materiálu z kulturních vrstev a objektů narušených skryvkou travnaté louky na jižním svahu údolí Neslovského potoka.

Celá plocha byla rozdělena na úseky 2 a 3 povrchového sběru /úsek 1 je na poli těsně u potoka a pochází z něj keramika sbíraná zde v roce 1971 a úsek 4 ležící při soutoku Zbýšovského a Neslovského potoka, kde konal výzkumy V. Čapek/.² Celkem bylo povrchovým sběrem z narušených kulturních vrstev a objektů získáno kolem 900 ks vyříděných keramických fragmentů. Nejstarší, celkem ojedinělé zlomky, lze vřadit již do středohradištního období, početnější jsou zastoupeny nálezy z 10. století a hlavní masu materiálu tvoří mladohradištní keramika datovatelná do 11. až 1. poloviny 13. století. Jsou v ní zastoupeny hrnce s válcovitým hrdlem /tab. 27 : 3/, dvoukónickým okrajem a okrajem svisle vytaženým, který je mnohdy zdoben radélkem či vlnicí. Radélkovaná výzdoba, jež se zde objevuje ve velkém množství, náleží patrně převážně až keramice 13. století. Ostatní výzdoba je zastoupena žlábký, objevují se též vlnice a šikmé vsky. Poměrně menší počet den má značky. Pokud lze ze zlomků zjistit, tvořily keramický sortiment především hrncovitě nádob, zásobnice a ojediněle i láhev. Konec 13. století se začíná na lokalitě vyskytovat i vyspělé černě zakuřované hrnčířské zboží vyráběné z hmoty s bohatou příměsí slídy. Oproti hradištní keramice je jeho procentuální zastoupení malé. Z nalezených zlomků lze zjistit používání hrnců, hrnků, misek, miskovitých poklic, poklic kotoučovitých a zvonovitých, zásobnic, džbánů, misek s vertikálně vytaženým uchem, konvic s třmenovým uchem atd. Tato keramika ukazuje převratné změny; které se v hrnčířské výrobě odehrály ve 2. polovině 13. století. Pro slídovou, černě zakuřovanou keramiku nacházíme analogie na blízkém opuštěném středověkém sídlišti Řevušín u Nové Vsi /okr. Brno-

venkov/, jež zaniklo v 1. polovině 14. století.³ Výjimečným nálezem je zlomek odříznutého dna miniaturní nádoby, která se svým provedením i materiálem hlásí do okruhu červeně malované keramiky západoevropské provenience. Pravděpodobně ji lze datovat do 13. století. Kromě keramiky byly při povrchovém průzkumu nalezeny i dvě poškozené železné ostruhy s bodcem, železné nože a další kovové předměty, kamenný žernov, atd.

V úseku 2 lokality byly vybrány celkem dva objekty /obj. 1, 4/, obě kotlovité jámy. V této dolní části svahu byly znatelné i kamenné destrukce základů nadzemního objektu, jenž patrně náležel nejmladší fázi osídlení lokality, tedy do 2. poloviny 13. století. Destrukce však byla zničena, aniž mohla být odkryta či alespoň zdokumentována.

V úseku 3 lokality /horní část louky na svahu k Neslovskému potoku/ byly zjištěny objekty 2, 3, 5, 6. Objekt 2 byla menší obdélníková jáma se zaoblenými rohy, poměrně mělká. Její rozměry byly 120 x 80 cm, hloubka 22 cm pod úroveň podloží. Obsahovala množství zlomků keramiky, z nichž se podařilo rekonstruovat jeden celý hrnec /tab. 27 : 1/. Většina fragmentů keramiky včetně hrnce je zdobena radélkem. Celý soubor lze datovat do 1. poloviny 13. století, pravděpodobně blíže k přelomu 1. a 2. poloviny. Největším překvapením byl objekt č. 3. Byla to hlubší nepravidelná oválná jáma se stopami kúlů po obvodě. Její rozměry byly zhruba 460 x 260 cm a na dně v hloubce asi 180 - 190 cm se nacházely dvě pravděpodobně chlebové pece s částečně zachovalými klenbami /tab. 26/. Zásyp jámy obsahoval v horní vrstvě keramiku stejného charakteru jako v objektu 2. Z nalezených zlomků šla slepit láhev zdobená radélkem /tab. 27 : 4/, radélkovaný hrnek /tab. 27 : 2/ a část většího radélkovaného hrnce. V zásypu byla nalezena též velká bronzová esovitá záušnice. Stratigrafická situace nad a okolo obj. 3 byla velice složitá. Bohužel však došlo k jejímu porušení při rekultivaci celé plochy. Zemní práce narušily hlavně kamennou destrukci /obj. 5/ východně od objektu 3. Také tuto kamennou destrukci lze intepretovat jako základy nadzemního domu a podle keramiky ji připisat zánikovému horizontu Studýně. Objekt 6 byl sledován pouze ve vztahu k obj. 3, se kterým byl v superpozici. Jeho výplň i keramický materiál byly shodné s kúlovou jámou zahroubenou do obj. 3 a lze jej také podobně jako kúlovou jámu datovat do závěrečné fáze sídliště na přelom 13. a 14. století.

Záchranné výzkumy a povrchové sběry na Studýni upřesnily datování celé lokality. Počátky zdejšího osídlení sahají již do velkomoravského období a od té doby se sídliště plynule vyvíjelo. Studýň musela podle nálezů keramiky /zastoupení slídivého zboží/ a hlavně podle písemných pramenů, které ještě v letech 1269 - 1288⁴ jmenují ves jako usedlou, zaniknout na přelomu 13. a 14. století.

P o z n á m k y :

- 1 Měřínský Zd., Povrchový průzkum zaniklé středověké osady Studýň u Zbýšova /okr. Brno-venkov/, PV 1973, Brno 1974, 76.
- 2 Měřínský Zd., První archeologické výzkumy zaniklých středověkých osad na Moravě. Příspěvek k dějinám moravské archeologie, SPFFBÚ E 20 /1975/, v tisku.
- 3 Měřínský Zd., Zaniklá osada Řevušín u Nové Vsi /okr. Brno-venkov/, VVM XXII, 1970, 30-42.
- 4 CDM IV, 39 č. 31, 40 č. 32, 253 č. 187, 257-258 č. 192, 266-267 č. 202, 350-351 č. 272, 351 č. 273, 352 č. 274.

Aufsicht und Rettungsgrabung bei Terrainherrichtungen an den Stellen der mittelalterlichen Wüstung Studýň bei Zbýšov /Bez. Brno-venkov/. Im Mai 1975 eröffnete die LPG Zákřany eine Rekultivierung der Grundstücke an den Stellen der mittelalterlichen Dorfwüstung Studýň, die auch durch schriftliche Quellen aus den Jahren 1269 - 1288 belegt ist. Aus den gestörten Kulturschichten und Objekten wurden Keramikbruchstücke, die in das 9. - 13. Jahrhundert datiert sind, eiserne Gegenstände, Schlacke, ein Mahlstein, usw. gewonnen. Der Grossteil der keramischen Funde ist mit einem Rädchendekor verziert. Ausser vereinzelt Bruchstücken mittelburgwallzeitlicher Keramik und einer Menge typischer jungburgwallzeitlicher Gefäßformen, sind in dem Fundkomplex auch Fragmente, die für das 13. Jahrhundert charakteristisch sind und eine kleinere Menge entwickelter schwarz angerauchter Töpfereiproduktion mit reichem Inhalt an Glimmer vertreten. Diese gehört bereits dem Wüstungshorizont der Siedlung an und man kann sie in den Endzeitabschnitt des 13. Jahrhunderts und den Beginn des 14. Jahrhunderts datieren.

Untersucht wurden insgesamt 6 Objekte, von denen jedoch Obj. 5 und 6 nur teilweise. Die grösste Überraschung brachte Objekt Nr. 3 - eine unregelmässige ovale Grube im Ausmasse von 460 x 260 cm, an den Rändern mit Pfostengruben gesäumt. Auf dem Boden dieses Objektes befanden sich in einer Tiefe von ca. 180 - 190 cm zwei vermutliche Brotöfen mit teilweise erhaltenen tönernen Kuppeln. Die Aufschüttung der Grube enthielt in der oberen Schicht Keramikbruchstücke mit Rädchenverzierung. Aus den Bruchstücken konnte man eine Flasche, einen Topf und den Teil eines grösseren rädchenverzierten Topfes rekonstruieren. In der Aufschüttung hat man auch einen grossen bronzenen S-förmigen Schläfenring gefunden. Objekt 3 kann in die 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts, vermutlich näher zur Wende der 1. und 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts datiert werden. Ein übereinstimmendes Material, also auch eine gleiche chronologische Stellung hatte Objekt 2, das sich südlich von Obj. 3 befand. Obj. 5 und 6 kann man bis in die Abschlussphase der Siedlung, in die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts datieren.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ OSADĚ KOVÁLOV U ŽABČIC

/ okr. Brno - venkov /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno, Josef Unger, Regionální muzeum, Mikulov

/ Obr. 29, tab. 28, 29 /

V září 1975 provádělo JZD Přísnotice rigolaci nově zakládaného vinohradu v trati "Padělky" východně od hrádku "Kulatý kopec". Ing. Mikulášek ze ŠS VŠZ v Žabčicích a ing. Ilčák upozornili Regionální muzeum Mikulov, které od roku 1973 provádí výzkum hrádku, že rigolace zasáhla část středověkého sídliště. Při povrchovém průzkumu bylo zjištěno silné narušení několika desítek středověkých objektů a hřbitova, u něhož se rýsoval nepravidelný útvar tvořený maltovou sutí. Z míst narušených objektů i celé plochy sídliště byl získán větší soubor keramiky, datovaný dle profilace většinou střechovitých a oválných okrajů, okrajů a výdutí zdobených radélkem a ojedinělým zlomkem červeně malované keramiky do 2. poloviny 13. až 15. století / tab. 29/. Ze železných předmětů získaných povrchovým sběrem je nutno jmenovat alespoň srpy, šipku z luku, nože a především vinařský nůž / obr. 29 : 1-7/, který jako jeden z prvních středověkých vinařských nožů nalezených na Moravě dokazuje, že již před půl tisíciletím pěstovali obyvatelé Koválova vinnou révu. Nálezy strusky a železných lup dokládají v prostoru sídliště výrobu a zpracování železa.

Ve snaze maximálně vyhovět požadavku JZD Přísnotice, které na jaro 1976 plánovalo na rigolované ploše výsadbu vinohradu, zahájil na lokalitě dne 13. října 1975 AÚ ČSAV v Brně ve spolupráci s RM Mikulov záchranný archeologický výzkum. Počátky výzkumu byly velice ztíženy nedostatkem techniky plošný odkryv a nedostatkem pracovníků. Přesto se podařilo částečně odkrýt obilní jámu / obj. 1/ hloubkou téměř 5 m a obsahující druhotný zásyp s množstvím zuhelnatělých obilek, keramikou, sklem, železnými předměty / obr. 29 : 8/, několika zvířecími kostrami a dalším osteologickým materiálem.

V prostoru, kde se jevil výrazný útvar tvořený maltovou sutí se po začistění odkryté plochy / 13 x 20 m / vyrýsoval negativní půdorys kostela, tvořený základovými žlaby vyplněnými drobnou sutí s maltou, kameny a úlomky cihel. Plocha apsidy byla zcela vyplněna sutí / tab. 28 : 1,2/. Při dalším výzkumu byly vypreparovány sutové zásypy základových rýh širokých 120 cm, a po jejich vybrání byl přesně zjištěn půdorys kostela, který se skládal z jednoduché mírně obdélné lodi o vnějších rozměrech 10 x 11,5 m a polygonální apsidy / presbyteria/. Orientace kostela byla Z - V s mírnou odchylkou k severu a jeho celková délka zjištěná dle základových rýh je 17,5 m. Podlaha presbyteria se zahlubovala 220 cm pod původní terén a jeho vnitřek byl zasypán až do výše 60 cm lidskými kostmi, nad nimiž byly sutové zásypy s cihlami. Ojediněle se mezi sutí i lidskými kostmi objevovaly i zlomky keramiky a železné předměty / obr. 29 : 9 - 10/. Ve spodních partiích presbyteria byly místy až do výše 140 cm dochovány originály základového zdiva / tab. 28 : 3/. Kolem kostela i pod podlahou lodi byla zjištěna řada pohřbů. Ve východní části lodi bylo prozatím ve složité stratigrafické situaci odkryto 13 koster. Až na bronzový litý kroužek z hrobu 4 / obr. 29 : 11/ a hřeby z rakví / obr. 29 : 12/, byly hroby bez nálezů. O pohřbených jedincích je možno předpokládat, že se jedná o příslušníky rodiny feudála sídlícího na hrádku, jehož vnější opevnění se nalézá asi 70 m západně od kostela / srov. tab. 28 : 3/.

Odpověď na otázku, jak se jmenovalo středověké sídliště u hrádku "Kulatý kopec" dal objev kostela. Tento kostel je archivními prameny doložen právě v Koválově. Poprvé se tam připomíná již roku 1269. Osada a snad i hrádek musely však stát již v polovině 13. století, poněvadž k roku 1252 se připomíná Bohuš z Koválova. Množstvím dalších historických pramenů je sídliště doloženo po celý zbytek 13., 14. i 15. století. Poslední zpráva o osedlé vsi je z roku 1493 a již roku 1508 se sídliště poprvé připomíná jako pusté. Vznik kostela lze podle dosavadních nálezů a písemných pramenů klást do doby kolem poloviny 13. století a jeho zánik na přelom 15. a 16. století. Krátce po zániku byl kostel rozebrán na stavební materiál.

Vzhledem k pokročilému ročnímu období byl výzkum 15. prosince 1976 přerušen a bude dokončen v jarních měsících roku 1976.

P o z n á m k y :

- 1 Unger J., Zjišťovací výzkum na hrádku "Kulatý kopec" u Žabčic / okr. Brno-venkov/, PV 1973, Brno 1974, 81 - 82.
- 2 Měřínský Zd. - Unger J., Nový doklad jihomoravského středověkého vinařství, Jižní Morava 1976-II, v tisku.
- 3 K dějinám Koválova srov. Unger J., K lokalizaci některých zaniklých středověkých osad v okolí Pohořelic / okres Břeclav/, Jižní Morava 1974-II, 25-26.

Rettungsgrabung auf der mittelalterlichen Wüstung Koválov bei Žabčice / Bez. Brno - venkov/. Bei der Rigolierung eines Weingartens in der Flur "Padělky" östlich von der Motte "Kulatý kopec" wurde im September 1975 der Teil einer mittelalterlichen Siedlung mit Kirche und Friedhof gestört. Aus den gestörten Objekten gewann man eine grössere Ke-

ramikkolekcion, in die 2. Hälfte des 13. bis in das 15. Jahrhundert datiert, eiserne Gegenstände /Sicheln, eine Pfeilspitze, Messer, ein Winzermesser/ und Schlacke. Während der Rettungsgrabung, die auf der Lokalität vom 13. Oktober 1975 bis 15. Dezember 1975 verlief, gelang es den negativen Grundriss einer Kirche freizulegen, der von Fundamentgräbchen gebildet ist, die mit kleinem Schutt, Mörtel, Steinen und Ziegelbruchstücken ausgefüllt sind. Bei der weiteren Grabung hat man die Schutt aufschüttungen der 120cm breiten Fundamentgräbchen herauspräpariert, und nach ihrem Aushub konnte genauer der Kirchengrundriss festgestellt werden, der aus einem einfachen mächtig rechteckigen Schiff, dessen äussere Ausmasse 10 x 11,5m betragen und aus einer polygonalen fünfeckigen Apside /Presbyterium/ bestand. Die Gesamtlänge des sakralen Baues war 17,5m. Der Fussboden des Presbyteriums war 220cm unter dem ursprünglichen Terrain eingetieft und sein Inneres war bis zu einer Höhe von 60cm mit Menschenknochen ausgefüllt. In diesem Kirchenteil blieben auch Reste des Grundgemäuers erhalten. Im Inneren und um den Bau befand sich eine Reihe von Gräbern. Vorläufig wurden 13 Gräber im Kirchenschiff untersucht. Erforscht wurde auch eine fast 5m tiefe Getreidegrube, die verkohltes Getreide, Keramik, eiserne Gegenstände, Glas, Schlacke, Tierskelette und weiteres osteologisches Material enthielt.

Die untersuchte mittelalterliche Siedlung kann mit der mittelalterlichen Dorfwüstung Koválov identifiziert werden, die in schriftlichen Quellen in der 2. Hälfte des 13. bis 15. Jahrhunderts belegt ist. In den Jahren 1493 bis 1508 ging das Dorf unter. Die Entstehung der Kirche kann man nach den bisherigen Funden und schriftlichen Quellen ebenfalls in die Zeit um die Mitte des 13. Jahrhunderts und ihre Wüstung in die Wende des 15. und 16. Jahrhunderts legen. Kurz nach der Wüstung war die Kirche für Baumaterial zernommen worden.

PRŮZKUM V MÍSTECH ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ OSADY POTVOROVICE

/ okr. Hodonín /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

V zimě roku 1975 byl proveden povrchový průzkum v místech zaniklého středověkého městečka Potvorovice, které se nacházelo na jihovýchodním okraji dnešního Nového Poddvorova. Při rekultivaci zemědělské půdy v prostoru sídliště v trati "Kostelisko" byly s okolním terénem zarovnané pozůstatky středověkého hrádku, který dosud nebyl v literatuře o drobných středověkých opevněních registrován.¹ Lokalita byla obklopena i valovým opevněním, jehož zbytky jsou v terénu dodnes viditelné. Na počátku tohoto století bylo možno lokalizovat i místo, kde stával kostel, jehož základy byly ještě v 18. stol. dobře patrné.²

Potvorovice patřily pravděpodobně k významnějším sídlištím - opevněným tržním městečkům. Význam lokality dokládá především existence hrádku, kostela a opevnění sídliště. Některé nálezy keramiky z povrchového sběru a mladohradištní pohřebiště v nedaleké trati "Podkovné" dokládají osídlení lokality již od XI. století.³ V písemných pramenech se osada poprvé připomíná roku 1220, kdy náležela velehradským cisterciákům.⁴ Součástí velehradského dominia zůstaly Potvorovice až do svého zániku, jenž lze na základě písemných pramenů datovat do rozmezí let 1422 - 1482.⁵ Roku 1261 se sice osada jmenuje u vizovického cisterciáckého kláštera, ale listina z roku 1261 v níž se Potvorovice uvádějí, je středověkým falem ze šedesátých až sedmdesátých let 14. století.⁶ Na konci 14. století byly Potvorovice dočasně v držení drobné šlechty.⁷ To možná souvisí i s nároky vizovického kláštera na osadu v této době. Součástí městečka tvořil i hrádek, jehož pozůstatky byly v zimě 1974 - 1975 zarovnané s okolním terénem, a který je jako pusté tvrziště připomínán roku 1540.

P o z n á m k y :

- 1 Fotografii původního vzhledu hrádku srov. Klanica Zd., Mladohradištní pohřebiště v Novém Poddvorově /okr. Hodonín/, PV 1972, Brno 1973, tab. 46, obr. 1. Tvrziště uvádí I. L. Červinka, Pusté vsi, rkp. AÚ ČSAV v Brně, Brno 1942, 163 - 164.
- 2 Hlavinka K. - Noháč J., Vlastivěda moravská, Hodonský okres, Brno 1926, 222.
- 3 Klanica Zd., op. cit., 64-65.
- 4 Nekuda V., Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, Brno 1961, 85.
- 5 Nekuda V., l. c., 85.
- 6 Hosák L., Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, 457. Šebánek J., Vizovická listina Smila ze Střílek z r. 1261 jako historický pramen především k otázce osídlení na Valašsku, Valašsko VIII, 1959 - 1961, 29 - 39, k Potvorovicím zvl. str. 36 - 37.
- 7 Hosák L., op. cit., 358.
- 8 ZDB II /vyd. 1950/ XXVI, 284 - 285 č. 54.

Untersuchung an Stellen der mittelalterlichen Dorfwüstung Potvorovice, Gemeinde Nový Poddvorov /Bez. Hodonín/. Im Winter 1975 wurde eine Untersuchung und eine Oberflächenbegehung der Flur "Kostelisko" bei Nový Poddvorov

durchgeführt, wo das mittelalterliche Städtchen Potvorovice stand. Bei der Rekultivierung des landwirtschaftlichen Bodens wurde hier mit dem umliegenden Terrain der Rest eines mittelalterlichen Hausberges nivelliert. Die Anfänge der Besiedlung auf der Lokalität kann man bereits in das 11. Jahrhundert legen. Die Wüstung der Siedlung verlief in den Jahren 1422 - 1482.

NÁLEZ STŘEDOVĚKÉ OSTRUHY V MORAVSKÉ NOVÉ VSI

/ okr. Břeclav /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 30 /

V lednu roku 1975 odevzdal p. J. Petrjánoš z Moravské Nové Vsi čp. 109 pracovníku expedice AÚ ČSAV v Mikulčicích R. Skopalovi železnou středověkou ostruhu nalezenou za blíže neznámých okolností při výkopových pracích před domem čp. 200 v Moravské Nové Vsi.

Ostruha patří ke skupině středověkých ostruh s ozubeným kolečkem. Její délka je 13,5 cm, ramena parabolického tvaru mají rozteč 11 cm. Z boku jsou přímá, na průřezu jednostranně vyklenutá/šířka ramen 0,6 až 0,8 cm, síla 0,3 až 0,5 cm/. Vidlice na kolečko, které u nalezeného exempláře chybí, je vzhůru zdvižena a dosahuje délky 2,5 cm. Konce ramen ostruhu jsou dolů odsazeny a levé nepoškozené rameno má dva otvory. V jednom z nich je dochován zbytek upínacího systému.

Shodný exemplář ostruhu i s dochovanými upínacími přezkami je uložen například ve sbírce ZDŠ Hrušovany nad Jevišovkou /okr. Znojmo/ a pochází patrně ze středověké zaniklé osady Martinice, která stávala někde na hrušovanském katastru. Rámcově lze tento typ středověkých ostruh datovat do 14. století.

P o z n á m k y :

- 1 Nález má i.č. AÚ ČSAV v Brně 642 - 1/75 a byl předán Regionálnímu muzeu pro okres Břeclav se sídlem v Mikulově. Uložen tamtéž pod přír. číslem 2/76.
- 2 Měřínský Zd., Archeologické nálezy z okolí Hrušovany nad Jevišovkou /okr. Znojmo/, SPFFBU E 17 /1972/, 144 - 146.

Fund eines mittelalterlichen Spornes in Moravská Nová Ves /B e z. B ř e c l a v /. Bei einem Aushub vor dem Hause Nr. 200 in Moravská Nová Ves fand man einen eisernen mittelalterlichen Sporn, der ursprünglich mit einem Zahnrädchen versehen war. Diesen Sporn-typ kann man rahmenhaft in das 14. Jahrhundert datieren.

Z Á C H R A N N Ý V Ý Z K U M T V R Z E V J E S E N Í K U

/ okr. Šumperk /

Vladimír G o š , Vlastivědný ústav, Šumperk

Generální oprava vodní tvrze v Jeseníku si vynutila v létě roku 1975 záchranný archeologický výzkum. Práce probíhaly na nádvoří, kde se narazilo při hloubení septiku na silnou kamennou zeď. Tvrz je orientována východně od náměstí, obytné budovy obklopují ze tří stran malý dvorek, na čtvrté severní straně je nevysoká věž. Tvrz je obklopena příkopem, který je na severní straně u věže překlenut kamenným mostem. Dnešní podoba tvrze pochází z 15. - 16. stol. První zmínka o Jeseníku je z roku 1267, kdy je uváděn zakladatel a první fojt, biskupský služebník Kursicomanus, tvrz ve městě je poprvé zaznamenána k roku 1374.

Archeologickým průzkumem byla na nádvoří odkryta plocha 27 m² a podařilo se zachytit starší stavební fázi, překrytou pozdějšími šterkovými navážkami. V hloubce 110 cm pod dnešním povrchem se nacházela svrchní zachovaná hrana zdi kladená na maltu o síle 190 cm. Zeď byla překryta zhruba 5 cm silnou černou kulturní vrstvou s keramikou 15. - 16. stol. Pata zdi dosahovala do hloubky 300 cm pod nádvořím, pak se o 20 cm rozšířovala a pokračovala ještě o 100 cm hlouběji. V severní stěně se nalézal vchod o šířce 130 cm, zvýšený 120 cm nad původním terénem. Vchod byl někdy v průběhu 14. stol. dodatečně zazděn a zachovaly se pouze ve východním rohu dva opracované pískovcové kameny. Celkové rozměry stavby se na malém dvorku o rozměru 10 x 10 m nepodařilo zjistit, je patrné, že zdi na jižní i východní straně pokračují pod stávající objekty.

Zachycené zdi pocházejí pravděpodobně z obytné věže, dnes nezjistitelných rozměrů, založené někdy ve 14. stol. a zničené na počátku 15. stol. Původní terén byl o 300 cm níže a tvrz prakticky stála na rovině. Úkolem další výzkumné sezony bude průzkum okolí tvrze. V destrukční vrstvě 15. - 16. stol. bylo

velké množství keramických úlomků pocházejících většinou z hrnců s okraji vetvaru okruží. Z železných předmětů jsou nejvíce zastoupeny ploché hřeby a šipky.

V jihozápadním rohu dvorku se nalézala kruhová studna o průměru 100 cm, zahloubená 400 cm pod dnešní terén. Částečně zasahovala pod západní křídlo objektu a výplň je datována do 16.-17.stol.

Rettungsgrabung einer Feste in Jeseník /Bez. Šumperk/. Die Feste in Jeseník ist nördlich vom Platz orientiert, die Wohngebäude umgeben von drei Seiten einen kleinen Hof, auf der vierten nördlichen Seite ist ein unhoher Turm. Die Feste ist von einem Graben umgeben, der auf der Nordseite beim Turm mit einer Steinbrücke überwölbt ist. Das heutige Aussehen der Feste stammt aus dem 15.-16. Jahrhundert. Bei der archäologischen Bergungsaktion wurde auf dem Burghof eine Fläche von 27 m² abgedeckt und es gelang eine ältere Bauphase zu erfassen, die mit späteren Schotteranhäufungen überdeckt wurde. 110cm unter der heutigen Oberfläche befand sich die obere erhaltene Gemäuerkante, die auf 190cm starkem Mörtel gelegt war. Die Mauer war mit einer ungefähr 5cm starken schwarzen Kulturschicht mit Keramik aus dem 15. - 16. Jahrhundert überdeckt. Die Mauersohle reichte in eine Tiefe von 300cm unter dem Burghof, dann erweiterte sie sich um 20cm und setzte noch 100cm tiefer fort. In der Nordwand befand sich ein 130cm breiter und 120 cm oberhalb des ursprünglichen Terrains erhöhter Eingang. Die Gesamtausmasse des Baues konnten nicht festgestellt werden. Es handelt sich vermutlich um Reste eines Wohnturmes, irgendwann im 14. Jahrhundert gegründet und zu Beginn des 15. Jahrhundert vernichtet. Das ursprüngliche Terrain lag um 300cm tiefer und die Feste stand praktisch auf einer Ebene.

In der südwestlichen Ecke des Hofes befand sich ein Kreisbrunnen im Durchmesser von 100cm und 400 cm unter dem heutigen Terrain eingetieft. Teilweise reichte er unter den Westflügel des Objektes und durch die Ausfüllung ist er in das 16. - 17. Jahrhundert datiert.

POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ VESNICE VILÉMOV NA DRAHANSKÉ VRCHOVINĚ, OBEC RUPRECHTOV

/ okr. Vyškov /

Dagmar Š a u r o v á, Historické museum města Slavkova

/ Obr. 31 /

Systematický výzkum ZSV Vilémov / k.ú. Ruprechtov/ pokračoval r. 1975 odkryvem destrukcí, označených v plánu E. Černého čís. 18, 19 a 21.¹

Destrukce č. 21 byla v₂terénu velmi zřetelná čtvercovitou vyvýšeninou, dovnitř proláklou stejně jako před tím destrukce č. 13.² Mělece pod lesním humusem byly odkryty opět kamenné jednoprostorového domku o rozměrech 5 x 5 m se zdívm zachovalým do nestejných výšek. Také vnější lícování je zachováno nestejně, protože místy pokleslo vlivem skutečnosti, že horizont podlahy domku je výšenež okolní terén. Stavení je situováno svými rohy přesně k severu, jihu, východu a západu. V západním rohu bylo zjištěno kamenné krbové těleso v rozměrech 1 x 1 metr, poměrně dobře uchovalé. Nálezová situace opět nevylučuje, že podlaha byla dlážděna plochými kameny.

Opodál tohoto stavení nachází se, situována rovnoběžně s ním, destrukce č. 18 a leží těsně při destrukci č. 19. Tato byla nápadná ve svém středu hlubokým poklesem terénu, položným proláklíně v č. 1, kde byl při výzkumu r. 1963 odkryt studnovitě kamením vyzděný sklep. Již při povrchové skrývce projevíly se kontury obou objektů jako spolu související a bylo zřejmé, že půjde o analogii s destrukcí č. 1, ovšem s určitými situačními rozdíly. Dům č. 1 stojí na zcela rovném terénu delšími stranami ve směru severozápad - jihovýchod, kdežto objekty 18/19 leží na svahu delšími stranami na jihozápad - severovýchod. Výzkumem nemohlo být prozatím prokázáno, zda je svah původní či zda vznikl později erosi nebo lidským zásahem.

Sklepní prohlubení, která vyplňuje větší část objektu č. 19 není studnovitě vyzděna jako u objektu č. 1, obrys jejího zahloubení je pravouhlý a v jejím závalu byly nalezeny zbytky spáleného dřeva s mazanicí. Zdivo objektu 18/19 není zachováno do výše jako u domu č. 1, zjištěna byla jen přímá základová linie podložních kamenů. Vzhledem k tomu, že po celém objektu bylo zjištěno poměrně více mazanice než v ostatních, soudili bychom, že stavba byla takřka bez kamene, převahou dřevěná, omítnutá hlinou. Tato skutečnost ovšem ve Vilémově překvapuje, neboť ostatní prozkoumané destrukce obsahovaly mazanice jen málo nebo vůbec žádnou. Nelze proto opominout i skutečnost, že objekt 18/19 se nachází na svahu, takže pravděpodobně došlo k sesuvu kamenné destrukce do okolní polohy nižší.

V objektu č. 18 v maximální vyvýšenině jeho destrukce byl odkryt půdorys pece stejného tvaru a těchto rozměrů jako u objektu č. 1. Zachoval se ovšem jen její nejnižší základový horizont s hladkým, hlinitým výmazem dna. Nad výmazem byly nalezeny potoční valounky, také stejné jako v peci č. 1.

V objektu č. 1 se nachází mezi místnostmi s pecí a sklepním prostorem spojující chodba, zřetelně ohraničená kamenným zdívm. V objektu č. 18/19 se projevila analogická chodba v šíři přibližně tři a půl metru zřetelným pásem mazanicových fragmentů, kontrastující s hnědou hlinou podlahy druhých dvou prostor.

Analogie obou objektů je jistě nesporná, zejména když u objektu č. 18/19 se nachází též studna jako u č. 1. Nálezová situace tedy připouští předpoklad, že oba objekty, č. 1 i č. 18/19 sloužily ku práci se železem a že tudíž Vilémov byl ve své době jistým výrobním centrem, samozřejmě se zemědělským záce-
mím.

Keramika, nalezená v jednotlivých destrukcích není početná, více materiálu se nachází na přilehlé loučce, v poslední době obdělávané zčásti jako brambořiště. Všechny až dosud shromážděné nálezy do-
volují datování od konce 13. do přelomu 15. a 16. stol. Výzkum bude pokračovat r. 1976.

P o z n á m k y :

- 1 Plánek byl otištěn v Časopisu přátel starožitností r. 1962 č. 2 a ve Sborníku Zaniklé středověké ves-
nice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů, díl I., 1971, Slovákcké museum v Uherském Hradišti.
- 2 Přehled výzkumů ČSAV 1974 v tisku.

Fortsetzung der Grabung der Dorfwüstung Vilémov auf der
Drahaner Hochebene, Gemeinde Ruprechtov /Bez. Vyškov/. Im Jahre
1975 nahm man eine Abdeckung von zwei Grundrissen vor. In dem einräumigen Häuschen auf steinernen
Grundmauern Nr. 21 war in dem Raum im Ausmasse von 5 x 5m ein Heizkörper in einer Grösse von 1x1
m festgestellt worden. Das dreiräumige Objekt Nr. 18/19 ist mit Objekt Nr. 1 analog, das im Jahre 1963
untersucht wurde. Es schliesst einen Raum mit einem hufeisenförmigen Flachherd für Arbeiten mit Eisen,
einen Verbindungsgang und einen Raum mit eingetieftem Keller ein. Die Keramik datiert die Lokalität in
den Zeitabschnitt von 13. bis in die Wende des 15. - 16. Jahrhunderts.

Z A Č Á T E K V Ý Z K U M U Z A N I K L É H O H R Á D K U K E P K O V A , O B E C N Í Ž K O V I C E - H E R Š P I C E

/ okr. Vyškov /

Dagmar Š a u r o v á, Historické museum města Slavkova

/ Obr. 32 /

Hradisko Kepkov /k. ú. Nížkovice-Heršpice, dříve Heršpice u Slavkova/ je uváděno v zápisech Zem-
ských desek brněnských k letům 1481 a 1497 jako pusté v souvislosti s majetkovými převody pustých vsí
Bohušek, Konůvek a Dvorců /ZDB XVII.42,53,56/. Jinak je známo jen z lidového podání pod názvem Ko-
nůvecký hrad.

Je to útvar typu motty, v podobě komolého kužele se dvěma hradebními příkopy a charakteristickým
předhradím, které je trojúhelníkovitého půdorysu a má vlastní příkop. Plošina motty má tvar nepravidel-
né elipsy, její 2 osy měří 20 a 25 m. V severovýchodní části plošiny je prohluben, ve které místní tradi-
ce hledá hradní studnu, avšak sondáž geologickou tyčí tuto domněnku nepotvrdila. Soudíme spíše na vy-
zděný, zahluobený prostor typu suterénů, analogických tvrzi v Konůvkách.

Objekt je situován na svahu s typickým zaříznutím do terénu, jímž dostaly oba hradební příkopy spád
směrem ke konůveckému údolí. Terén je kryt smíšeným porostem, charakteristickým pro celý Ždánický
les. Hloubka příkopů, proměřená prozatím bez odkryvu činí 6 - 7 m. Jejich šíře v nejvyšším místě 15 a 18
m, vrstva humusu, která kryje terén, je přibližně půlmetrová.

Vzhledem ke skutečnosti, že zaniklé Konůvky jsou od Kepkova vzdáleny ve směru na jih přibližně stej-
ně /cca 800 m/ jako zaniklé Bohušky ve směru na sever, předpokládáme, že šlo o jediný majetkový ce-
lek.

Předběžný zjišťovací sběr přinesl několik železných šipek, ostruhu s kolečkem a střepey, z nichž část
lze klást do jedné časové úrovně s Konůvkami / 1/2 13. - 1/2 15. stol./, část je datovatelná níže, což
je podpíráno i slovanským názvem hradu.

Po předchozím výškovém a polohovém zaměření r. 1973 jsme zahájili r. 1975 systematický výzkum
plošným odkryvem v SV části plošiny, kde sledujeme situaci od okraje objektu k jeho středu, v němž před-
pokládáme zahluobený suterén.

Grabungsbeginn der Hausbergwüstung Kepkov, Gemeinde Níž-
kovice - Heršpice /Bez. Vyškov/. Im Kataster der Gemeinde Nížkovice-Heršpice be-
findet sich auf dem Gebilde eines Kegelstumpfes des Types Motte-Hausberg der Burgwall Kepkov, der in
den Landtafeln von Brno zu den Jahren 1481 und 1497 als Ode im Zusammenhang mit dem Besitzübertrag
der unweiten Dorfwüstungen Bohušky, Konůvky und Dvorce angeführt wird.

Die Fläche des Hausberges hat die Form einer unregelmässigen Elipse, ihre Achsen betragen unge-
fähr 20 und 25m, er hat 2 ca. 6-7m tiefe und 15-18m breite Burggräben. Die Lesefunde erbrachten eini-
ge eiserne Gegenstände und Scherben, die in das 12. - 15. Jahrhundert datierbar sind. Die systemati-

sche Grabung begann im Jahre 1975 durch eine Flächenabdeckung am Gipfel des Plateaus.

BEENDIGUNG DER GRABUNG DES PARADIESHOFES BEI DEM DOM VON OLOMOUC

Vít Dohnal, Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 33 - 36 /

Seit dem Beginn des Monats Mai bis Ende Oktober 1975 dauerte der zweite Teil der Grabung des Paradieshofes bei dem Dom des Hl. Wenzels in Olomouc, den die Archäologische Abteilung des Museums in Olomouc im September und Oktober des vergangenen Jahres zu untersuchen begann. Die Beendigung der Grabung hatte man wegen weiteren Arbeiten für das Jahr 1975 geplant, die mit der Aktivierung der Nationalen Kulturdenkmalstätten des "Přemysliden Palastes" zusammenhängen, in dessen unmittelbarer Nachbarschaft sich der Paradieshof befindet. Arbeitsgemäss sowie technisch war die Aufgabe ziemlich anspruchsvoll, zwar ist der Hof nicht so gross /die Gesamtfläche beträgt 15,6 x 12,5m, von der mit Rücksicht auf die Erhaltung der Stabilität des Gemäuers des gotischen Kreuzganges nur ein Raum im Ausmasse von 13,8 x 10,5 m untersucht werden konnte/, doch musste das Terrain durchschnittlich um 3m abgenommen werden, um das intakte Liegende zu erreichen. Die Situation war dadurch kompliziert, da das geförderte Erdreich auf eine entfernte Anhäufung am Parchanum transportiert werden musste. Die Grabung wurde in Flächenabdeckung in Zwanzigzimeterschichten mit Belassung von Kontrollblöcken durchgeführt, die zum Grabungsschluss gleichfalls zernommen wurden. Die Funde wurden nach einem Koordinatennetz evidiert. Gleichzeitig führte man Feststellungs sondagen im südlichen, östlichen und westlichen Flügel des Kreuzganges durch /Sonde 1 - 10/. Im Grunde handelte es sich um eine Revisionsgrabung, denn den Raum untersuchte bereits G. Merreta während des Domumbaus in den Jahren 1883 - 1896² und zum zweitenmal führte hier Sondagen in den Jahren 1948 - 1949 unter Leitung von J. Böhm und K. Reichertová das Prager Archäologische Institut durch³. Ausser den alten Sonden, deren genaue Lage man vorher nicht bestimmen konnte, erschwerte die Situation eine Reihe von weiteren Grabungen technischen Zweckes /Kanalisationsrinne, Trassen der Erdungsleitung für Blitzableiter/. Trotzdem erbrachte die Grabung Erkenntnisse, die gemeinsam mit den Ergebnissen der Sondagen längs der Wallmauer des Domes /am wichtigsten waren in diesem Zusammenhang Sonde 15, 48 und 49 in der Nähe des Paradieshofes⁴/ wesentlich unser bisheriges Wissen über diese bedeutende Lokalität ergänzen.

Sofern es die prähistorische Besiedlung betrifft, wurde die jüngste Feststellung bestätigt⁵, dass man die ältesten Besiedlungsspuren der Domanhöhe in eine von den jüngeren Phasen der Lengyelkultur datieren kann. Zahlreich sind Funde, die äneolithische Kulturen mit Trichterbecherkeramik und kannelierter Keramik, ferner dann den Věteřov Typ am Ende der älteren Bronzezeit und auch die Lausitzer Urnenfelderkulturen in ihrer hallstattzeitlichen Phase betreffen. Ausser hallstattzeitlichen Funden, die nur beim nördlichen Rande der untersuchten Fläche vorkamen, stammen prähistorische Funde aus der Kulturschicht, die man auf der gesamten Hoffläche direkt oberhalb des intakten Liegenden verfolgen konnte. Das Liegende neigt sich in SO-NW Richtung /das Niveau bewegt sich zwischen -240 bis -345 cm unter dem heutigen Terrain/ und es wird aus gelbem Sand gebildet, durch den im südöstlichen Teil des Hofes bereits der Felsen durchdringt. In das Liegende wurden die unteren Teile äneolithischer und Věteřov-Kulturgruben eingetieft.

Slawische Funde stammen aus der Kulturschicht, die sich durch ihre fast schwarze Verfärbung stellenweise besser, anderswo schlechter von der unteren graubraunen prähistorischen Schicht unterscheiden liess. An einigen Stellen und insbesondere in der nördlichen Hälfte des Hofes waren tiefe sekundäre Eingriffe, die die Beobachtungen verhinderten. Am deutlichsten war die Situation im südöstlichen Teil der untersuchten Fläche. Man kann dort ein eingetieftes slawisches Objekt mit Keramik aus dem 10. Jahrhundert voraussetzen, das jedoch im Horizont der dunklen Erde lag, in der man den Grundriss des Objektes nicht feststellen konnte. Ein Bestandteil des Objektes war eine mächtige Schicht von verhältnismässig gut erhaltenen Pflanzenüberresten mit weiteren Funden aus organischen Stoffen /Lederabschnitzel und der Teil eines Lederschuhes, Zweige sowie Abschnitzel und Holzspäne/, die die Ausfüllung des unteren Objektteiles bildete und bis zu dem gewachsenen Liegenden reichte. Die obere Grenze der Schicht mit Keramik aus dem 10. Jahrhundert bildete eine Schicht lose zerstreuter Holzbruchstücke und kleiner Steine und diese Schicht war mit einer verhältnismässig umfangreichen Scholle von rot durchbranntem Lehmewurf überdeckt. Oberhalb des Lehmewurfes begann eine durch ihre Struktur sowie Farbe unterschiedliche Erdschicht /braune/, in der prähistorische und stellenweise auch slawische Keramikscherben vorkamen. Aus der Fundsituation ist ersichtlich, dass es sich um ein Erdreich handelt, das hierher aufgeführt wurde, und mit dem das ursprüngliche Terrain wesentlich erhöht worden war. Die Entstehung dieser Aufschüttung datiert ein Denar von Spytihněv II. /1055 - 1061/, der ungefähr 20 cm ober der Lehmewurfescholle gefunden wurde und in dessen Nähe der Teil eines situlenförmigen Topfes lag. Eine ähnliche Situation war auch westlich des Brunnens, wo die aufgeführte braune Erde von der schwarzen Kulturschicht mit Keramik aus dem 10. Jahrhundert dünne Schichten gelben Sandes trennten. Mit der Aufschüttung können wir nicht nur im Paradieshof rechnen, sondern sie ist auch nördlich von hier auf dem Parchanum zwischen der Kapelle des Hl. Johannes des Täufers und dem zylinderförmigen romanischen Turm der zur Kapelle der Hl. Barbara umgebaut wurde, wie man dies auf den ursprünglichen Profilen in den Sonden 15, 48 und 49 beobachten konnte. Erst in die durch den Denar datierten Aufschüttungen waren im Paradieshof Körpergräber mit dem Kopf nach Westen orientiert, mit den Armen längs des Körpers und ohne Beigaben beigesetzt wor-

den. Die auf dem Paradieshof festgestellten Gräber bilden den Bestandteil eines grösseren Friedhofes um die Kirche.⁸ Aus der Situation ist ersichtlich, dass die Gräber auf dem Hofe älter als der gotische Kreuzgang /vergl. auf dem Plan Grab 1/ und älter auch als das Steingebäude sind, dessen Nordwand sich über den Hof erstreckt /vergl. Grab 7 und die Lage der weiteren Gräber, die sich im Inneren des Grundrisses dieses Gebäudes befinden/. Jüngeren Ursprungs sind jedoch die Gräber auf den Kreuzgängen, denn diese wurden erst in die in den Jahren 1364 - 1380 erbauten Kreuzgänge beigesetzt worden.⁹

Die Steinmauer, die sich über den gesamten Hof erstreckt und unter dem Pflaster des östlichen und westlichen Flügels des Kreuzganges fortsetzt, ist die nördliche Umlaufmauer eines bisher unbekanntes Steinbaues, der gleich orientiert ist, wie die Kirche, von der sie 230cm entfernt ist. Abgedeckt wurde die Nordwand des Baues und alle vier Ecken, auch wenn ziemlich beschädigt, und auch Teile der östlichen und westlichen Umfangsmauer. Der Bau hatte einen rechteckigen Grundriss /21 x 8m/ und das Fundamentgemäuer war ca. 80cm stark. Weder Spuren einer inneren Gliederung noch Spuren von Pfeilern konnten festgestellt werden; nach der verhältnismässig geringen Stärke des Gemäuers können wir voraussetzen, dass der Bau einen flachen Balkenplafond hatte. Das Gemäuer ist aus Bruchstein mit einer grossen Mörtelmenge, dringt durch alle erdigen Schichten und die Fundamentrinne ist ungefähr im Niveau des Liegenden. Überreste eines oberirdischen Gemäuers wurden nirgends festgestellt und die oberen Ränder sind unregelmässig in einer Tiefe von -35 bis -115cm unter der heutigen Oberfläche abgerissen. Stellenweise sind um das Gemäuer des entdeckten Baues Mauern von späteren Objekten angeschlossen /gotischer Kreuzgang, Brunnen inmitten des Hofes und eine neuzeitige Fanggrube im südwestlichen Teil des Hofes/. Einige Abschnitte der Mauer waren bereits aus der Grabung von Meretta bekannt und um ihre Interpretation bemühte sich V. Richter.¹⁰ Nach der stratigraphischen Situation schliessen wir, dass der Bau erst nach der Terrainherrichtung gegründet worden war, bei der die durch den Denardatierte Aufschüttung entstand, und dass er später ist als das auf dem Hofe erfasste Gräberfeld. Die Datierung des Objektes hängt von der Dauer des erwähnten Friedhofes auf der Nordseite der Kirche ab. Wenn tatsächlich die auf dem Hofe festgestellten Gräber zu der Kirche des Hl. Wenzels gehören, die im Jahre 1131 eingeweiht wurde, so können wir vom Aufbau des Gebäudes vielleicht erst um die Mitte des 12. Jahrhunderts erwägen¹¹. Die Wüstung des Objektes hängt vielleicht von der Gründung des spätromanischen Palastes ab /der sog. Přemyslidenpalast/, denn beide Bauten konnten nicht gleichzeitig existieren, wie aus ihrer gegenseitigen Disposition hervorgeht. Um so weniger kommt die Datierung des entdeckten Baues erst nach der Wüstung des spätromanischen Palastes in Betracht, denn in diesem Falle müsste das entdeckte Gebäude in nächster Nähe des verfallenden Objektes erbaut worden sein und sein Westteil würde sogar in den Grundriss des spätromanischen Palastes teilweise eingreifen. Die Datierung des entdeckten Baues nach der Wüstung des spätromanischen Palastes erschwert auch der Umstand, dass bereits im Jahre 1364 der Bau des Kreuzganges begonnen hat, der den Grundriss des entdeckten Gebäudes überdeckt. Sofern es den Zweck des Objektes betrifft, sind in dem Fundmaterial für seine Interpretation keine Stützen. Mit Rücksicht auf die unmittelbare Nähe der Bischofskirche und auch im Hinblick auf die Ausmasse des Baues können wir darüber erwägen, dass es sich um ein für die damalige Zeit solides und zweifellos auch bedeutendes Gebäude handelte, vielleicht einer ähnlichen Bestimmung wie der spätromanische Palast, der in nächster Nähe des gewüsteten Objektes erbaut worden war.

Der letzte durch die Grabung des Paradieshofes verfolgte Fragenkomplex bezog sich auf den spätromanischen Palast, dessen Grundriss und umfangreichen oberirdischen Objektteile aus früheren Forschungen bekannt waren. Aufgrund der derzeitigen Grabung können einige Beobachtungen von Meretta korrigiert werden. Vor allem ist es die Tatsache, dass von der Südmauer des Palastes nur ein nicht grosser Mauerblock /150 x 110 x 70cm/ im nordwestlichen Hofteil erhalten blieb. Ein weiterer Mauerblock befindet sich weiter östlich, wo an die südliche Umfangsmauer des Palastes eine Querwand anschliesst, die den Palast in einen östlichen Teil mit dreiteiligen Fenstern und einen westlichen Teil mit zweiteiligen Fenstern teilt. Anderswo wurde der Fundamentteil der Südwand gänzlich zernommen /die Steine wurden neuerdings bei dem Bau des gotischen Kreuzganges benützt, wie ein Stück bearbeiteten Steines mit einer spätromanischen plastischen Reliefverzierung zeugt, der in einen der Pfeiler des gotischen Baues eingemauert war/ und die nach der zernommenen Mauer verbliebene Rinne wurde mit kleinem Stein- und Mörtelschutt ausgefüllt. Dadurch entstand ein Streifen, der nur ungefähr den Verlauf der Mauer andeutet, in dem hier und da einzelne Menschenknochen und Schädel erschienen, die aus älteren Gräbern stammen, die bei der Zernehmung des Palastgemäuers vernichtet wurden. Der Streifen des Bau-schuttes entspricht nur ungefähr der Südwand und nach den Ergebnissen der Sondagen /Sonde 1 und 3/ muss der Plan von Meretta korrigiert werden, wonach der Grundriss des spätromanischen Palastes kein regelmässiges Rechteck war.¹² Sofern es die Frage der Verbindung des Palastes mit der Kirche betrifft, die im westlichen Teil des Objektes vorausgesetzt wird, brachte die derzeitige Grabung keine Erkenntnisse. Unklar bleibt ebenfalls der Zweck des massiven Blockes an Steingemäuer, das in Sonde 6-7 entdeckt wurde. Das Gemäuer ist von den Grundmauern der Kirchennordwand deutlich durch einen Spalt abgeteilt und entgegen dem entdeckten Steinbau jünger, denn teilweise ist durch dieses die südwestliche Ecke des entdeckten Gebäudes gestört.

Anmerkungen:

- 1 V. Dohnal, Výzkum Rajskeho dvora u olomouckeho domu, PV 1974, Brno 1975, in Druck.
- 2 V. Richter, Raněstředověká Olomouc, Praha-Brno 1959, 70, hier auch die ältere Literatur.
- 3 K. Reichertová, Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci, AR I 1949, 60-73; dieselbe, Osídlení z doby bronzové v Olomouci, AR VIII 1956, 468 - 473.
- 4 V. Dohnal, Pokračování sondáže na dómském návrší v Olomouci, PV 1974, Brno 1975, in Druck.
- 5 Derselbe, Sondáž na dómském návrší v Olomouci /okr. Olomouc/, PV 1973, Brno 1974, 107.

- 6 Für die Bestimmung der numismatischen Funde danke ich Frau Dr. T. Kučerovská von der Numismatischen Abteilung des MM in Brno.
- 7 V. Dolný, PV 1974, in Druck - nach der Erforschung des Paradieshofes ist es jetzt möglich, auch den untersten Teil der steinernen Wallmauer in das 11. Jahrhundert zu datieren, die in Sonde 15 festgestellt wurde, und deren Fundamentteil in dieselbe Aufschüttung eingesenkt war, für die die Beimengung gelben Sandes charakteristisch ist.
- 8 Die Körpergräber südlich der Kirche erwähnt J. Havelka, O starožitnostech, jež vykopány byly u svat. Václava v Olomouci, ČVSMO I 1884, 29.
- 9 Eine Ausnahme bildet nur das leere Grab mit Steinfassung, das sich knapp neben der Nordwand der Kirche befindet, und durch Sonde 8 festgestellt worden war. Das Grab ist durch einen gotischen Pfeiler beschädigt, so dass man von seiner Zugehörigkeit zu dem Friedhof um die romanische Kirche erwehlen kann.
- 10 V. Richter, op. c. 74 - 75, 98, Abb. 8.
- 11 Bei dem heutigen Stand kann man nicht ausschliessen, dass am Orte der von Bischof Zdik im Jahre 1131 eingeweihten Kirche des Hl. Wenzels, oder in ihrer Nähe eine ältere Kirche stehen konnte, über die die schriftlichen Quellen schweigen.
- 12 V. Richter, op. c. 105, Abb. 8 und Rekonstruktion des Palastgrundrisses auf Abb. 12.

V Ý Z K U M K A R T O U Z Y V D O L A N E C H

/ okr. Olomouc /

Václav B u r i a n , Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 37, tab. 30, 31/

V období od 30. června do 21. července 1975 byly v rozsahu čtverce LXXIX a východní poloviny čtverce LXXX prokopány části prostory R a klášterního kostela, kde přes malý plošný rozsah přinesl výzkum několik důležitých poznatků.

Terén v ploše výkopu měl rovný povrch, uzavřený okruhem vrstevnice 302,25 a vyrovnaný vrstvou humusu mocnou 15 - 25 cm. Takto překrytá stavební destrukce měla zpočátku obvyklé sypké složení povrchového horizontu, od hloubky 40 cm nabýval převahy kompaktní stavební materiál /lomový kámen a cihly/, který v různých seskupeních jevil zvláště na kontrolních blocích dynamický charakter z průběhu devastace. Tato vrstva, vyplňující přízemní částí prostor, ohraničené substrukcemi, sahala do maximální hloubky 290 cm.

Výzkum, postupující v pravostranně směrem na západ, přinesl jako pozoruhodný výsledek v první řadě objev lektoria ve formě zděné přepážky 123 cm silné, která dělila kostel na dvě části. Jde o významný prvek středověké sakrální architektury, který byl nedávno zjištěn ve sporých zbytcích také v královopolské kartouze.² Nepřímým vzorem tohoto uspořádání byla nepochybně Velká kartuzie v Clermontu. Při srovnání schématického plánu z roku 1676 je sice vidět, že délka tamního kostela i rozmístění kaplí proly před aplikací v našem prostředí určitým vývojem, kostel má však příčné dělení lektoriem. E. Violet-le-Duc, který tento půdorys uvádí ve díle o francouzské středověké architektuře,³ používá pro východní část kostela název sanctorium /le sanctuaire/, tj. chór otců, západní část označuje jako chór bratří /le chœur des frères/.⁴ V řádových chrámech bylo toto rozdělení prostoru zaváděno od 13. století, kdy přibývalo kartouz bez tzv. dolního kláštera.⁵ Praxe vyčlenit laiky mimo oltářní prostor a oddělit proto loď přepážkou je ovšem velmi starého data, sahá hluboko do čtvrtého století.⁶ Přepážky samy ve vyvinuté formě lektorii /lettnerů/ se objevují až v pokročilém středověku v kostelích, kde se konaly chórové modlitby /kapitulní, klášterní, katedrální a velkofarní chrámy/, přičemž jejich empora nahrazovala ambony a sloužila jako stanoviště pro lektory mešních perikop, kazatele nebo zpěváky.⁷ Toto vývojové stadium chórových přepážek zastihlo zmíněnou reformu v úpravě prostoru kartuziánského kostela. Podle předního badatele v oboru altaristiky Josefa Brauna S_J, který dělí oltářní přepážky do pěti skupin,⁸ náleží lektorium dolanského kostela ke čtvrtému typu. K této klasifikaci nás vedou nejen časové a teritoriální důvody /typ byl rozšířen na západě ve 13. - 16. století/,¹⁰ ale také zjevné tvaroslovné znaky zaznamenané při výzkumu, jako existence portálu v kompaktním zdivu, jehož masivnost ukazuje i na značnou výšku /podle Brauna lze předpokládat 3,5 - 5 m/. Prozatím však není možno vytvořit konkrétnější představu např. o formě empory. Odkryté substrukce naznačují, že šlo nepochybně o velmi střízlivou aplikaci hlavních stavebních a slohových zásad.

V důsledku objevu lektoria je nyní možno udat základní rozměry půdorysu chóru otců, jehož pravostranně ustává pracovní označení písmenou F, užívané dosud pro celý kostel, fakticky však pro jeho východní část. Délka od čelní zdi závěru k přepážkové zdi je 1.885 cm, šířka 790 cm. Odkryté přízemní části zdiva se dochovaly v nestejně výšce, nepravidelná koruna je svážná dovnitř prostoru.

Severní portál, tvořící komunikaci z místnosti R do chóru otců, byl částečně odkryt již v etapě 1972¹¹. Nyní se ukázalo, že rovná špaleta má šíři 156 cm. Portál byl řešen ze směru vstupu, tj. od severu : na této lici je osazeno a tímto směrem je profilováno ostění. V původním umístění se dochoval pískovcový práh, jehož zhlaví jsou okoseně rozšířena jako podložky pro stejně profilované ostění. Práh je uložen horní plochou 14 cm pod úroveň dlažby místnosti R, dlažba ve špaletě je níže o dalších 29 cm. Z ostění zůstaly v původním umístění jen dva dílce východní strany. Dolní dílec má úpravu přízemní části podobnou jako portál kaple N:¹² u spodu vystupuje půdorysně čtyřikrát okosená podnož, kterou na lici /severní/ straně ohraničuje v pravém úhlu drobný oblouk. Na okosených stranách dovnitř portálu vystupuje ze šik-

mého přechodu podnože profilace silně mechanicky poškozená. Rovná jižní líc tohoto dílce má dlab pro pantovou skobu. Profilovaná část výše osazeného dílce zcela chybí. Profilace je však zřejmá podle částí nadpražního oblouku, které byly nalézány v destrukci ve špaletě a podle dílce nalezeného r. 1974 :¹³ ze směru vstupu po rovné líci následuje okosená plocha, dále výžlabek, ústupek, obloun, okosení, rovná vnitřní líc, kolmá na první plochu ; vystupující části profilace byly červeně tónovány.

Dlažba v severozápadním rohu choru otců byla odkryta v absolutní hloubce 249 m, v úrovni nižší od prostory R o 43 cm. Tento úsek dlažby zůstal z celé prostory poměrně nejlépe zachován, takže můžeme podrobněji sledovat její složení a postup kladení. Západně od vodovodní rýhy, kterou zčásti překrývala, sestává ze čtvercových dlaždic 17 x 17 x 5 cm. Směrem k severozápadnímu rohu je dokončována z cihel II. typu různých variant /rozměry ložné plochy 14 x 22 cm, 15,5 x 21 cm, 16 x 20 cm/, a to tím způsobem, že od východu a jihu je čtyřstranná plocha postupně uzavírána směrem k oběma zdím řadami cihel kladených na délku. Směrem k jihu tento způsob dláždění dosahuje špalety průchodu v lektoriu ; zde začínají opět čtvercové dlaždice, jejich sled je ve špaletě od západu lemován řadou dlaždic postavených na výšku. Malý ostruvek dlažby pokračuje ještě při jižní straně lektoria. Zbytky bílené omítky byly naznačeny i v této poslední zkoumané části prostory. Krytina je doložena pouze zlomkem hřebenáče.

Vodovodní rýha, která probíhá napříč chórem otců mezi protilehlými portály z místností O a R, prozkoumaná po částech v letech 1972 a 1973, byla nyní odkryta ve zbývajícím průběhu. Ukázalo se, že kompletně vybudovaný úsek sahá jen po prahu uvedených portálů a nemá pokračování. Profil posledně odkryté části rýhy je od jižního úseku poněkud odlišný a při zachovalosti okolní dlažby i typičtější. Některé dlaždice přesahovaly od západní strany až nad žlab, do něhož se část také propadla. Dlaždice jsou uloženy na různě mocné vrstvě malty /až 9 cm/, která se udržela i nad částí vodovodní rýhy a uchovala zmiňované dlaždice v původní poloze. Pokračující zdivo žlabového tělesa má i zde na obou horních okrajích vynechány ústupky, v těchto místech 9 cm hluboké a 6-7 cm široké. Světlost žlabu má převažující šíři 39 - 42 cm, hloubku od rovny dlažby 49 cm. Žlab končí v rovině se severní lící prahu portálu z prostory R. Pod prahem je přes dutinu žlabu položena břidlicová plotna, stejně jako na jižním konci. V délce 143 jižně od ukončení žlabu je dno vyloženo třemi břidlicovými deskami a šíře žlabu je zmenšena ze 42 na 35 cm. Dále k jihu je již dno ztuženo litou vrstvou vápenné malty. Ve vzdálenosti 185 cm od jižní strany prahu ležel v hloubce 30 cm v původní situaci další železný prstencový spoj dřevěného potrubí, jehož umístění spolu s dřívějšími podobnými nálezy naznačuje přibližnou délku jednotlivých trub.

Oba chóry spojuje komunikační portál v ose lektoria, široký 160 cm, s rovnými špaletami, v jejichž západní straně zůstaly hrubě tvarované ústupky po kamenném ostění. V pořadí daném postupem výzkumných prací jsme označili chór bratří orientačně literou S. Plocha výzkumu sem zasáhla jen v malé míře, takže dosavadní zjištění jsou pouze dílčí a předběžná. Tak např. v blízkosti jižního oltáře jsme našli zlomek pískovcového okenního prutu s výžlabkem a ústupkem k uchycení skla. Poružnu se v destrukci nacházely zlomky klenebních žebér klínového dvakrát vyžlabeného profilu ve dvou velikostních typech. Dva silně poškozené výběhy klenebních žebér, nalezené v severovýchodním rohu prostory a před portálem do chóru otců, ukazují pouze hrubý tvar dolních pískovcových dílců s hrotitým ukončením žeberního svazku. Zbytky bílené omítky pokrývají odkryté části severní zdi a povrch lektoria. Rovněž v malých úsecích bylo možno pozorovat způsob dláždění prostory S. V severovýchodním rohu při lektoriu v absolutní hloubce 270 cm je dlažba z cihel /úložná strana 15,5 x 21 cm/ kladena na vápennou maltu tak, že první řada začíná v rohu, cihly jsou kladeny na délku při severní zdi, řady pak postupují v tomto uspořádání k jihu a zasahují patrně pod blok severního oltáře. Úsek odkrytý spolu s částí jižního oltáře naopak sestává ze čtvercových dlaždic 17 x 17 cm, kladených šachovnicově. Destrukce klenby byla zvláště výrazná nad severozápadním rohem jižního oltáře. Mocné seskupení cihel formátu 15 x 21 x 6,5 cm /II. typ/ začínalo v hloubce 45 cm, sestupovalo k rohu oltáře a odtud na úroveň dlažby. Boční plochy cihel byly často pokryty bílenou omítkou. Některé cihly se udržely v typicky vějířovitém seskupení, které je náznakem klenebního zdiva.

Volná fronta lektoria či lettneru tohoto typu poskytovala obvykle po stranách vchodu místo pro umístění oltáře.¹⁴ Představu o takové úpravě lektoria, jak tomu bylo nepochybně v krajně prosté formě v Dolanech, můžeme získat u řady příkladů : Oberwesel /klášterní kostel,¹⁵ Lübeck /dóm/,¹⁶ Brou u Broug /Notre-Dame/,¹⁷ Folgoet v departementu Finistère¹⁸ ap. Územní rozsah výzkumu v Dolanech nám dovolil odkryt pouze severní strany dvou oltářů, takže naše představy o jejich podobě zůstávají kusé /za této situace např. nevíme, zda jsou v jejich hmotě vyzděna sepulcra/.

Severní oltář je situován těsně při zdivu lektoria, 69 cm jižně od severní obvodové zdi. Dostupná severní strana jeho bloku, postaveného přímo na úrovni podlahy prostory, má šířku 180 cm, výšku 98 cm. Za předpokladu symetrického umístění jižního oltáře lze čelní šíři bloku odhadnout přibližně na 150 cm. Pod horní hranou bloku, 23 cm západně od zadního čela oltáře, je vyzděn kapsovitý výklenek široký 18 cm, vysoký 23 cm, hluboký 20 cm. Podle obnažené části horní plochy bloku tvoří zdivo cihly dolanského typu II /21 x 15 x 6,5 cm/ s přidávkou plochých kusů břidlice, pojených vápennou maltou. Severní strana včetně výklenku je omítnuta, zabílena a kresebně rozčleněna šedou linkou 2 cm širokou na čtyři řady kvádrů běhounovitě vázaných. Rozměr zrcadla kvádrů není naprosto shodný /pouze jako příklad uvádíme formát kvádrů při horním okraji oltářního bloku 40 x 21 cm/. Tato výzdoba nepochybně pokračuje i na průčelní a jižní straně oltáře. Na oltářním bloku leží pískovcová menza 22 cm silná, jejíž dolní hrana je široce fasetovaná. Desku bylo za devastace pohnuto k jihu, takže její severní okraj nepřekrývá část horní plochy oltářního zdiva a není souběžný s jeho hranou.

Jižní oltář je umístěn symetricky po boku portálu při zdivu lettneru. Jeho severní bok má šířku 105 cm, výšku 103 cm /průčelní šíři lze opět jen odhadnout/. V obdobném umístění, 21 cm od zadního čela je rovněž kapsovitý výklenek 13,5 cm široký, 14,5 cm vysoký a 18,5 cm hluboký. Oltářní blok je vyzděn z cihel téhož typu jako jeho severní protějšek. Nad zadním čelem při zdivu lektoria je zvýšen dvěma stupni, které naznačují predellu : první stupeň je 12 cm vysoký a 16,5 cm široký, druhý 5 cm vysoký, 6 cm široký ; zdivo je složeno ze zlomků pískovce a cihel s kvalitnou maltou. Délkové rozměry těchto stupňů zůstávají neměnitelné. Odkrytá boční plocha má na omítce opět kvádrování, provedené šedou linkou 2 cm širokou v pěti řadách : např. řada o výšce 18,5 cm je rozdělena kolmými linkami na zrcadla o šířce 21-24 cm.

Toto kvádrování na omítce zasluhuje zvláštní pozornosti. Dosud jsme měli v Dolanech možnost zaznamenat pouze bílené spárování neomítnutého cihelného zdiva oltáře v kapli N.¹⁹ Kvádrování omítek obou oltářních těles při stěně lektoria je nesporně vzácným dokladem svého druhu, který i při své zjednodušené formě má těsnou návaznost s povrchovou výzdobou přízemního zbytku gotickéanty v Králově Poli.²⁰ Zde je malba složitější, kvádry ohraničené černou linkou jsou ještě odděleny bílým pásem, který napodobuje ložnou spáru. Týž způsob iluzivního kvádrování, obohacený geometrickým a rostlinným prvkem, známe ještě z nároží paláce Václava IV. na Pražském hradě,²¹ kde volba barevného odstínu, modrošedé linky na půdě vápenné líčky, má zase velmi blízko ke koloritu obou dolanských oltářů.²²

Nálezy drobného inventáře nijak podstatně nevybočily ze sortimentu dosud získávaných předmětů. Vzdle poměrně nižšího počtu hřebů zaznamenáváme již zmíněný železný prstenec dřevěného potrubí²³ a zlomek železného pásu s otvory pro hřeby, vesměs předměty opakující se v dřívějších etapách. Totéž platí o nálezech keramiky. Hrnčové konkávní kachle s čtvercovým ústím a dovnitř zataženou římsou, uvnitř hnědě polévané, byly rozptýleny v prostoroře R a také v obou částech kostela. Hrnčové tvary byly nalazeny v menším počtu, střepový materiál má okraje rozevřené s kyjovitě zesíleným ústím, nad hrdlem se opět objevilo typické drobné převíslé okružní. Vrchol silnostěnné poklice má hrubě modelované prstencovité odsazené držadlo. Ojedinelé nálezy zuhelnatělého dřeva a zvířecích kostí nebyly odborně zpracovány.

P o z n á m k y :

- 1 V předběžném hodnocení výzkumu 1972 /PV 1972, 84/ byl vysloven názor, že nízké, uprostřed přerušené zdivo, položené u východních stran špalet bočních portálů kostela a navazující na přízední cihelné obruby, mělo funkci "předkněžištní přepážky." Nyní je bezpečně prokázán názor J. Bukovského, že jde o podezdívku pro podélně řazené stally /sv. Bukovský-Cejnková, 235/.
- 2 Jan Bukovský, Kartuziánský klášter v Králově Poli, kostel sv. Trojice - záchranný výzkum. Zaměření hrobky a zbytku lektoria mezi oběma chóry. Březen 1975. Měř. 1 : 25. - Jan Bukovský - Dana Cejnková, Středověké nálezy v obvodu bývalého kartuziánského kláštera v Králově Poli, Památková péče 1975, 235 - 249.
- 3 E. Viollet-le-Duc, Dictionnaire raisonné de l'architecture Française du XIe au XVIe siècle, Paris 1876, I, 308.
- 4 Tamt., 309.
- 5 Bukovský - Cejnková, 246, pozn. 6.
- 6 První bezpečná zmínka o oltářní přepážce je podle Brauna známa ze slavnostní řeči pronesené r. 314 při svěcení baziliky v Tyru /Joseph Braun, Der christliche Altar, München 1924, 654/. Zamezení přístupu laikům do oltářního prostoru je doloženo na konci 4. století, kdy sv. Ambrož /340-397/ vyhradil císaři Theodosiovi /379-395/ čestné místo nikoli u oltáře, ale před přepážkou /tamt., 656/. Přísné zákazy vstupu laikům byly obvykle místního rázu, např. na synodu v severním Portugalsku /Braga/ r. 561 /tamt., 656/. Prakticky do 16. století nejsou známy nějaké výraznější předpisy o ohrazení oltářů, až čtvrtá milánská provinciální synoda r. 1576 se usnesla na této povinnosti /tamt., 654/. Pak v 16. - 17. století následovalo ještě několik podobných synodálních usnesení /tamt., 657/. Praxe zmíněného zákazu však v západní církvi nedosáhla nikdy takového stupně jako na východě /tamt. 654, 657/. Měla spíše různé okruhy, jak vidíme právě u řádových zvyklostí.
- 7 LThK VI, 527-528. - Braun II, 665-666.
- 8 Braun II, 660.
- 9 Tamt., 665.
- 10 Jde o časový rozsah Braunova 4. typu. V obecnějším smyslu je rozpětí zachovaných letnerů rozsáhlejší : nejstarší doklad se uvádí v klášteře Vezzolano z r. 1189 a o něco starší fragment v moden-ském dómu. Ve Francii, považované za zemi vzniku letnerů, je časová řada dokladů mezi katedrálou Chartres /1250/ a St-Etienne-du-Mont v Paříži z r. 1600 /LThK VI, 528/.
- 11 PV 1972, 84.
- 12 PV 1971, 115.
- 13 PV 1974, v tisku.
- 14 Braun I, 397.
- 15 Tamt. I, str. 398, tab. 68.
- 16 Tamt. I, str. 398, tab. 71.
- 17 Tamt. I, str. 398, tab. 184.
- 18 Tamt. I, str. 398, II, tab. 367.
- 19 PV 1967, 105.
- 20 Bukovský - Cejnková, 235 - 236, snímek na str. 242.
- 21 Václav Mencl, Výtvarný vývoj středověkých omítek, Praha 1968, str. 56-57, obr. 66.
- 22 Ojedinelost tohoto výzdobného prvku nás vedla k tomu, že odkryté části oltářů byly opět zasypány ; v odkryvu lze pokračovat až po řádném zajištění před nepříznivými vlivy.
- 23 O nálezech a technologii výroby dřevěných vodovodních rour a železných spojích pojednal posledně Václav Huml, Vodovodní síť na Václavském náměstí v Praze v 15. - 17. století, Český lid 62, 1975, 223 - 230.

Grabung der Kartause in Dolany /Bez. Olomouc/. Im Jahre 1975 war Ziel der Grabung die Klosterkirche, wo es zu einer schwerwiegenden Entdeckung eines Lettners kam, der den gesamten Kirchenraum in das Chor der Väter und Chor der Brüder teilte. So wurde die Abdeckung des Chores der Väter im Innenausmass von 1.885 x 790cm beendet. In diesem Chor /mit der Letter

F bezeichnet/ wurde der übrige Abschnitt der Wasserrinne untersucht, in der Holzrohre mit Eisenringen verbunden gelegt waren. Es erwies sich, dass der Wasserleitungsabschnitt nur unter dem Kirchenraum zwischen den Seitenportalen in den Chor der Väter gelegt worden war. Gleichzeitig kam es zur Abdeckung des nördlichen Seitenportales mit kompliziert profiliertem und rot getöntem Steinfutter, das eine Reihe von übereinstimmenden Elementen mit dem Portal in der Kapelle N hat. Das Pflaster aus viereckigen Fliesen und Ziegeln blieb teilweise erhalten; den Vorgang des Legens konnte man auch in der nordöstlichen Ecke des Raumes verfolgen.

Über das Interieur des Chores der Brüder sind wir bei dem heutigen Grabungsstand nur sehr dürftig informiert. Von Steinmetzteilen entdeckte man das Bruchstück eines Fensterteiles, Fragmente zweier Typen von Gewölberippen, von zweifach gedelltem Keilprofil und zwei stark beschädigte Ausläufer dieser Rippen. Auch dieser Teil hatte einen weiss getünchten Verputz. In der Destruktion konnten Andeutungen eines Ziegelgewölbes beobachtet werden. In der Achse des Lettners ist eine Durchgangsöffnung, von deren Türfutter nur ein zweiseitiger Absatz im Gemäuer von Westen übrig blieb. Bei der freien Westfront des Lettners wurden teilweise zwei Altäre abgedeckt. Ihre gemauerten Blöcke haben auf der Nordseite taschenartige Nischen, der getünchte Verputz ist mit Quaderbemalung verziert, in einer grauen Linie durchgeführt. Auf dem Nordaltar blieb eine verschobene Mensa aus Sandstein, der Südaltar hat Andeutungen einer gemauerten Predelle. Der Fund dieses bedeutenden Komplexes hat Analogien in der ehemaligen Kartäuserkirche in Královo Pole, wo es zur Entdeckung mit einem kleinen zeitlichen Vorsprung kam.

Das Kleininventar knüpft in den Arten sowie Typen an frühere Funde an. Es sind dies Nägel hauptsächlich für Bauzwecke, Verbindungsringe für die Wasserleitung und das Bruchstück eines perforierten Eisenbandes. Die Keramikscherben weisen auf topfartige konkave Kacheltypen, die geöffneten Gefässränder zeichnen sich durch eine keulenförmig verstärkte Mündung, vereinzelt auch durch die typische schräg überhängende Krause ober dem Hals aus. In diese Gruppe gehört auch die Kappe eines keramischen Deckels mit Ringgriff. In einem kleinen Ausmass wurden Funde verkohlten Holzes mit Tierknochen verzeichnet.

NÁLEZY STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY NA TVRZIŠTI V MAJETÍNĚ

/ okr. Olomouc /

Václav B u r i a n , Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 38 : 1 - 10 /

V obci Majetín probíhá od roku 1971 rozsáhlá výstavba jednotné kanalizace. Při hloubení rýhy v severozápadní části obce na jaře 1975 bylo na středověkém tvrzišti, jehož areál je již zastavěn, přerušeno pod úroveň terénu zdivo a v blízkosti domu čp. 14 zachránil jeho majitel Ludvík Nakládal úlomky středověké keramiky, vynesené z hloubky 2,5 m. Kolekci střepů odevzdal Josef Zgazar Vlastivědnému ústavu v Olomouci. Výstavbou kanalizace byl zrušen úsek místního vodního toku, čímž zanikla poslední povrchová stopa někdejší vodní tvrže oválného půdorysu.¹

Zřejmě pro rozlehlost opevnění se v písemných zprávách o Majetíně často nerozlišuje mezi tvrzí a hradem. Původ fortifikace souvisí nepochybně s místním feudálním rodem, který se psal po Majetíně, ale již roku 1354 postupuje výslovně uváděnou tvrz /municionem Mayeczyn/ Unka z Majetína Janu a Drslavovi z Kravař.² Za husitských válek byla tvrz součástí blokády Olomouce stranou podobojí, jak také zaznamenal ve svém právním sborníku olomoucký písař Václav z Jihlavy.³ Někdy v lednu 1425 se Olomoučanům podařilo tvrze dobýt, ale zásahem zemského hejtmána Petra Strážnického z Kravař byla dána dřívějšímu majiteli Valentinovi z Majetína, který stranil husitům a vpustil na tvrz jejich posádku. Stalo se tak na přechodnou dobu, protože již v únoru 1425 se olomoucká městská rada obrátila na Albrechta Rakouského se žádostí o posílení majetínského posádky⁴ a v dalším listu ze 12. února opět upozorňuje na ohrožení Majetína.⁵ V obou listech je Majetín označen jako hrad. Střídavě je pak uvedena tvrz Majetín v púhonu z r. 1464, v němž Hanuš z Vašatic pohání Margetu, manželku nebožtíka Jankovského, pro neoprávněnou držbu,⁶ kdežto r. 1480 se hovoří o hradu Majetíně, když ze stejného důvodu Machgga z Duban pohání Mikše z Kokor.⁷ Posledně je majetínská tvrz doložena v deskovém zápise z r. 1522.⁸ Krátce poté zanikla, v současné době stojí na její ploše domy čp. 13 - 17.⁹

Stručný přehled historie majetínského tvrže ukázal, že nejsložitější dění se zde odehrávalo za husitských válek. Časově do tohoto období přísluší získaná kolekce keramických střepů, i když několik dokladů je staršího data, jako např. silný střep dolní části výdutě nádoby; je šedě zbarvený, s příměsí drobného písku a slídy, zdobený na vnější straně dvěma nízkými pětinasobnými vlnicemi /obr. 38 : 1/. Pro 12. století je typický okraj hrnce z tmavošedého materiálu s příměsí tuhy, rozevřený okraj je horizontálně seříznutý, zcela mělce rýhovaný, Ø cca 18 cm /obr. 38 : 6/. Ostatní materiál, především střepy okrajů, má vesměs typické znaky keramiky z přelomu 14. a 15. století. Okrajový střep oboustranně světle okrově zbarvený má střední lomovou vrstvu šedou, rozevřený okraj je mírně ovalený, ústí na venkovní straně podtržené rýhou, na hrdle se táhne drobné okružní, Ø 16 cm /obr. 38 : 2/. Další okrajový střep z dobře plaveného materiálu má šedé zbarvení, rozevřený kyjovitě zesílený profil je ovalený, na vnější straně jsou ostře vyryty dvě kosmo kloněné vlnice /první byla vyryta dolní vlnice/, na hrdle vyběhá profil okraje v drobné šikmo převislé okružní, Ø cca 28 cm /obr. 38 : 3/. Střep okraje hmotné nádoby z jemného materiálu má rozevřený kyjovitě zesílený profil s lehce modelovanými žlábkami, Ø cca 30 cm /obr. 38 : 4/. Okrajový střep s příměsí jemného písku, slídy a hnědele, zbarvený na povrchu světle,

na lomu tmavošedě, má odsazený rozevřený okraj s horizontálně seříznutým ovalením, pod ústím je vyryta nízká jednoduchá vlnice, níže dvě propletené vlnice, \varnothing 28 cm /obr. 38 : 5/. Část okraje hrnku z vrstevnatého materiálu promíšeného pískem, světle okrového odstínu, má ovalený odsazený okraj zdobený velmi nízkou rytou vlnicí, \varnothing cca 15 cm /obr. 38 : 8/. K materiálu stejného období se řadí střep pódhrdlí nádoby; šedě zbarvený materiál s příměsí drobného písku a slídy je ostře vypálený, na vnějším povrchu má mělké žlábkování /obr. 38 : 9/. Střep dolní části nádoby má opět příměs písku, slídy a hnědele, je šedě zbarvený, obvodová rýha na dně ukazuje, že plášť výdutě byl lepen ke kotouči dna, \varnothing 16 cm /obr. 38 : 10/. Chronologicky nejmladší je okrajový střep ze šedého, slabě načervenalého materiálu s příměsí písku, silně navenek přehnutý a zaoblený, na hrdle zbytek šikmo převislého okruží, \varnothing cca 40 cm /obr. 38 : 7/.

P o z n á m k y :

- 1 Josef Zgažar a kol., Obec Majetín v rozvoji a budování, Majetín 1975, 7.
- 2 CDM XV, 66.
- 3 OAr Olomouc, rkp. 1540, f. 43.
- 4 Fr. Palacký, Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an, I. Band, Prag 1873, str. 374, č. 321.
- 5 Palacký, 379, 325.
- 6 PO IV, 318.
- 7 Tamt., VI, 40.
- 8 ZDO II, 228.
- 9 Zgažar, 9.

Funde mittelalterlicher Keramik auf der Feste in Majetín /Bez. Olomouc/. Beim Legen einer Kanalisation wurde im Gebiet einer verwüsteten Feste eine Kollektion Scherbenmaterials gesammelt, das grösstenteils aus einer Schicht stammt, die in den hussitischen Kriegen entstand. Diese Feste, in einigen Schriftlichkeiten auch als Burg bezeichnet, war damals abwechselnd in den Händen beider Kriegsseiten. Die bedeutendste Aufgabe spielte diese Befestigung im Zeitabschnitt der Blockade von Olomouc durch die Utraquisten. Das keramische Material, aus einer Tiefe von 2,5m gewonnen, hat grösstenteils typische Merkmale aus der Wende des 14. und 15. Jahrhunderts, nur einige Stücke sind älter. Die Feste wird zum erstenmale in der Urkunde aus dem Jahre 1354, zuletzt in einer Eintragung in den Landestafeln im Jahre 1522 angeführt.

PODZEMNÍ PROSTORY V OKRUHU KLÁŠTERA HRADISKA V OLOMOUCI

/ okr. Olomouc /

Václav B u r i a n, Vlastivědný ústav, Olomouc

/ Obr. 38 : 11 /

V červnu 1975 byl podél severního průčelí Kláštera Hradiska na ploše zahrady prováděn výkop k uložení kabelu. Rýha sahala do hloubky 50 cm a porušila těsně pod humusovým povrchem recentní vrstvu sádkového skla. Další vrstva zeminy obsahovala ojedinělé zlomky středověké keramiky, např. okrově zbarvený střep na vnější straně žlábkovaný, s mírně rozevřeným ovaleným okrajem, \varnothing cca 12 cm /obr. 38 : 11/.

V prodloužení sedmé okenní osy /od severovýchodní rohové věže/ byla v hloubce 30 cm zmíněným výkopem porušena valená klenba tunelovité podzemní dutiny, pravděpodobně kanálu. Jeho trasa tvoří s frontou budovy ostrý úhel a směřuje severovýchodním směrem pod terénem zahrady k ohradní zdi a pokračuje dále mimo areál zahrady. Kanál má značnou světlost /šíře 75 cm, výška až 100 cm/, jeho stěny a zaklenutí jsou z pálených cihel barokního typu a lomového kamene. Jeho pokračování mimo zahradní plochu bylo narušeno na jaře r. 1959 při velkém výkopu kanalizace n.p. Farmakon. Za stejných okolností byl porušen podobný trativid, směřující kolmo od východní strany stavebního komplexu Hradiska. Povrchově je možno pozorovat další trasu, spadající od jihozápadního nároží ve směru prodloužené úhlopříčny masivu nemocniční budovy k řece Moravě. Jeví se jako sotva znatelný terénní hřbet, jehož dutina se propadla na jednom místě při zemědělském obdělávání pozemku s padesátých letech. Systém těchto podzemních zařízení je patrně mnohem složitější. Vyslovené přívodový nebo odpadový účel není vždy jednoznačný. Podzemní prostory severně a východně od budovy jsou barokního data a možno je považovat za součást opevnění kláštera, který ležel mimo okruh vlastní pevnosti. Je např. známo, že za klášterní éry byl v době obležení r. 1758 objekt obsazen bojovými jednotkami, podobně r. 1866. Tyto podzemní komunikace byly orientovány do různých stran a podle zásad tehdejší opevnovací techniky mohly mít funkci naslouchacích nebo minových chodeb. Je více než pravděpodobné, že dřívější nálezy zapomenutých úseků podpovrchových systémů chodeb či kanálů přispěly i k pozdnímu epickému větvení a utvrzení pověsti o dvaceti zazděných benediktijských, která má reálný podklad jednak v paměti o náhlém odchodu benediktinů za biskupa Jindřicha Zdíka, jednak v nálezu koster v kapli sv. Michala za opata Petra Hořínka /1381 -

1882/.⁴ Zatímco klášterní letopisec říká, že k motivu, který předcházel domnělému potrestání mnichů, došlo "in podiolo sive ambulacro",⁵ novodobá verze již rozumí tímto místem "unterirdischer Gang".⁶ Je tedy vidět, že pozdní verzi uvedené hradištské pověsti mohly ovlivnit dřívější nálezy těchto podpovrchových zařízení ne zcela jasného účelu.

P o z n á m k y :

- 1 Alois Chytil, Prusové na Moravě r. 1758, Olomouc 1900, 35.
- 2 Podle Válečného deníku z r. 1866, který vedl pozdější olomoucký starosta Josef v. Engel /otisk Wilibald Müller, Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz, Wien und Olmütz 1882, 305-355/byla vojenská nemocnice evakuována z Kláštera Hradisko do tzv. Špitálských kasáren /Müller, 324/, Hradisko opevněno, okna zazděna a ponechány v nich pouze střílny, další střílny byly vybudovány ve stěnách a v zahradní zdi /tamt., 341/.
- 3 Václav Richter, Raněstředověká Olomouc, Spisy university v Brně - filosofická fakulta 63, Praha - Brno 1959, 45.
- 4 Tamt., 46.
- 5 Tamt., 45.
- 6 Wilibald Müller, Sagen und Geschichten der Stadt Olmütz, Olmütz 1892, 7n. V Müllerově zpracování vystupují tytéž osoby jako v záznamu hradištského analyty.

Unterirdische Räume im Umkreis des Klosters Hradisko in Olomouc /Bez. Olomouc/. Auf der Fläche des Gartens des einstigen Prämonstratenser Klosters Hradisko, bei der nördlichen Seite seines Komplexes angelegt, stellte man einen tunnelartigen Hohlraum fest, der von der nördlichen Fassade schräg nach Nordost ausserhalb des Gartens führt. Er ist mit Ziegeln und Steinen gemauert, tonnengewölbt, das innere Profil hat Ausmasse von 75 x 100cm. Der Hohlraum ist am ehesten barocken Ursprungs und es ist nicht ganz klar, ob seine Funktion eine zuführende, abfalls oder durchkriechende, als Bestandteil des Befestigungssystems im Rahmen der komplizierten thesianischen Stadtfortifikation war. Ähnliche Gänge oder Kanäle wurden im Umkreis des Klosters schon einige festgestellt. Ihre früheren zufälligen Entdeckungen beeinflussten vermutlich auch die neuzeitliche Version der bekannten Sage über Hradisko.

Z A N I K L É S T Ř E D O V Ě K É S Í D L I Š T Ě V R Ý M A Ř O V Ě

/ okr. Bruntál /

Jaromír N o v á k , Jiří K a r e l , Vlastivědný ústav Bruntál

/ Obr. 39 /

V roce 1975 jsme dokončili záchranný výzkum zaniklého sídliště na Bezručově ulici, na parcelách č. 1760, 1756 a 1757.

Z řady polozemnic, odkrytých v předchozích letech jsme prozkoumali pravděpodobně poslední nejsevernější objekt /č. 19/ ve vzdálenosti 6 m od objektu č. 15. Vnitřní rozměry stavby jsou 5,2 x 5,2 m. V prodloužení jižní hrany vystupuje zádveří délky 3,8, šířky 1,00 až 1,1 m, ústí k V a překonává zahloubení 1,30m /v severní části až 1,8m/. Obvodové zdi, jak dosvědčují zachovalé části a destrukce, byly opět vytvořeny z příhradového zdiva, kombinací dřeva a pěchovanice obložené svislými prkny. Na konstrukci střechy /sedlové/ můžeme usuzovat z částečně zachovalých kúlů průměru 20 cm ve středu východní a západní obvodové zdi a z destrukcí.

Podlaha byla původně značně nerovná, postupně byla vyrovnávána jílem, vlastní podlaha byla prkená. Zádveřím se původně sestupovalo do objektu nepravidelnými schody, později byly nerovnosti vyrovnány jílem a podlaha pokryta prkny.

Novým prvkem je výklenek v západní stěně dlouhý 2,9m, zužující se z 1,3 m na 1 m. Zahlubuje se do stěny 30 cm nad podlahou a mírně stoupá k vnější stěně, kde končí 0,4 m pod úroveň terénu. Stěny výklenku byly opět z pěchovanice, podlahu tvořila pravděpodobně prkna.

Po určité době se severní stěna zádveří sesula, a proto bylo vybudováno zádveří nové v severní části objektu, se stejnou orientací, spád byl zmírněn zvětšením délky na 4,5 m. V zahloubené části byly stěny zádveří postaveny z kamenů pokládaných do nepravidelných řádků a spojovaných jílem. Šířka zdi nepřesahuje 0,4 až 0,5 m.

Hmotné doklady se našly v zásypaných vrstvách jižního zádveří, velmi zřídka i jinde na podlaze. Převažuje obtáčená keramika /většinou ve zlomcích/ z hlinitojílovité hmoty, redukčně vypálená, která má příbuznou profilaci okrajů jako oxidačně pálené zboží. Nejčastěji se vyskytuje římsovitý okraj, výzdobu tvoří pravidelné horizontální rýhy. Soubor doprovází i menší podíl tuhové keramiky se vzhůru vytaženými okraji a dekorem svazků horizontálních rýh /výjimečně jednoduchých vlnovek/. Objevují se též zlomky poklic, celá poklice z hlinitojílovitého materiálu se stopou odříznutí na terčíku, část páskového ucha a přesen se zelenou polevou. Na podlaze jižního zádveří leželo několik dobře zachovalých hřebíků, zlomky plechu a část petlice.

Objekt č. 19 zničil požár. V původní prohlubenině byla po zpevnění dna zásypana hrubou šterkou vybudována nová stavba /objekt č. 42/ o rozměrech 5,80 x 2,80m, přičemž bylo využito staršího zádveří /s menším sklonem/. Obvodové zdvo tvořila pechovanice ztužená kameny /především valouny křemene/, při šířce obvodových zdí asi 0,5 m. Při stavbě byly rozrušeny starší vrstvy, do zdíva se tak dostaly části zásobnic, pískovcového žernovu i poměrně četné železné předměty, doklady železářské výroby /struska, úlomky železné rudy/ a keramika.

Na podlaze vlastního objektu jsme zjistili soubor střepů nádob z hlinitojílovité hmoty s římsovitými i zjemněnými vzhůru vytaženými okraji a světlou keramikou, v několika případech červeně malovanou. Plastický dekor tvoří pravidelné horizontální rýhy a výjimečně však i vývalek.

Stavba, objekt č. 42, nezaujala požárem, zdívo se postupně rozpadlo. Po časovém hiátu byla zbývající prohlubenina znovu využívána /objekt č. 43/, jak dosvědčuje nová podlaha v zádveří. Teprve později zbývající prohlubeninu hloubky 0,6m jednorázově zaplnil zásep. V jižní části však byla později opět vybírána hlína /objekt č. 17/, čímž se zase narušily objekty č. 42 a 43. Jáma byla později zasypána.

Zásypy objektu č. 43 jsou bohaté keramickým materiálem odpovídajícím III. horizontu hrádku v Rýmařově /zánikový horizont na počátku 14. století/. V početné skupině nálezů, kde se téměř vyrovnává poměr tuhové a oxidačně pálené, méně hlinitojílovité redukčně pálené keramiky, se kromě starších prvků objevuje bohatá příměs mladších typů. Oxidačně pálená tenkostěnná keramika žlutých a narůžovělých odstínů se představuje vně vykloněnými okraji a vyspělým typem vysokých vzhůru vytažených okrajů dovnitř vykloněných s pravidelným horizontálním rýhováním. Objevuje se i nižší límcovitý okraj /u šedého zboží zdoben vlnovkou/, náznak trojhrbitého okruží a přechnutý okraj. K dekoru horizontálních rýh přibývají i vývalky. Červeně malovaná keramika je méně četná. Nádoby jsou nadále obtáčeny, stopy vytáčených výrobků nejsou zdaleka převažující, ale jejich počet se značně zvyšuje. Zlomky poklic jsou typické jemně plavenou hmotou.

Objekt č. 19 porušil severní část objektu č. 18, žlábků délky 5m, šířky 0,5 až 0,7m se dnem skloněným od JZ k SZ /max. hloubka 1,1 m/. Žlábek je vyplněn velmi různorodým materiálem, převažují humózní hlíny. Z hmotných dokladů je zastoupena keramika nesporně vycházející z mladohradištních tradic a velmi častě se vyskytly železné předměty /motyky, srp, nože, podkovy aj./.

Severně od objektu č. 19 ve vzdálenosti 5,5m jsme odkryli těsně při státní silnici Šumperk - Bruntál jižní část jámy /objekt č. 45/ dlouhé 3,5m. Objekt byl odkryt v šířce 1 m a dosáhl max. hloubky 0,9m. Na dno jámy nasedala poloha /0,2m/, kde se střídaly v centimetrových rytmech vrstvičky mastných černých humózních hlín a zcela rozpadlých kostí. Nalezená keramika patří nevelkému souboru převážně tuhového zboží. Vzhůru vytažené okraje jsou v poměru k průměru okraje nižší a hrdla vysoká. Nápadně tlustostěnná keramika je zdobena horizontálním rýhováním, či jednoduchou vlnovkou i kapkovitými vpichy. Dna svědčí o obtáčení, výdutě nesou i znaky lepení. Železné předměty zastupuje přadlácké hřeblo a zlomky nožů s trnem.

Zásep jámy, objekt č. 46, obsahoval malý počet tuhové keramiky. Pro dataci ve vhodný jen atypický římsovitý okraj z bílé oxidačně pálené hmoty.

Na úrovni původního terénu, mezi objekty č. 19 a č. 45 a západně od objektu č. 19, jsme odkryli podlahu, tvořenou do červena vypálenými jíly mocnosti až 0,3 m /objekt č. 41 a 44/. Jižní část objektu č. 41 zničil výkop pro spojovací kabel. Podle zlomků nalezené keramiky můžeme tyto objekty datovat do 16. až 17. století.

Mittelalterliche Siedlungswüstung in Rýmařov /Bez. Bruntál/. Im Jahre 1975 beendeten wir die Rettungsgrabung in der Bezruč Gasse /Parzelle Nr. 1760, 1756 und 1757/. Aus der Reihe von Erdhütten /Halbsemljanka/ deckten wir die nördlichste ab /Objekt Nr. 19/, die die grössten Ausmasse hat und ein neues Element bringt, eine Nische auf der Westseite. Nach dem Einsturz des ursprünglichen Windfanges wurde ein neuer im nördlichen Teil errichtet, seine Wände waren aus Stein mit Lehm verbunden. Das Objekt zerstörte ein Brand und den Bau hat man auf einem höheren Niveau erneuert, allerdings schon in kleineren Ausmassen. Die Umfangsmauern bildete mit Steinen gefestigter Stampflehm /Objekt Nr. 42/.

Beim Bau des Objektes Nr. 19 wurde teilweise das ältere Objekt Nr. 18 gestört - 5m lange Rinne, Breite 0,5m und max. Tiefe 1,1m. Nördlich von Objekt Nr. 19 hat man den Teil einer Grube abgedeckt /Nr. 45/. Die Keramik beider Objekte geht aus jungburgwallzeitlichen Traditionen hervor, den wesentlichen Teil der Funde bilden eiserne Gegenstände und Belege einer Eisenproduktion.

In den Aufschüttungen des Objektes Nr. 42 kommt Keramik vor, die dem III. Horizont des Hausberges in Rýmařov entspricht, vorläufig in den Beginn des 14. Jahrhunderts datiert.

OBJEV HROBKY V KOSTELE SV. TROJICE V BRNĚ - KRÁLOVĚ POLI

/ okr. Brno - město /

Zdenka H i m m e l o v á, Muzeum města Brna

Při opravě podlahy v lodi kostela sv. Trojice v Brně-Králově Poli /bývalý klášterní kostel kartuziánu/ byla zjištěna zděná hrobka. Záchraný výzkum provedlo archeologické oddělení MMB dne 6. února 1975.

Obdélníková hrobka je umístěna v tzv. chóru otců /tj. ve východní části lodi/ v podélné ose kostela. Stěny jsou zděny z cihel, prostora je zaklenuta nízkou valenou cihelnou klenbou. Vnitřek klenby má rozměry 246 x 81 x 98 cm, stěny jsou nahrubo omítnuty, klenba a západní čeloklenby zůstaly bez omítky. Při patě jižní stěny vede cihlový výstupek, 10 cm široký a 24 cm vysoký, jehož účelem bylo podepřít bočnici rakve. Druhá bočnice byla podepřena pravděpodobně dvěma dřevěnými kolíky, zatlučenými do nevyzděného dna hrobky. Zachoval se pouze jeden z nich u západního konce rakve. V severní stěně hrobky je umístěno ve výšce 35 cm ode dna 5 čtvercových otvorů o rozměrech 10 x 10 cm. Klenba hrobky nesla na východním konci stopy druhotného /snad i vícenásobného/ otevření a znovuzazdění.

Hrobka obsahovala dřevěnou rakev ze silných prken s kosternými pozůstatky muže. Mrtvý byl orientován hlavou k západu, ležel na zádech v natažené poloze; mírně ohnuté ruce měl složeny v klíně. U kostry bylo zjištěno několik zbytků textilií, avšak žádné další nálezy. Dřevo rakve bylo mírně zetlelé, rovněž kostra byla zachována poměrně špatně.

Ke značnému porušení pohřbu došlo patrně při dřívějším otevření; naprostý nedostatek nálezů ukazuje i na možnost vyloupení.

Kosterné pozůstatky byly předány k antropologickému rozboru.

Entdeckung einer Gruft in der Kirche der Hl. Dreifaltigkeit in Brno - Kr. Pole /Bez. Brno - město/. Bei der Instandsetzung des Fussbodens im sog. Chor des Väter hat man eine gemauerte Gruft von rechteckiger Form im Ausmasse von 246 x 81 x 98 cm festgestellt. Die Wände sind aus Ziegeln gemauert und grob angeputzt, der Raum ist mit einem Tonnengewölbe aus Ziegeln überwölbt. Die Gruft enthielt einen Holzsarg aus starken Brettern mit Knochenüberresten eines Mannes, beides verhältnismässig schlecht erhalten. Die Knochenüberreste wurden zur anthropologischen Bearbeitung übergeben.

STŘEDOVĚKÝ HOSPODÁŘSKÝ OBJEKT V PROSTĚJOVĚ

/ okr. Prostějov /

Alena P r u d k á , Muzeum Prostějovska, Prostějov

V srpnu 1975 provedlo prostějovské muzeum v souvislosti s asanací bývalé židovské čtvrti v Prostějově v tomto areálu archeologický výzkum. Kolmo k vnější stěně ambitu bývalého augustiniánského kláštera byla položena sonda 2 m široká v délce 6 m. Dosáhla hloubky 2,60 m.

Pod vrstvami navážky obsahujícími značné množství keramiky středověké a novověké byl v hloubce 180-235 cm a ve vzdálenosti 1 m od zdi kláštera zachycen zbytek dřevěného hospodářského objektu. Jeho základ tvořil poněkud nepravidelný obdélník o rozměrech 120 - 130 cm x 170 - 180 cm se čtyřmi kúlovými jamkami v rozích. Stěny, zachované do výšky 50 - 55 cm a stavěné z prken, byly z vnitřní strany omáznuty. Dno bylo zpevněno hlinitým výmazem. Výplň objektu tvořila tmavá porézní humusovitá hlína obsahující značné množství třeshnových a švestkových pecek. Byly v ní i střepya větší fragmenty nádob. Objekt byl postaven na vrstvě štěrku, která zde tvořila podloží. Do ní byla i mělce zapuštěna stěna klášterního ambitu. Známky existence nějakého vodního příkopu nebo strouhy obtékající klášter v těchto místech zjištěny nebyly.

Na základě keramiky nalezené v něm nebo poblíž lze hospodářský objekt datovat rámcově do 15. století. Z celých zde nalezených keramických tvarů lze uvést kónické misky s výlevkou v okraji, hrnky s glazovaným okrajem, pokladničku místy zeleně glazovanou, džbán ze zelenavého skla.

P o z n á m k y :

- 1 Augustiniánský klášter byl založen r. 1391 Petrem z Kravař a zničen byl r. 1423 při bouřích husitských /L. Hosák, Historický místopis střední a severní Moravy, Olomouc 1959, str. 92/.
- 2 O stoce, strouze hovoří např. F. Koželuha, Paměti o věcech náboženských v Prostějově od nejstarší doby až do roku 1620, Prostějov 1901, str. 5, J. Mathon s odvoláním na základací listinu kláštera v práci Příspěvek k stavebním dějinám farního chrámu prostějovského, str. 10.

Mittelalterliches landwirtschaftliches Objekt in Prostějov /Bez. Prostějov/. Im Rahmen der archäologischen Grabung im Areal des einstigen Judenviertels wurde ein kleineres landwirtschaftliches Holzobjekt erfasst. Seine Wände sind aus Brettern gebildet, die an Eckpfosten befestigt sind, von der Innenseite waren sie ausgeschmiert. Die Ausfüllung bildete humose poröse Erde, die eine ziemliche Menge von Obststeinen enthielt. In der Ausfüllung war ebenfalls eine Menge keramischer Bruchstücke und Gefäßfragmente. Aufgrund der Keramik kann das Objekt rahmenhaft in das 15. Jahrhundert datiert werden.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM STŘEDOVĚKÝCH OBJEKTŮ V HISTORICKÉM JÁDRU MĚSTA JIHLAVY

/ okr. Jihlava /

Boris Novotný, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 40 - 42, tab. 32/

Při výkopových pracích v prostoru stavby obchodního domu nanezastavěném dvorku za zadní zdi zříceného středověkého domu v ulici Obránců míru / dříve Matky boží, č.p. 6 parc. č. 2644 v Jihlavě, členové MAK B. Karel a V. Dušek oznámili nález roubené jímky. Na místě byl proveden referentem záchranný výzkum za vydatné pomoci jmenovaných, kteří později prostor výkopů sledovali a zjistili zbytky dalších šesti jímek.

Jímka č. 1 měla dochovalou hloubku 2,60 m, z čehož 50 cm bylo zahloubeno do skalnatého podloží. Celková dochovalá výška bednění měřila 1,80 cm. Jímka byla z převážné části pažena smrkovými kůly o průměru zhruba 8 až 12 cm. Ve vnitřních rozích byly zaraženy trámy o průřezu zhruba 10 x 13 cm. Jímka měla přibližně lichoběžníkový tvar a v horní části byla obedněna prkny o průměru zhruba 20 x 25 cm. Zbytky objektu byly vyfotografovány a podařilo se zachránit pět nádob a další zlomky. Studnovité nádrže umístěné u domu pod okapem střechy sloužily zřejmě jako jímky na dešťovou vodu.

Velká nádoba vytáčená na kruhu - džbán s uchem. Džbán je zhotoven z tmavošedé až leskle černé grafitované hlíny. Největší výduť má ve výši 10,7 cm nade dnem, na něž nasedá zavalité hrdlo / průměr = 12,9 cm /, oddělené od vzpřímeného válcovitého ústí se zaobleným okrajem / v jednom místě je deformováno zvlněním s náznakem hubičky / plastickou zaoblenou horizontální lištou. V jednom místě je k této liště přilepeno široké zaoblené páskové ucho, které dole nasedá na výduť / zdobeno nahoře i dole výzdobnými vertikálními vrypy /. Na rozhraní hrdla a počínající výduť je výzdoba drobné plastické obvodové rýhy, mělká a široká vlnovka, pod níž pokračují obvodová žebra přes největší výduť. Výška = 23,7 cm, průměr výduť = 17,4 cm, průměr ústí = 14,8 cm, průměr dna = 11,5 cm. Dno je zcela rovné.

Další nádobou / č. 2 / výplně jímky č. 1 je banatý džbán, který má největší výduť ve výši 9,7 cm ode dna. Největší průměr nádoby měří 18,1 cm a přechází v užší hrdlo / $\Phi = 8,6/$. To se opět rozšiřuje v dvoukonické ústí se zaoblenou hranou / $\Phi = 10$ cm / a vodorovně seříznutým okrajem / průměr vnějšku = 9,5 cm /. Široké, páskové ucho / dvakrát vertikálně prožlábnuté /, vycházející nahoře z dvoukonické hrany dole nasedá na největší výduť. Výzdobu tvoří na rozhraní podhrdlí a výduť mělké horizontály a mezi nimi doleva šipkovitě orientovaný krokvicovitý motiv. Dno je rovné se stopami písčité podsýpky. Průměr dna = 11 cm. Povrch je grafitovaný.

Hrncovitá nádoba / č. 3 / s uchem s největší výduť v horní třetině své výšky. Páskové široké ucho je vytaženo z vně vyloženého zaobleného ústí a nasedá na výduť nad polovinou výšky nádoby / stopy po přilepení ucha jsou patrné na obou koncích /. Povrch není zdoben, ale jsou na něm patrné horizontální vleštované pásy. Rovné, poněkud dovnitř vyklenuté dno je prasklé. Výška = 16,7 cm, největší šířka = 13,5 cm, vnější průměr ústí = 13,2 cm, průměr dna = 8,9 cm. Nejmenší šířka páskového ucha = 2,5 cm.

Hrncovitá nádoba / č. 4 / se silně vyloženým ústím bez ucha. Nádoba vakovitého tvaru dosahuje největší výduť nad polovinou své výšky / největší výduť = 14,7 cm /. Nerovně přehnuté ústí je zaoblené, vně vyložené / vnější průměr = 15,9 cm /. Nádoba je vysoká 18,3 cm, průměr dna = 11,1 cm. Tmavošedá barva, zevnitř na stěnách a na dně jsou patrné stopy po obtáčení na kruhu. Dno je zevně čistě seříznuto.

Menší masivnější nádoba / č. 5 / vakovitého tvaru s největší výduť těsně nad polovinou své výšky, s mírně nálevkovitě se rozšiřujícím kolmo vytaženým ústím / výška = 1,8 cm / odsazeným hranou od těla. Ústí je profilované. Na jednom místě je ku spodní hraně neuměle přilepeno malé nerovně páskové ouško, které nasedá na výduť nad polovinou výšky nádoby. Dno je od podložky rovně odříznuto. Výška nádoby = 15,1 cm, největší průměr výduť = 11 cm, průměr dna = 8 cm, průměr ústí = 10,1 cm.

Zlomek dna masivní nádoby / č. 6 / šedohnědé barvy. Z vnitřní strany jsou patrné stopy obtáčení na hrncířském kruhu. Z vnější strany dna je slabě patrný a nezřetelný otisk kruhové značky. Průměr dna činil 11,2 cm.

Spodní část nádoby / č. 7 / se silnostěnným dnem tmavošedohnědé barvy. Dno je nerovné, na jeho vnitřní straně a dochovalém zlomku stěny jsou patrné výrazné stopy obtáčení na kruhu. Průměr dna = 8,7 cm, dochovalá výška nádoby = 7,9 cm.

Spodní část poháru / nádoba č. 8 / ze silnostěnné hlíny tmavošedé barvy / síla 0,9 cm / na vnitřní straně dna a stěn s patrným výrazným obtáčením na kruhu. Průměr dna = 0,7 cm, dochovalá výška nádobky = 13,5 cm. Nerovné dno.

Další masivní spodní část poháru / č. 9 / z hlíny tmavošedé barvy, na vnitřní straně dna a stěn s výraznými stopami výroby na kruhu. Síla stěny u dna = 1 cm, průměr dna = 8,1 cm.

Zlomek okraje nádoby / č. 10 /, jehož výduť přechází válcovitým hrdlem v trychtýřovité ústí, které je válcovitě zkolmeno / $v = 0,4$ cm / a má zaoblený okraj. Tenkostěnná nádoba / $\Phi = 0,6$ cm / je šedohnědé barvy. Průměr ústí = 12,5 cm.

Část tenkostěnné nádobky / č. 11 / u horní odlomeniny se vyskytuje zevně i zevnitř stopa zelené polevy / z dobře vyplavené světle hnědé hlíny. U horního odlomení je zlomek výzdoby vícenásobné, vodorovné rýhy. Průměr dna = 5,3 cm, dochovalá výška = 10,7 cm. Patrné stopy po odlomení ouška.

Horní zlomek větší nádoby / č. 12 /. Od výduť je okraj silně pravouhle odsazen a zesílen. K okraji zesílení je přilepeno široké páskové ucho / šířka = 3,4 cm / zdobené nahoře a dole důlkem. Vnitřek nádoby i s horní částí ucha je zeleně glazován.

Zlomek hrnčičku /č. 13/ s trychtýřovitým ústím. Mezi dvěma zaoblenými obvodovými lištičkami se nádoba rozšiřuje ve výdut. Ústí je zevnitř politu žlutou glazurou.

Malá miska - /případně poklička bez uchopovacího knoflíku/ /č. 14/ trychtýřovitého tvaru ze silnostěnného střepu s příměsí písku šedohnědé barvy. Tvar má užší plošku / Φ 4 cm/ rovně seříznutou a rozšířený, 1,1 cm široký okraj je zaoblený. Výška = 5,9 cm, menší průměr = 10,5 cm.

Druhá poněkud větší masivní miska /č. 15/ případně poklička bez knoflíku pro uchopení/ z masivní šedohnědé hlíny s příměsí písčitého oštěva. Má trychtýřovitý tvar se seříznutou ploškou / Φ = 4 cm/, okraj kónicky zešílený je zaoblený /šířka = 1 cm/, průměr rozevření = 12,5 cm, výška = 7 cm.

Menší masivní poklička /č. 16/ z tmavošedé hlíny má nahoře záchytný deformovaný knoflík / Φ = 2,6 cm/, výška = 4,7 cm, průměr rozevření dole = 12,2 cm.

Větší masivní poklice /č. 17/ z tmavošedé hlíny s nepravidelným vodorovně seříznutým knoflíkem / Φ = 4,7 cm/, kónickou stříškou a 1 cm širokým, nahoru vytaženým okrajem. Výška pokličky činí 7,2 cm, průměr rozevření dole = 15,2 cm.

Zlomek velké masivní poklice /mísy?/ /č. 18/ z odsazeným, širokým okrajem /5 cm/. Okraj je na vnitřní straně přetažen v zaoblené zahrocení. Široké odsazení a vnitřní strana výdutě jsou zdobeny dvojnásobnou širokou vlnovkou s mělkými výkyvy. Síla střepu z tmavošedé hlíny s šupinkami slídy činí 1 cm, menší průměr poklice = 28 cm.

Zlomek větší tenkostěnné nádoby /č. 19/, z níž se dochovala část výdutě a hrdla. Na rozhraní hrdla a těla nádoby je okružní výzdoba vrypy a pod ním opět řada stylizovaných opakujících se prvků /zornamentalizované řecké abecedy?/. Tenkostěnný střep /0,5 cm/ je šedočerné barvy s příměsí písku.

Další nálezy, zejména keramické zlomky jsou uloženy v depozitu muzea Vysočiny v Jihlavě.

Jímka č. 2.

Podle zjištění B. Karla a V. Duška z jímky č. 2 zbyla po zničení pouze část objektu. Ten přiléhá ku gotické zdi a byl vzdálen asi 2 m směrem k sv. od jímky č. 1. Zachoval se zlomek pažení /prkno 35 x 3 cm/. Zbytek černošedého ztuhlého kalu obsahoval pouze pecky z třešní a švestek.

Jímka č. 3

Byla zcela zničena a podařilo se pouze zjistit její polohu bez udání rozměru.

Jímka č. 4

Podle situace v terénu byla vysunuta nejdále k severovýchodu. Měla čtvercový půdorys o rozměrech 2 x 2 m a zahlubovala se ještě 1,20 m do skalnatého podloží. Z dochovaných otisků pažení v okolní zemi ně vyplývá, že byla rovněž jako ostatní roubena z prken a v rozích opět zpevněna zaraženými trámkami. Žádný nález z výplně se však nepodařilo zachránit.

Jímka č. 5

V poměru k ostatním nálezům byla situována opět těsně vedle středověké zdi co nejdále k severovýchodu. Zachovala se do hloubky 2,70 m a zahlubovala se ještě 90 cm do skalnatého podloží. Jímka byla pažena do rozměrů 1,80 x 1,80 m a to vesměs smrkovými prkny o rozměrech v průřezu přibližně 3 x 25 cm a délce zhruba 1,80 m. V rozích jímky byly opět do hrotů přitesané hranoly o přibližném průměru 15 x 25 cm. Jáma jímky byla o něco větší než rozměry pažení a prostor mezi byl vyplněn drobnějšími kameny, napěchovanými za účelem zpevnění konstrukce. Jižní strana jímky přiléhala ku gotickému základu a pokračovala vedle ještě hlouběji. Její horní část nebyla dochována, neboť jí překrývala skoro dvoumetrová vrstva navážky. Na dně ležela asi 20 cm vrstva kamenů různých velikostí.

Černošedá bahnitá výplň obsahovala pecky třešní a švestek, listy z různých stromů, úlomky dřev, zvířecí kosti a rohy domácího skotu, úlomky skleněných nádob, části výrobků ze dřeva /celá nádoba/, kusy kůží, lastury mlže, ve spodní části zlomky několika přejzů a zejména velké množství keramických zlomků. Díky zachranné činnosti B. Karla a V. Duška, členů MAK, bylo z tohoto objektu zachráněno 1241 zlomků keramických výrobků a z toho 8 zlomků přejzu. Jsou to většinou střepy z hrnců, džbánů, pokliček mis, vzácněji z pohárů, korbelu, zásobnic, jednoho talíře, třínožky, pražnice /?/, kahánku a tyglíku. Na nádobách převládá výzdoba horizontálních rýh, dále jednoduché vlnovky, nehtové vrypy. Vyskytla se i plastická lišta s důlky a vícekrát výzdoba radýlkem. Na mísách jsou vrypy na okrajích, vlnovky na horní ploše okrajů a na výdutích. Ze značek na dnech nádob převládají reliéfní kříže a křížky, řidčeji ve tvaru podkovy a jiné. Dále byly zjištěny značky ryté na okrajích nádob a to různé vruby a řidčeji ryté křížky. V jednom případě byl zjištěn i vtačený kříž na výduti nádoby. Použitý materiál je hlinito-písčité, buď s tuhým povrchem anebo s obsahem tuhy v hmotě hlíny. Mimo glazurou hnědě polévané výdutě, byly nalezeny i polévané okraje a dna. Doposud nalezenou keramiku lze tedy rámcově datovat zejména do doby druhé poloviny 14. a do 15. století.

Pozoruhodné jsou rovněž výrobky ze dřeva a kůží. Dřevěná nádoba banátého tvaru, džbán s jedním uchem. Nádoba je vysoustružovaná z jednoho kusu, avšak rozlámaná a deformovaná. Vnější je hlazený, zevnitř výdutě jsou patrné jemné soustředné kruhy. Nádoba má odsazené dno kónického tvaru, zevnitř s hrubšími, zevně s jemnými soustřednými rýžkami. Kolmo vytažený okraj má 0,7 cm vysoký zúžený okraj /buď pro stažení nebo pro pokličku/. Dnešní výška po deformaci činí 18,8 cm, průměr největší výdutě = 26 cm. Největší průměr zevně duté nožky = 12,5 cm, průměr vlastního dna = 9,6 cm. Páskové ucho, nasadající nahoře těsně pod odsazeným ústím končí dole na počínající výduti, je široké 2,7 cm. Nádoba v jednom místě u dna byla prasklá a vyspravená plechovým páskem s kovovými nýtky.

Dalším výrobkem ze dřeva byl zlomek vysoustružovaného talíře /případně mísy se slabě odsazeným okrouhlým dnem/ Φ dna = 12,5 cm, mírně se zvedající výduti a opět slabě zalomeně zvednutým, neúplným okrajem /dochovaná šířka mísy = 27 cm/. Mezi nálezy jsou rovněž dvě zaoblená prkénka, díly věděrek se zahroceným okrajem. Větší má 7 cm pod okrajem rýhu /zřejmě účelovou pro stažení jednotlivých dílů, menší má 5,5 cm pod okrajem seříznuté zesílení /rozměry 11 x 6,7 cm a 5 x 5,7 cm/. Nelze říci k čemu sloužil kosodělný silnostěnný /0,8 cm/ kus plochého, ze všech stran rovně přitesaného dřeva /8x11 cm/. Škoda, že se nechovala v celku dřevěná lžice s miskovitě vydlabanou oválnou prohlubní a zlomkem držadla /9 x 4,8 cm/. Dřevěná střenka nože, z jedné strany rovná, z druhé zaoblená /9,2 x 2,1 cm/ má čtyři 2,5 cm od sebe vzdálené otvory. Jiné zhruba opracované kusy dřev /patrně polotovary/ tvaru roubíku

se zužujícím zátkovitým zakončením /12 x 7 cm a 11,3 x 3 cm/. Posledním rovněž zhruba opracovaným, oboustranně zahroceným kusem dřeva /také zřejmě polotovar/ je vyčerpán soupis dřevěných předmětů a výrobku z popisované jímky.

Nález uzavírá sedm kusů kůží různých rozměrů, některé s otvory. Jeden dvojitý, nahoře širší, a do hrotu se zužující kus, zdobený vtlačovanými rýhami, představuje zřejmě pochvu dýky /šířka nahoře = 5 cm, délka = 28 cm/.

Z jímky č. 6, která ležela v těsné blízkosti, tj. severovýchodně od jímky č. 1 se dochoval pouze nepatrný zbytek nejspodnější části. Ostatek byl zničen při zemních pracích.

Rovněž z poslední odkryté jímky č. 7, která ležela u větší, tj. u jihovýchodní strany gotického základu se dochoval pouze zbytek spodní části, tj. asi 20 cm výplně dna. Vedle zlomků keramiky, které mají obdoby v předešlých nálezech odtud pochází zvláště zajímavý nález zbytku železné dýky s dřevěnou rukojetí. Nález by také bylo možno případně považovat za cechovní mečkůk /?/. Kulatá rukojeť z buku nebo dubu / Φ = 2,6 cm/ je dlouhá 10,5 cm a v dolní části se rozšiřuje ve dvě polokoule ze spodu zploštělé /šířka dole = 5,2 cm/. Do středu plochého okrouhlého ukončení držadla je zapuštěn trn tvaru trubičky o průměru 15 mm a světlosti 10 mm, která je naražena do dřeva rukojeti. Čepel jednostranně broušená je zkutá ze dvou druhů ocelí, tvrdší, dole zahrocené ostří /je široké 0,9 cm a dlouhé 18,6 cm/ a měkčí klínovitě zesílená část /je široká 0,9 cm/ a přikuta k tvrdší části nahoře v šířce 1,1 cm tak, že celková šířka čepele činila u rukojeti 2,3 cm. Ostří je velmi dobře zachované, hřbet je z větší části zničen korozí. Čepel byla pravděpodobně dutě zabroušena.

Další AÚ ČSAV v Brně sledovanou záchranou akci provedli výše jmenovaní v bývalé středověké III. městské čtvrti v ulici Brožíkové /dříve Židovské/.

Po zbourání středověkého domu byla opět v bývalé těsné blízkosti zdíva u jihovýchodního nároží domu prováděným příkopem zachycena jímka /č. 8/ opět o rozměrech zhruba 1,20 x 1,20 m /hloubku nebylo lze zjistit/. Tato nádrž byla pažena kulatinou / Φ = 12 cm/ a v rozích byly zaraženy kůly /rozměry = 20 x 15 cm/. Ve výplni - rovněž tmavošedých kalech se vyskytlo menší množství zlomku keramiky.

Na parcele nyní zbouraných domů /č.p. 2629/ v zřejmě dřívě nezastavěném prostoru byl zjištěn větší hrnec, protáhlejšího tvaru s ovaleným a podříznutým okrajem, jehož hrdlo bylo odděleno výraznější rýhou od těla nádoby. Přibližně v polovině výšky nádoby se vyskytla nevýrazná plastická lišta. Výrobek je dobře vypálen, povrch zakuřován, odřezané dno má v průměru 13 cm. Průměr okraje = 22 cm, výška nádoby = 26 cm.

Části hrnce přibližně vejčitého tvaru. Vztyčený prožlábnutý okraj je zdobený dvěma řadami rytých půloblouček, na rozhraní podhrdlí a výdutě je plastická lišta s nehtovými vrypy. Další výzdobu až pod polovinu výdutě tvoří spirálovitě vinutá rýha. Hrnec byl lepen z hliněných pásků, byl poměrně špatně vypálen a dotáčen na kruhu. Průměr podsypávaného dna = 11 cm. Průměr ústí = 18 cm, výška nádoby = 22 cm.

Za parcelami č. 2627 a 2632 byla zjištěna kulová jamka a zbytky dvou kolmo zaražených kůl / Φ 15 cm/ ležících těsně vedle sebe. 40 cm dále byly zbytky dalšího zachovalého kulu s jamkou. V pokračujícím přísměru /tj. k severozápadu/ o 3 m dále ležel horizontálně uložený zuhelnatělý trám /20 x 30 cm, délka = 2,6 m/ a svou podélnou osou navazoval na asi 1 m vzdálené gotické zdívo. Trám ležel zhruba 2 m pod nynějším povrchem, tj. 0,5 m hluboko v původní kulturní vrstvě. Při pokračující výstavbě, která se zde chystá, bude nutno zjištěné okolnosti dále sledovat.

Je známo, že středověké město Jihlava vzniklo na pravém břehu řeky Jihlavy vedle vesnického předchudce slovanské Staré Jihlavy, která měla podle písemných pramenů ještě roku 1243 průchodní clo a ležela na cestě z Čech na Moravu. Předměstskou historii Staré Jihlavy tedy mohou prokázat jediné archeologické nálezy. Někdy od tohoto data se začíná v okolí rozvíjet těžba stříbra a ve 40. letech 13. století jsou zde již činní kolonisté z Německa. V důsledku rozkvětu hornictví je v rozmezí velmi krátkého období asi 10 let Jihlava již jedním z největších moravských měst a v 60. letech měla plně rozvinutou městskou organizaci, s neobyčejně pokročilým městským právem. Vysoká těžba stříbra způsobila rychle silnou koncentraci obyvatelstva a to zejména horníků, řemeslníků, kupců, ale brzy i městské chudiny. Rozvoj hornictví a hutnictví způsobil i urychlení okolní vesnické kolonizace.

První dřevěné domy byly nahrazeny kamennými, takže jádra domu ve středověkém centru byla gotická. Domy však byly přestavovány zejména po požárech v letech 1523 a 1551. V jádru města je tedy nutno při archeologických objevcích počítat i s vícenásobnými požárovými vrstvami. Doposud není známo, zda existovalo nějaké rozsáhlejší románské kamenné zastavění. Proto každý zde učiněný nález je potřeba dokumentovat a zachránovat. Prvních popisovaných 7 jímek, které měly zřejmě účel protipožárních nádrží dvorních traktů nynější ulice Obránců míru /dříve Platea Beatae Virginis Mariae/, která ve 14. a 15. století byla jednou z nejživějších Jihlavských ulic IV. středověké čtvrti, vedoucí od náměstí na západ k hranolové věžní bráně, odkud vedla cesta do jižních Čech. Odkryté objekty ležely u středověkých základů domu v blízkosti staré radnice /existovala do r. 1426/.

Brožíkova ulice, dřívější Židovská ulice /Platea Judeorum/ ležela ve středověké III. městské čtvrti. Ta vznikla po roce 1345 /povolovacím dekretem markraběte Karla/ a byla zřejmě dřívě z větší části nezastavěna kamennými domy. V blízkosti jímky 8 a prukopů s nálezy stála kdysi středověká sladovna, jižněji židovská škola a synagoga. Při nynější bouřlivé stavební činnosti v jádru starého hornického města berou za své staré středověké domy a mechanizací mizí i nejstarší doklady počátků města. Proto by bylo nejvš žádoucí poskytnout pod vedením školených odborníků veškerou pomoc i těm amatérským zájemcům, kteří obětavě zachraňují historickoarcheologické doklady pro muzeální účely a veřejně osvětovou činnost města Jihlavy.

Rettungsgrabung mittelalterlicher Objekte im historischen Stadtkern von Jihlava /Bez. Jihlava/. Freiwillige archäologische Amateurmitarbeiter des AÚ ČSAV in Brno und Mitglieder des MAK, B. Karel und V. Dušek meldeten, dass beim

Fundamentaushub an Stellen des eingestürzten mittelalterlichen Hauses in der Gasse Obránců míru /das mittelalterliche Platea Beate Virginis Mariae/ hölzerne Fanggruben abgedeckt wurden. Am Orte wurde sofort eine Rettungsgrabung durchgeführt, wobei weitere sechs ähnliche Objekte freigelegt wurden. Die Fanggruben in verschiedenem Erhaltungszustand, hatten die ursprünglichen Tiefen von 460 bis 490cm. Die erhaltenen Teile stellten eine viereckige oder längliche Verschalung vor, überwiegend aus Fichtenbrettern hergestellt, deren Ecken mit Fichtenbalken gefestigt waren. Die unteren Teile der Fanggruben waren noch in das felsige Liegende eingetieft. Ursprünglich fingén die Gruben zweifellos Regenwasser auf, denn sie waren unter den Dachrinnen situiert und hatten also vermutlich einen primären Zweck als Feuerwasserbehälter /siehe z. B. zwei grössere Brände noch in den Jahren 1523 und 1551/. Man schöpfte aus ihnen jedoch auch offensichtlich Gebrauchswasser und daher enthalten sie auch eine Menge nicht nur zerschlagener, sondern auch ganzer Gefässe, die man vorläufig rahmenhaft von der zweiten Hälfte des 14. und in das 15. Jahrhundert legen kann. Im Laufe der Zeit wurden die Fanggruben verschlemmt und ihre schwarzgraue schlammige Ausfüllung enthielt ausser Bruchstücken von Dachholzziegeln auch Bruchstücke gläserner Gefässe, ein unikates Holzgefäss mit Henkel, Teile von Produkten aus Holz und Holzbruchstücke, Lederstücke /Scheide eines Messers oder Dolches/, Tierknochen, Hörner des Hausrindes, Muscheln, Kerne von Kirschen und Zwetschken, Blätter von verschiedenen Bäumen usw.

Eine weitere Rettungsaktion wurde in der Brožík Gasse /ehemals Judengasse/ durchgeführt, wo wiederum eine Fanggrube mit Keramik und auf Überreste mittelalterlichen Gemäuers anknüpfende Pfosten-gruben, ferner senkrecht eingerammte Holzpfosten und ein 2,6m langer verkohlter Holzbalken untersucht wurden.

Bei dem intensiven Neuaufbau, sowohl in dem einstigen IV. mittelalterlichen Viertel /Platea Beatae Virginis Mariae/, als auch im ehemaligen III. mittelalterlichen Viertel /Platea Judeorum/ und auch anderswo im mittelalterlichen Stadtkern werden auch die archäologischen Rettungsarbeiten fortsetzen. Es wäre daher sehr erforderlich auch weiterhin den Amateurarbeiten das AÚ ČSAV unter der Führung von Fachleuten jedwede Hilfe zu gewähren, die aufopfernd die historisch-archäologischen Belege für die museale und öffentlich kulturelle Tätigkeit der altertümlichen Bergstadt Jihlava bergen wollen.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM FEUDÁLNÍHO SÍDLA V MOR. TŘEBOVÉ UDÁNKÁCH

okr. Svitavy

Dagmar Jelínková, AÚ ČSAV Brno

Obr. 23 - 24

Záchranný archeologický výzkum v Mor. Třebové - Udánkách provedený AÚ ČSAV v Brně probíhal v druhé polovině srpna 1975.

Místo je známo v odborné literatuře již delší dobu a bylo spojováno s historickým toponymem Udánky, připomínaným v pramenech poprvé roku 1361 jako Budox, dále pak jako Udanek, Udank atd. S největší pravděpodobností jde o drobné raně feudální panské sídlo opevněné valem a příkopem, proněž se v naší literatuře užívá název "motte". K sídlu zřejmě náležela osada, zmiňovaná ještě v 15. stol.

Objekt se jeví jako nepravidelný čtverec, ohraničený asi 1m vysokým a 5m širokým hřebenem valu, který byl na vnější straně patrně obklopen klínovitě zahloubeným příkopem /Spitzgraben/. Celková plocha "motty" obnáší cca 475 m². Její vnitřní část je přečtána lesní cestou, porušena ojedinělými staršími amatérskými sondami a poseta zbytky pařezu po někdejším zalesnění.

Archeologické práce započaly sondou širokou 1,5 m a dlouhou 25 m, která byla orientována ve směru J - S a ke středu objektu. Pod povrchovou vrstvou humusu byla po celé její délce zjištěna vrstva písku, která překrývala také korunu valu, zaplnovala i vnější příkop a posléze zasahovala i nad kamennou destrukci, jejíž okraje byly zachyceny již při vnitřním úpatí valu. Po zčištění kamenných troskek se podařilo na 22.m od počátku sondy obnažit líc kamenné 1 m mocné zdi stavěné na jíl, táhnoucí se ve směru SZ - JV. Na další zbytky zdíva, navazujícího zhruba v kolmém směru a širokého cca 64 cm se narazilo mezi 19. a 20. m od počátku sondy. Destrukce samotná sahala do hloubky asi 50 cm a ležela na tmavé vrstvě promísené zbytky uhlíku, silné až 4 cm. Tato vrstva, pravděpodobně požárová, byla konstatována po celé délce sondy, pokud procházela vnitřním areálem "motty" a náhle mizela u úpatí valu. Z vnitřní strany byl val vymezen pravděpodobně obvodovým žlábkem. Ke konstrukcím prvků patří i kulové jamky, které byly zjištěny těsně pod korunou valu, ve hloubce 40 - 50 cm.

Ve vnitřní části "motty" byla zjištěna zástavba budovami zřejmě obytného charakteru. Ze stratigrafické situace /požárová vrstvička/ lze s velkou pravděpodobností usuzovat, že tu patrně šlo o více stavebních fází, z nichž starší byla reprezentována dřevěnými stavbami, mladší pak budovami z kamene spojaného jílem.

Početný archeologický materiál, který se výzkumem podařilo získat, lze datovat, až na několik keramických fragmentů ze 13. století, mezi nimiž nechyběly ani importy západní proveniencie, převážně do 12. a 15. stol. V keramickém souboru je zastoupena tzv. keramika světlá, glazovaná, keramika šedá, červeně malovaná keramika a keramika zdobená kolky. K doplnění celkového charakteru zdejšího keramického zboží lze uvést, že z dřívějších amatérských sond žáku moravskotřebovského gymnasia pochází i několik zlomků ložtických hrnců. Výzkumem v roce 1975 bylo dále shromážděno 40 zlomků železných předmětů, zlomek olova a dva hliněné přesleny.

Vzhledem ke komplikované stratigrafické situaci nebylo možno jednoznačně interpretovat sled jednotlivých stavebních fází. Dosavadní pozorování snad v budoucnu ověří několik zjišťovacích sond vedených do destrukce a řez valem, který by přinesl další poznatky o konstrukci celého tělesa.

P o z n á m k y :

- 1 L. Hlósák, Historický místopis země Moravskoslezské, Brno 1938, 547 - 548.
R. Hlíkl, Moravská Třebová, 1949, 21.
- 2 A. Hejna, K situační a stavební formaci feudálního sídla v Evropě, Památky archeologické LVI-1965/2, 556 - 578.
J. Unger, Problémy výzkumu opevněných sídel drobných feudálů na Moravě, Archeologické rozhledy XXVIII - 1976/1, 58 - 59.

Rettungsgrabung des feudalen Sitzes in Mor. Třebová - Udánky /Bez. Svitavy/. In Mor. Třebová - Udánky führte das AÚ ČSAV im Jahre 1975 eine Rettungsgrabung eines kleinen frühfeudalen Herrschaftssitzes, der mit Wall und Graben befestigt ist /"Motte"/ durch. Das Objekt erscheint als unregelmässiges Viereck, mit einem 1m hohen und 5m breiten Wall und auf seiner Aussenseite mit einem keilförmig eingetieften Graben /Spitzgraben/ umgeben. Die Innenfläche der "Motte" war bereits früher durch sekundäre Eingriffe ziemlich gestört worden. Die Sonde /25 m lang, 1,5m breit/ durch die Mitte des Objektes in S - N Richtung geführt, erfasste im mittleren Teil der Motte unter einer schwachen Sandschicht, eine Steindestruktion und Überreste eines Gemäuers, vermutlich von einem Verbau mit Gebäuden eines Wohncharakters. Die komplizierte stratigraphische Situation und die markante Brandschicht erlauben auf mehrere Bauphasen zu schliessen, von denen die ältere durch Holzbauten, die jüngere dann durch Bauten aus Stein und Mergel verbunden, repräsentiert war. Der überwiegende Teil des keramischen Materiales fällt nach den bisherigen typologischen Kriterien in das 14. bis 15. Jahrhundert. Eine Ausnahme bilden einige Fragmente, bereits in das 13. Jahrhundert datierbar, unter denen Importe westlicher Provenienz hervortreten. Ferner gewann man eine grosse Menge eiserner Gegenstände, ein Bleibuchstück, zwei tönerner Spinnwirtel usw. Die komplizierte stratigraphische Situation erfordert, dass in der Grabung auch in Zukunft fortgesetzt wird.

TŘETÍ VÝZKUMNÁ SEZONA NA STŘEDOVĚKÉM HRÁDKU "KULATÝ KOPEC" U ŽABČIC

/ okr. Brno - venkov /

Josef U n g e r, Regionální muzeum, Mikulov

V červenci a srpnu 1975 pokračoval archeologický výzkum na hrádku "Kulatý kopec" odkryvem plošiny na temeni kopečku a řezem, jehož cílem bylo zjistit výšku naspaného kopečku nad původním terénem a hloubku vnějšího příkopu. Při plošném odkryvu byla prozkoumána celá jihovýchodní polovina plošiny /sonda VI/75, VIII/75/. V sondě VI/75 bylo objeveno pokračování žlábků širokého 0,6 m. Dále bylo zjištěno množství kůlových jamek, které se rýsovaly až po skrytce destruktivních a udusanych vrstev. V sondě VIII/75 byl zachycen fragment cihlové skladby, kůlové jamky a u okraje plošiny i zemnice zahloubená až do hloubky 1 m oproti dnešnímu povrchu. Kratší strana zemnice měřila 2 m. Délku delší strany se nepodařilo zjistit, protože zemnice zasahovala i mimo zkoumaný prostor. Uprostřed zemnice byla zjištěna zahloubená obdélníková jáma o rozměrech 0,7 x 0,4 m s propálenými stěnami a k ní přiléhající jamka o rozměrech 0,5 x 0,4 m. Jedná se zřejmě o zbytek otopného zařízení. V sondě VIII/75 byla rovněž zachycena jáma hluboká 4 m, která je pozůstatkem výkopu J. A. Edera z roku 1848¹. Vedle čtyřech středověkých střepů byl v jámě nalezen i jeden novověký střep. Sonda VII/75 byla vedena od okraje plošiny na kopečku až k nynějšímu valu ve směru k JV. Sondou bylo zjištěno, že kopeček byl uměle nasypán ze štěrku kopského materiálu s ččkami černé humusovité hlíny. V hloubce 3,8 m byla objevena původní úroveň terénu. Místo byla na této úrovni pozorována sotva znatelná popelovitá vrstvička. Nálezů na úrovni původního terénu nebylo. Vnitřní příkop byl sondou VII/75 jen púdorysně zachycen. Ve vzdálenosti 7 m od vnějšího okraje vnitřního příkopu byl zjištěn vnitřní okraj vnějšího příkopu širokého 6 m a hlubokého 3,2 m vůči dnešnímu dnu příkopu. Asi 0,6 m nad dnem příkopu byla zjištěna vrstva mazanice a uhlíků mocná až 0,3 m pocházející z destrukce nějaké stavby stávající pravděpodobně na malém kopečku mezi vnějším a vnitřním příkopem.

Převážnou většinu nálezů tvoří střepy z hrnců, plochých i zvonovitých pokliček, "nálevek", zásobnic, mís, naběraček, trojnožek s vnitřní polevou, pohárků a kahánků. Téměř úplně se dochoval oboustranně žlutozeleně polévaný pohárek. Střepů z nádobkových kachlů bylo nalezeno jen velmi málo. Byl nalezen i další střep z mísy modře malovaný na bílém podkladě a polévaný. Železných předmětů bylo objeveno nemnoho a to ještě většinou silně korodovaných. Nálezy doplňují ojedinělé střepy ze skleněných nádob, cihly, zvířecí kosti, zuhelnatělé obilky a zbytky ztrouchnivělého dřeva. Nálezy lze datovat předběžně do druhé poloviny 13. a do 14. stol.

Poznámky :

1 J. A. Eder, Chronik der Orte Seellowitz und Pohrlitz und ihrer Umgebung, Brno 1859, 210.

Dritte Grabungssaison auf dem mittelalterlichen Hausberg "Kulatý kopec" bei Žabčice /Bez. Brno-venkov/. Die Grabung im Jahre 1975 legte die gesamte südöstliche Hälfte des Plateaus auf dem künstlich aufgeschütteten Hügel frei. Unter den Destruktionsschichten entdeckte man die Fortsetzung der 0,6m breiten Rinne, eine Menge von Pfostengruben und das Fragment einer Ziegelzusammensetzung. Am Rande des Plateaus war eine Erdhütte mit Heizvorrichtung erfasst worden. Auch hat man die Überreste der Grabung von J. A. Eder aus dem Jahre 1848 erfasst. In der vom Rande des Plateaus über beide Gräben geführten Sonde stellte man fest, dass der Hügel aus schotterartigem Material mit Linsen humoser Erde aufgeschüttet worden war. Der äussere Graben war 6m breit und 3,2m entgegen dem heutigen Boden tief. Die Funde an mittelalterlicher Keramik, eisernen Gegenständen, Glas, Ziegeln, Getreidekörnern, Tierknochen und Lehmbeiwurf können in die zweite Hälfte des 13. und in das 14. Jahrhundert datiert werden.

OBJEV HAŤOVÉHO ŘÍČNÍHO PŘECHODU V UNIČOVĚ

/ okr. Olomouc /

Pavel J. Michna, OSS PPOP Olomouc

Při úpravách mostku přes říčku Oskavu na silnici Uničov - Želechovice, byly vhloubce cca 150 - 200 cm objeveny mohutné dřevěné trámece, kladené ve směru říčního toku. Dělníci oznámili nález až po dokončení terénních prací, takže nebylo možno situaci přiměřeně dokumentovat. Kmeny lze snad interpretovat jako pozůstatek středověké hatěné cesty v inundačním úseku říčky Oskavy nedaleko Uničova.

Entdeckung eines Faschinenflussüberganges in Uničov /Bez. Olomouc/. Bei Herrichtungen der Brücke auf der Strasse Uničov-Želechovice entdeckte man Überreste eines mittelalterlichen Faschinenweges aus mächtigen Holzstämmen über den Fluss Oskava errichtet.

FUND DER MITTELALTERLICHEN KERAMIK IN UHERČICE

/ Bez. Břeclav /

Josef Ungler, Regionální muzeum, Mikulov

Beim Bau eines neuen Gebäudes des Ortsnationalausschusses wurden mittelalterliche Schichten gestört, aus denen Scherben der Keramik und ein ganzer Becher stammen, dessen Rand durch drei Ausgüsse gestört ist.

KOSTRY ZE ZÁCHRANNÉ AKCE VE SLAVKOVĚ

/ okr. Vyškov /

Milan Stloukal, Národní muzeum, Praha

/ Tab. 33 /

V lednu 1974 byly při výkopu kanalizace na staveništi ve Slavkově narušeny kostrové hroby. V. Čech, J. Jaroš, Z. Kmuníčková a D. Šaurová vyzvedli postupně pozůstatky z deseti náleзовých celků. O celé záchranné akci podal stručnou zprávu J. Jaroš v Přehledu výzkumu 1973 /str. 103 - 104/, kde také uvedl čtyři v úvahu přicházející možnosti interpretace tohoto pohřebiště: 1. je to starý židovský hřbitov, 2. pohřebiště Habánů, 3. pohřebiště jedinců mimo společnost, kteří nesměli být pohřbeni uvnitř obvodu starých městských hradeb, 4. pravěké hroby. Z textu J. Jaroše vyplývá, že za nejpravděpodobnější považuje první možnost, naopak fakt, že veškeré nálezy byly bez "jakýchkoli stop milodarů, přídavků či jiného materiálu", činí 1. a 4. možnost svrchovaně nepravděpodobnou. Autor projevuje naději, že o nálezech více řekne antropologický rozbor; není však v možnostech antropologa rozhodnout mezi Jarošovou 2. a 3. možností, a to tím spíše, že v obou případech by mohlo jít o pozůstatky téhož datování. Omezíme

se proto pouze na stručné určení jednotlivých koster.

- Pohřeb č. 1 - zachovala se téměř nepoškozená lebka ženy, zemřelé ve věku 40-50 let ; z postkranialního skeletu se nezachovalo vůbec nic. V čelistech jsou zhojeny alveoly po intravitální ztrátě všech dvanácti stoliček a všech pětěk s výjimkou pravé dolní, kromě toho obou horních čtyřek a jedniček a dolní pravostranné dvojky. Zuby jsou silně obroušeny a na páteř je vytvořen slabý torus palatinus. Je to eurybrachymorfni lebka s úzkou dolní čelistí /podrobné míry jsou u této i všech ostatních zachovaných lebek uvedeny v připojené tabulce/.
- Pohřeb č. 2 - zachovaly se obě pánevní kosti, kost křížová, obě stehenní kosti a obě česky dospělého muže. Podle tvaru pánve je určení pohlaví zcela jisté, výška postavy byla vypočítána na 169 cm /nadstřední/.
- Pohřeb č. 3 - zachoval se pouze postkranialní skelet osoby, zemřelé asi ve věku mezi 16 a 18 lety. Pánev je výrazně ženského tvaru, výška postavy byla vypočítána na 159 cm /velká/.
- Pohřeb č. 4 - z kostry ženy, zemřelé ve věku mezi 40 a 50 lety se zachovala zčásti měřitelná lebka, mírně poškozená páteř a skelet horních končetin včetně klíčku a lopatek, žebra a kost prsní. Lebka je výrazně brachymorfni, výška postavy byla vypočítána na 160 cm /velká/. Spina bifida posterior C 1.
- Pohřeb č. 5 - zachoval se pouze levý femur a větší část levostranné pánevní kosti nedospělého člověka. Věk zemřelého nelze určit blíže než do rozmezí mezi 14 a 20 lety.
- Pohřeb č. 6 - několik zlomečků lebky a zlomek pravostranné pažní kosti neumožňují žádné bližší určení.
- Pohřeb č. 7 - z kostry ženy, zemřelé ve věku mezi 50 a 60 lety, se kromě téměř nepoškozené lebky zachovaly i dlouhé kosti končetin, pánev, žebra, obratle a prsní kost se srostlým manubriem a tělem. Lebka je leptodolichomorfni. Pánev je výrazně ženského tvaru, v polovině diafysy levé tibie je plochý osteom. Výška postavy byla vypočítána na 162 cm /velká/.
- Pohřeb č. 8 nemohl být podle zprávy J. Jaroše vyzvednut.
- Pohřeb č. 9 - zachovala se téměř kompletní kostra ženy, zemřelé ve věku mezi 50 a 60 lety. Lebka je výrazně brachymorfni, obličej se nezachoval. Pánev je typicky ženského tvaru, výška postavy byla vypočítána na 162 cm /velká/.
- Pohřeb č. 10 - z kostry osoby, zemřelé ve věku asi 15-16 let se kromě slabě poškozené lebky zachovaly dlouhé kosti končetin, pánev, žebra a bederní obratle, z krčních obratlů pouze první dva. Lebka je výrazně eurybrachymorfni, zajímavá je předčasná obliterace levé poloviny věnovcového švu a pravostranná sutura temporo-mastoidea. Výška postavy byla vypočítána na 151,5 cm.

Z devíti zachráněných koster je tedy 5 ženských /č. 1, 4, 7, 9 a nedospělá kostra č. 3/, dvě další kostry nedospělých osob /5 a 10/, jedna neurčitelná a jen jediná kostra mužská /č. 2/. Celý soubor je ovšem příliš malý na to, abychom z nezvyklé demografické skladby mohli vyvozovat jakékoliv závěry a nadto plánek v Jarošově zprávě o záchranné akci napovídá, že byly výkopem zachyceny jen některé hroby na tomto malém prostoru. Pouze tedy konstatujeme naprostou absenci dětských hrobů a nápadný nepoměr mezi jediným mužským a pěti ženskými pohřby.

Z pěti měřitelných lebek /4 ženské lebky a jedna lebka nedospělé osoby/ jsou čtyři výrazně brachykranii, jedna je leptodolichomorfni. Výška postavy byla vypočítána u čtyř ženských koster, vesměs jde o vysokou postavu ; u jediného muže je to postava nadstřední výšky. U nedospělé kostry č. 10 nelze výšku postavy podle tabulek zařazovat. Podle tohoto vzorku jde tedy o výrazně vysokorostlou skupinu, což je s ohledem na pravděpodobné datování nálezů zajímavé.

Vezmeme-li v úvahu na jedné straně nálezné okolnosti /zejména naprosto chybějící milodary a jiné nálezy/ a na druhé straně fakt, že v této skupině koster převládají ženy, a to do značné míry podobně pokud jde o některé antropologické charakteristiky, pak se zdá nejpravděpodobnější možnost, že jde o pohřebiště Habánu. K bezpečnému určení by však bylo asi nutno provést výzkum dalších hrobů na tomto místě.

Míry a indexy lebek z pohřebiště ve Slavkově

Lebka č.	1	4	7	9	10
Pohlaví	žena	žena	žena	žena	?
Stáří	40-50	40-50	50-60	50-60	15-16
Největší délka lebky /1/	171	166	176	160	159
Délka baze lebky /5/	94	-	104	92	85
Největší šířka lebky /8/	144	140	136	147	146
Nejmenší šířka čela /9/	104	-	98	95	94
Největší šířka čela /10/	130	115	120	121	117?
Biaurikulární šířky /11/	116	120	122	120	113
Biasterická šířka /12/	118	115?	129?	110	111
Výška lebky ba-b /17/	130	122?	133	126	134
Nadušní výška lebky /20/	117	110	110	108	116
Obvod lebky /23/	510	490	505	-	481
Příčný oblouk /24/	322	305	307	-	323
Podélný oblouk /25/	366	353	348	-	352
Čelní oblouk /26/	128	124	119	123	125
Temenní oblouk /27/	128	120	120	103?	120
Týlní oblouk /28/	109	108	108	-	107
Čelní tětiva /29/	112	108	105	105	107
Temenní tětiva /30/	113	105	111	94	110
Týlní tětiva /31/	90	92	90	-	87
Délka obličeje /40/	85	-	95	-	84
Šířka horního obličeje /43/	110	-	103	-	96

Biorbitální šířka /43/1/	105	-	98	-	90
Bizygomatická šířka /45/	126	-	124	-	118?
Výška obličejce /47/	108	-	115	-	96
Výška horního obličejce /48/	67	-	69	-	56
Interorbitální šířka /50/	25	-	-	-	-
Šířka očnice /51/	45	-	39	-	36
Výška očnice /52/	37	-	34	-	32
Šířka nosu /54/	24	-	28	-	24
Výška nosu /55/	49	-	51	-	43
Nejmenší šířka nosních kostí /57/	10,8	-	-	-	-
Šířka kondylů mandibuly /65/	118	-	-	121	110
Šířka uhlí mandibuly /66/	87	100	-	95	90
Výška brady /69/	26	-	30	26?	25
Výška ramene mandibuly /70/	56	-	54	52?	48
Šířka ramene mandibuly /71/	27	-	34	24	30
Frontální hloubka /IOW-n/	23,0	-	20,7	-	12,2
Hloubka kořene nosu /SS-n/	4,1	-	-	-	-
Délkošířkový index lebky /I 1/	84,2	84,3	77,3	91,2	91,8
Délkovýškový index lebky /I 2/	76,0	73,5	75,6	78,8	84,3
Šířkovýškový index lebky /I 3/	90,3	87,1	97,8	85,7	91,8
Transv. frontoparietální index /I 13/	72,2	-	72,1	64,6	64,4
Index obličejce /I 38/	85,7	-	92,7	-	81,4?
Index horního obličejce /I 39/	53,2	-	55,6	-	47,5?
Index očnice /I 42/	82,2	-	87,2	-	88,9
Index nosu /I 48/	49,0	-	54,9	-	55,8
Alveolární index /I 60/	90,4	-	91,3	-	98,8
Frontomandibulární index /Škerlj/	83,7	-	-	100,0	95,7

Skelette von der Rettungsaktion in Slavkov /Bez. Vyškov/. Im Jänner 1974 wurden auf einer Baustelle in Slavkov Skelettgräber gestört. Mitarbeiter des Slavkover und Vyškover Museums bargen die Skelette und J. Jaroš schrieb den Bericht über diese Aktion in Přehledy výzkumů 1973. Nach seiner Ansicht kann es sich entweder um einen alten Judenfriedhof, um ein Gräberfeld der Wiedertäufer, oder um ein Gräberfeld von ausserhalb der Gesellschaft stehenden Individuen handeln, aber er schliesst nicht einmal die Möglichkeit der prähistorischen Gräber aus.

Durch die anthropologische Analyse konnten in den Skeletten Überreste von fünf Frauen, zwei nicht erwachsenen Personen und von einem Mann unterschieden werden /das eine Skelett ist derart gestört, dass es keine Bestimmung ermöglicht, ein Skelett wurde nicht geborgen/. Von fünf messbaren Schädeln sind vier markant brachymorph, einer ist leptodolichomorph, insgesamt handelte es sich um Personen von hoher Gestalt.

Sofern es sich um die Interpretation des Gräberfeldes handelt, betrachte ich mit Rücksicht darauf, dass bei den Skeletten überhaupt keine Funde waren, als unwahrscheinlich, dass es sich um prähistorische Gräber oder um einen Judenfriedhof handeln könnte. Die verhältnismässige Homogenität der Population von anthropologischer Hinsicht und auch die Tatsache, dass hier Frauengräber überwiegen, lässt also als wahrscheinlich die Möglichkeit zu, dass es sich um ein Gräberfeld der Wiedertäufer handelt.

STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z ALBRECHTIC

/ okr. Karviná /

Jiří P a v e l č í k, AÚ ČSAV Brno

V roce 1975 pokračoval v Albrechticích zjišťovací výzkum OVÚ Český Těšín, který je prováděn za metodické spolupráce AÚ ČSAV Brno - expozitura Opava. Jednotlivými sondami byl sledován rozsah osídlení v tratích Záměstí a Důlský. Ve většině případu byly zjištěny pouze splachové vrstvy se silně korodovanými zlomky keramiky. Jediný objekt byl zachycen na ploše vedle stavení s. Svobody. Z něj pocházejí dvě kouřovodní roury ve tvaru vysokých štíhlých, na kruhu robených nádob bez dna a část většího hliněného zařízení hranolovitého tvaru, které rovněž patrně bylo součástí nějakého topného zařízení. Objekt můžeme datovat do 14. - 15. stol.

Nad řekou Stonávkou za zahradou s. Filipce byla zjištěna rozsáhlá maltová kra, jejíž výzkum bude dokončen v další sezóně. Z nálezů si mimo již uvedené, zaslouží pozornost zlomek hliněné figurky - koníka.

Mittelalterliche Funde aus Albrechtice /Bez. Karviná/. Das Museum in Český Těšín in Zusammenarbeit mit der Expositur des AÚ ČSAV Brno in Opava setzte im Jahre 1975 mit der Feststellungsgrabung in der Gemeinde Albrechtice /Bez. Karviná/ fort. Zu den bedeutendsten Funden gehören topfförmige Rauchrohre, der Teil einer tönernen Heizvorrichtung und ein tönernes Spielzeug - ein Pferdchen.

NÁLEZY OD ZEMANSKÉ TVRZE VE HLINSKU

/ okr. Přerov /

Jiří P a v e l č í k , AÚ ČSAV Brno

Při terénních úpravách v prostoru jihovýchodního rohu tzv. Vymětalčovy zahrady došlo k narušení kulturní vrstvy. Z ní se podařilo pracovníkům expozitury v Opavě získat zlomky keramiky ze XIV. - XV. stol. Kulturní vrstva zřejmě souvisí se zemanskou tvrzí, která se nachází přibližně o 100 m severněji.

Funde von der Feste eines Landedelmannes in Hlinsko /Bez. P ř e r o v /. Bei Terrainherrichtungen in der Näheder einstigen Feste eines Landedelmannes in Hlinsko /Bez. Přerov/ gewann man Keramik aus dem XIV. - XV. Jahrhundert.

DEPOT PRAŽSKÝCH GROŠŮ V HORNÍ MOŠTĚNICI

/ okr. Přerov /

Karel L u d i k o v s k ý , AÚ ČSAV Brno, Dalibor K o l b i n g e r , Hulín

/Tab. 34/

Na podzim r. 1974 a na jaře následujícího roku byl hlouben mezi Horní Moštěnicí a Beňovem příkop pro uložení vodovodního potrubí. V polní trati "Bařinka", svažující se od silnice k říčce Moštěnce, rozrušil bagr nádobku s depotem pražských grošů. V přesunutých zeminách nalezl D. Kolbinger 66 mincí a fragmenty keramiky; společným revizním výzkumem AÚ ČSAV, OM Přerov a OM Kroměříž byly získány další zlomky keramiky a 4 mince. Z depotu se tedy zachovalo celkem

- 70 kusů pražských grošů v sedmi ražebních emisích, z nichž náleží do doby Jana Lucemburského 40 kusů /čtyři varianty ražeb/, do vlády Karla IV. 30 kusů /tři varianty ražeb/.
- Lahvovitá nádobka bez dna a okraje, slepená, doplněná, neúplná. Povrch šedočerný, drsný; zhotovena na kruhu, jemný písčitého materiálu velmi dobře vypálen.

Ø hrdla - 4,8; Ø spodní base - 8,8; výška dochované části 10,8 cm.

Prohlídka okolí i stěn příkopu nepodala důkaz o přítomnosti sídlištních objektů. Nejbližší středověké osídlení se nachází mezi Horní Moštěnicí a Beňovem ve vzdálenosti cca 400 m. Proti proudu Moštěnky je k jejímu pravému břehu umělým ramenem připojen ostrov, lidově zvaný "Na hradě". Tvrz a ves se zde připomíná k r. 1274, Štulbach /Štolbach/ však existoval ještě v r. 1565, a náležel k Moštěnicím. Na soustoku obou ramen, ve vzdálenosti asi 600 m od naleziště mincí, zůstal po něm dosud stejnojmenný mlýn.

Při objasňování okolností, které vedly k uložení depotu, je třeba přihlížet i k této skutečnosti, neboť není nepravděpodobné, že pozemek, na kterém se poklad mincí vyskytl, náležel této obci.

Na základě nejmladších ražeb, pocházejících z počátku vlády Karla IV., lze soudit na uložení depotu do země v prvním deceniu po polovině 14. století.

Ojedinele se při výzkumu vyskytl fragment laténské tuhové situlky se zesíleným okrajem.

Depot von Prager Groschen in Horní Moštěnice /Bez. Přerov/. Beim Aushub eines Grabens für die Wasserleitung im Jahre 1974-1975 zwischen Horní Moštěnice und Beňov stürzte in der Feldflur "Bařina" ein Bagger ein Gefäß mit dem Depot von Prager Groschen. Aus dem verschobenen Erdreich gewann D. Kolbinger 66 Münzen, nach einer Revisionsgrabung des AÚ ČSAV, des Kreismuseums Přerov und des Kreismuseums Kroměříž wuchs die Zahl der Münzen auf 70 an. Es handelt sich um vier Prägungsvarianten aus der Zeit Jan Luxemburgs und drei Prägungsvarianten aus der Zeit Karl IV. Von den Scherben gelang es den mittleren Teil eines flaschenförmigen Gefäßes von grauschwarzer Farbe zu rekonstruieren, aus feinem, sandigen Material hergestellt.

Besiedlungsspuren um den Fundort konnten nicht festgestellt werden; die nächste mittelalterliche Feste und Dorf Štulbach /Štolbach/ befindet sich in einer Entfernung von 400 - 600 m und es ist nicht ausgeschlossen, dass das Grundstück, auf dem der Schatz gefunden wurde, dieser Gemeinde angehörte.

Aufgrund der jüngsten Prägungen, die aus dem Beginn der Herrschaft Karl IV. stammen, kann man auf eine Deponierung des Schatzes in die Erde im ersten Decenium nach der Mitte des 14. Jahrhunderts urteilen.

Vereinzelt kam bei der Grabung das Bruchstück einer laténezeitlichen Graphitsitule mit verdicktem Rand vor.

STŘÍBRNÝ POKLAD Z OBDOBÍ TŘICETILETÉ VÁLKY
Z PORNICE
/ okr. Kroměříž /

Josef Bláha, OSSPPOP, Olomouc

/ Obr. 45 /

Pod přírůstkovým číslem 359/63 je uložen v kroměřížském muzeu poklad stříbrných mincí z Pornice, k němuž se vztahují stručné nálezové údaje od morkovického vlastivědného pracovníka Josefa Přikryla.

Poklad byl nalezen v červenci r. 1963 při opravě dlažby v čp. 45 /majitel Jan Božák/ a to v prostoru předsíně. Josef Přikryl uvádí, že v nádobkách bylo uloženo přes 650 ks mincí, z nichž mnoho chybělo již při předání nálezů morkovickému muzeu /fondy muzea v Morkovicích byly převzaty v 60-tých letech kroměřížským muzeem/. V současné době činí počet dochovaných mincí 362 ks.

Spolu s mincemi byly odevzdány i zlomky keramiky, z nichž bylo možno téměř úplně rekonstruovat jednouchý hrnek, zůstalo však ještě několik fragmentů různých nádob. Rekonstruovaný hrnek /obr. 45 : 1/ je částečně očázený, vyroben pak je z plaveného, do žlutočervena vypáleného materiálu s lomem téže barvy. Zevnitř je opatřen tmavou, zelenohnědou glazurou, která na několika místech přetéká přes okraj vně. Na dně jsou stopy po odříznutí. Zlomek okraje /obr. 45 : 2/ pochází z jednouchého hrnce vypáleného do šeda a vyrobeného z materiálu obsahujícího příměs jemnějšího písku. Povrch je drsný. Další zlomek je ze dna mísovité nádoby /obr. 45 : 3/, resp. talíře, vyrobeného z jemně plaveného a do červena vypáleného materiálu. Nádoba je opatřena zevnitř rozrušenou zelenou glazurou, na níž jsou glazurou světle žlutou naneseny soustředné kroužky nebo obloučky. Na dně jsou opět stopy po odříznutí. Dále byl nalezen zlomek výdutě šedé, tenkostěnné nádoby z jemnějšího materiálu s vleštovanou výzdobou a drobný zlomek výdutě žlutočervené nádoby vyrobené z materiálu, v němž je příměs jemného písku.

Z výsledku numizmatického zpracování vyplývá, že poklad byl ukryt na počátku čtyřicátých let 17. století. Přes polovinu celkového počtu mincí tvoří krejčary z mincoven v Brně a v Olomouci.

Zakopání pokladu lze vztáhnout k roku 1643, kdy v nedalekých Litenčicích leželo císařské vojsko generála Gallase a švédský generál Torstenson dobýval Kroměříž.

P o z n á m k a :

1 Za určení mincí děkuji dr. J. Šmerdovi z Numizmatického oddělení Moravského muzea v Brně.

Silberner Schatzfund aus dem Dreissigjährigen Krieg aus Pornice /Bez. Kroměříž/. Im Jahre 1963 wurde bei der Instandsetzung des Pflasters im Vorhaus des Hauses Nr. 45 in Pornice /Bez. Kroměříž/ ein Schatz silberner Münzen gefunden, der nun 362 Stück zählt. Geborgen wurde auch ein Teil der Begleitkeramik, von der man einen einfachen Topf fast komplett rekonstruieren konnte /Abb. 45 : 1/, von den übrigen Gefäßen blieben nur Bruchstücke erhalten /z. B. Abb. 45 : 2,3/. Nach der numismatischen Analyse und in Bezugnahme auf die historischen Berichte kann man das Eingraben des Schatzes zum Jahre 1643 legen, als der schwedische General Torstenson Kroměříž umlagerte und der kaiserliche General Gallas mit seinem Heer im unweiten Litenčice lag.

OBILÍ Z HRADU ROKŠTÝN U LUK NAD JIHLAVOU

/ okr. Jihlava /

František Kühn, Vysoká škola zemědělská, Brno

/ Obr. 46 /

Asi v roce 1962 našel Emil Coufal vzorek zuhelnatělého obilí při výzkumu zřícenin hradu Rokštýn, vedeném jeho otcem B. Coufalem. Nález je ze shořené, asi hospodářské části hradu z bočního traktu za třetím hradebním pásmem. Zrno bylo v malé okované nádobce z listnatého dřeva, v kovovém prstenci 10-12 cm širokém. Podle sdělení E. Coufala shořel hrad pravděpodobně při obléhání vojskem Matyáše Korvína v roce 1468. Vzorek jsem získal 1972 od nálezce na upozornění dr. I. Růžičky a podávám zde jeho botanický rozbor.

O pěstování polních plodin v minulosti na Jihlavsku nebyly dosud doklady, a proto je možno tento nález považovat za velmi důležitý. Nejbližší nálezy obilnin pochází ze Znojemska, z Moravského Krumlova a z Železných hor.

Vzorek z Rokštýna obsahuje zrno pšenice obecné /Triticum aestivum/, 15,45 g. Je v něm velký podíl drobných obilek. Obilky jsou zaoblených tvarů, poměrně ploché. Průměrná velikost /z 10 obilek/ je 4,44

x 2,96 x 2,05 mm, příklad větší obilky 5,1 x 3,4 x 2,5 mm, příklad štíhlejší obilky 5,3 x 2,8 x 2,0 mm, příklad drobné obilky 3,1 x 1,9 x 1,5 mm. Klíčky jsou velmi často vypadlé a leží samostatně ve vzorku. Mnoho obilek je naklíčených, s pupenem prodlouženým až na 4 mm, zčásti si zachovanými prodlouženými kořínky. Sedm obilek bylo krátkých, soudkovitých, se zakrnělým klíčkem, pravděpodobně znetvořených snětí mazlavou /*Tilletia tritici*/. Příměsi : -- Žito seté /*Secale cereale*/ 66 obilek, 0,37 g. Obilky jsou většinou poměrně velké. Průměrná velikost je 5,90 x 2,07 x 1,80. Některé obilky jsou jakoby poněkud seschlé, snad nevyzrálé. -- Oves setý /*Avena sativa*/, 89 obilek, 0,32 g, obilky bez zachovaných pluch, průměrné velikosti 5,43 x 1,79 x 1,42 mm. Délka obilek je variabilní. -- Ječmen /dvouřadý?/, *Hordeum distichon*?, 6 obilek, 0,06 g, pluchaté, poměrně malé obilky, velikosti 5,5 x 2,9 x 2,7 mm. -- Plevel /celkem 0,1 g/ : -- Jílek mámivý /*Lolium temulentum*/ 6 obilek, 0,04 g, velikost obilek 4,07 x 1,73 x 1,43 mm, koukol /*Agrostemma githago*/ 27 semen, velikost 2,1 x 2,0 x 1,9. Osemení je většinou odpadlé. Některá semena jsou naklíčená. -- Knotovka bílá? /*Silene alba*?/ 5 semen, zachován jen klíček s perispermem, velikost 1,2 x 1,2 x 1,0 mm. -- Svízel přítula /*Galium aparine* subsp. *aparine*/ 3 nažky velikosti průměrně 1,97 x 1,80 x 1,40 mm. -- Svízel nepravý /*Galium aparine* subsp. *spurium*/ 6 nažek průměrné velikosti 1,45 x 1,20 x 1,00. -- Rdesno svačcovité /*Polygonum convolvulus*/ 1 nažka velikosti 2,7 x 2,2 x 2,2 mm. -- Šťovík menší /*Rumex acetosella*/ 1 vnitřek nažky velikosti 0,8 x 0,6 x 0,5 mm. Merlík bílý /*Chenopodium album*/ 6 nažek průměrné velikosti 1,08 x 0,98 x 0,60 mm. Chrupa polní /*Centaurea cyanus*/ 1 nažka velikosti 2,6 x 1,0 x 0,8 mm. -- Kapustka obecná /*Lapsana communis*?/ 1 nečelá nažka.

Obilí je s největší pravděpodobností místního původu, nebylo dovezeno z větší vzdálenosti. Svědčí proto jednak poměrně malá velikost obilek pšenice, naklíčené obilky a příměs ovsa.

L i t e r a t u r a :

Tempír Z. : Archeologické nálezy zemědělských rostlin a plevelů v Čechách a na Moravě. In : Vědecké práce Československého zemědělského musea 1968.

Getreide aus der Burg Rokštýn bei Luka nad Jihlavou /Bez. Jihlava/. E. Coufal fand bei einer Grabung in den Ruinen der Burg Rokštýn ein kleineres hölzernes verkohltes Gefäß mit verkohltem Getreide. Es ist der erste Fund von verkohltem Getreide aus der weiteren Umgebung von Jihlava. Das Getreide verkohlte wahrscheinlich im Jahre 1468 bei dem Brand der Burg bei der Belagerung durch M. Korvin. Der Fund enthält 15,45g *Triticum aestivum*/ mit einem grossen Anteil von kleinen Körnern, \varnothing 4,44 x 2,96 x 2,05 mm, und mit einigen Körnern, welche wahrscheinlich durch *Tilletia tritici* verunstaltet waren/, 0,37 g *Secale cereale*, 0,32 g *Avena sativa*, 6 Körner *Hordeum distichon*?, und Unkräuter : *Lolium temulentum*, *Agrostemma githago*, *Silene alba* /?/, *Galium aparine* subsp. *aparine*, *G. a.* subsp. *spurium*, *Polygonum convolvulus*, *Rumex acetosella*, *Chenopodium album*, *Centaurea cyanus*, *Lapsana communis*. Nach der Beimengung von *Lolium temulentum* dürfte es sich um Sommergetreide handeln. Für Weizenanbau ist die Umgebung von Jihlava wenig geeignet, die Jahresmitteltemperatur ist in Jihlava 7,0°C.

PRVNÍ NÁLEZ MERUŇKY /*ARMENIACA VULGARIS* LAM./

V O L O M O U C I

/ okr. Olomouc /

Emanuel O p r a v í l , A Ú Č S A V Brno

Při archeologickém výzkumu staveniště obchodního domu Prior v Olomouci, v historickém jádru města v těsném sousedství kostela sv. Mořice, získal vedoucí tohoto výzkumu J. Bláha početnou kolekci rostlinných zbytků. Olomouc se tak zařadila k nemnoha městům, ve kterých se aspoň z části realizoval zevrubnější archeologický průzkum středověkých objektů. Rozšířila se síť nálezů rostlinných makrozbytků, především semen a plodů kulturních plodin i plevelů, které nás svérázným způsobem informují o stavu tehdejší zemědělské výroby. Okrajově upozorňují aspoň na jednu zajímavou skutečnost. V písemných pramenech se u nás jen výjimečně objevují zmínky o prosu. V důsledku toho je také v novějších historických dílech - z 19. i 20. století - zabývajících se středověkým zemědělstvím, uváděno proso obvykle jako druhořadá plodina. Veškeré nové výzkumy historického jádra našich středověkých měst však dokazují, že po celý středověk bylo proso zcela všední obilninou. Objevovalo se především na jídelníčku chudších vrstev.

V Olomouci se však podařilo učinit mimořádně významný nález ovocné plodiny, dosud ve střední Evropě ve fosilním stavu jen ojediněle zaznamenané - meruňky /*Armeniaca vulgaris*/. V jámě č. 2, jejíž výplň J. Bláha kladl na konec 16. stol., byla nalezena pecka meruňky /velikosti 19,4 x 9,1 x 15,4 mm/. Protože obchod přepravuje sušené meruňky bez pecek, můžeme u našeho nálezu vyslovit dohad o možnosti jeho autochtonity - klimatické poměry Olomouce i blízkého okolí dovolují její pěstování bez potíží. Musíme litovat skutečnost, že v důsledku rychlého tempa výstavby nebyla dána možnost odběru většího kvanta výplně jámy k paleobotanické analýze.

V celém nálezovém souboru z areálu v sousedství kostela sv. Mořice patří jáma č. 2 k nejmladším, ostatní jsou starší a k nálezům meruňky u nich již nedošlo. Tento poznatek odpovídá také našim dosavad-

ním znalostem o kultivaci merunki v našich zemích. Nejen v archeobotanických nálezech velkomoravskou dobou počínaje /např. Mikulčice/, ale i v pozdějším středověku se u nás objevuje vesměs broskvoň, jak také potvrzují roztroušené záznamy v písemných pramenech /při popisech vinohradů apod./. Merunka začíná vystupovat častěji prakticky až v novověkých elaborátech. Olomoucký nálezný zatím tedy naznačuje, že v našich zemích znal středověk merunku opravdu velmi málo; daleko více byla rozšířena broskvoň /viz též Crescentius, který mluví jen o broskvoni/.

Nevíme dosud, kdy přesně a odkud především k nám začalo pronikat pěstování merunki, pro starší středověk nemáme u nás a prakticky ani jinde ve střední Evropě konkrétnějších dokladů. Z doby římské pochází z oblasti severně od Alp nepatrný počet nálezů, takže nelze ji u nás předpokládat ani v době hradištní. Objevila se patrně až později ve středověku; v našich zemích je nejpravděpodobnější postup z pannonské oblasti. Její objev v nálezech z Olomouce může být do jisté míry podmíněn nejen polohou na cestě z jihu do Pobaltí, ale i existencí významné církevní residence, jejíž hospodářství ovlivňovalo místní poměry.

Der erste Aprikosenfund /Armeniaca vulgaris Lam./ in Olomouc /Bez. Olomouc/. Nach schriftlichen Berichten tritt die Aprikose in Mitteleuropa relativ ziemlich spät in Erscheinung. Ebenfalls in archäologischen Funden gehören ihre Steinkerne zu ungewöhnlich seltenen Funden. Auf tschechoslowakischem Boden wurde der erste Fund in Olomouc auf dem Bauplatz des Kaufhauses im historischen Stadtkern in der Nähe der Kirche des Hl. Maurice getätigt. Es wurde dort eine Reihe von mittelalterlichen Objekten gefunden, die jüngeren neuzeitigen waren nur in einer geringfügigen Zahl vertreten. Die Aprikose fand man gerade in der Ausfüllung, die J. Bláha in das Ende des 16. Jahrhunderts legt. Dies stimmt mit den schriftlichen Quellen überein, denn erst am Ende des Mittelalters und hauptsächlich zu Beginn der Neuzeit erscheinen sporadisch Erwähnungen über die Aprikose bei uns. Bis zu dieser Zeit wurde nur der Pfirsich angeführt, der bei uns seit dem grossmährischen Zeitabschnitt über das gesamte Mittelalter bekannt ist.

TERÉNNÍ PRŮZKUM REGIONU HORNÍHO TOKU ROKYTNÉ A JEVIŠOVKY

/ okr. Třebíč, Znojmo /

Jaromír Kovárník, UJEP Brno

/ Obr. 47 /

V sezóně r. 1974 - 75 jsem se zaměřil na terénní průzkum oblasti sledující vodní tok Nedveky, která se u Střelice vlévá do Jevišovky. Zmíněný potok vytváří hluboké terénní zářezy zvláště v katastrech obcí Hostím, Jiřice a Střelice /okr. Znojmo/.

Zájmové území je tvořeno členitým terénem Jevišovické pahorkatiny, jinak plochého reliéfu, která je protkána hluboce zaříznutými údolními vodními toky Jevišovky, uvedeného potoka Nedveky a jejich přítoků.

Severní část zkoumané oblasti vyplňuje zejména velmi plochá Jaroměřická sníženina, kterou protéká Rokytná se svými přítoky. Není proto divu, že celá tato oblast byla osídlována během celého údobí pravěku.

Povrchové sběry v podzimním období r. 1974 potvrdily předpokládaný výskyt pravěkého osídlení v povodí Nedveky. Jde o nově zjištěné lokality Hostím I a V¹ s mladší fází moravské malované keramiky. Průzkum v průběhu roku 1975 prokázal přítomnost dalších lokalit starší i mladší fáze kultury s MMK /Ohrazenice I, okr. Třebíč; Hostím II, III, IV a Jiřice I, IV, okr. Znojmo/. Zjištěno též osídlení lidem kultury lineární a vypíchané /Hostím VI/ a nálezy paleolitické /Jiřice II, III, okr. Znojmo/.

Boňov /okr. Třebíč/

V září 1975 jsem našel na zoraném poli po pravé straně silnice vedoucí z Jaroměřic n/R do Boňova na několika místech zbytky spálené hlíny. Při bližším průzkumu okolí byl získán drobný střepový materiál, štípaná industrie a zvířecí kosti. Některé fragmenty keramického materiálu nesly výzdobu typickou pro kulturu zvoncovitých pohárů.

Hostím II /okr. Znojmo/

Sídliště se nachází na levém břehu potoka Nedveky. Jde o polohu na mírném jižním až jihozápadním svahu. Na opačném břehu ční strmější skalní útes. Lokalita je vzdálena cca 1 km východně od vesnice.

První povrchové sběry jsem zde uskutečnil v březnu 1975 a poté v listopadu téhož roku. Vyskytl se tu keramický materiál starší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou /obr. 47 : 1-4/. Nese polychromní malbu na tmavším podkladě. Zastoupeny jsou střepy hrncovitých tvarů, mís a mís na nožkách, dále tenkostěnné pohárky. Povrchovým sběrem bylo získáno také větší množství štípané industrie, z níž bylo několik kusů patinováno.

Hostím IV /okr. Znojmo/

Asi 1 km po proudu směrem jihovýchodním od lokality Hostím II se nalézá na pravém břehu Nedveky nad Radkovským mlýnem sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou. Také zde byl získán typický střepový materiál a častý byl výskyt štípané industrie, někdy patinované.

Jiřice I /okr. Znojmo/

Téměř severně od obce ve vzdálenosti asi 400 m leží na náhorní planině sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou. Ve směru severovýchodním se nalézá hluboké údolí Nedveky se sráznými, skalnatými stěnami. Lokalita má téměř severní sklon. Stejně jako poloha, tak i výskyt nálezů keramiky /obr. 47 : 5-8/ a zejména velký počet štípané industrie je obdobný ostatním lokalitám, které sledují břehy zmíněného potoku.

Jiřice II /okr. Znojmo/

Lokalita se nachází na severovýchodní straně obce ve vzdálenosti cca 1,5 km na náhorní planině, která se zvedá nad strmým údolím potoku Nedveka. Západně asi 500 m se nalézá lokalita Jiřice I /kultura s moravskou malovanou keramikou/, zatímco ve směru východním navazuje na ni lokalita Jiřice III, s paleolitickým materiálem jiného rázu.

Zvláštností naleziště Jiřice II je extrémní výskyt rohovcového materiálu. Nachází se zde jádra a negativy lamel, odpad a ještě nezpracované kusy suroviny, která je jednak zeleně až šedozelené barvy, dále i medově žlutého barevného tónu. Některá je na recentním lomu zbarvena do červenavého odstínu. Materiál je soustředěn na místě nepravidelného elipsovitého tvaru, které je zbarveno humózní zeminou hnědočerně. Toto místo se zřetelně liší od okolí zbarvením a mírným vyvýšením. Je zajímavé, že použití materiálu shodného složení jsem zjistil na lokalitě Jiřice I. Rovněž pozoruhodný je fakt, že při tak značné koncentraci materiálu nebyl zde kromě jader zachycen žádný výrazný nástroj.

Jiřice III /okr. Znojmo/

Ve vzdálenosti cca 2 km severovýchodně od obce Jiřice jsem v říjnu 1975 objevil lokalitu s paleolitickou štípanou industrií a surovinou. Jde o polohu, která se rovněž nachází nad strmým srázem vodního toku Nedveky. Lze ji charakterizovat jako náhorní plošinu, která asi 1 km ve směru jižním začíná plynule spadat do údolí řeky Jevišovky.

Nálezový inventář tvoří surovina včetně málo výrazných bulbovaných silexů. Materiál je křídový rohovec. Patina má bělavý odstín, na recentním lomu je materiál zbarven do medově hnědého tónu. Povrch je kromě navětrávání též obroušen, což by mohlo svědčit o sekundárním přeplavení. Surovina stejného složení se vyskytuje na Kunštátsku. Místní původ této suroviny nelze zatím vylučovat vzhledem k nově objeveným místům, kde se mi podařilo zjistit výskyt rohovce /např. v katastrech obce Bačice a s patinami u obce Račice/.

Lokalita se nachází v místech silné koncentrace osídlení v období neolitu, a to zejména lidem s moravskou malovanou keramikou. Také na sídlištech této kultury jsou nálezy patinovaných nástrojů, což nasvědčuje sekundárnímu použití bez úpravy, případně byly v neolitu reutilizovány.

V regionu, vymezeném horním tokem řeky Rokytne, Jevišovky a jejich přítoků, jsou známy již z dřívějších let paleolitické lokality / Jevišovice, Rozkoš, Střelice a j. /.² V uvedených případech jde mnohdy o jednotlivé nálezy, získané taktéž povrchovými sběry.

Materiál z obou lokalit Jiřice II a Jiřice III byl dán k rozboru, jehož výsledky budou publikovány.

Jiřice IV /okr. Znojmo/

Jde o sídliště na náhorní plošině s mírným jihovýchodním sklonem. Zajímavá je jeho poloha vzhledem k vodním tokům. Nachází se v meziříčí, kde směrem severním od sídliště ve vzdálenosti cca 700 m protéká v těžko přístupném, hlubokém údolí Nedveka a jižně sídliště ve vzdálenosti cca 550 m v mírně svažitém a přístupném údolí Jevišovka.

Podle nálezů keramiky lze toto sídliště zařadit do mladší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou. Sídliště leží jihovýchodně od obce.

Lesůňky I /okr. Třebíč /

Sídliště se rozkládá na svahu po obou stranách silnice vedoucí do Šebkovic asi 500 m za obcí Lesůňky. Zjistil jsem je na podzim roku 1970, kdy hlubokou orbou byly narušeny sídlištní objekty. Povrchovým sběrem a sondou č. 1 byla získána série nálezů, která dovoluje zařadit popisovanou lokalitu do II. stupně kultury s moravskou malovanou keramikou podle třídění Palliardiho. Ze zmíněného sídliště pochází keramický materiál takměř všech tříd a typů /obr. 47 : 9-13/. Vyskytl se zde miniaturní tvar nádoby, častější jsou nálezy antropomorfní plastiky a zoomorfní plastiky, která je v jednom případě bíle inkrustována. Četná je štípaná industrie z rohovce a křišťálu. Zastoupena je rovněž kamenná broušená industrie, zejména typ lichoběžníkovité sekerky.

V okolí jsem podchytil ještě další neolitické lokality včetně J. Palliardim uváděného sídliště v "bývalé cihelně".³

Ratiběřice /okr. Třebíč /

V podzimním období r. 1975 jsem východně obce zjistil lokalitu s keramikou mladohalštatského rázu. Byly nalezeny střepy amforovitých tvarů a zejména misek a koflíků. U jednoho z nich bylo ucho vytaženo v hrotitý výběžek. Povrch nádob je tuhován a uvnitř zdoben geometrickými vzory.

Výčapy I /okr. Třebíč /

Východně obce jsem v říjnu 1975 zjistil sídliště mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou. Na keramickém materiálu /obr. 47 : 14-16/ se vyskytla plastická výzdoba tzv. sovích hlaviček. Pochází odtud také cibulovité výčnělek, typický pro stupeň IIb dle klasifikace J. Palliardiho.

Zmíněné sídliště nebylo osídleno jednorázově, neboť se současně vyskytuje mladohalštatský keramický materiál.

Výčapy II /okr. Třebíč /

Lokalitu jsem objevil téměř současně na podzim r. 1975 s lokalitou Výčapy I. Leží na témže svahu, ale je od předcházející posunuta asi o 1 km severně. Nadmořská výška zde dosahuje 490-500 m, a proto náleží k nejvýše položeným lokalitám sledovaného regionu. Podle materiálu /obr. 47 : 17-20/ jde rovněž o osídlení lidu s kulturou moravské malované keramiky. Byly zde nalezeny části nádob, tenkostěnná keramika, závaží s excentricky umístěným otvorem a štípaná industrie.

P o z n á m k y :

- 1 J. Kovárník, Přehledy výzkumů 1974, AÚ ČSAV Brno.
- 2 J. Skutil, HP 10, 1932-33, 117; obr. 2; týž, HP 12, 1935-36, 5; týž, Příroda 23, 1930, 295.
- 3 J. Palliardi, Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren, WPZ 1, 1914, 261, obr. 5.

Terrainerforschung der Region des oberen Flusslaufes der Rokytná und Jevišovka /Bez. Třebíč, Znojmo/. In der Saison 1974/75 wurde eine Terrainuntersuchung der Interessensphäre des oberen Flusslaufes der Rokytná, Jevišovka und deren Nebenflüsse durchgeführt. Lesefunde bestätigten das vorausgesetzte Vorkommen einer prähistorischen Besiedlung der verfolgten Region.

Es wurde die Anwesenheit weiterer Lokalitäten bewiesen, besonders der älteren und jüngeren Stufe der Kultur mit MBK /Hostím I - V, Jiřice I, IV, Bez. Znojmo; Lesůňky I, Výčapy I, II, Bez. Třebíč/. Man hat auch die Besiedlung der Träger der Linear- und Stichbandkeramik /Hostím VI, Bez. Znojmo/ und Funde paläolithischen Alters /Jiřice II, III, Bez. Znojmo/ festgestellt.

P R A V Ě K É N Á L E Z Y V G O T T W A L D O V Ě - M A L E N O V I C Í C H

/ okr. Gottwaldov /

Vít D o h n a l, Vlastivědný ústav, Olomouc

V zimě 1975/1976 byla vyhloubena rýha pro plynovodní potrubí z Malenovic do Kvítkovic. Trasa vede přes polní trať "Mezcestí", která je známa hojnými pravěkými nálezy, ponejvíce z období kultury lužických popelnicových polí. Rýha je vzdálena asi 25 m jižně od silnice do Gottwaldova. V úseku od točny trolejbusů naproti Závodů přesného strojírenství v Malenovicích směrem západním výkop prohlédl J. Frydecký z Otrokovic a zjistil, že rýha protala řadu pravěkých objektů. Od zmíněné točny do vzdálenosti 500 m od ní se nachází celkem devět nepravidelně od sebe vzdálených jam, z nichž čtyři byly těsně vedle sebe, ostatní ve větších vzdálenostech. Jámy měly tmavou hlinitou výplň často s uhlíky a s červeně vypálenou hlínou, která ve čtyřech případech vytvářela na dnech jam téměř souvislou mazanícovou vrstvu. Většina objektů byla 80-100 cm hluboká, dna tří nejhlubších jam sahala 120 - 150 cm pod dnešní povrch. V řezu jámy měly tvar mísovitý. Podle nálezů získaných ze stěn průkopů můžeme jeden objekt datovat do neolitu, tři jámy do období kultury lužických popelnicových polí a zbývající jsou neurčitelné. Z povrchového sběru na trase plynovodu pochází okrajový střep z menší laténské tuhové situiky.

P o z n á m k a :

- 1 V. Dohnal, Osídlení východní Moravy lidem lužických popelnicových polí, kandidátská disertační práce /nepubl. rukopis uložený ve Stát. vědecké knihovně v Olomouci/, Olomouc 1969, 57-62; S. Stuchlík, Osídlení Podřevnicka v době laténské, VVM XXVI-3, 1974, 262-268; B. Klíma jr., Zachraňovací akce v Gottwaldově-Malenovicích /okr. Gottwaldov/, PV 1972, Brno 1973, 32.

Prähistorische Funde in Gottwaldov - Malenovice /Bez. Gottwaldov/. Bei Legung der Gasleitung über die Feldflur "Mezcestí", die durch prähistorische Funde bekannt ist, erfasste man in einem 500m langen Abschnitt insgesamt neun prähistorische Objekte. Einige waren knapp nebeneinander, andere in grösserer Entfernung voneinander. Nach den aus den Wänden des Durchstiches gewonnenen Scherben war eine Grube neolithisch, drei stammen aus dem Zeitabschnitt der Lausitzer Urnenfelderkultur und die übrigen sind nicht bestimmbar. Lesefunde erbrachten einen Scherben von einer kleinen laténezeitlichen Graphittonsitula.

N O V É N Á L E Z Y Z L E D N I C E

/ okr. Břeclav /

Bohuslav K l í m a, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 48 /

Spolupracovník ústavu Jos. Benada prohlédl na jaře 1975 pečlivě úzké rýhy, otevřené za novými zemědělskými budovami západně silnice z Lednice do Bulhar v rámci melioračních úprav rozsáhlých pozemků. Jedna z nich protala blíže prvního ohbí silnice mělce zahloubený sídlištní objekt, z jehož popelovité výplně získal nehojný střepový materiál. Bylo možno z něho rekonstruovat dvojchou amforu s rovným a

vyšším kuželovitým hrdlem, jejíž spodní část těla zdobí svíslé a husté hřebenovité rýhování /obr.48:1/. Přísluší velatické kultuře, stejně jako dvojstranný pískovcový kadlub nože s trnovou rukojetí a tyčinkovitého nástroje, vyzdvižený z profilu rýhy v dosahu objektu.

Druhý nález předal J. Benadovi Ant. Suchomel. Je to menší nepoškozená, dvojkonická, na kruhu točená nádobka s lehce odsazeným hrdlem a s mírně vyhnutým okrajem, kterou objevili dělníci při úpravě terénu pro novostavbu Frant. Ševčíka v Nejdecké ulici /obr. 48 : 2/. Ve světlém, okrově šedavém povrchu jemného keramického materiálu ji zdobí vlešťované svíslé proužky, vedené až k maximální výduti od rozhraní mezi hrdlem a tělem, vyznačeného rovněž vlešťovanou horizontálou. Nález byl ohlášěn a předán až v době, kdy nebylo již možno ani rekonstrukčně zjistit jeho původní úložné poměry. Zřejmě však prozrazuje rozrušený hrob z doby stěhování národů.

Neue Funde aus Lednice /Bez. Břeclav/. J. Benada hob aus einem mässig eingetieften aschigen Objekt im Profil der Meliorationsrinne hinter den neuen landwirtschaftlichen Gebäuden nordwestlich von Lednice keramische Bruchstücke aus, von denen es gelang eine zweihenkelige Amphore der Velaticer Kultur zu rekonstruieren /Abb. 48 : 1/. Zu dem Objekt gehörte auch eine zweiseitige Sandsteingussform eines Messers und eines stäbchenförmigen Gegenstandes an.

Bei der Terrainrichtung für den Neubau Fr. Ševčíks in der naheliegenden Nejdek Gasse entdeckte man ein kleines doppelkonisches Gefäss mit eingeglätteter Verzierung /Abb. 48 : 2/. Es stammt vermutlich aus einem gestörten Grab aus der Völkerwanderungszeit.

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM NA STAVBĚ SILNICE U DOLNÍCH VĚSTONIC

/ okr. Břeclav /

Bohuslav Klíma, AÚ ČSAV Brno

/ Obr. 49 /

Při zřizování nové silnice, která bude sloužit jako pomocná komunikace při výstavbě Pálavských jezer na pravém břehu Dyje mezi mušovským mostem a D. Věstonicemi, bylo zachyceno více pravěkých objektů a nálezů. Těžké zemní stroje povahou své práce neumožňovaly dobrý přehled v odkrývaných úrovních při odhrnování černozemní povrchové půdy a spíše naopak stlačováním zemin zabránily tomu, aby se záchraňovací výzkum ústavu plně rozvinul. Byl prováděn, kromě trvalé obhlídky, v červenci a srpnu v součinnosti s pracovníky a posluchači katedry dějepisu pedagogické fakulty UJEP hlavně v závěrečném úseku výstavby silnice u D. Věstonic, kde v dosahu malé štěrkovny byly již v minulých letech získány pozoruhodné nálezy. Díky velkému zájmu a přímé pomoci posádek zemních strojů a pochopení pracovníků n. p. Ingstav bylo možno sledovat podrobně v délce 600 m všechny změny a nálezy ve skrývaných povrchových zeminách. Obdobně byla kontrolována i na výstavbu silnice navazující těžba štěrkopísků a soustředěná ze stěn štěrkovny vyvětralé nálezy. Konečně v bezprostředním sousedství prozkoumaného zbytku sídlištního objektu odkryl scraper širokou lžící menší plochu, která mohla být pozorně archeologicky prošetřena /A/. Tak se podařilo zachytit další takový slovanský objekt, který poskytl typickou mladohradištní keramiku s profilovaným okrajem, zdobenou hlavně vlnicemi a horizontálními rýhami a vzácně také vpichy. Byly mezi nimi i ojedinělé silně tuhané zlomky nádob, které jsou charakteristické pro nálezy z hradiště Vysoká zahrada, dále hraněný hřebík s plochou, mírně klenutou hlavicí a zlomky zvířecích kostí /pes, kůň a hlavně vepř/, volně roptýlené ve značně popelovité vrstvě jinak v daných podmínkách zcela nezřetelně vymezeného objektu.

Stejného rázu jsou i nálezy z prostoru dalšího takového objektu zachyceného v trase silnice /B/, který ovšem nemohl být prozkoumán pečlivěji a celý. Vyznačoval se větším počtem vápenců v dosahu ohniště a kolem něho soustředěného popela a mazanice. Kromě keramických fragmentů poskytl i plochý kamenný brousek a několik zvířecích kostí /vepř a kůň/. Dále západněji /C/ byly zachyceny zbytky snad původně úplně větší nádoby únětické kultury, v okolí pak ojedinělé střepy z doby římské, ze střední a mladší doby hradištní a fragmentární doklady osídlení velatické kultury. Ještě západněji /D/ leželo s kusy mazanice několik zvířecích kostí /tur, koza-ovce/ znovu se zlomky nádob únětické kultury a atypickými střepy pravěké keramiky. Další sídlištní objekt /E/ se rýsoval popelovitou výplní, promísenou zlomky mazanice, ojedinělými vápenci a nepočitelnými střepy středno- a mladohradištní keramiky. Některé vápence byly zřetelně přepáleny a prozrazovaly tedy přítomnost ohniště. Ještě západněji se podařilo zachránit zbytky malého koflíku a tenkostěnné amforky únětické kultury, zlomky mazanice a znovu roztroušené fragmenty hradištní keramiky /F/. Několik zlomků atypické pravěké keramiky a mladohradištních nádob vyznačovalo místo G a ještě dále k západu pak podobné rozptýlenější nálezy místo H.

Při odhrnování ornice v trase silnice východním směrem /I/ se podařilo zachránit zase více střepů nedostatečně vypálené keramiky volutové, prováděné dvěma zrotěrkami, vejčitým drtičem, kopytnatým klínem, několika tříštivými kamennými nástroji a zajímavým keramickým tvarem, který představuje ruku idolu. Při těžbě v severní stěně štěrkovny /J/ zachytil bagr také menší světle šedou popelovitou čočku, která obsahovala jen ojedinělé zlomky laténské keramiky a kus strusky. Ve stejných místech krátce před tím zachránili školáci zlomky silného jeleního parohu. Rozptýlené zlomky pravěké keramiky se objevovaly také při těžbě v jižní stěně štěrkovny /K/.

Zachranovací výzkum ukázal, že exponované místo bylo v průběhu pravěkých osidlovacích procesů průběžně vyhledáváno k pobytu. V daném prostředí a v podmínkách rychlého přemístování zemin těžkým strojovým parkem byly získány i první zkušenosti, které budou využívány pro úspěšnější splnění úkolů zachranovacích akcí při pokračující výstavbě Pálavských jezer.

P o z n á m k a :

1 B. Klíma jr., Slovanská polozemnice z Dolních Věstonic /okr. Břeclav/, PV 1973, 69-70, tab. 74-75.

Rettingsgrabung auf dem Strassenbau bei Dolní Věstonice /Bez. Břeclav/. Beim Baue der neuen Strasse wurden westlich von Dolní Věstonice mehrere prähistorische Objekte und Funde erfasst. Sie gehörten vor allem der mittleren und jüngeren Burgwallzeit, der römischen Kaiserzeit, der Latènezeit, der Velaticer und Úněticer Kultur und der Kultur mit Volutenkeramik an. Die Rettungsgrabung zeigte, dass der ziemlich exponierte Ort im Verlaufe der Besiedlungsprozesse zu einem Aufenthalt durchlaufend aufgesucht worden war. In den Bedingungen der schnellen Versetzung von Erden durch schwere Maschinen gewannen Mitarbeiter des Institutes auch die ersten Erfahrungen, die sie zur erfolgreicherer Erfüllung der Aufgaben, bei den Rettungsaktionen während des fortsetzenden Aufbaues der Pollauer Staueisen ausnützen werden.

Z J I Š Ť O V A C Í V Ý Z K U M V P Ř Í T L U K Á C H

/ okr. Břeclav /

Stanislav S t u c h l í k, AÚ ČSAV Brno

V rámci studia středodunajské mohylové kultury byl v Přítlukách na jižní Moravě podniknuta sondážní výzkum. Lokalita je známa již z dřívějších let, kdy zde bylo kromě mohylníku pražského typu¹ a sídliště ze stejného období² prozkoumáno v letech 1952 až 1956 i sídliště středodunajské mohylové kultury.³ Naleziště se nachází v trati "Obecní pastviny" na břehu slepého ramene Dyje. Při výzkumu byly položeny 4 sondy, které obklopovaly již dříve prozkoumaný prostor. Sondy II a III poskytly v podstatě pouze negativní výsledky. V sondě I byla zachycena nevýrazná kulturní vrstva, která obsahovala nepočtený střepový materiál, mazanici a zvířecí kosti. Keramiku z této sondy lze datovat do staršího období mohylové kultury a je možno ji dát do spojitosti s výše zmíněným sídlištěm. V sondě IV byla zachycena kulturní vrstva s poměrně bohatou keramikou z 15. - 16. století a jedna malá jáma s několika střepy, které je možno s určitou pravděpodobností zařadit do kultury s moravskou malovanou keramikou.

P o z n á m k y :

- 1 J. Poulík, Staroslovanské mohylové pohřebiště v Přítlukách na Moravě, AR III, 1951, 97-100, 113-116, 275, 283.
- 2 M. Kostelníková, Výzkum staroslovanského sídliště v Přítlukách /okr. Břeclav/, PV 1968, Brno 1969, 39; PV 1969, Brno 1970, 21.
- 3 Z. Trnáčková, Objekty středodunajské mohylové kultury v Přítlukách na Moravě, AR VI, 1954, 746-751, 833, 839; Z. Trnáčková, Dokončení výzkumu mohylového objektu u Přítluk, PV 1956, Brno 1959, 72.

Feststellungsgrabung in Přítluky /Bez. Břeclav/. Im Rahmen des Studiums der donauländischen Hügelgräberkultur wurde in Přítluky in Südmähren eine Sondagegrabung vorgenommen. Auf der Lokalität hat man in den vergangenen Jahren ein Hügelgräberfeld und eine Siedlung des Prages Types² und eine Siedlung der donauländischen Hügelgräberkultur³ untersucht. Bei der Grabung wurde eine undeutliche Kulturschicht der Hügelgräberkultur mit Keramik, Lehmewurf und Tierknochen erfasst. Ausser diesem wurde noch eine Grube mit mährischer bemalter Keramik und der Teil einer Schicht mit reichem keramischem Material aus dem 15. - 16. Jahrhundert untersucht.

D A L Š Í N Á L E Z Y Z N O V É C H M E L N I C E U L I P N Í K U

/ okr. Přerov /

Jiří P a v e l č í k, AÚ ČSAV Brno

V průběhu letošního roku /1975/ získali J. Tomáš, P. Dadej a autor další materiál ze sídliště lidu

s lineární keramikou z prostoru nové chmelnice. Terénním průzkumem se podařilo upřesnit rozlohu lokality. Osada s lineární keramikou zaujímá západní část chmelnice v prostoru kóty 229. Nálezy se koncentrují zejména na ploše vymezené na severu polní cestou, na západě alejí stromů, na jihu terasou řeky Bečvy a na východě patnáctou řadou /počítáno od západu/ nosných sloupů. Zlomky keramiky z období popelnicových polí pocházejí z pole přiléhajícího ze severní strany ke zmíněné již polní cestě. Nově se podařilo zjistit stopy osídlení i na rozsáhlém lánu, navazujícím za alejí na západní okraj chmelnice. V jižním sektoru nad hranou terasy pokračuje lineární osada. V severní části při cestě jsme zjistili několik tmavých skvrn - narušených objektů, z nichž pochází mladohradištní keramika.

Mezi nalezenými doklady hmotné kultury si zaslouží největší pozornost materiál lineární keramiky. Výzdobu tenkostěnných nádob tvoří především ryté linie nebo závitnice s typickými "notovými hlavičkami". Jednou se vyskytla vpichy vyplňovaná páska.

Mimo keramiku jsme našli zlomky kopytovitých klínů a seker. V kolekci štípané industrie převládají jádra a výrobní odpad. Poměrně hojně jsou zastoupeny i nástroje /čepele, škrabadla, hroty/ a gracilní odštěpovače a otloukače z kvarcitu nebo rohovce.

L i t e r a t u r a :

J. Pavelčík, 1975, Osada lidu s lineární keramikou u Lipníku /okr. Přerov/, Brno, PV 1974.

Weitere Funde aus dem neuen Hopfenfeld /"Nová chmelnice" bei Lipník /Bez. Přerov/. Im Jahre 1975 setzte die Terrainuntersuchung der Siedlung mit Linearbandkeramik auf "Nová chmelnice" bei Lipník nad Bečvou /Bez. Přerov/ fort. In ihrem Rahm gelang es das Ausmass der Lokalität zu präzisieren und die Lage der Funde aus dem Zeitabschnitt der Urnenfelderkultur und der jüngeren Burgwallzeit zu bestimmen.

NOVÁ PRAVĚKÁ SÍDLIŠTĚ NA KATASTRU OBCE BÍLOVICE - LUTOTÍN

/ okr. Prostějov /

Miroslav Š m í d, Muzeum Prostějovska, Prostějov

/ Obr. 50, 51 /

V průběhu roku 1975 jsem prováděl povrchový sběr a terénní průzkum na katastru obce Bílovice-Lutotín, okr. Prostějov. Mimo již dříve známé archeologické lokality zaujala moji pozornost koncentrace několika prehistorických sídlišť na polích kolem trati Jestřábí rokle. Tímto názvem je označován žlábek, ležící asi 2 km západně obce Bílovice, který ústí na straně severní do inundačního pásma říčky Romže.

Z pravé strany přiléhá k Jestřábí rokli mírný svah obrácený k severu a ohraničený na spodní straně prudkým břehem. Zde v poloze Zlámané se rozprostírá sídliště s moravskou malovanou keramikou /SMO-5, Prostějov 5-4, 0 + 250m až 425m - 1.500 + 250m až 425m/ převrstvené ze západní strany sídlištěm rázu slezského /SMO-5, Prostějov 5-4, 0 + 150m až 250m - 1.500 + 350m až 475m/. Na základě získaného materiálu lze sídliště s MMK zařadit do 4. fáze vývoje této kultury /obr. 50/.

V poloze Pod hájem ležící přímo v inundačním pásmu Romže /SMO-5, Prostějov 5-3, 0 + 250m až 425m - 0 + 5m až 100m/ jsem prováděl sběr laténské keramiky. Kromě běžné keramiky zdobené hřebčnouáním jsem našel zlomek okraje zpracovaný technikou typickou pro Středočeskou oblast /obr. 51 : 4/.

Množství laténské keramiky jsem nacházel rovněž z levé strany Jestřábí rokly v trati Bílovický háj. V tomto případě jde o zalesněný svah obrácený k severu, pod jehož vrcholem je vyhlouben 100m dlouhý příkop, ohraničený z vnější strany valem. Na západní straně příkop končí prudkým srázem a val se v pravém úhlu stáčí k Romži kde na pokraji lesa mizí. Přesto, že jsem v těsné blízkosti valu /SMO-5, Prostějov 5-3, 0 + 150m - 0 + 30m / našel laténskou a slezskou keramiku, není prehistorická příslušnost této fortifikace prokázána. Společně s keramikou jsem v této poloze našel i několik kousků strusky. Větší množství strusky jsem nacházel v trati Mostky, vzdálené 200m JV od valu /SMO-5, Prostějov 5-4, 0 + 50m - 1.500 + 375m/. Důkladnější průzkum této trati byl znemožněn tím, že celá plocha byla oseta zemědělskou kulturou.

P o z n á m k y :

1 A. Gottwald, Můj archeologický výzkum, Prostějov, 1931.

2 L. Jansová, Münzprägung auf dem Oppidum Závist, PA 1974, str. 1 - 33.

Neue prähistorische Siedlungen im Kataster der Gemeinde Bílovice - Lutotín /Bez. Prostějov/. Im Laufe des Jahres 1975 stellte man im Kataster der Gemeinde Bílovice-Lutotín /Bez. Prostějov/ neue prähistorische Siedlungen fest. Es handelt sich vor allem um eine Siedlung aus der 4. Phase der mährischen bemalten Keramik in der Flur Zlámané, von der Westseite durch eine Siedlung schlesischen Charakters überdeckt. In der Flur Bilovický háj wurde ein 150m langer Wall mit Graben festgestellt, in dessen unmittelbarer Nähe eine Menge latènezeitlicher Keramik und Schlacke vorkam.

PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z BRUMOVIC, KRUMVÍŘE A KOBYLÍ

/ okr. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální muzeum, Mikulov

V březnu 1975 předali manželé Páleníkovi z Brumovic Regionálnímu muzeu v Mikulově část archeologických nálezů, především střepového materiálu, které získali povrchovými sběry především v katastru Brumovic, ale ojediněle i Krumvíře a Kobylí.

Z trati "Malé choboty" pochází střepy volutové kultury, střepy kultury popelnicových polí, střepy laténské kultury, středověké a ojediněle i novověké střepy.

V trati "Díly" bylo nalezeno několik střepů volutové kultury a rohovcový úštěp.

Střep ze zvoncovitého poháru byl nalezen v trati "Harský pole".

Z trati "Hatě" pochází mladohradištní a středověké střepy a železářská struska.

V trati "Dívce" bylo nalezeno větší množství středověké keramiky z 13. - 15. stol.

Středověké střepy byly nalezeny i v trati "Harasice".

V Krumvíři u domu č. 14 a 15 bylo nalezeno několik mlado- až pozdněhradištních střepů.

Na "Kobylské skále" u Kobylí bylo sesbíráno několik nevýrazných pravěkých střepů, z nichž jeden bylo možno přiřknout volutové kultuře.

Prähistorische und mittelalterliche Funde aus Brumovice, Krumvíř und Kobylí /Bez. Břeclav/. Aus Lesefunden stammen Scherben der Voluten-, Glockenbecher-, Urnenfelder-, Latène- kultur und mittelalterliche Scherben.

177

PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY ZE ŠAKVIC

/ okr. Břeclav /

Josef U n g e r, Regionální muzeum, Mikulov

V říjnu 1975 byly roztrženy a předběžně zdokumentovány povrchové sběry keramických střepů, které získal L. Měšťan spolu s J. Týmem v okolí Šakvic. Materiál byl sbírán a ukládán v nálezových celcích spolu s náčrtem situace.

Z trati "U zeleniny" pochází střepy únětické kultury, pozdněhalštatské střepy a zlomky keramiky z doby římské.

"Na Toufarce" byly sesbírány atypické pravěké střepy a střepy hradištní keramiky.

V trati "Štěpničky" byly nalezeny střepy volutové kultury, kultury zvoncovitých pohárů, střepy z doby římské, středohradištní, mladohradištní a středověké.

Z trati "Bílé břehy" pochází mladohradištní střepy získané z jednoho objektu strženého na okraji srázu vodním přívalem.

Několik středověkých střepů bylo nalezeno v trati "Písečný".

Z vrstev porušených při výkopu vodovodu v obci mezi farou a školou pochází větší množství keramiky z 14. - 15. stol.

Prähistorische und mittelalterliche Funde aus Šakvice /Bez. Břeclav/. Aus Lesefunden im Kataster der Gemeinde stammen Scherben der Voluten-, Glockenbecher-, Üněticerkultur, kaiser- und burgwallzeitliche sowie mittelalterliche.

STABILIZAČNÍ ÚPRAVA RZI ŽELEZNÝCH SOUČÁSTÍ SPOJENÝCH S DŘEVĚNÝMI ARCHEOLOGICKÝMI NÁLEZY

Ladislav Págo, AÚ Brno

I.

Při konzervaci mokrého dřeva resp. archeologického dřeva jde především o zabránění jeho rozpadu po vysušení. Toho se docílí např. metodou polyetylenglykolovou, za dostatečného zpevnění konzervovaného materiálu /Gaudel 1963 a Kopcke 1966/. K tomu účelu jsou vhodné především typy polyetylenglykolu /dále jen PEG/ o vyšší molekulové váze, které jsou pevné a tvrdé látky s minimální hygroskopicitou. Nejvhodnější frakcí je PEG typ 4000, prakticky nehygroskopický, jemuž přibližně odpovídá náš výrobek Apretar RV o průměrné molekulové váze 5000, u nás běžně používaný v konzervační praxi.

Předměty určené ke konzervaci se po opatrném očištění a desinfekci ukládají do vodného roztoku PEG o koncentraci 10 - 50% /podle velikosti předmětů/, při pozvolném zahřívání lázně na teplotu 30° - 70° C. Na těchto, ale i dalších faktorech bude závislá i doba konzervace, která se může pohybovat od několika dnů do několika týdnů i měsíců. Odpařená voda se doplňuje roztokem PEG výchozí koncentrace. Ke konci postupu, tj. po odpaření vody se konzervace dřeva uskutečňuje vlastně již v nasyceném roztoku PEG, při závěrečné teplotě 80° - 90° C. /Págo 1970 a 1971/. Difuzi PEG do dřeva a odpařování rozpouštědla /vody/ lze podstatně urychlit tím, že se PEG rozpouští ve směsi etylalkoholu a vody až do poměru 1 : 1, za splnění bezpečnostních podmínek /Morén - Centerwall 1961 a Kordač 1964/.

Při zpracování archeologických dřev na archeologické expedici v Mikulčicích, okr. Hodonín jsou již od roku 1967 touto metodou upravovány současně i předměty s neoddělitelnými železnými součástkami, např. železné sekery s dřevěnými topůrky, dřevěná okovaná vědra a další. Dosavadní výsledky ukázaly, že tyto kovové součásti v použité PEG lázni nikterak neutrpěly, ale naopak byly při společné úpravě s archeologickým dřevem rovněž konzervovány, jak je tomu u záměrně uskutečňovaných záchranných úprav.

Pro úplnost lze ze získaných zkušeností uvést, že v některých případech je možné použít v konzervační praxi pro slabě i silněji zrezivělé předměty nebo jejich části, jsou-li spojeny s nekovovým materiálem např. i metody tanátování /Págo - v tisku/. Takové předměty se nedají vložit do odrezovací příp. stabilizační lázně bez nebezpečí jejich poškození. Obdobně je tomu i u předmětů větších rozměrů např. dřevěných vrat, dveří a dalších ve spojení s železným nesejmutelným kováním a ozdobami, příp. mříže a kování zapuštěná do zdiva, kamene a pod.

Odrezování za použití kapalných nebo pastových odrezovačů založených na účinku kyseliny fosforečné / H_3PO_4 / tu není nejvhodnějším postupem, neboť se při něm nezabrání potřísnění okolního dřeva nebo zatekání použitého odrezovače pod kov, připevněný ke dřevěné části. Kyselina fosforečná při zasychání vede nejen k nežádoucí změně barvy dřeva, nejčastěji k šednutí, ale také k jeho hmotnému narušení.

Podobnou skupinu kombinovaných materiálů mohou tvořit i např. některé etnografické soubory. Při použití taninového roztoku může sice dojít rovněž k potřísnění dřeva, což však u tmavého dřeva není na závadu, neboť dřevo se tímto roztokem spíše konzervuje. Světlé dřevo se jím však může zabarvit do nežádoucího vzhledu, takže ke konzervaci takových předmětů se musí přistupovat s náležitými pomůckami, podobně jako u předmětů, u nichž se železo stýká s kostí, rohovinou, kůží, textiliemi příp. i s jinými kovy. Uvedené nedostatky je možno odstranit polyetylenglykolovou metodou, za docílení postačující stabilizace rzi a za přijatelného vzhledu nosného dřeva.

II.

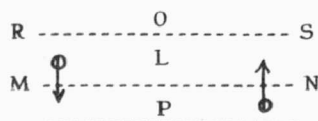
Pro uskutečnění stabilizace polyetylenglykoly je výhodná jejich rozpustnost ve vodě a také v organických rozpouštědlech, předně v alkoholech, např. v etylalkoholu, v acetonu, v benzenu a pod. Přitom se zpravidla rozpustnost PEG mírně zmenšuje s jejich molekulovou vahou. /Firem. lit. 1961/. Je vhodné připomenout, že PEG jsou nerozpustné v terpentínovém oleji a v benzínu, čímž se podstatně liší od přirozených vosků /Jančová 1972/.

K posouzení životnosti stabilizační úpravy rzi a korozních zplodin provedeným postupem PEG metody je vhodné uvést jejich některé vlastnosti. Jsou netečné proti běžným elektrolytům, kyselinám i zásadám, s výjimkou extrémních případů, jako je např. koncentrovaná kyselina sírová nebo koncentrované roztoky hydroxidů alkalických kovů. O polyglykolech lze dále říci, že za běžných atmosférických podmínek nežluknou ani neplesniví, snáší se s minerálními i rostlinnými oleji a jsou nestálé ve srovnání s parafinem, ceresinem i včelím voskem.

III.

Ve hmotě upravovaného předmětu je nejen volná voda, podmiňující jeho vlhkost, nýbrž také voda uvolňovaná z hmoty po odstranění volné vody. V našem případě jde o vodu pocházející ze dřeva jeho chemickým odvodňováním, nebo u rzi resp. korozních zplodin pak o vodu hydrátovou.

Podstata uvažované úpravy je patrna z přiloženého obrázku:

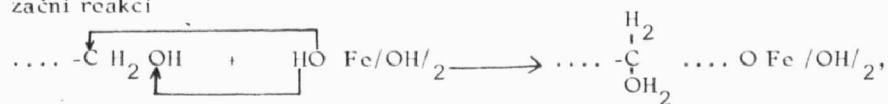
MN je průmět styčného rozhraní PEG lázně L a upravovaného předmětu P, ať již dřeva nebo rzi,

↓ směr difuze resp. prolínání PEG do hmoty upravovaného předmětu,

↑ směr vypuzování vody, příp. včetně solí, do vyhřívané lázně, z jejíž hladiny RS /průmět/ je odpařována do ovzduší O.

Uvažovaný stabilizační účinek je možné spatřovat v tom, že PEG proniká rzi až k zachovalému železnému jádru. Tento impregnační účinek je úspěšně doplňován možností postačujícího spojení resp. adheze polyethylénglykolu s povrchem rzi, podobně jak tomu je u taninu. Trvanlivost takového stabilizačního útvaru zaručuje žádoucí nepropustnost vody k zachovalému kovovému jádru, které je takto chráněno před dalším korozním narušováním.

Přitom není vylučována možnost, že adheze PEG k povrchu rzi je aspoň z části podmínována kondenzační reakcí

při níž se uplatňuje koncová hydroxilová skupina polyethylénglykolu, příp. za odštěpení molekuly vody. Fe/OH/₃ je symbolem pro rez, u ní je podstatně uplatnění jedné z hydroxilových /OH/ skupin.

Je již důležité poznamenat, že rez za účinku polyethylénglykolové lázně ztrácí svou vlhkost příp. část své vázané resp. hydrátové vody, což nemálo přispívá k její stabilizaci.

IV.

K závěru těchto úvah o PEG nelze ponechat stranou otázku, zda by se konzervační postup osvědčený pro mokré dřevo i dřevo se železnými součástmi nehodil také k úpravě samotných železných nálezů, po vhodném mechanickém odstranění nečistot a volně ulpívající rzi s jejich povrchů. V některých případech by se mohlo přitom vystačit s ponorem upravovaného předmětu, resp. s jeho vložením do přiměřeně koncentrovaného roztoku PEG nebo jeho opakovaným natěrem a s následujícím vysoušením, z počátku při laboratorní, na závěr pak při zvýšené teplotě. Takovým postupem by se docílilo zpevnění zbylé rzi za přijatelného vzhledu předmětu.

Jak ukazují dlouholeté praktické výsledky této stabilizační úpravy rzi u železných součástí ve spojení s archeologickým dřevem, lze uvedenou PEG metodu s výhodou použít. Této problematice bude věnována pozornost i v dalším výzkumném období.

L i t e r a t u r a :

- Gaudel P. 1963 : Das Polyglykol-Verfahren, Der Präparator, Zeitschrift für Museumstechnik 9, 202-210.
- Firem. lit. 1961 : Polyglykole Hoechst, Eigenschaften und Anwendungsgebiete der Polyäthylenglykole, prospekt fy Farbwerke Hoechst AG, Frankfurt /M.
- Jančová I. 1972 : Přehled vosků distribuovaných n.p. Chema, Chema Zpravodaj 2, 1 - 3.
- Kopcke G. 1966 : Archeologischer Anzeiger, Heft 2, 165.
- Kordač F. J. 1964 : Polyethylénglykoly a jejich použití v konzervační praxi, Metodický list 23 - 36, Muzeologický kabinet NM v Praze.
- Morén R. - Certenwall B. 1961 : Meddelanden fran Lunds Universitets Historiska Museum 1960, 176-196.
- Págo L. 1970 : Chemická konzervace mokrého dřeva z velkomoravského hradiště v Mikulčicích, okres Hodonín, Sborník Josefu Poulkovi, AÚ ČSAV Brno, 136 - 142.
- 1971 : Použití polyethylénglykolové metody při konzervaci vodou prosycených dřev z velkomoravského hradiště v Mikulčicích /okr. Hodonín/, Přehled výzkumů 1970, Brno, 51 - 52.
- v tisku : Příspěvek k úpravě archeologických želez, Sborník symposia v Mikulčicích.
- v tisku : Význam tanátových úprav v ošetřování železných archeologických nálezů, Přehled výzkumů 1975, AÚ Brno

Stabilisierungsherrichtung des Rostes eiserner Bestandteile, die mit archäologischen Holzfunden verbunden sind. In der vorliegenden Mitteilung wird auf die Möglichkeit der Benützung einer Polyethylenglykolherrichtung des Holzes zur Stabilisierung des Rostes auf eisernen Metallen, entweder auf selbständigen Gegenständen oder auf Teilen, die mit dem zu herrichtenden Holz verbunden sind, aufmerksam gemacht. Dazu werden die nötigen Erwägungen und Weisungen mit Rücksicht auf die Geltendmachung des Polyethylenglykols /weiter nur PEG/ und auf dessen Eigenschaften angeführt.

Die bisherigen praktischen Ergebnisse zeigen, dass sich die PEG-Konservierungsmethode nicht nur für die Herrichtung feuchten Holzes eignet, sondern sich auch bei der Konservierung von Holzgegenständen bewährte, die mit eisernen Teilen verbunden sind, z. B. eiserne Äxte mit Griff, Holzeimer mit Beschlag, eventuell auch weitere Materialkombinationen. Die angeführte Methode ist verhältnismässig leicht und verlässlich und man kann sie auch für die alleinigen Eisengegenstände nach der erforderlichen

Oberflächenherrichtungen verwenden.

Die diesbezügliche Stabilisierung des Rostes beruht vor allem in ihrer Imprägnation mit PEG. Die Imprägnierungswirkung wird durch die Möglichkeit der Adhesion des PEG zur Oberfläche des Rostes ergänzt und es ist wahrscheinlich, dass diese Adhesion mindestens teilweise durch die Kondensationsreaktionen zwischen dem PEG und dem Rost bedingt ist. Abschliessend ist zu erwähnen, dass der Rost unter der Einwirkung eines PEG Bades seine Feuchtigkeit, resp. einen Teil seines gebundenen oder Hydratwassers verliert, was zu seiner Stabilisierung beiträgt.

V Ý Z N A M T A N Á T O V Ý C H Ú P R A V V O Š E T Ř O V Á N Í Ž E L E Z N Ý C H A R C H E O L O G I C K Ý C H N Á L E Z Ů

Ladislav P á g o , AÚ Brno

I. Úvod

Četné kovové nálezy z různých archeologických výzkumů vyžadují většinou pečlivé ošetření. Týká se to především předmětů ze železných kovů, u nichž se zřetelem na jejich různý stav zachování, je vítán každý nový nebo zlepšený postup v povrchových úpravách kovů. Současná odborná literatura přináší v tomto směru nemálo teoretických poznatků i praktických pokynů, na něž je účelné navazovat. Konzervátorské úsilí v oboru železných kovů může s jistými výhradami čerpat z dnešních bohatých technologických poznatků, přizpůsobených nebo obměněných pro úpravu ošetřovaných archeologických nálezů nebo musejních předmětů.

Přehled o použití taninu a jemu podobných látek v konzervátorské a restaurátorské praxi je možné získat z jejich obecného chování v prostředích rozlišených aciditou a redukčními podmínkami, za přihlídnutí k vlastnostem upravovaných nebo odstraňovaných korozních zplodin a k možnostem elektrochemického projevu kovového základu, nejčastěji železných kovů. V dalším se k tomu uvádějí některé významné úpravy podle povahy ošetřovaných předmětů, které lze rozdělit do několika skupin :

- 1/ Odrezování k povrchu kovového základu.
- 2/ Stabilizace resp. inertizace rzi spojené s povrchem ošetřovaného povrchu.
- 3/ Tanátování uskutečňované na obnaženém povrchu železných kovů.
- 4/ Jiná využití taninu.

Výsledky dosažené taninovými úpravami jsou jistě pozoruhodné, i když je nelze přeceňovat. Přitom připouštějí většinou snadno proveditelnou dekonzervaci /Pelikán 1966/.

II. Možnosti využití taninu

Odstraňování rzi s povrchu železných kovů nebo její úprava a zneškodňování nejsou v konzervátorské a restaurátorské praxi jistě žádnou novinkou, o čemž svědčí četné pokyny a předpisy k jejich provádění, uveřejněné v odborné nebo i firemní literatuře. Závažnost těchto záchranných úkonů na archeologických nálezech často značné kulturní hodnoty, nutí k neustálému sledování výzkumných přínosů v dotyčných oborech, jejichž posouzení a zhodnocení se neobejde bez hlubších znalostí o chemických a elektrochemických povrchových úpravách kovů, jakož i o jejich výsledném účinku /Čupr-Págo 1974/.

Novější odrezovací prostředky a stabilizátory resp. přeměňovače rzi využívající jako účinnou složku tanin /Řehoř 1968/ a jemu obdobně působící látky /Stephan 1962/, byly po praktické stránce sledovány v četných zahraničních a domácích sděleních nemalého významu. Jsou tedy jistě oprávněné úvahy o příslušných reakčních mechanismech resp. o chemickém chování látek, používaných k přípravě zmíněných prostředků. Platí to předně o redukčních přísadách, např. dithioničitanu sodného a dále také o komplexačních přísadách.

Vysvětlení účinku taninu v povrchových úpravách železných kovů navazuje na zkušenosti dosažené s protikorozními inhibitory, jako substancemi, jež za dodržení vhodných podmínek omezují jejich rozpustnost nebo korozní narušování na přijatelnou míru. Z nich se dobře osvědčily karbonové kyseliny, např. kyselina benzoová a její rozpustné soli. A tanin, jako podstata známých tříslovin, obsahuje vedle jiných složek rovněž zmíněné kyseliny, i když s mnohem složitější chemickou strukturou. Protolze říci, že tanátování železných kovů je jejich dobře propracovaná a ověřená inhibice. Je významným přínosem v případech, v nichž se nedá použít fosfatizačních úprav, ať již jde o fosfátové povlaky amorfní nebo krystalické povahy /Čupr - Pleva 1971/.

Tanátové a fosfátové úpravy je možno posuzovat i podle toho, zda se jejich celková odolnost dá zvýšit či zvýraznit dalšími záměrnými úkony. Nespornou výhodou fosfátových povlaků vyvozených na povrchu železných kovů je jejich možnost impregnace nebo utěsnění jejich porů. Obě se dá uskutečnit různým způsobem /Čupr - Pelikán 1972/.

Pro impregnaci fosfátových povlaků se osvědčují dobré minerální oleje s přísadou např. parafinu, lanolinu nebo stearanu hlinitého. Výhodné jsou přísady poutající se chemisorpčními vazbami. V tomto směru vyhovují vosky jako estery vyšších mastných kyselin s vyššími alifatickými alkoholy, používané ve vhodném organickém rozpouštědle. Uplatňují se hydrofobně na prospěch protikorozní odolnosti ošetřeného fosfátového povlaku /Kamarýtová 1974/.

Tyto celkem známé zkušenosti se tu uvádějí z toho důvodu, že tanátové vrstvy na povrchu železa a oceli lze zvýhodnit stejným způsobem a to proto, že v obou příp. totiž oleje nebo jiné impregnační substance pronikají jen do malé hloubky vrstev, nezávisle na jejich chemickém složení. To má význam i u fosfátových povlaků získaných z fosfatizačních lázní s přísadou taninu, takže vznikající tanáty utěsňují

póry, zejména v krystalických vrstvách.

Obdobné poměry jsou při impregnaci fosfátových nebo tanátových povlaků prováděné za použití prostředku, jež na jejich povrchu kondenzují nebo polymerizují na látky nerozpustné ve vodě. Ke zvýraznění korozní odolnosti fosfátových, zvláště krystalických povlaků, se doporučuje těsnění jejich porů usku-tečňované např. zplodinami alkylfosforečné kyseliny nebo hydrolytickými zplodinami anorganických solí /Čupr 1971/.

Obdobné těsnění u tanátových povlaků dosud sledováno nebylo a sotva lze očekávat se zřetelem na je-jich amorfní povahu nějaký úspěšný výsledek ve zvýšené korozní odolnosti. Ten je ostatně pochybný v mnohých případech také u amorfních, i když je jinak možné u nich připustit užitečnou závěrečnou impreg-nační úpravu vhodně volenou substancí.

Je známo, že je nutné uskutečnit volbu taninové úpravy archeologických železných předmětů podle je-jich povrchu a stavu zachování /Págo 1973/, tj. podle povahy a míry jejich korozního narušení. Většinou stačí rozeznávat dále uvedené příklady :

- a/ povrchy mírně napadené rží
- b/ předměty silně zrezivělé bez kovového jádra nebo jen s nepatrným jádrem
- c/ předměty silně prokorodované s dostatečně zachovalým kovovým jádrem.

Větší význam než tanátování povrchů železných kovů má jejich odrezování a stabilizace rzi na nich. Při stabilizaci se musí přihlídnout k impregnačním, inertizačním a penetračním možnostem, upravujícím výsledné korozní zplodiny, takže k dalšímu výzkumu stabilizace rzi je jistě široké pole působnosti.

III. Tanátování povrchů železných kovů

K tomu se uvádí jednoduchý konzervační postup, který podle povahy odstraňované rzi je obměňován, při čemž může jít o kovový předmět s lehkou rží nebo o předmět silně zrezivělý. Postup je závislý také na tom, má-li předmět nekovové části /Pelikán 1964, Págo 1970/. V konzervačorské praxi lze s výhodou použít i odrezovacích roztoků založených na rozpouštěcím účinku taninu. Doporučuje se pracovat v re-dukčním prostředí docilovaným např. přísadou dithioničitanu sodného /Págo v tisku/. Za této podmínky vznikají tanáty dvojmocného železa se sklonem vytvářet rozpustné chelátové komplexní tanáty, urychlují-cí rozpouštění železnaté složky rzi a tím i rozvolňování jejich železité složky, za jejich příznivě se u-platňující redukce.

IV. Stabilizace rzi taninem

Dokonalé nebo postačující odstranění rzi nebo korozních zplodin na velkých železných, ocelových ne-bo litinových předmětech je mnohdy obtížné a náročné, někdy dokonce neproveditelné. Odtud vychází sna-ha ponechat na nich rez a upravit ji chemicky tak, aby vyhovovala jako inertní základ k uskutečnění kon-zervačních nebo nátěrových systémů /Čupr-Cibulka 1967/. Právem se tu mluví o přeměňovacích rzi nebo o její stabilizaci. S takovými záměry se konzervátor setkává např. u nepřenosných objektů.

Nedávný pokusný výzkum se zabýval řešením účinku a podstaty měničů resp. stabilizátorů, založených na chelatačním účinku různých taninů, které poslední dobou nacházejí široké použití v protikorozní o-chroně železných kovů /Kaněvskaja-Kotova 1970/. Přitom je výhodné znát nejen chemické složení upra-vované rzi, nýbrž také její jednotlivé hmotné fáze, zjiitelné rentgenovou strukturní analýzou. Ukazuje se, že v korozních zplodinách železných kovů převládají oxidohydroxidy, vytvářející za atmosférických podmínek různé složky rzi /Maas 1967/.

Při použití přeměňovačů rzi založených na účinku taninu se uskutečňuje na zrezivělém povrchu želez-ných kovů vedle hydratačních přeměn korozních zplodin také jejich změna na magnetit, čímž údajně do-chází k požadované stabilizaci upravované nebo vytvářející se rzi. Vedle toho jde také o tvorbu neroz-pustných tanátů. Z toho vyplývá, že přeměna korozních zplodin nemusí být úplná, i když použitý taninový přeměňovač rzi má je dokonale nejen smáčet, nýbrž také prosáknout. Je to např. xylén, vyznačující se výraznou nepolární povahou a velkou smáčivostí upravované rzi. Na rozdíl od toho polární rozpouštědla, včetně vody, vykazují menší schopnost pronikat rží. U vodných roztoků kyseliny fosforečné se zmíněná vlastnost zmenšuje se vzrůstající koncentrací. Přísada etylalkoholu se vyžaduje k udržení komplexotvor-ných látek v roztoku, tj. různých druhů hydrolyzovatelných taninů.

Roztoky taninu se doporučuje používat ve spojení s kyselinou fosforečnou, která aspoň z části roz-pouští korozní zplodiny železa za současné tvorby nerozpustných komplexů. Za určitých podmínek ve složení se může osvědčit také přísada kyseliny salicylové, vedoucí ke tvorbě nerozpustných směsí tanátů a salicylátů, doplňované fosforečnany železa. Reakční proměny tu jsou jistě velmi složité. Nicméně se ukázalo, že použitím měničů resp. stabilizátorů rzi pod lakovou vrstvou různých typů se za přítomnosti organických komplexů vytváří ve značné míře výše zmíněný magnetit, jako stabilní složka ochranného sy-stému, i když vedle jiných nerozpustných substancí, zabezpečujících příznivou protikorozní ochranu. To je dnes celkem uznávaná zkušenost, k níž směřují dosud používané formulace stabilizátoru rzi /Čupr-Ci-bulka 1964/. Tak je tomu také i u zahraničních stabilizačních přípravků.

Ke stabilizátoru rzi založenému na taninu lze podle nových výzkumů zdůraznit dále uvedené poznatky a zkušenosti /Oeteren 1972/. Tanin reaguje se železem a s jeho sloučeninami za tvorby komplexů, jež vykazují intenzivně modročerné zbarvení, při čemž se rez stabilizuje ve formě ferritaninového chelátu, vytvářejícího ochrannou vrstvu, tmelící zbylá nerozložená zrna rzi.

Na různých pracovištích vznikly snahy využít této reakce k přeměně rzi na kovovém podkladě. Dnes je v prodeji již řada speciálních přípravků, např. u nás známý Odrezovač T /Tomš-Jáhl 1968/, nebo sta-bilizátor Kortam PK, založený na technickém pyrokatechinu /Fir. lit. 1969/. Z osvědčených zahranič-ních přípravků stabilizujících rez lze upozornit předně na Kelate, vyzkoušený se zřetelem na důsledky plynoucí z korozního diagramu M. Pourbaixe /Firemní literatura/.

Jde o koncentráty resp. pasty připravené zahuštěním roztoků katechinového nebo pyrogallonového taninu, které podle potřeby se ředí alkoholem a vodou /Anonym 1970/. Jinak jsou známy zahraniční odrezovače a stabilizační prostředky obsahující směs kyseliny fosforečné a taninu, doplněné přísadou povrchově aktivních látek. Z novějších přípravků zaměřených proti korozi železa a k úpravám rzi, předně ke stabilizačním úkonům, je vhodné uvést Noverox /Noverox 1975/.

Z četných pokusů a zkoušek vyplývá, že mezi taninem a rzí dochází sice k chemické reakci, avšak podobně jako u stabilizátorů resp. měničů rzi, založených např. na účinku kyseliny fosforečné, mohou se vyskytovat nedostatky, jestliže množství naneseného taninového přípravku neodpovídá množství rzi z hlediska potřebné reakční ekvivalence.

Zkušenosti získané v použití uvažovaných stabilizátorů rzi si zaslouží zmínky o deionizační úpravě rzi. Spočívá v záměrném odstranění chloridových a síranových aniontů ze rzi, jež by jinak postupně narušovaly zachovalé kovové jádro předmětu /Pelikán 1963/. V deionizaci rzi /Čupr-Págo 1975/ se společně na difuzi zmíněných aniontů z ponořené rzi do přilehlé destilované vody /Ptáček 1972/, jíž se pomáhá účelně formovaným elektrickým proudem /Študný-Ptáček 1972/.

V Vedlejší využití taninu

Tanin společně s kyselinou fosforečnou vytváří na povrchu železa a oceli povlaky se značným ochranným účinkem a to mnohem výrazněji, než se toho docílí např. samotným taninem nebo kyselinou fosforečnou. Takové povlaky je možné získat buď na holém kovu nebo na zrezivělých plochách, za použití vodně alkoholického roztoku obsahujícího tanin a kyselinu fosforečnou /Anonym 1965/.

Na základě taninu nebo směsi taninu s kyselinou fosforečnou je možné formulovat Washprimer, s účinnou ochranou ocelí proti napadání korozi resp. proti chloridům a síranům, jako častým nečistotám rzi. Jde o základní nátěry uskutečněné na zrezivělých plochách, z nichž je mechanicky odstraněna volně ulpívající rez. Ve spojení s nimi je velmi užitečná pigmentace suříkem, příp. fosforečnanem barnatým nebo vápenatým, jež potlačují bezpečně účinek chloridů i síranů přítomných ve rzi /Anonym 1969/.

K fosfatizačním nebo také ke stabilizačním úkonům se často používá jednoduchých fosforečnanů alkalických kovů nebo také polyfosforečnanů, které se na ně hydrolyticky rozpadají /Čupr 1972/. Je to především hexametrafosforečnan sodný, používaný s výhodou pro lázně zaměřené na tvorbu amorfních povlaků na povrchu železných kovů, často i s přísadou taninu /Pelikán 1964a/. Lázně takového složení mají určité přednosti, neboť v mnohých případech jde o odmašťování za současné fosfatizace resp. pasivace. Korozní odolnost vznikajících amorfních povlaků dokonale přilnavých ke kovovému základu je vyhovující pro nanášení konzervačních prostředků.

L i t e r a t u r a :

- Anonym 1965 : Korrosionsschutz von Eisen und Stahl durch Tannin Phosphosäurebehandlung, Industrie Lackierbetrieb XXXIII, 97.
- 1969 : Korrosionsschutz von Stahl gegen Angriff rosthaltiger Salze, Industrie Lackierbetrieb XXXVII 553
- 1970 : Ein neuer Tannin-Rostumwandler, Industrie Lackierbetrieb XXXVIII, 298.
- Čupr V. 1971 : Zur Frage des Unterrostens von Konversionsschichten, Deutsche Farben Zeitschrift XXV, 303 - 308.
- 1972 : Polyfosfáty v povrchové úpravě kovů, Chema Zpravodaj - 2, 12 - 15.
- Čupr V. - Cibulka B. 1964 : Unschädlichmachen vom Rost vor dem Auftragen von Anstrichmitteln, Deutsche Farben Zeitschrift XVIII, 442 - 447, 476 - 483.
- 1967 : Stabilisierung verrosteter Oberflächen von Eisen und Stahl, Deutsche Farben Zeitschrift XXI, 494 - 500, 541 - 546.
- Čupr V. - Págo L. 1974 : Zneškodňování rzi v konzervačních úpravách železných kovů, AR XXVI, 167-186.
- 1975 : Deionizace vrstev rzi na archeologických nálezech, AR XXVII, 560 - 578.
- Čupr V. - Pelikán J.B. 1972 : Trvanlivost konzervačních systémů, Metodický list II-72, 34-50, Muzeologický kabinet NM v Praze.
- Čupr V. - Pleva M. 1971 : Über die Phosphatierung, Metalloberfläche XXV, 89-94, 321-326.
- Firem. lit. : Stabilizátor rzi Kortam PK, Koroze a ochrana materiálu XIII, - 2, 46.
- Firem. lit. : Kelate News I a II, S.A. PRB Chemical, Brussel.
- Kamarýtová A. 1974 : Konzervování fosfatových povlaků novodobými konzervačními prostředky, Muzeum, Metodický, studijní a informační materiál, Muzeologický kabinet SNM v Bratislavě, XIX, 171-174.
- Kaněvskaia E.A. - Kotova A.J. 1970 : K voprosu o mechanizmu zaščinogo dějstvija preobrazovately ržavčiny, Lakok. Mater. primenenija, - 5, 31 - 34.
- Maas W.B. 1967 : Phasenumwandlung und Rostschutz, Farbe und Lack LXXIII, 934 - 937.
- Noverox 1975 : Ein hochwirksamer Rostumwandler, Deutsche Farben Zeitschrift XXIX, 400.
- Oeteren K.A. 1972 : Tannin als Roststabilisator, Industrie Lackierbetrieb XL, 207.
- Págo L. 1970 : Základy muzejní konzervace, MM v Brně, 25 - 26.
- 1973 : K otázce konzervace železných předmětů z archeologických výzkumů, Přehled výzkumů 1972, 101 - 102, 183.
- 1975 : Příspěvek k úpravě archeologických želez, Sborník symposia v Mikulčicích /v tisku/.
- Pelikán J.B. 1963 : Die Konservierung völlig durchkorrodierter Eisensfunde, Museumskunde 3, 137-158.
- 1964 : Tanin jako účinný prostředek k povrchové úpravě kovů, Metodický list, 36-48, Muzeologický kabinet NM v Praze.

- Pelikán J.B. 1964a : The Use of Polyphosphate Complexes in the Conservation of Iron and Steel Objects, Studies in Conservation IX, 54 - 66.
- 1966 : Conservation of Iron with Tannin, Studies in Conservation XI, 109 - 115.
- Ptáček J. 1972 : Deionizace archeologických železných předmětů na základě rozdílných potenciálů elektrod, Metodický list II-72, 61 - 67, Muzeologický kabinet NM v Praze.
- Řehoř J. a kolektiv 1968 : Organická chemie 470 - 473, Státní zemědělské nakladatelství, Praha.
- Soudný M. - Ptáček J. 1972 : Experimentální komparace proudových podmínek při deionizaci korodovaných železných předmětů, Metodický list II-72, 61 - 67, Muzeologický kabinet NM v Praze.
- Stephan G. 1962 : Tannin und Kondensationsprodukte der Salicylsäure als Bestandteile für Rostschutzgrundanstriche, Farbe und Lack 63, 701 - 705, 777 - 784.
- Tomš J. - Jáhl L. 1968 : Nové odrezovače, Chema Zpravodaj, 22 - 24.

Bedeutung der Tannatherrichtungen bei der Behandlung eiserner archäologischer Funde. Der vorgelegte Artikel macht auf die Vorzüge und Vorteile der Tanninbenützung bei Oberflächenherrichtungen eiserner Metalle, mit Rücksicht auf die bisher erreichten Erfahrungen in der Tannatisierung und Stabilisierung des Rostes mit Hilfe von Tannin, event. auch in anderen sekundären Konservierungsverfahren. Der Text ist womöglich ohne theoretische Erwägungen, die sich auf ihre chemische Grundlage beziehen. Daher ist für ein eingehenderes Studium ein Verzeichnis der Fachliteratur aus letzter Zeit beigefügt, das durch seine Fülle den Artikel im erwünschten Forschungs-niveau ergänzt.

In dem Artikel wurde alles wesentliche zusammengefasst, was man von der Benützung der bisherigen Mittel erwarten kann, die den Rost oder die Korrosionsprodukte auf eisernen archäologischen Funden herrichten. Wesentlich bei diesen Herrichtungen ist, damit der Rost resp. Korrosionsprodukte eiserner Metalle nach der Stabilisierung oder Inertisierung dauernd chemisch inert bleiben oder damit sie nicht durch den Einfluss der Umgebung nach bestimmter Zeit wiederum in den Stand übergehen, in dem sich ihre physikal chemische Aktivität äussern könnte, begleitet durch eine erneuerte Störung der Metallbasis.

Die Mitteilung nimmt nur zur Herrichtung der Oberfläche eiserner Metalle Bezug. Die Ergebnisse in den Oberflächenherrichtungen weiterer gefundener Metalle werden nach Beendigung der bisherigen Forschungen angeführt werden.

V Ý Z K U M Y A Z Á C H R A N N É A K C E N A M O R A V Ě V R O C E 1 9 7 5

/ Tab. 35 /

1. Albrechtice /okr. Karviná/ : středověk
2. Bělá /okr. Opava / : paleolit
3. Bílovice-Lutotín /okr. Prostějov/ : moravská malovaná keramika, kultura slezská, doba laténská
4. Blatec /okr. Olomouc / : kultura nálevkovitých pohárů, lužická kultura
5. Bohuslavice /okr. Hodonín / : kultura popelnicových polí
6. Boňov /okr. Třebíč / : kultura zvoncovitých pohárů
7. Bořitov /okr. Blansko / : kultura laténská
8. Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město / : kultura podolská, kultura horákovská
9. Brno-Komárov /okr. Brno - město / : středověk
10. Brno-Královo Pole /okr. Brno-město/ : středověk
11. Brumovice /okr. Břeclav / : kultura volutová, kultura zvoncovitých pohárů, kultura popelnicových polí, doba laténská, středověk, novověk
12. Břeclav-Pohansko /okr. Břeclav / : doba hradištní
13. Bulhary /okr. Břeclav / : starší doba bronzová, velatická kultura, kultura popelnicových polí, kultura halstatská
14. Dolany /okr. Olomouc / : středověk
15. Dolní Věstonice /okr. Břeclav / : paleolit, kultura volutová, kultura ůnětická, kultura velatická, doba laténská, doba římská, doba hradištní
16. Drahanovice / okr. Olomouc / : doba hradištní
17. Gottwaldov-Malenovice /okr. Gottwaldov/ : neolit, kultura lužická, doba laténská
18. Hlinsko /okr. Přerov / : kultura kanelovaná, středověk
19. Horní Moštěnice /okr. Přerov / : středověk
20. Hostim /okr. Znojmo / : moravská malovaná keramika
21. Cholina /okr. Olomouc / : kultura lužická
22. Chvalčov /okr. Kroměříž / : doba laténská, doba hradištní
23. Ivančice /okr. Brno-venkov/ : kultura nálevkovitých pohárů
24. Jeseník /okr. Šumperk / : středověk
25. Jihlava /okr. Jihlava / : středověk
26. Jiřice /okr. Znojmo / : moravská malovaná keramika
27. Jívová /okr. Olomouc/ : pozdní doba bronzová
28. Kobylí /okr. Břeclav / : kultura volutová
29. Kostelec u Holešova /okr. Kroměříž / : kultura lužická
30. Krhová /okr. Vsetín / : kultura slezská

31. Krumvíř /okr. Břeclav / : doba hradištní
32. Křepice /okr. Břeclav / : moravská malovaná keramika, doba hradištní, středověk
33. Křižanovice /okr. Vyškov / : doba římská
34. Ladná /okr. Břeclav / : doba římská
35. Lednice /okr. Břeclav / : kultura velatická, doba stěhování národů
36. Lesůňky /okr. Třebíč / : moravská malovaná keramika
37. Lipník /okr. Přerov / : kultura volutová, kultura popelnicových polí, doba hradištní
38. Luka nad Jihlavou /okr. Jihlava / : středověk
39. Majetín /okr. Olomouc / : středověk
40. Mikulčice /okr. Hodonín / : doba hradištní
41. Milovice /okr. Břeclav / : paleolit
42. Moravská Nová Ves /okr. Břeclav / : středověk
43. Moravská Třebová - Udánky /okr. Svitavy / : středověk
44. Mušov /okr. Břeclav / : kultura únětická, kultura podolská, doba římská
45. Mutěnice /okr. Hodonín / : pražský typ, doba hradištní
46. Náklo /okr. Olomouc / : kultura lužická
47. Nechvalín /okr. Hodonín / : kultura volutová, kultura vypíchaná, kultura nálevkovitých pohárů, doba laténská, doba hradištní
48. Nížkovice-Heršpice /okr. Vyškov / : středověk
49. Nosislav /okr. Břeclav / : doba laténská
50. Nový Poddvorov /okr. Hodonín / : středověk
51. Otice /okr. Opava / : paleolit
52. Otice /okr. Vyškov / : kultura protoúnětická
53. Olomouc /okr. Olomouc / : kultura mohylovo-věteřovská, kultura starolužická, doba hradištní, středověk
54. Podolí /okr. Brno-venkov / : kultura podolská
55. Pohořelice /okr. Břeclav / : doba bronzová
56. Pornice /okr. Kroměříž / : novověk /třicetiletá válka/
57. Poštorná /okr. Břeclav / : doba hradištní
58. Prostějov /okr. Prostějov / : doba hradištní, středověk
59. Prušánky /okr. Hodonín / : doba hradištní
60. Přerov - Předmostí /okr. Přerov / : paleolit
61. Přítluky /okr. Břeclav / : moravská malovaná keramika, mohylová kultura, novověk
62. Rajhrad /okr. Brno-venkov / : moravská malovaná keramika, kultura horákovská, doba hradištní
63. Rajhradice /okr. Brno-venkov / : kultura volutová, kultura únětická, doba římská, doba hradištní
64. Ratibořice /okr. Třebíč / : kultura halštatská
65. Ruprechtov /okr. Vyškov / : středověk
66. Rýmařov / okr. Bruntál / : středověk
67. Seninka /okr. Vsetín / : neolit
68. Slavkov /okr. Vyškov / : středověk
69. Strachotín /okr. Břeclav / : doba hradištní
70. Studnice /okr. Jihlava / : doba hradištní
71. Sudice /okr. Blansko / : doba římská
72. Šakvice / okr. Břeclav / : kultura volutová, kultura zvoncovitých pohárů, kultura únětická, doba římská, doba stěhování národů, doba hradištní, středověk
73. Šlapanice /okr. Brno-venkov/ : kultura únětická, kultura velatická, kultura horákovská
74. Tršice /okr. Olomouc / : doba hradištní
75. Uherčice /okr. Břeclav / : středověk
76. Uničov /okr. Olomouc / : středověk
77. Velké Břlovice /okr. Břeclav / : doba hradištní
78. Velké Němčice /okr. Břeclav / : kultura únětická
79. Velký Újezd /okr. Olomouc / : doba hradištní
80. Výčapy /okr. Třebíč / : moravská malovaná keramika, kultura halštatská
81. Záblatí /okr. Karviná / : paleolit
82. Zbýšov /okr. Brno-venkov / : středověk
83. Zbýšov /okr. Vyškov / : kultura únětická
84. Žabčice /okr. Brno-venkov / : středověk

SEZNAM PUBLIKACÍ
 ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
 ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ:

1956 Brno 1959, 80 str., 22 tab.	1966 Brno 1967, 76 str., 58 tab.
1957 Brno 1958, 212 str., 20 tab.	1967 Brno 1968, 128 str., 110 tab.
1958 Brno 1958, 110 str., 32 tab.	1968 Brno 1970, 79 str., 67 tab.
1959 Brno 1960, 186 str., 37 tab.	1969 Brno 1971, 86 str., 42 tab.
1960 Brno 1961, 115 str., 44 tab.	1970 Brno 1971, 148 str., 64 tab.
1961 Brno 1962, 111 str., 40 tab.	1971 Brno 1972, 266 str., 118 tab.
1962 Brno 1963, 77 str., 31 tab.	1972 Brno 1973, 105 str., 76 tab.
1963 Brno 1964, 85 str., 36 tab.	1973 Brno 1974, 128 str., 123 tab.
1964 Brno 1965, 81 str., 50 tab.	1974 Brno 1975, 100 str., 83 tab.
1965 Brno 1966, 87 str., 42 tab.	2 obr.

FONTES ARCHAEOLOGIAE MORAVICAE:

- I. Boris Novotný, Hromadný nález ze 16. stol. v Brně. - Ein Hortfund aus dem 16. Jahrhundert in Brno. - Brno 1959 /34 str., 19 tab./.
- II. Jiří Meduna, Staré Hradisko, Katalog nálezů uložených v muzeu města Boskovic. - Katalog der Funde im Museum der Stadt Boskovice. - Brno 1961 /78 str., 50 tab./.
- III. Milan Stloukal, Mikulčice, Antropologický materiál z I. pohřebiště. - Anthropologisches Material aus der I. Begräbnisstätte. - Brno 1962 /100 str., 36 tab./.
- IV. Karel Tihelka, Hort - und Einzelfunde der Úněticer Kultur und des Věteřover Typus in Mähren. - Brno 1965 /100 str., 36 tab./.
- V. Jiří Meduna, Staré Hradisko II. - Katalog der Funde aus den Museen in Brno, Praha, Olomouc und Plumlov. - Brno 1970 /166 str., 58 tab./.
- VI. Anna Medunová - Benešová, Jevišovice-Starý Zámek, Schicht B - Katalog der Funde, Brno 1972 /173 str., 111 tab./.
- VII. Anna Medunová - Benešová, Grešlové Mýto, äneolithische H8hensiedlung "nad Mírovcem" - Katalog der Funde, Brno 1973 /104 str., 80 tab./.

S B O R N Í K

- I. Brno 1960 /88 str., 27 tab./.
- II. Františku Vildomcovi k pětáosmdesátinám. - Brno 1963 /131 str., 29 tab./.
- III. Karlu Tihelkovi k pětádesátinám. - Brno 1964 /275 str., 52 tab./.
- IV. Za Luborem Niederlem po dvaceti letech. Uspořádal J. Skutil. - Brno 1965 /35 str./.
- V. Sborník Josefu Poulfkovi k šedesátinám. - Brno 1970 /154 str./.

B I B L I O G R A F I E :

Josef Skutil, Bibliografie moravského pleistocénu. 1850 - 1950. Brno 1965 /316 str./.

P Ř Í L E Ž I T O S T N É T I S K Y :

- B. Klíma - Z. Klanica, Jižní Morava, Führer nach Südmähren. - Brno 1966 /11 str., 3 obr./.
- B. Klíma - Z. Klanica, Jižní Morava, Guide pour l'excursion dans la Moravie du Sud. - Brno 1966 /12 str., 3 obr./.

S T U D I E A R C H E O L O G I C K É H O Ú S T A V U
 Č E S K O S L O V E N S K É A K A D E M I E V Ě D

1/1972

1. Zdeněk Klanica, Předvelkomoravské pohřebiště v Dolních Dunajovicích. - Vorgrossmährisches Gräberfeld in Dolní Dunajovice /Beitrag zur Frage über die gegenseitigen Beziehungen der Slawen und Awaren im Donaugebiet.
2. Emanuel Opravil, Rostliny z velkomoravského hradíště v Mikulčicích. - Pflanzen auf dem grossmährischen Burgwall in Mikulčice /Grabung 1954 - 1965/.
3. Jaroslav Tejral, Mähren im 5. Jahrhundert /Die Stellung des Grabes XXXII aus Smolín im Rahmen der donauländischen Entwicklung zu Beginn der Völkerwanderungszeit/.

4. Marie Kostelníková, Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě. - Grossmährische Textilien in archäologischen Funden aus Mähren.
5. Jiří Říhovský, Význam moravských nožů pro chronologii mladší a pozdní doby bronzové. - Die Bedeutung mährischer Messer für die Chronologie der jüngeren und späten Bronzezeit.
6. Pavel Košťurík, Die Lengyel-Kultur in Mähren /Die jüngere mährische bemalte Keramik/.

II/1973

1. Bohuslav Klíma, Archeologický výzkum plošiny před jeskyní Pekárnou na Moravě /Die archäologische Erforschung des Plateau vor der Pekárna-Höhle/.
2. Jaroslav Tejral, Völkerwanderungszeitliches Gräberfeld in Vyškov /Mähren/.
3. Vít Dohnal, Die Lausitzer Urnenfelderkultur in Ostmähren.
4. Karel Ludíkovský - Robert Snášil, Mladohradištní kostrové pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách /okr. Břeclav/. /Jungburgwallzeitliches Skelettgräberfeld in Velké Hostěrádky /Bez. Břeclav/.
5. Jiří Pavelčík, Eneolitická sídliště Uherský Brod-Kyčkov a Havřice-cihelna. /Die äneolithischen Siedlungen in Uherský Brod-Kyčkov und Havřice-Ziegelwerk/.
6. Zdeněk Klanica, Práce klenotníků na slovanských hradištích /Die Arbeit von Juwelieren auf den slawischen Burgwällen/.

III/1974

1. Magdalena Beranová, Zemědělská výroba v 11. - 14. stol. na území Československa. Podle archeologických pramenů. /Die landwirtschaftliche Produktion im 11. - 14. Jahrhundert auf dem Territorium der Tschechoslowakei. Aufgrund archäologischer Quellen/.
2. Jaroslav Tejral, Die Probleme der späten römischen Kaiserzeit in Mähren.
3. Zdeněk Smrž, Enkláva lužického osídlení v oblasti Boskovské brázdy /Die Enklave der Lausitzer Besiedlung im Gebiet des Boskovicer Schrammes/.
4. Emanuel Opravil, Archeobotanické nálezy z městského jádra Uherského Brodu. /Archäobotanische Funde aus dem Stadtkern des Uherský Brod/.

IV/1975

1. Karel Valoch, Die Altsteinzeitliche Fundstelle in Brno-Bohunice.
2. Jaroslav Tejral, Grundzüge der Völkerwanderungszeit in Mähren.

1

2

Tab. 1

Ivančice /okr. Brno-venkov/. Jáma kultury nálevkovitých pohárů. Výběr keramiky. - Grube der Trichterbecherkultur. Keramikauswahl.

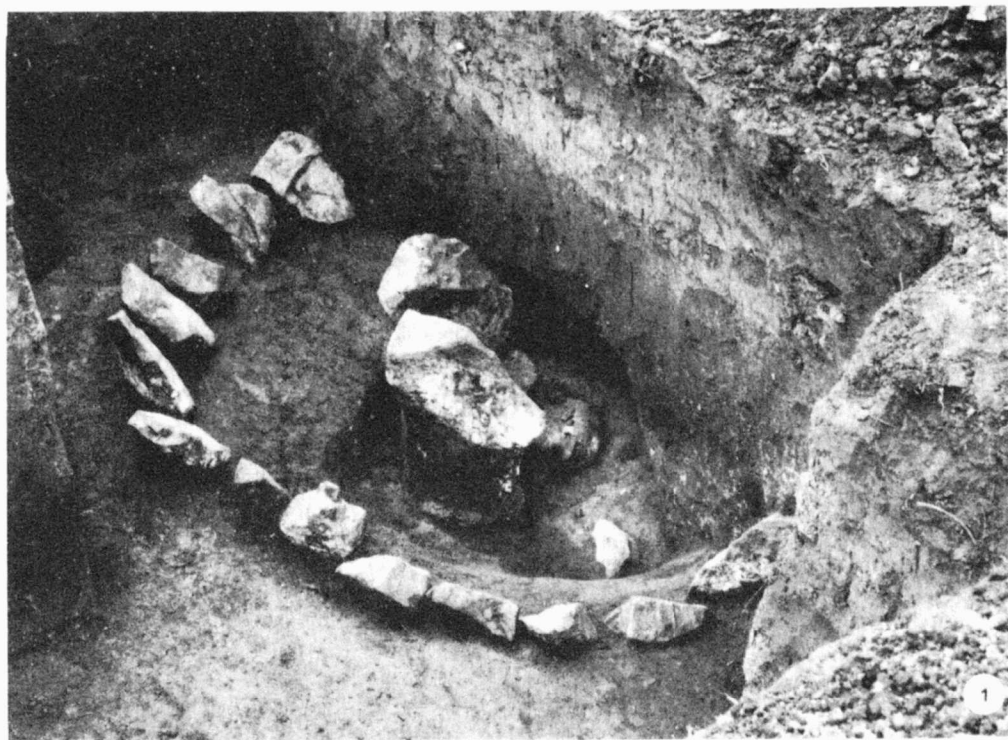
Tab. 2
Rajhradice /okr. Brno-venkov/. Únětické lebky. 1 ženská lebka č. 30 ; 2 mužská lebka č. 12. - Úněticer
Schädel. 1 Frauenschädel Nr. 30 ; 2 Männerschädel Nr. 12.

Tab. 3
Bulhary /okr. Břeclav/, Velatická kultura. Výběr keramiky z jámy č. 2. - Velaticer Kultur. Keramik-
auswahl aus Grube Nr. 2.

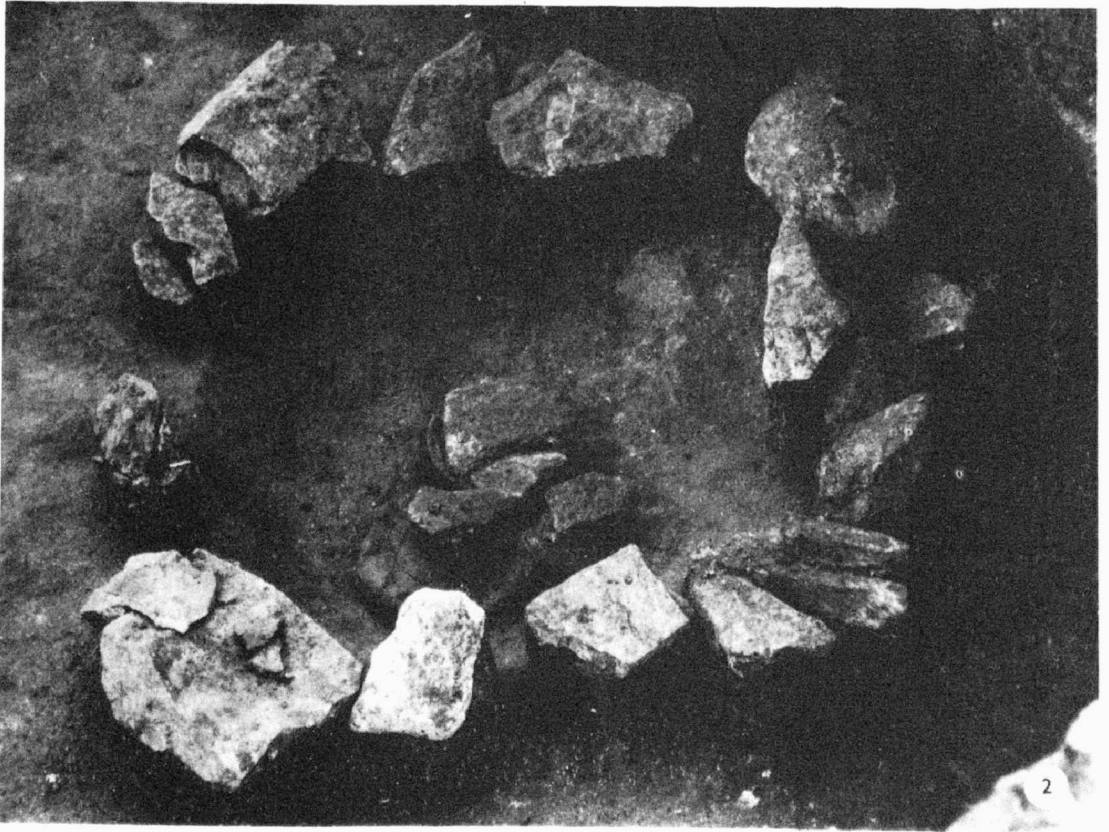
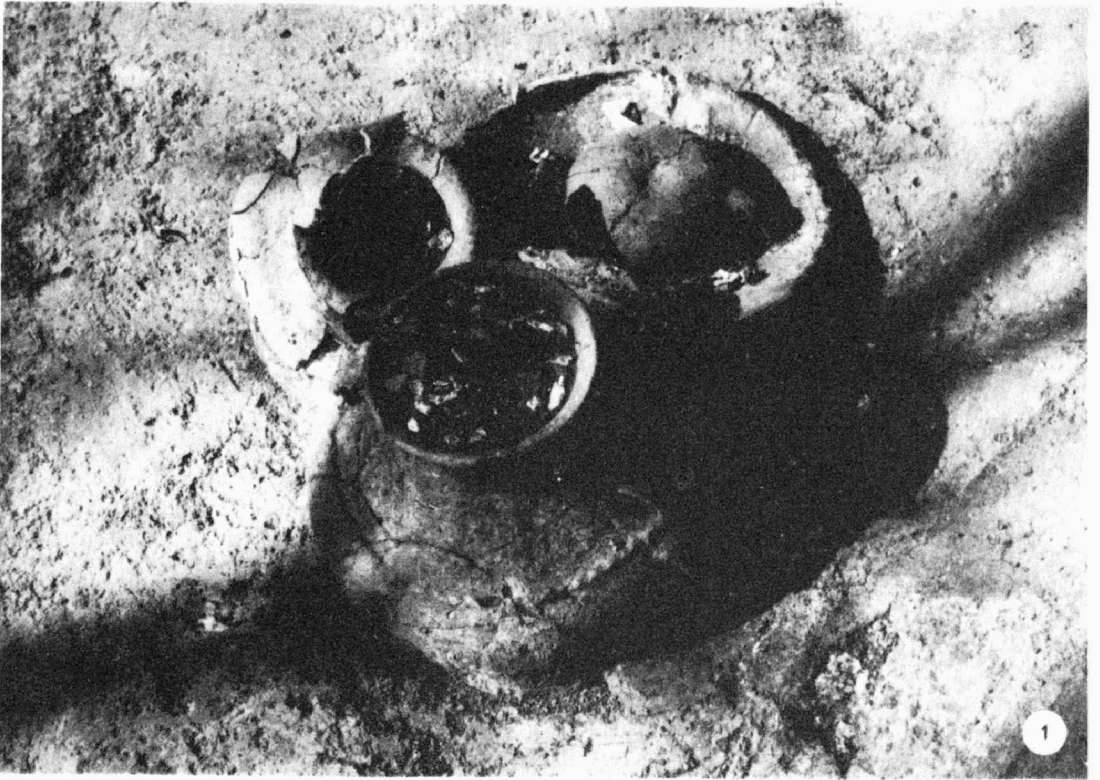

Tab. 4
Jívová /okr. Olomouc/, Hrad Tepenec. Průchod středověkým opevněním na severní straně. 1 celkový pohled od jihu; 2 vnitřní líc západního křídla ohradní zdi. - Burg Tepenec. Durchgang durch die mittelalterliche Befestigung der Nordseite. 1 Gesamtansicht von Süden ; 2 Innenseite des Westflügels der Befestigungsmauer.

Tab. 5

Podolí /okr. Brno-venkov/. Žárové pohřebiště podolské kultury. 1 žárový hrob č. 2/75 ; žárový hrob č. 3/75. - Brandgräberfeld der Podoler Kultur, 1 Brandgrab Nr. 2/75 ; 2 Brandgrab Nr. 3/75.

Tab. 6
Podolí /okr. Brno-venkov/. Žárové pohřebiště podolské kultury. 1 žárový hrob 4/75; 2 žárový hrob č. 5/75. - Brandgräberfeld der Podoler Kultur, 1 Brandgrab Nr. 4/75 ; 2 Brandgrab Nr. 5/75.

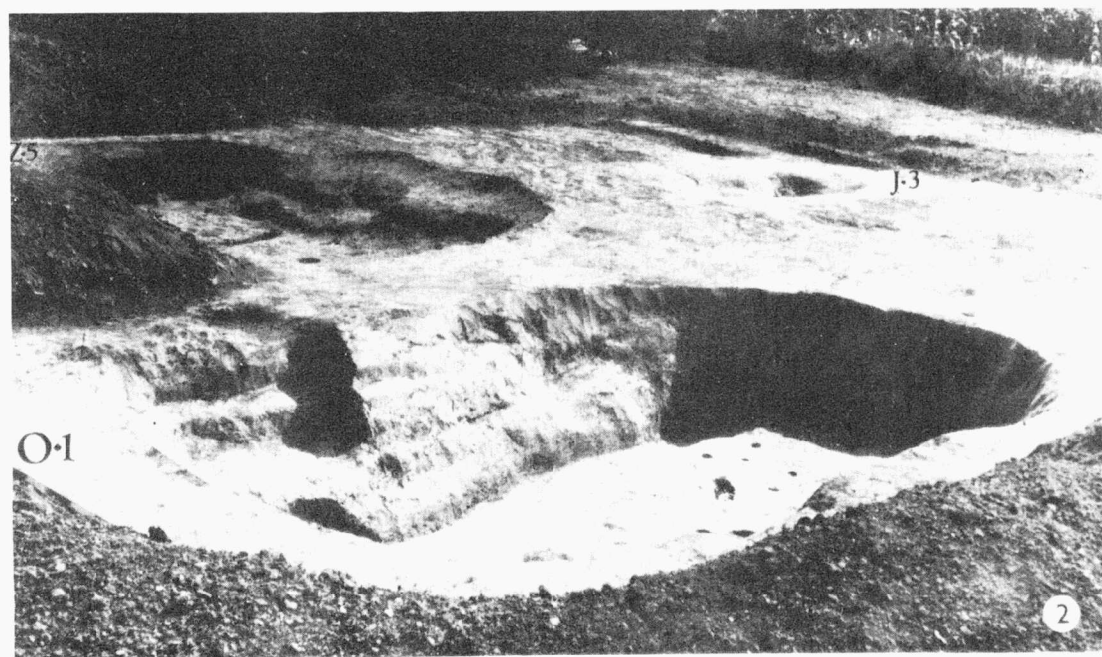
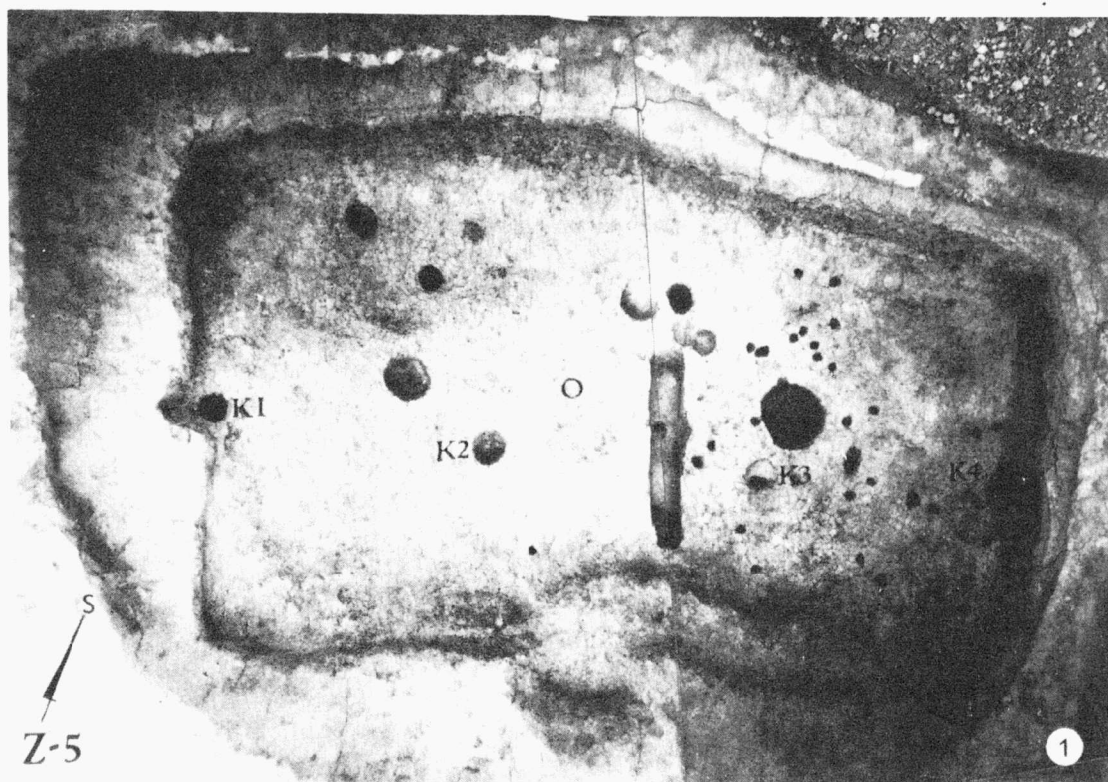

1 ab. 7
 Rajhrad /okr. Brno-venkov/. Sídliště horákovské kultury, 1 kostra v severozápadním rohu jámy č. 9 ;
 2 celkový pohled na skupinu jam horákovské kultury od severovýchodu. - Siedlung der Horákov-
 er Kultur. 1 Skelett in der nordwestlichen Ecke der Grube Nr. 9 ; 2 Gesamtansicht auf eine Gruppe von Gruben der
 Horákov-er Kultur von Nordost.

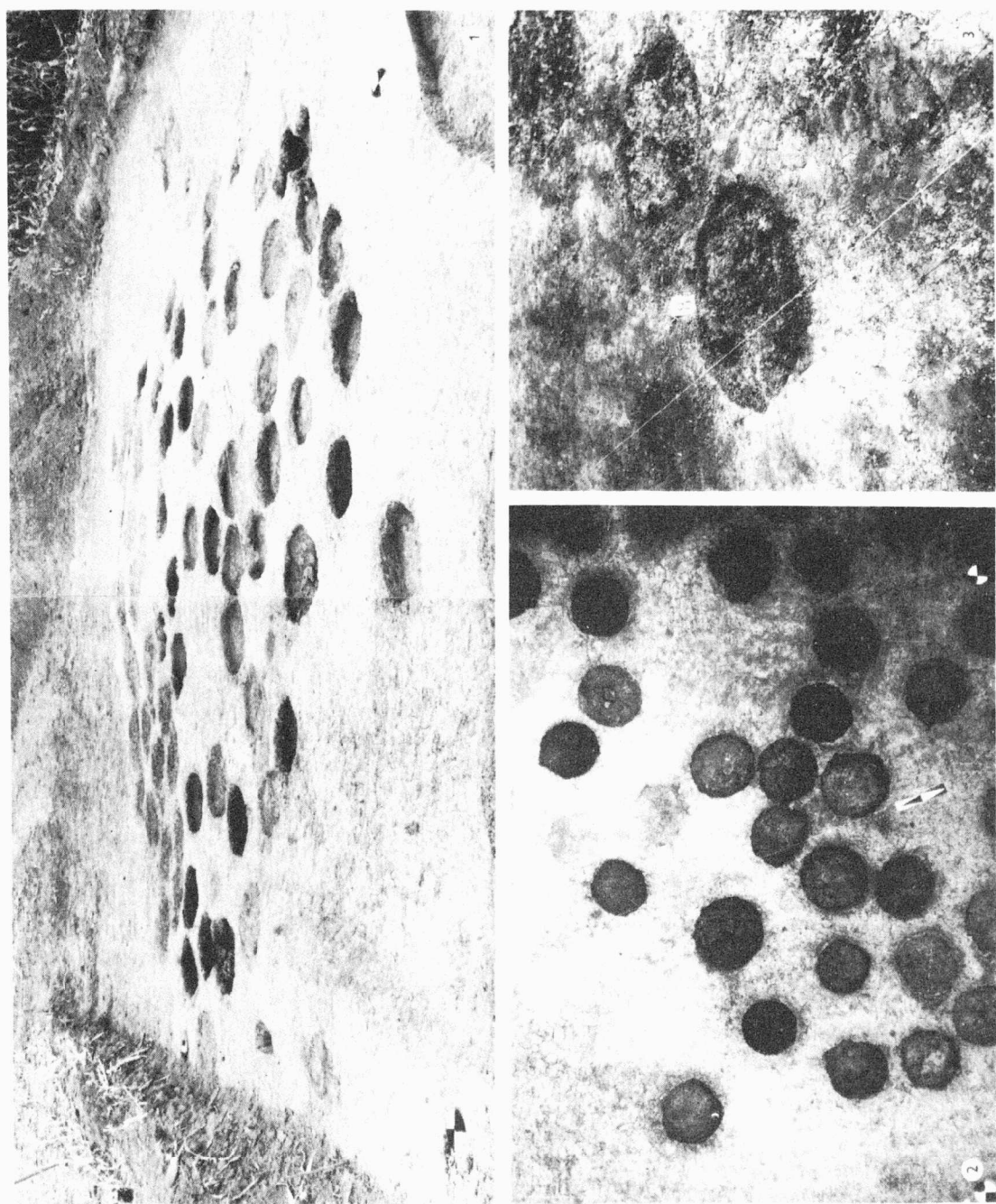

Tab. 8

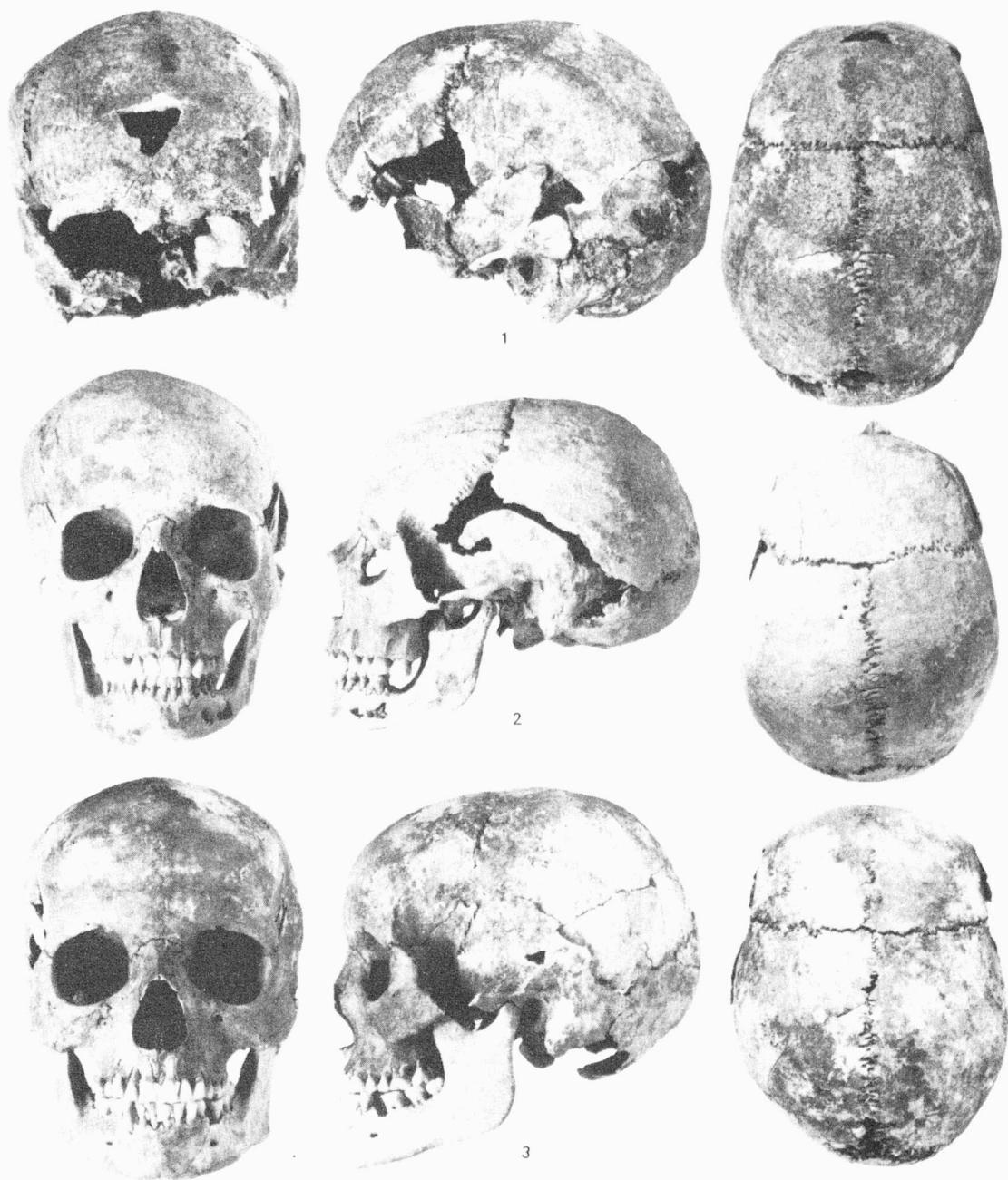
Rajhrad /okr. Brno-venkov/. Lebka muže /zemřel ve věku 50-60 let/ z horákovské jámy č. 9. - Männer-
schädel /verstarb im Alter von 50 - 60 Jahren/ aus der Horákov Grube Nr. 9.

Tab. 9
 Bořitov /okr. Blansko/. Laténské sídliště v trati "Písky". 1 keltská polozemnice č. 5, horizontální fotografie švédskou věží ; 2 pohled na odkrytou plochu od severozápadu. V pozadí Z-5/75, v popředí výrobní objekt O-1/75. - Latenezeitliche Siedlung in der Flur "Písky". 1 keltische Erdhütte /Halbsemljanka/ Nr. 5, Horizontalphoto mit schwedischem Turm ; 2 Ansicht auf die abgedeckte Fläche von Nordwest. Im Hintergrund Z-5/75, im Vordergrund Produktionsobjekt O-1/75.

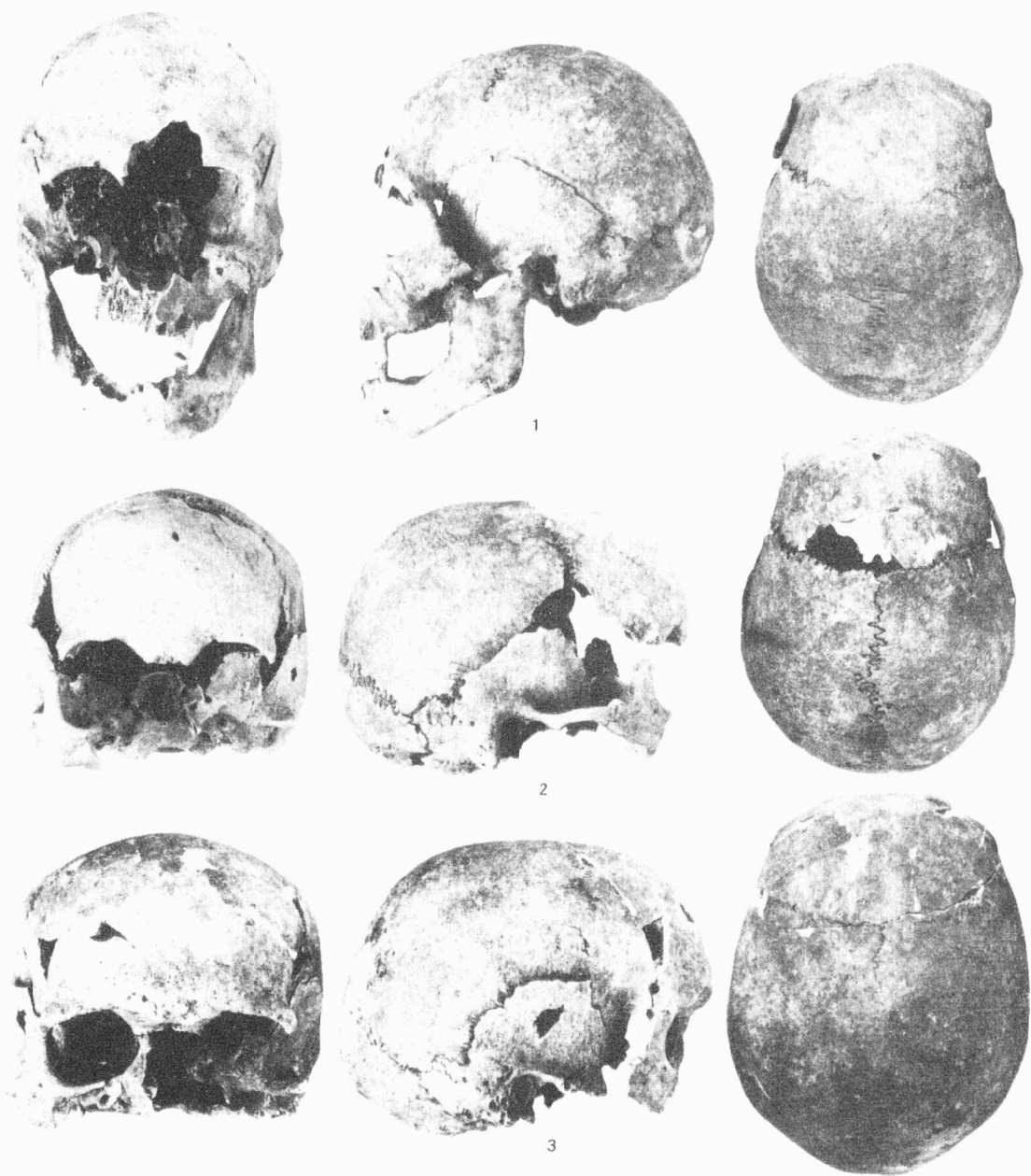

Tab. 10
 Sudice /okr. Blansko/. Železářské pece z mladší doby římské. 1 celkový pohled na baterii od severozápadu ; 2 detail severozápadního kvadrantu, snímkaný švédskou věží ; 3 pohled na pec č. 8. - Eisenverhüttungsöfen aus der jüngeren römischen Kaiserzeit. 1 Gesamtansicht auf eine Ofenbatterie von Nordwest ; 2 Detail des nordwestlichen Quadranten mit schwedischen Turm aufgenommen ; 3 Ansicht auf Ofen Nr. 8.

Tab. 11

Šakvice /okr. Břeclav/. Lebky z hrobů z doby stěhování národů. 1 hrob č. 32 ; 2 hrob č. 39 ; 3 hrob č. 41. - Schädel aus Gräbern der Völkerwanderungszeit. 1 Grab Nr. 32 ; 2 Grab Nr. 39 ; 3 Grab Nr. 41.

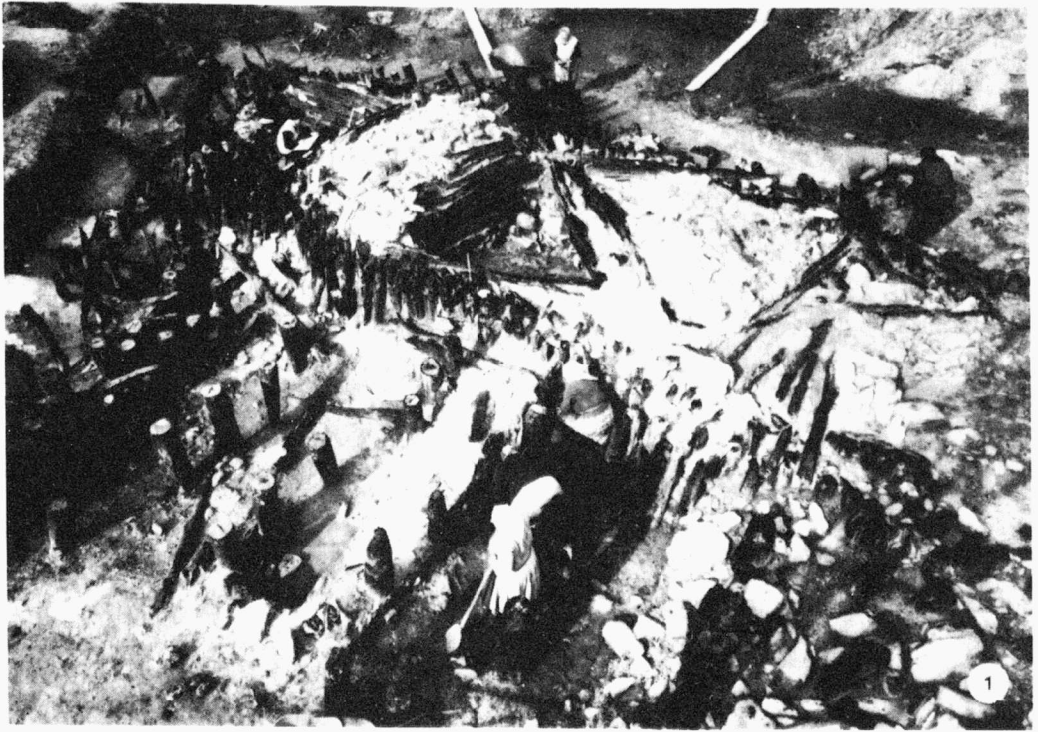
Tab. 12

Šakvice /okr. Břeclav/. Lebky z hrobů z pozdní doby hradištní. 1 hrob č. 18 ; 2 hrob č. 25 ; 3 hrob č. 29. - Schädel aus Gräbern der späten Burgwallzeit. 1 Grab Nr. 18 ; 2 Grab Nr. 25 ; 3 Grab Nr. 29.

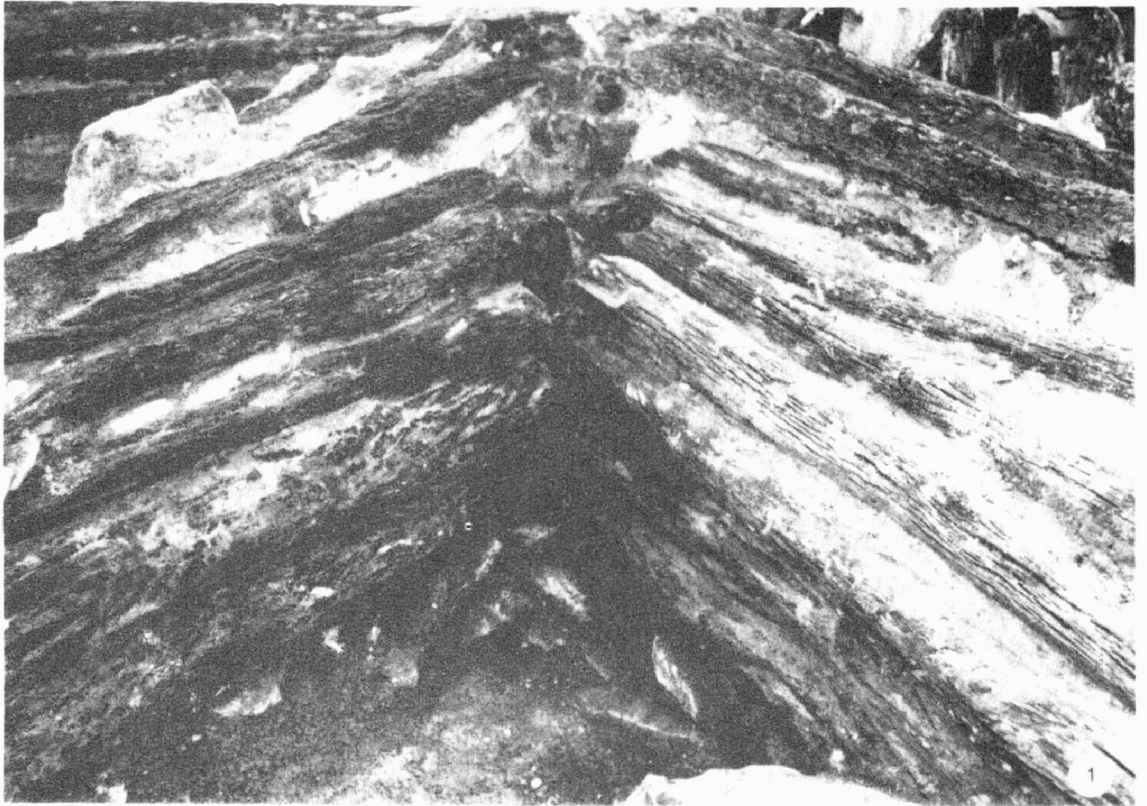

Tab. 13

Šakvice /okr. Břeclav/. 1 lebka z hrobu č. 47 - doba stěhování národů ; 2 lebka z hrobu č. 61 - pozdní doba hradištní. - 1 Schädel aus Grab Nr. 47 - Völkerwanderungszeit ; 2 Schädel aus Grab Nr. 61 - späte Burgwallzeit.

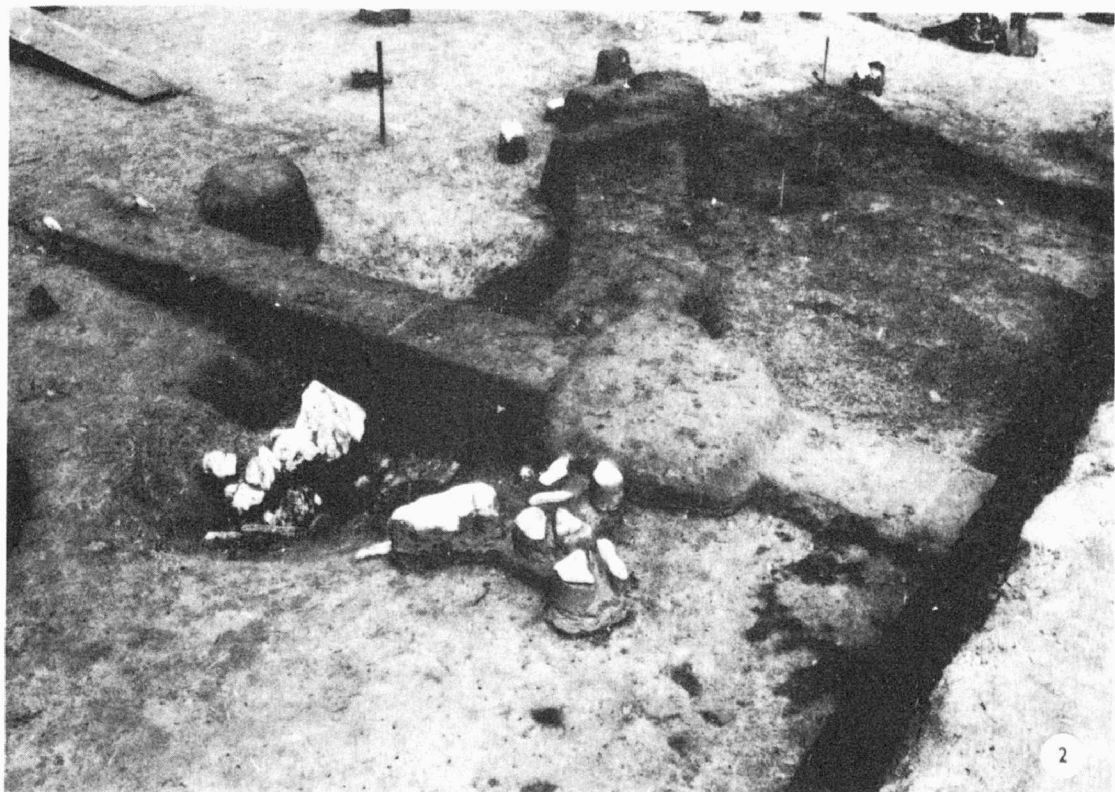
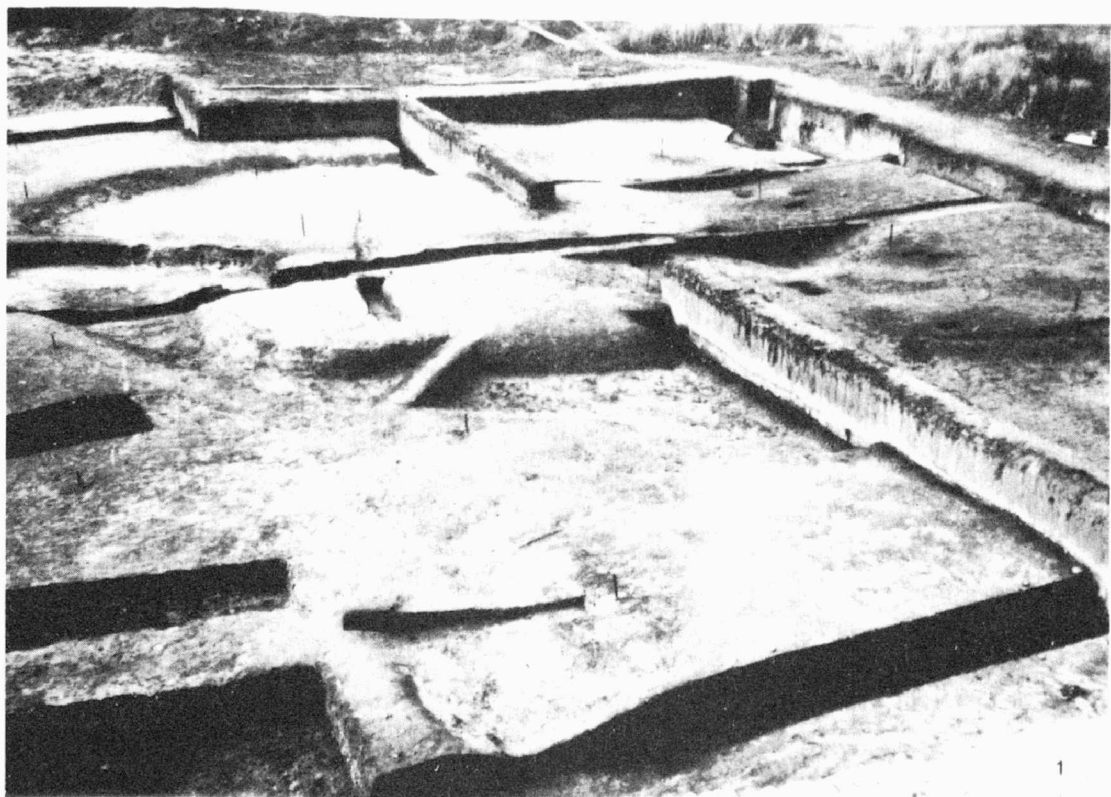

Tab. 14
 Mikulčice /okr. Hodonín/. Slovanské hradisko. 1 výzkum fortifikačních konstrukcí v říčním korytě ; 2 zbytky dřevěných komor a zabezpečení palisády v kamenné fortifikační konstrukci. - Slawischer Burgwall. 1 Grabung der Fortifikationskonstruktionen im Flussbett ; 2 Überreste von Holzkammern und sichernder Palisade in der steinernen Fortifikationskonstruktion.

Tab. 15

Mikulčice /okr. Hodonín/. Slovanské hradisko. 1 detail konstrukce dřevěné komory v kamenné fortifikaci ; 2 detail dřevěné komory v kamenné fortifikaci. - Slawischer Burgwall. 1 Detail der Konstruktion einer Holzkammer in der Steinkonstruktion ; 2 Detail der Konstruktion einer Holzkammer in der Steinfortifikation.

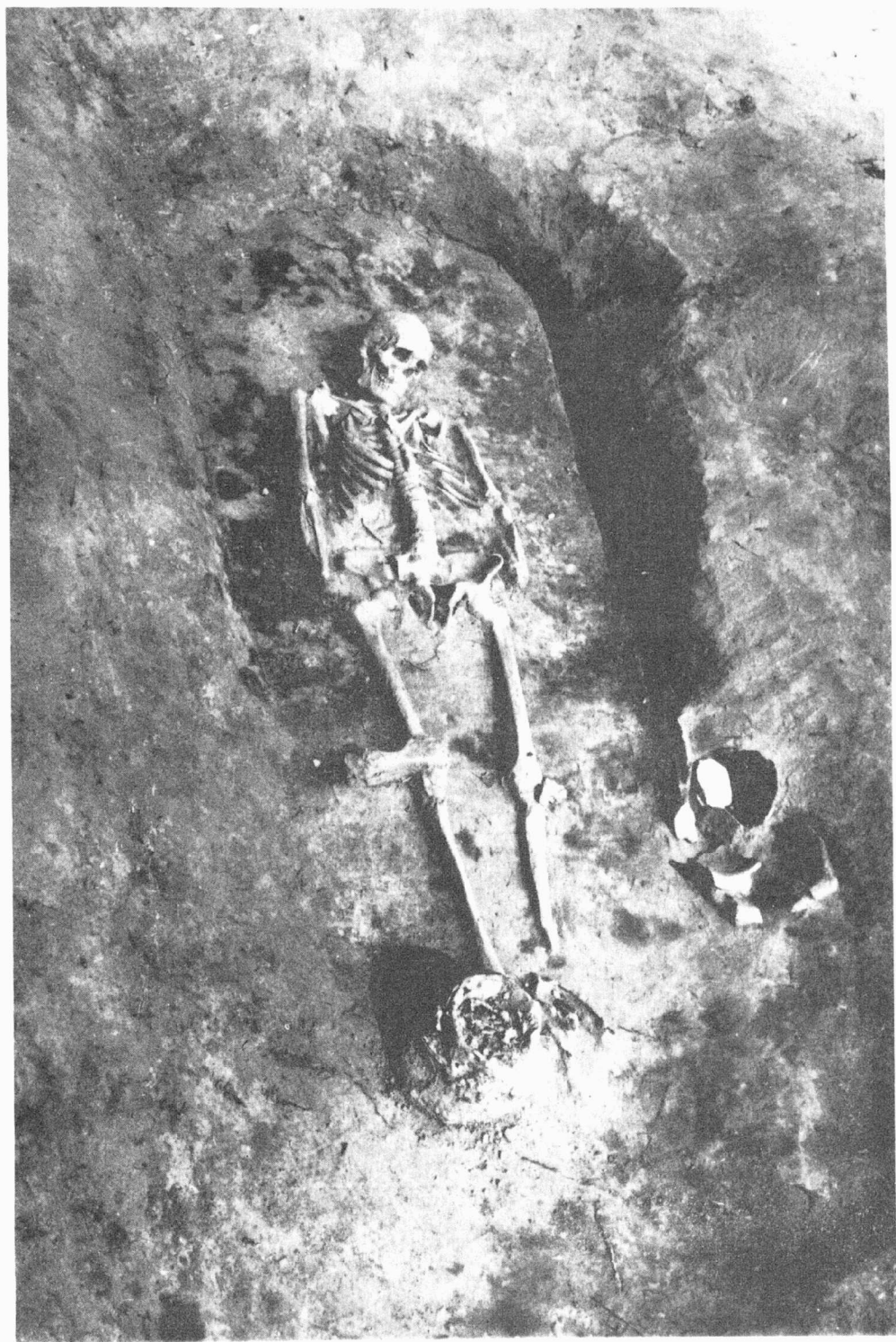

Tab. 16
 Mikulčice /okr. Hodonín/. Slovanské hradisko. 1 celkový pohled na výzkum kruhovitého objektu ; 2 zbytky jámy po kůlu uprostřed kruhového objektu ve čtverci -15 a -14/-22,-23. - Slawischer Burgwall. 1 Gesamtansicht auf die Grabung eines kreisförmigen Objektes ; 2 Überreste einer Pfostengrube in der Mitte des kreisförmigen Objektes in den Quadraten -15 und -14/-22, -23.

Tab. 17

Mikulčice /okr. Hodonín/. Slovanské hradisko. 1 celkový pohled na výzkum v místech "kde nic neroste"; 2 kostrové hroby ve směru zbytků severní stěny dřevěné budovy neznámého určení. - Slawischer Burgwall. 1 Gesamtansicht auf die Grabung am Orte "wo nichts wächst" ; 2 Körpergräber in Richtung der Überreste der Nordwand eines Holzgebäudes unbekannter Bestimmung.

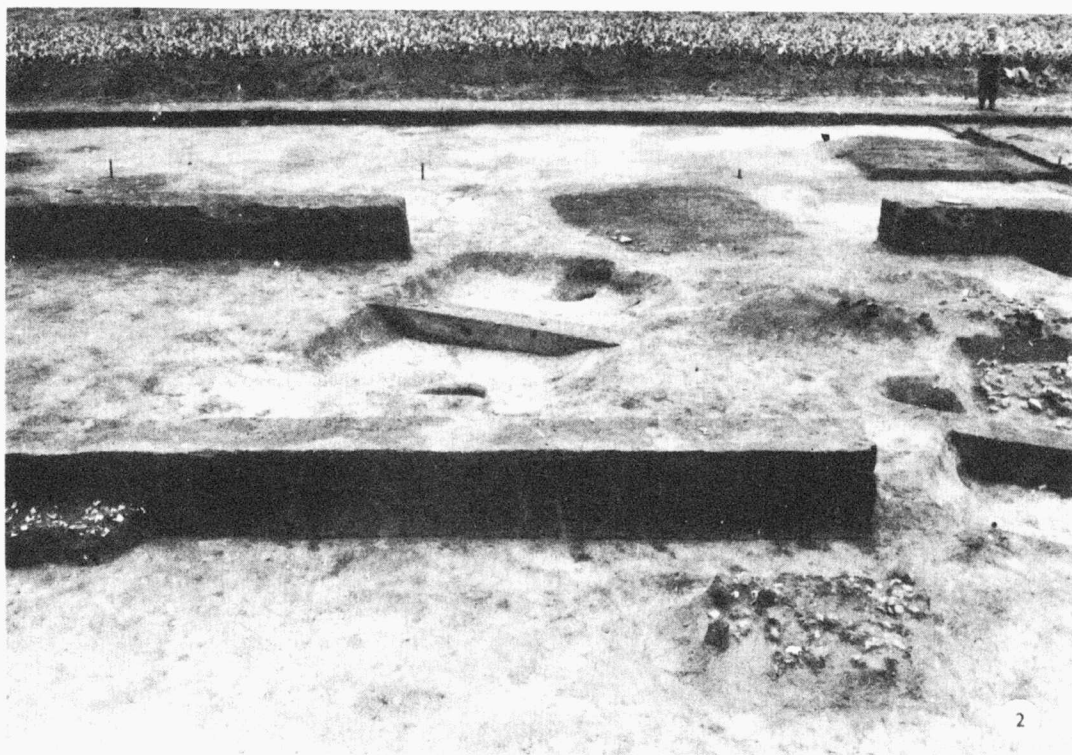

Tab. 18
Mikulčice /okr. Hodonín/. Slovanské hradisko, Hrob č. 1317. - Slawischer Burgwall. Grab Nr. 1317.

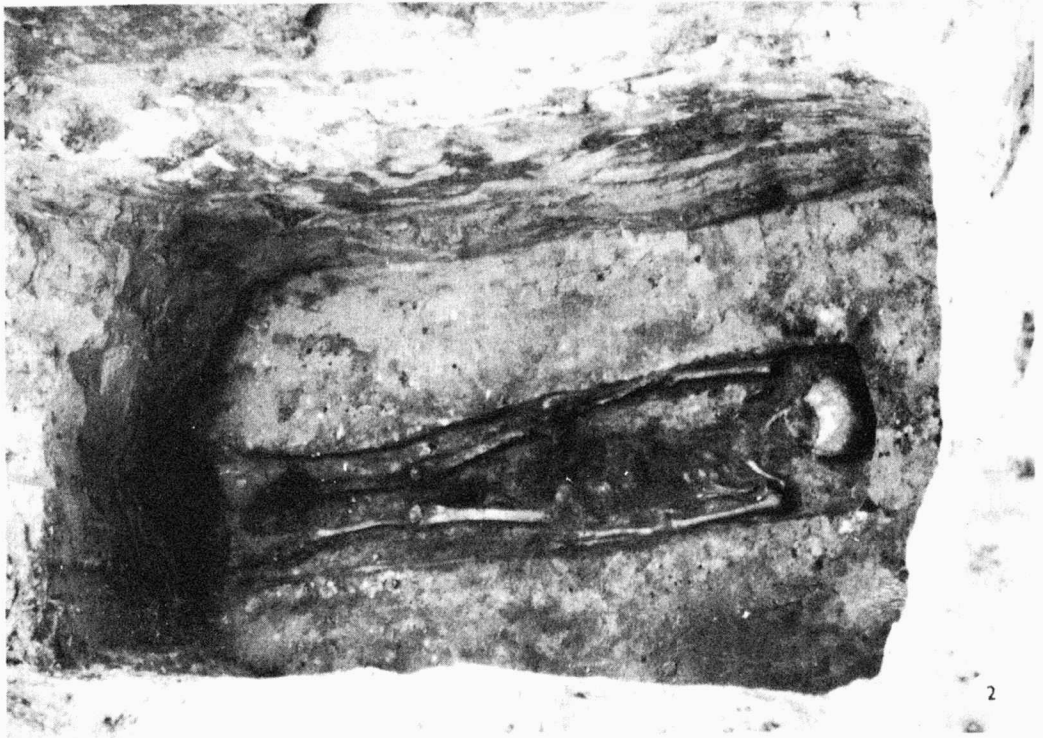
Tab. 19

Mutěnice /okr. Hodonín/. 1 celkový pohled na lokalitu ; 2 celkový pohled na odkrytou plochu. - 1 Gesamtansicht auf die Lokalität ; 2 Gesamtansicht auf die abgedeckte Fläche.

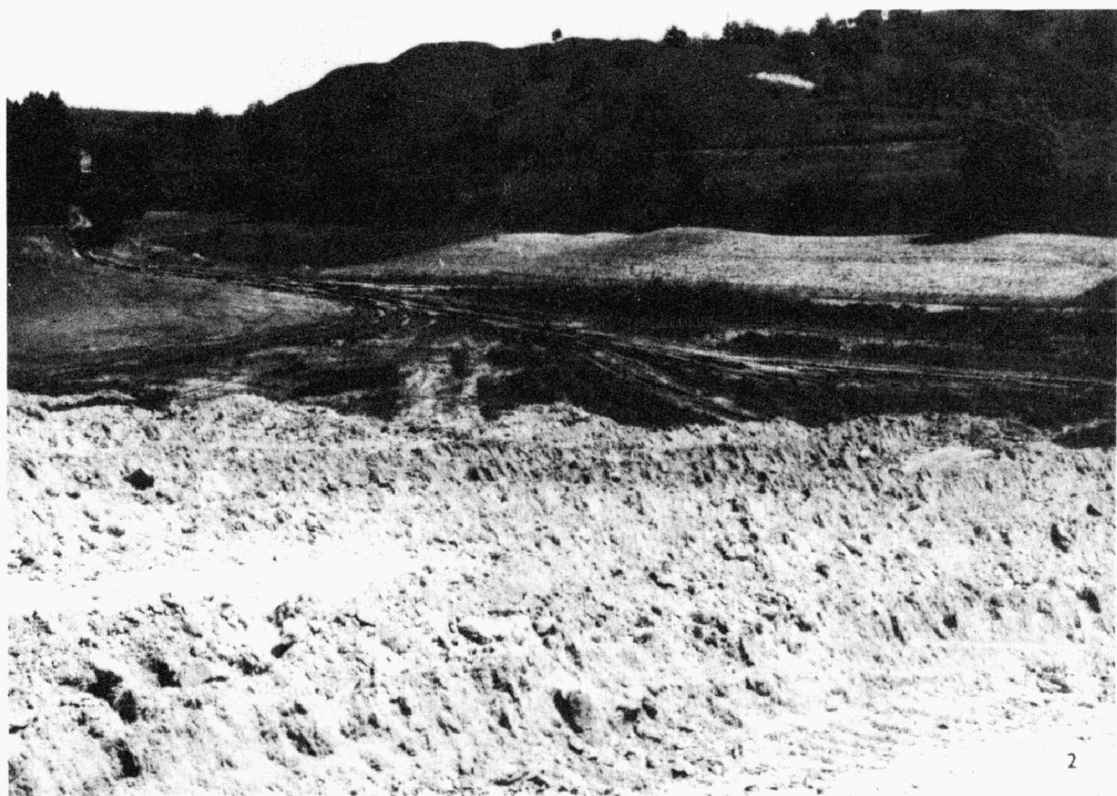
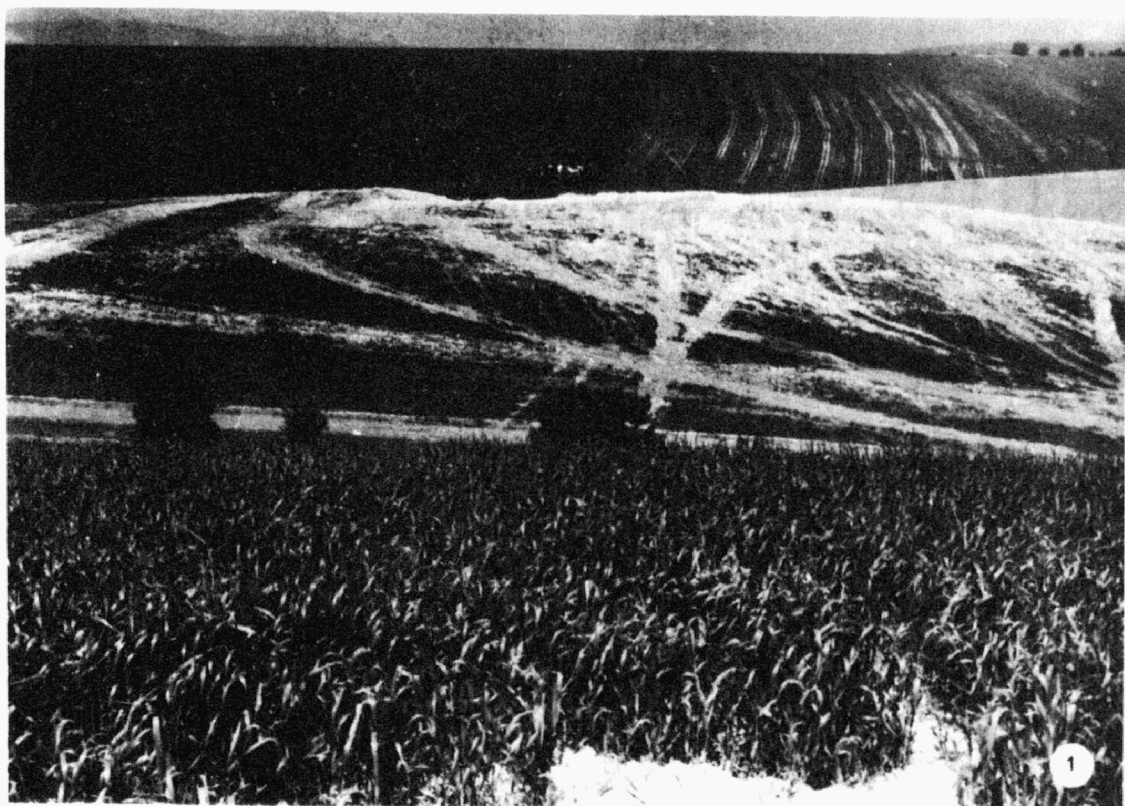

Tab. 20

Mutěnice /okr. Hodonín/. 1 objekt č. 7 ; 2 objekt č. 5. - Objekt Nr. 7 ; Objekt Nr. 5.

Tab. 21
Prušánky /okr. Hodonín/. 1 celkový pohled na lokalitu ; 2 hrob č. 30. - Gesamtansicht auf die Lokalität;
Grab Nr. 30.

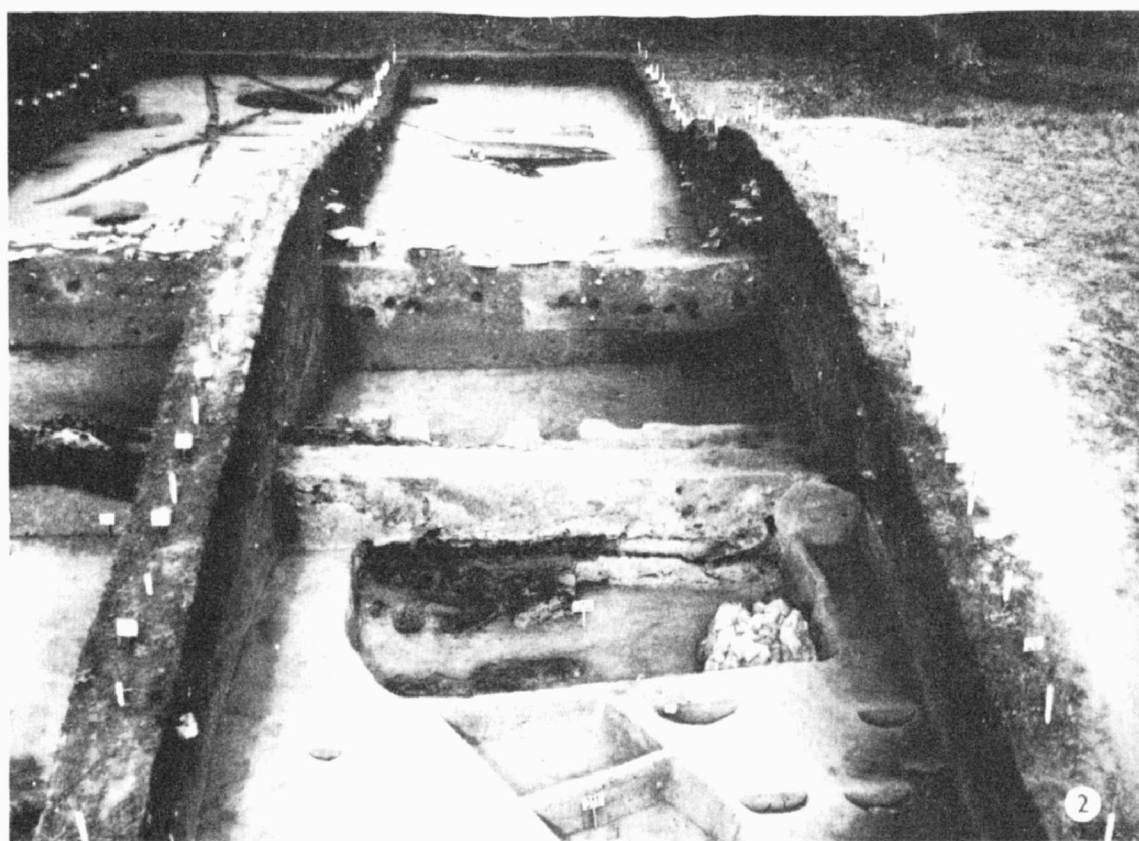
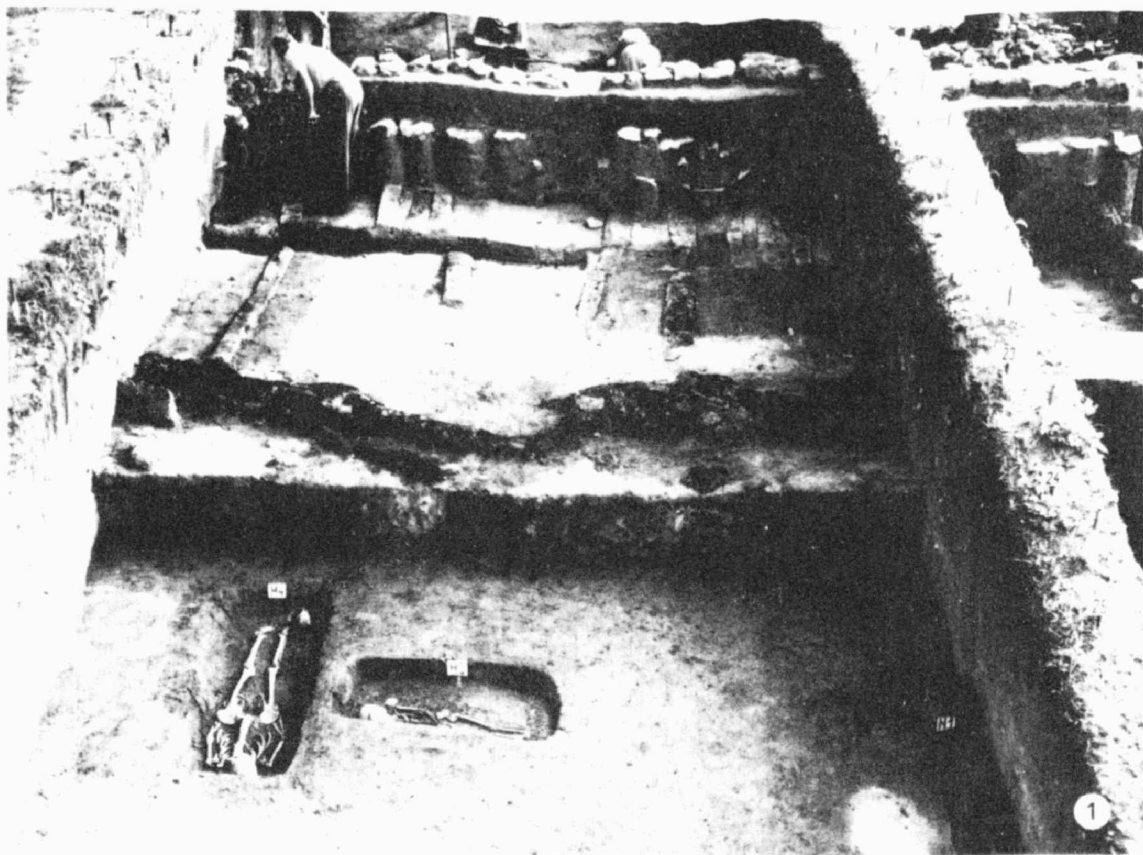

Tab. 22

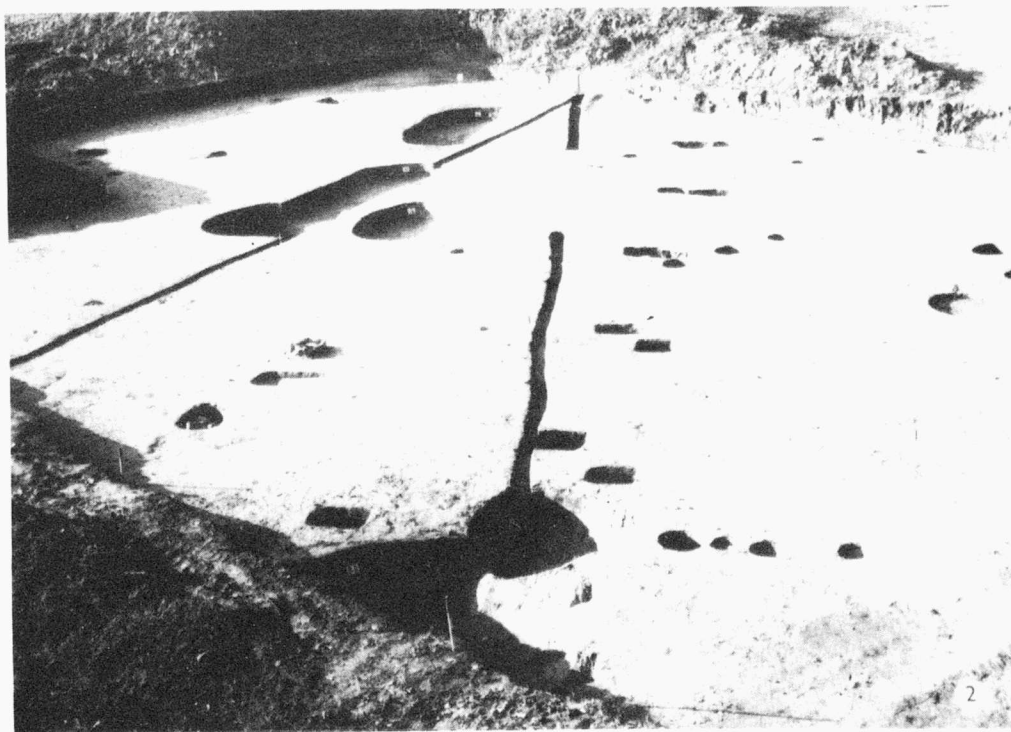
Nechvalín /okr. Hodonín/. 1 celkový pohled na trať "Homole"; 2 celkový pohled na trať "Nivky" a "Klobouk". - 1 Gesamtansicht auf die Flur "Homole"; 2 Gesamtansicht auf die Flur "Nivky" und "Klobouk".

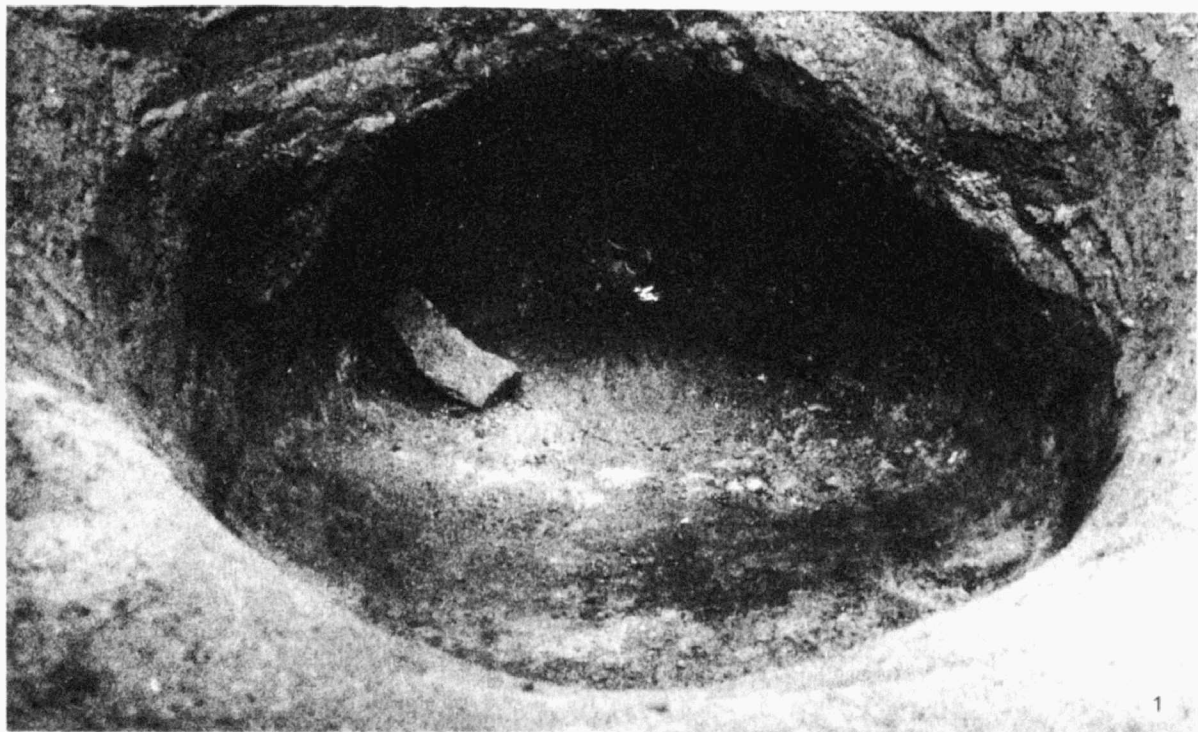
Tab. 23
Nechvalín /okr. Hodonín/. Hrob č. 14. - Grab Nr. 14.

Tab. 24
 Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. 1 řez valem od jihozápadu XIVa s hroby ; 2 řez valem XIVb se zemnicí a s depotem. Na obou řezech jsou patrné zbytky vlastní hradby. - 1 Wallschnitt von Südwest-XIVa mit Gräbern ; 2 Wallschnitt XIVb mit Erdhütte und Depot. Auf beiden Schnitten sind Überreste des eigentlichen Walles sichtbar.

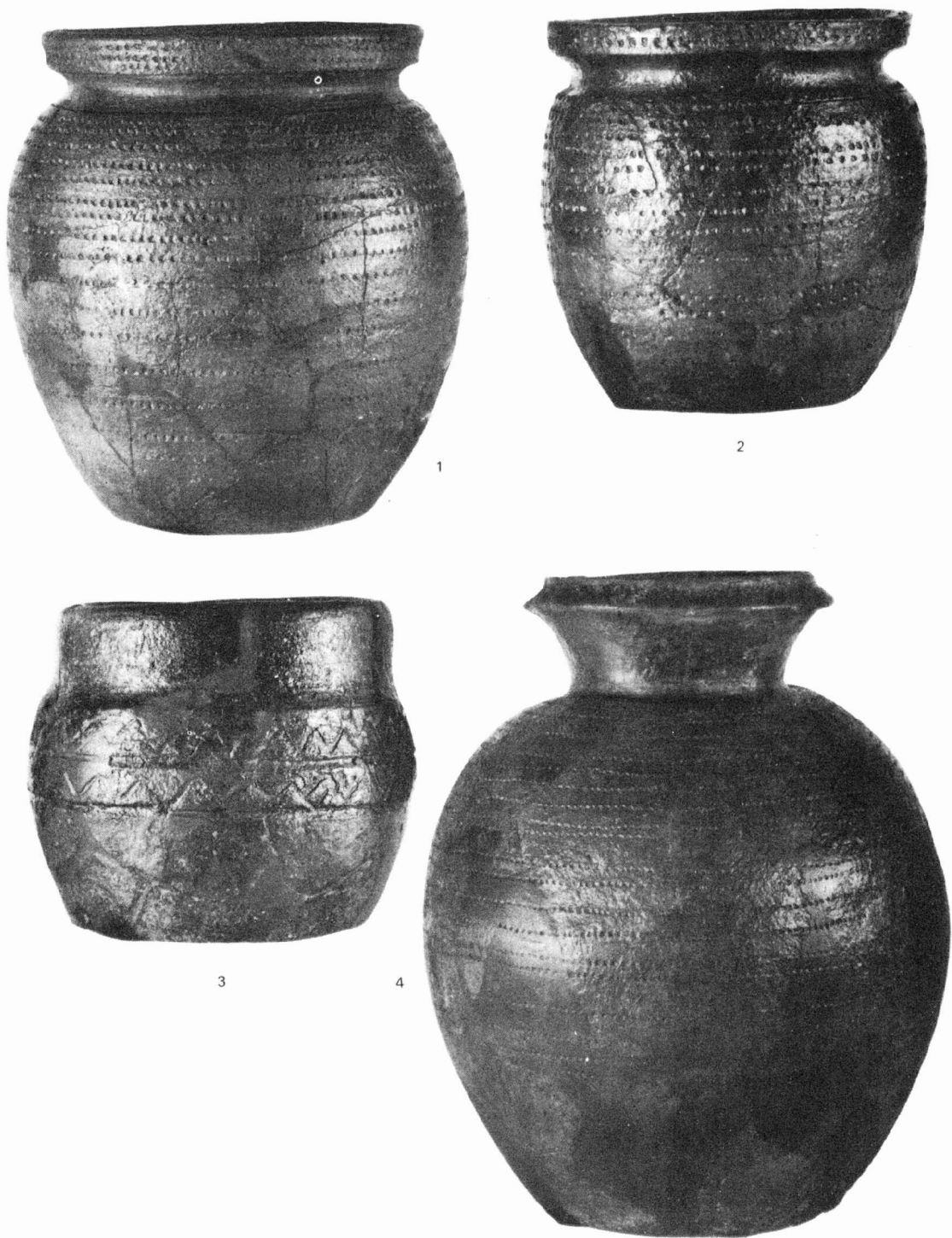

Tab. 25
Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. 1 val XIV/1975 - situace na podloží ; 2 pohled na výzkum v lesní školce v roce 1975. - 1 Wall XIV/1975 - Situation am Liegenden ; 2 Ansicht auf die Grabung in der Waldbaumschule im Jahre 1975.

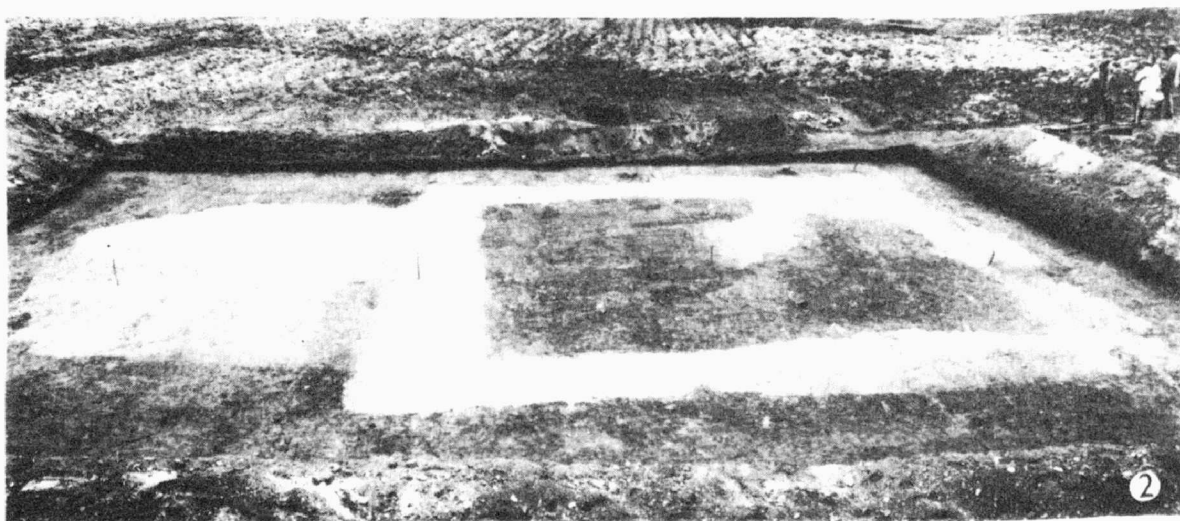
Tab. 26

Zbýšov /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Studýň. 1 pohled na objekt č. 3 s pecemi ; 2 detailní pohled na jižní pec na dně objektu č. 3. - Mittelalterliche Dorfwüstung Studýň. 1 Ansicht auf Objekt Nr. 3 mit Ofen ; 2 Detailansicht auf den südlichen Ofen am Boden des Objektes Nr. 3.

Tab. 27

Zbýšov /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Studýň. Ukázka keramiky. 1 objekt č. 2 ; 2,4 objekt č. 3 ; 3 povrchový sběr. - Mittelalterliche Dorfwüstung Studýň. Keramikprobe. 1 Objekt Nr. 2 ; 2,4 Objekt Nr. 3 ; Lesefund.

Tab. 28

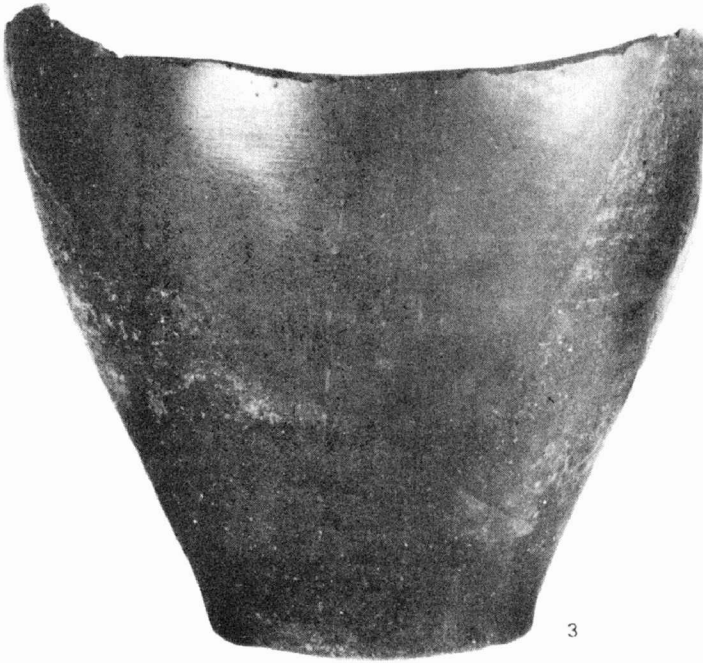
Žabčice /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Koválov. 1-2 začištěný negativní půdorys kostela ; 3 pohled na presbyterium se zbytky zdiva a základové rýhy lodi kostela od východu. V pozadí mezi stromy je hrádek "Kulatý kopec". - Mittelalterliche Dorfwüstung Koválov. 1-2 gereinigter Kirchengrundriss ; 3 Ansicht auf des Presbyterium mit Mauer- und Fundamentrinnenüberresten des Kirchschiffes von Osten. Im Hintergrund zwischen den Bäumen ist der Hausberg "Kulatý kopec".

1

2

3

4

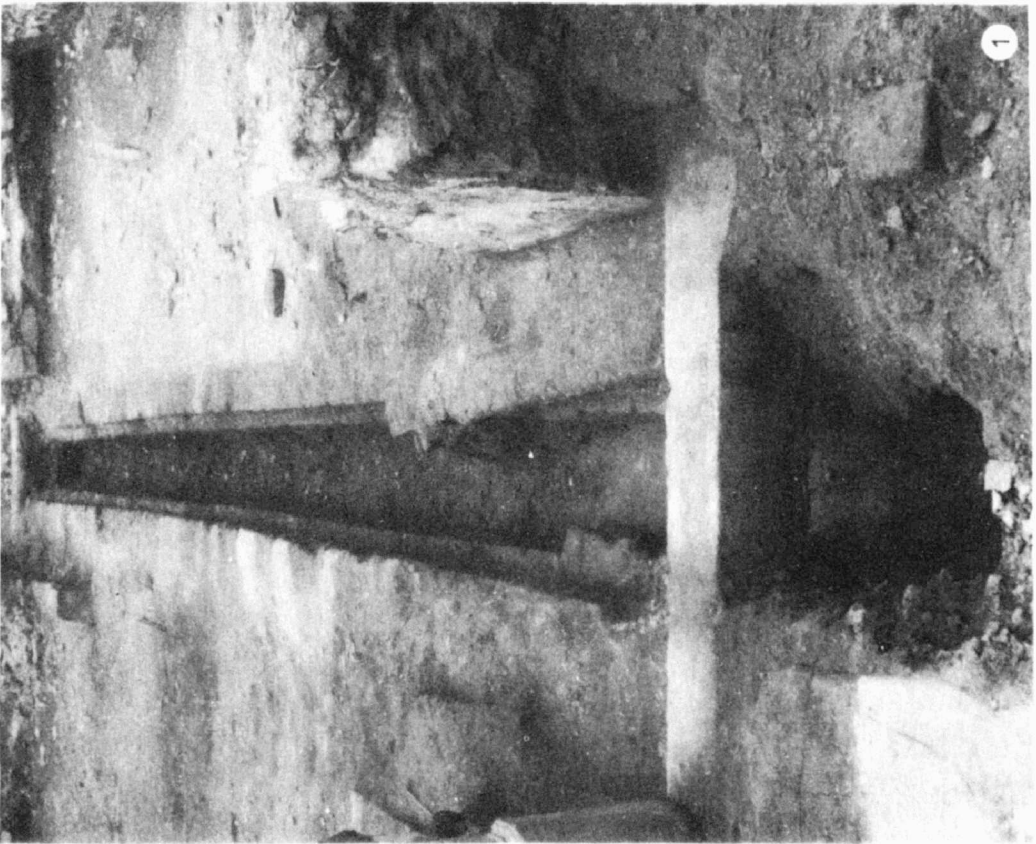
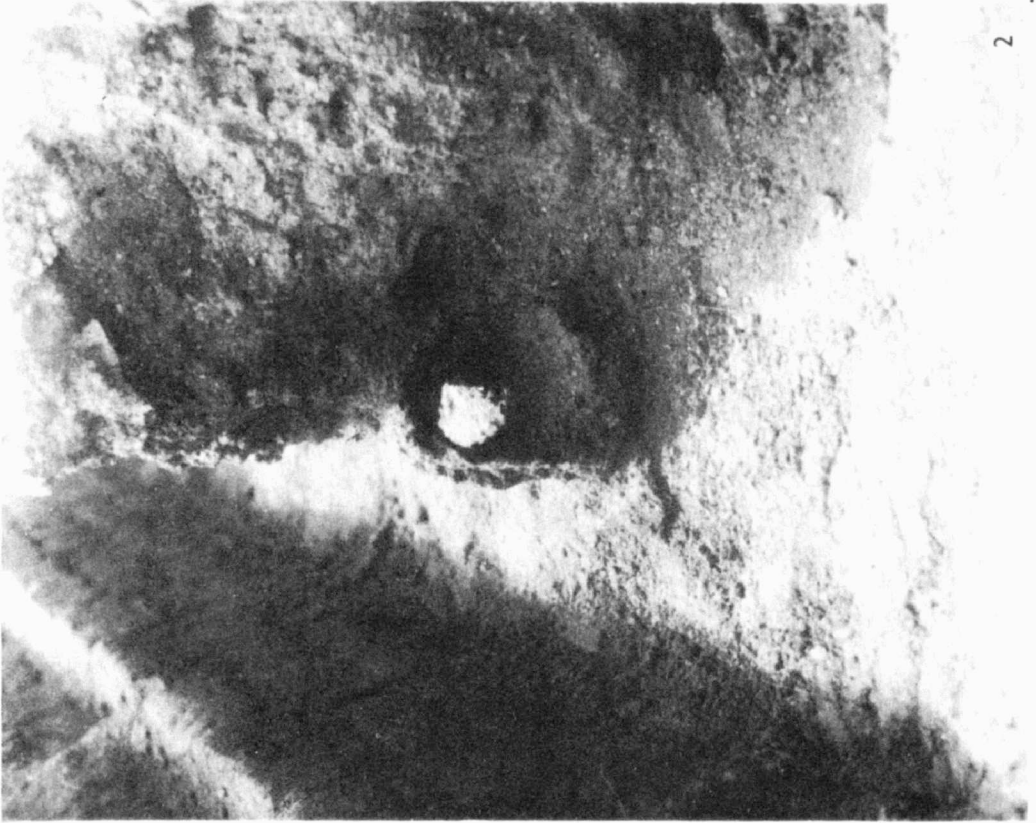
5

Tab. 29

Žabčice /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Koválov. Keramika nalezená při povrchovém průzkumu. - Mittelalterliche Dorfwüstung Koválov. Keramik gefunden bei der Oberflächenuntersuchung.

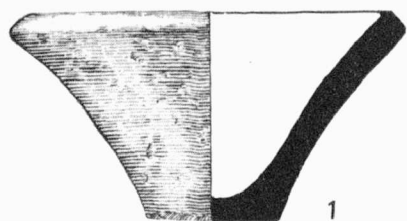

Tab. 30
Dolany /okr. Olomouc/. Kartuziánský klášter. 1 severní oltář ; 2 jižní oltář při lektoriu v chóru bratří
S. - Kartäuserkloster. 1 Nordaltar ; 2 Südtaltar am Lektorium im Chor der Brüder S.

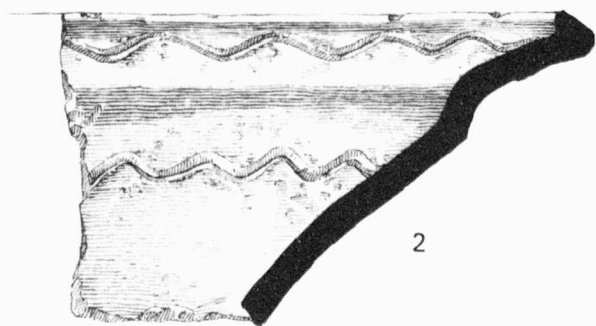

Tab. 31

Dolany /okr. Olomouc/, Kartuziánský klášter. 1 vodovodní rýha ; 2 detail uložení železného spoje vodovodního potrubí v chóru otců F. - Kartäuserkloster. 1 Wasserleitungsrinne ; 2 Detail der Lage der Eisenverbindung des Wasserleitungsrohres im Chor der Väter F.

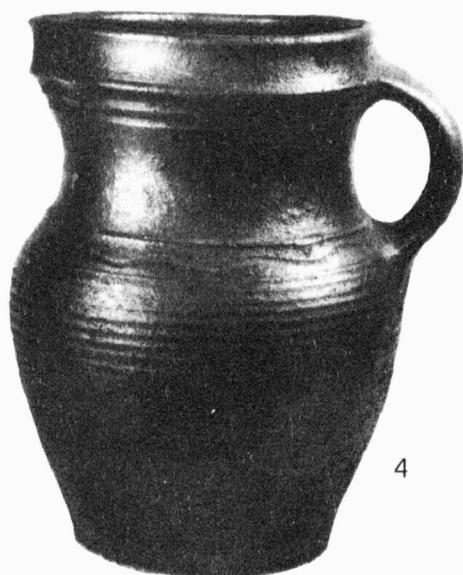
1

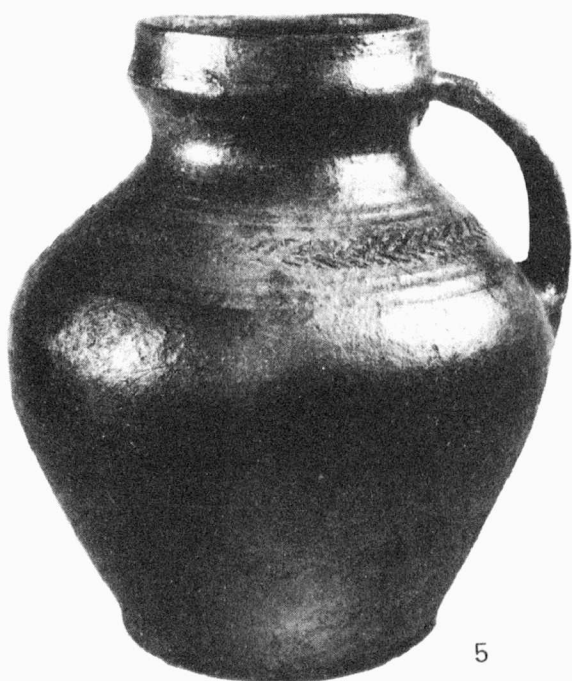
2

3

4

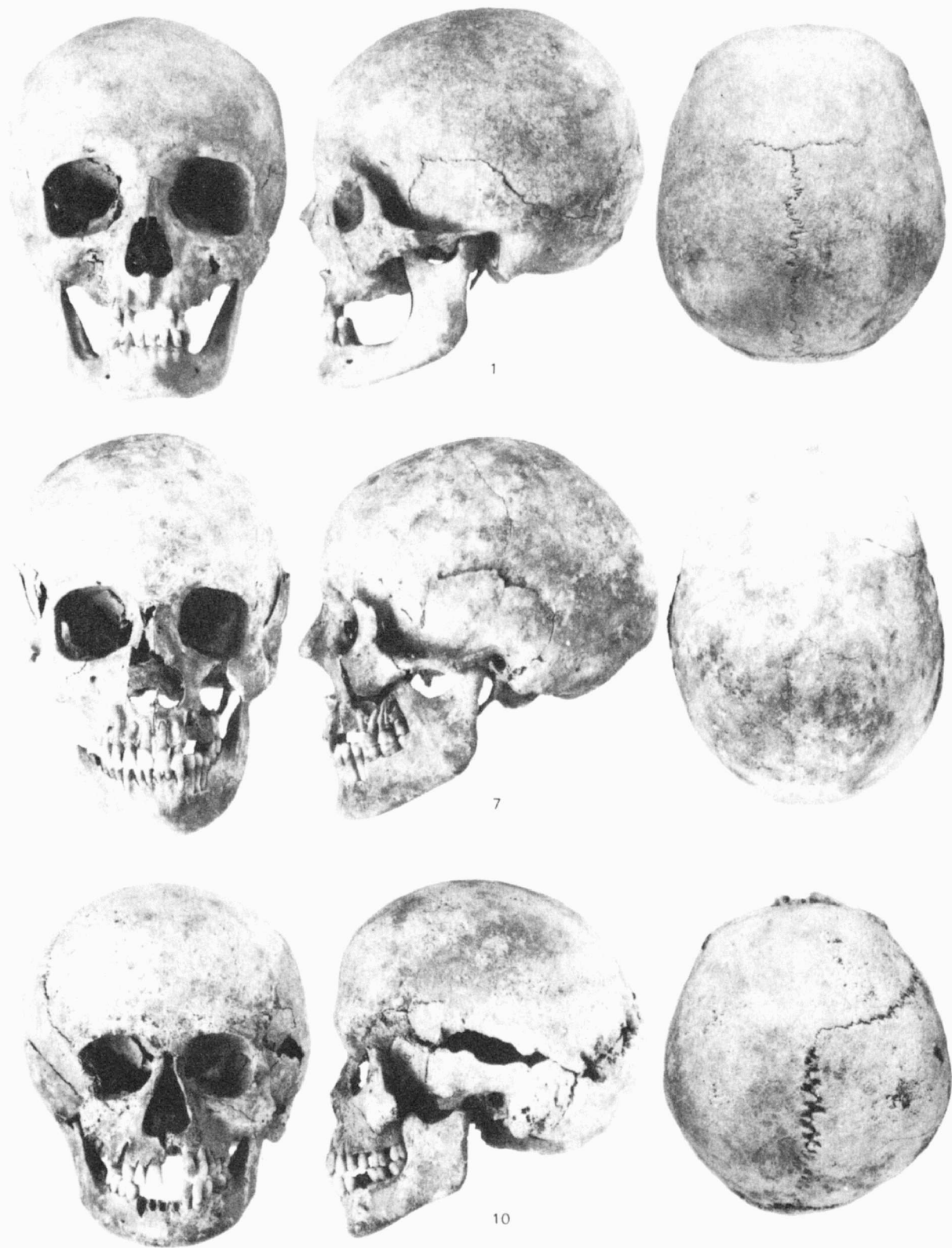
5

6

Tab. 32

Jihlava /okr. Jihlava/. Středověké jádro města. Ulice Obránců míru /býv. Platea S. Virginis/. Keramika ze středověkých jámek. - Mittelalterlicher Stadtkern. Strasse Obránců míru /früher Platea S. Virginis/. Keramik aus mittelalterlichen Fanggruben.

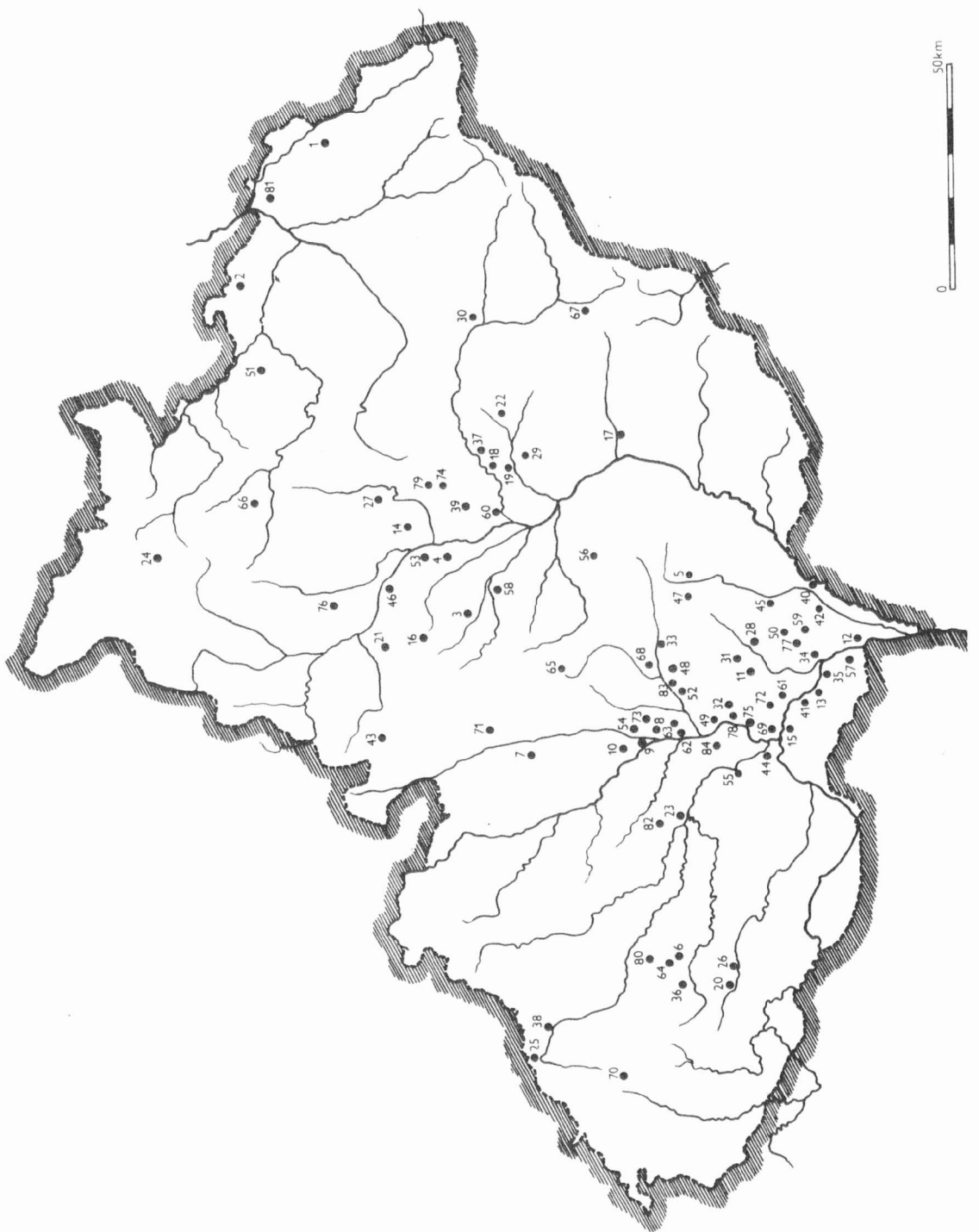

Tab. 33
 Slavkov /okr. Vyškov/. Lebky z hrobů č. 1, 7 a 10. - Schädel aus den Gräbern Nr. 1, 7 und 10.

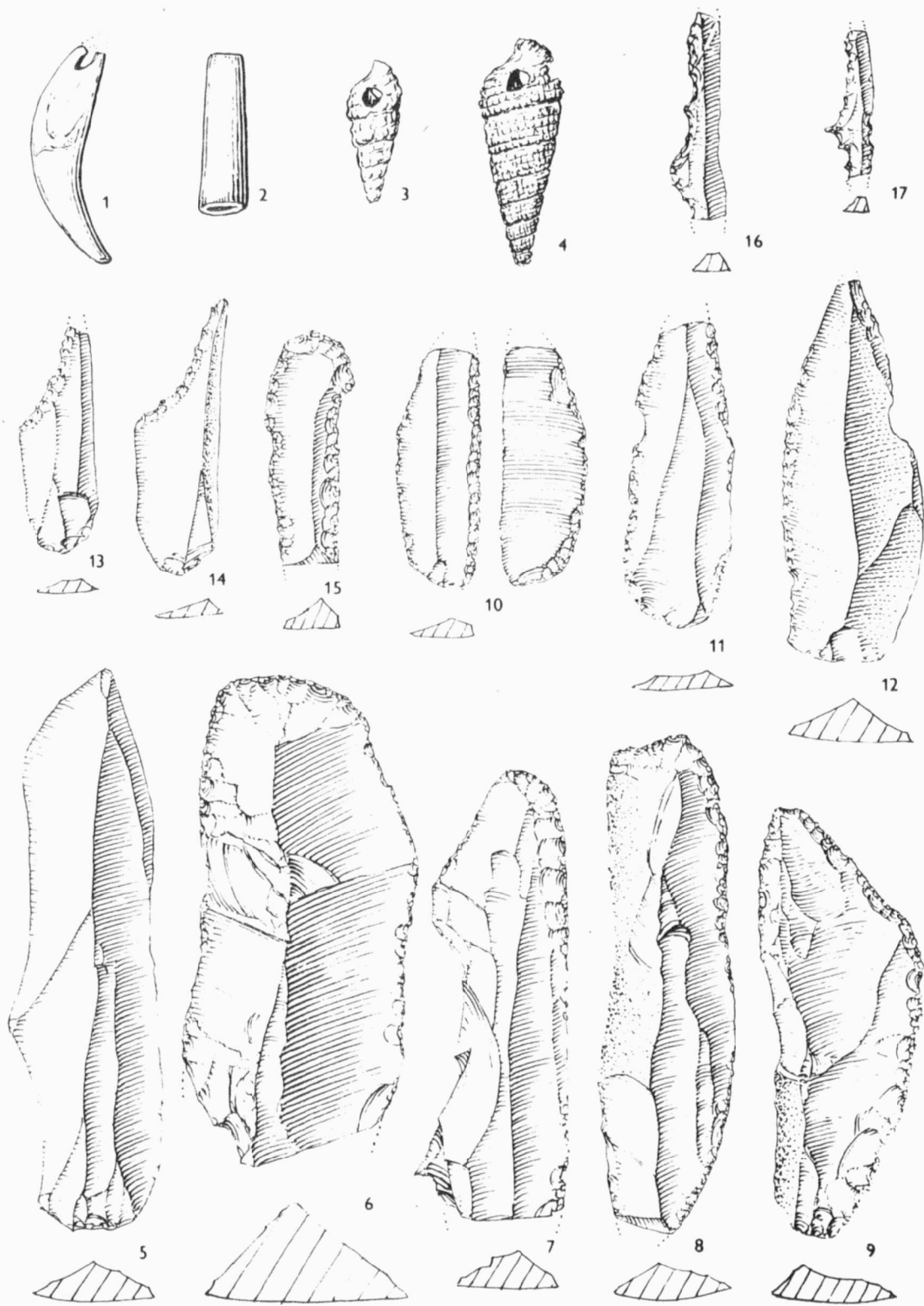
Tab. 34

Horní Moštěnice /okr. Přerov/. Poklad mincí. Ukázka ražeb : Jan Lucemburský /horní řada/, Karel IV /spodní řada/. Rekonstruovaná nádoba, v níž byly mince uloženy. - Münzenschatz. Prägungsproben : Jan von Luxemburg /obere Reihe/, Karl IV. /untere Reihe/. Rekonstruiertes Gefäß, in dem die Münzen deponiert wurden.

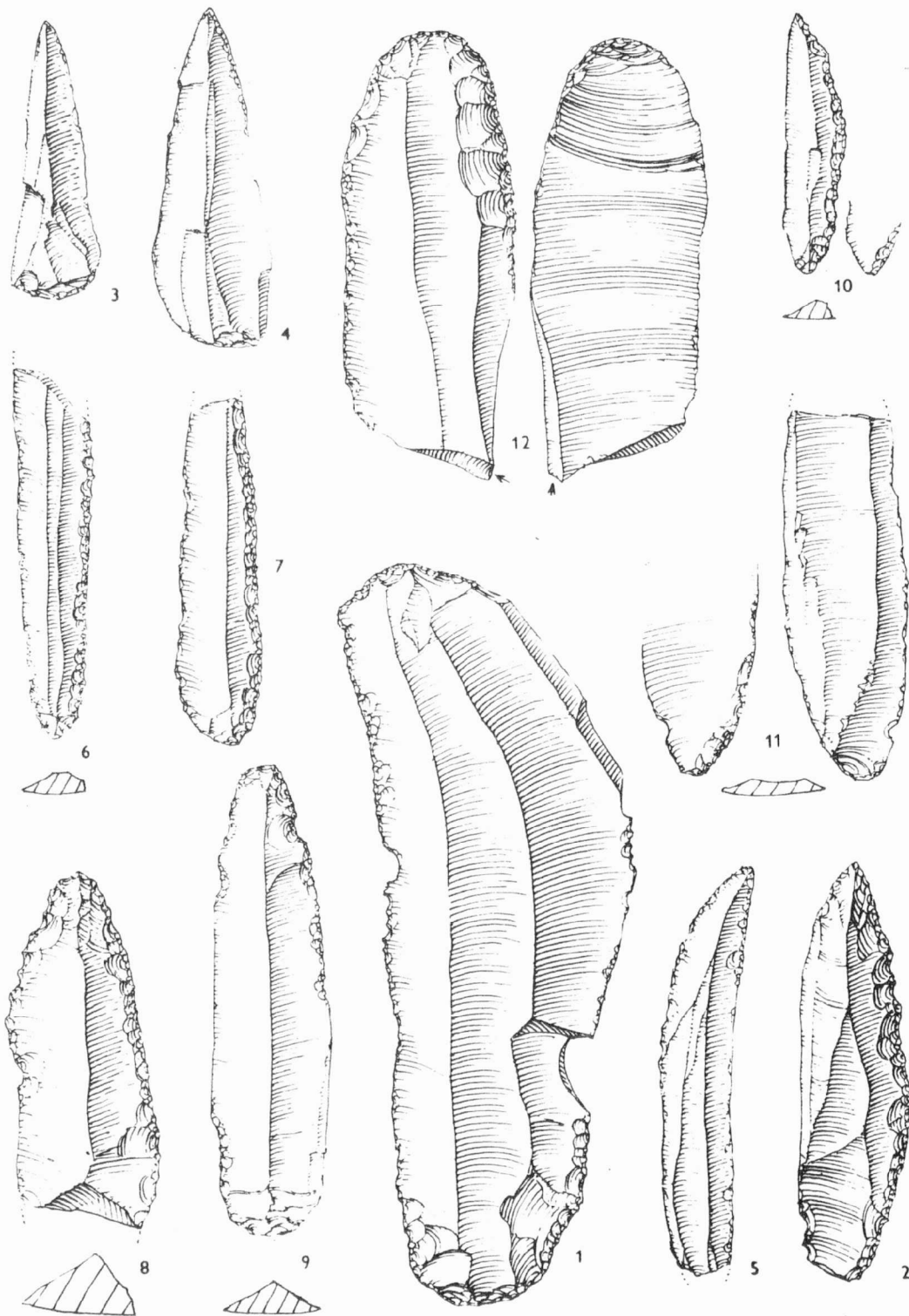
Tab. 35

Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1975. - Grabungen und Rettungsaktionen in Mähren im Jahre 1975.

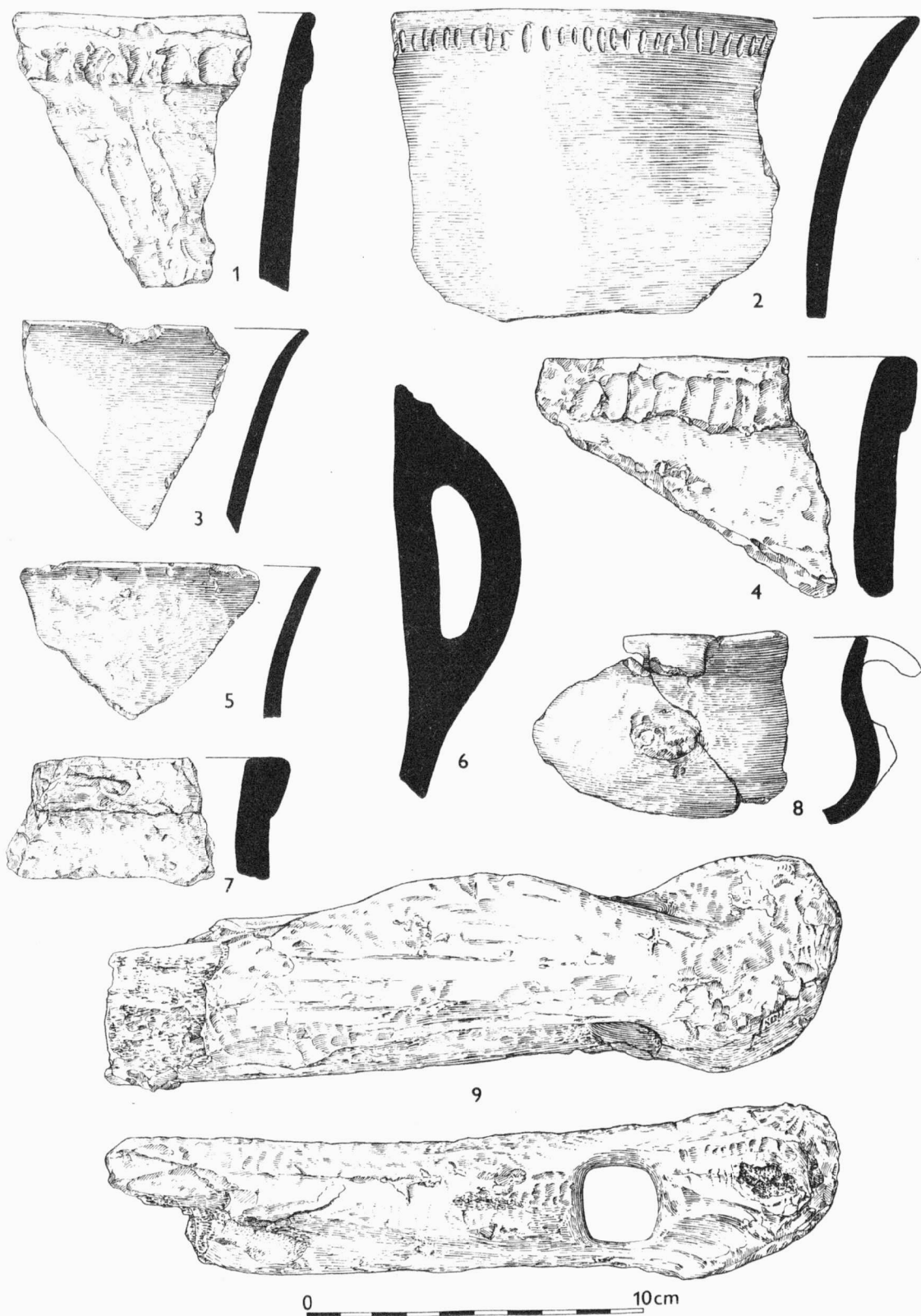

Obr. 1

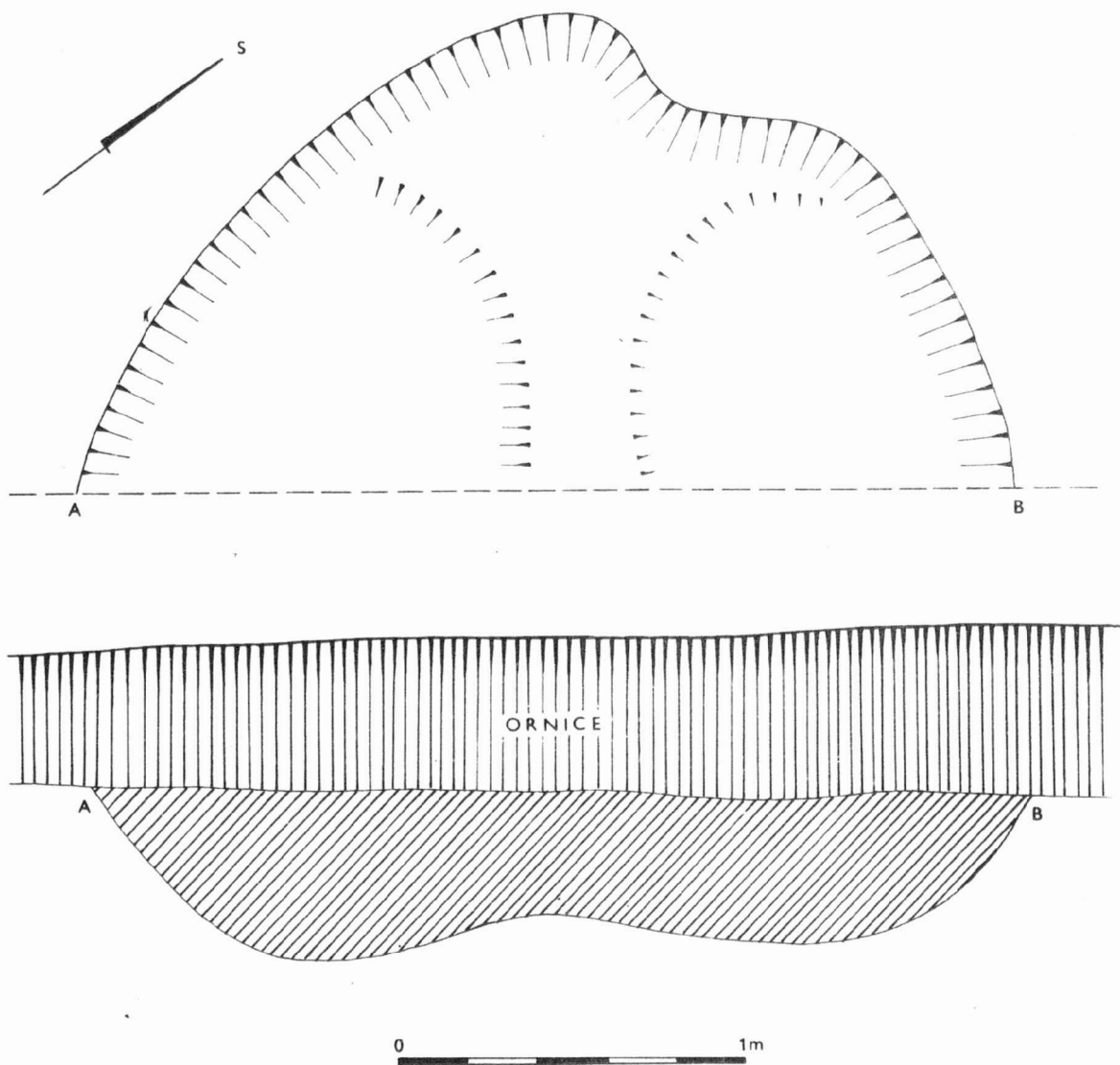
Dolní Věstonice /okr. Břeclav/. Výběr nálezů z výkopu A ve střední části paleolitické stanice. - Fundauswahl aus der Grabung A im mittleren Teil der paläolithischen Station.

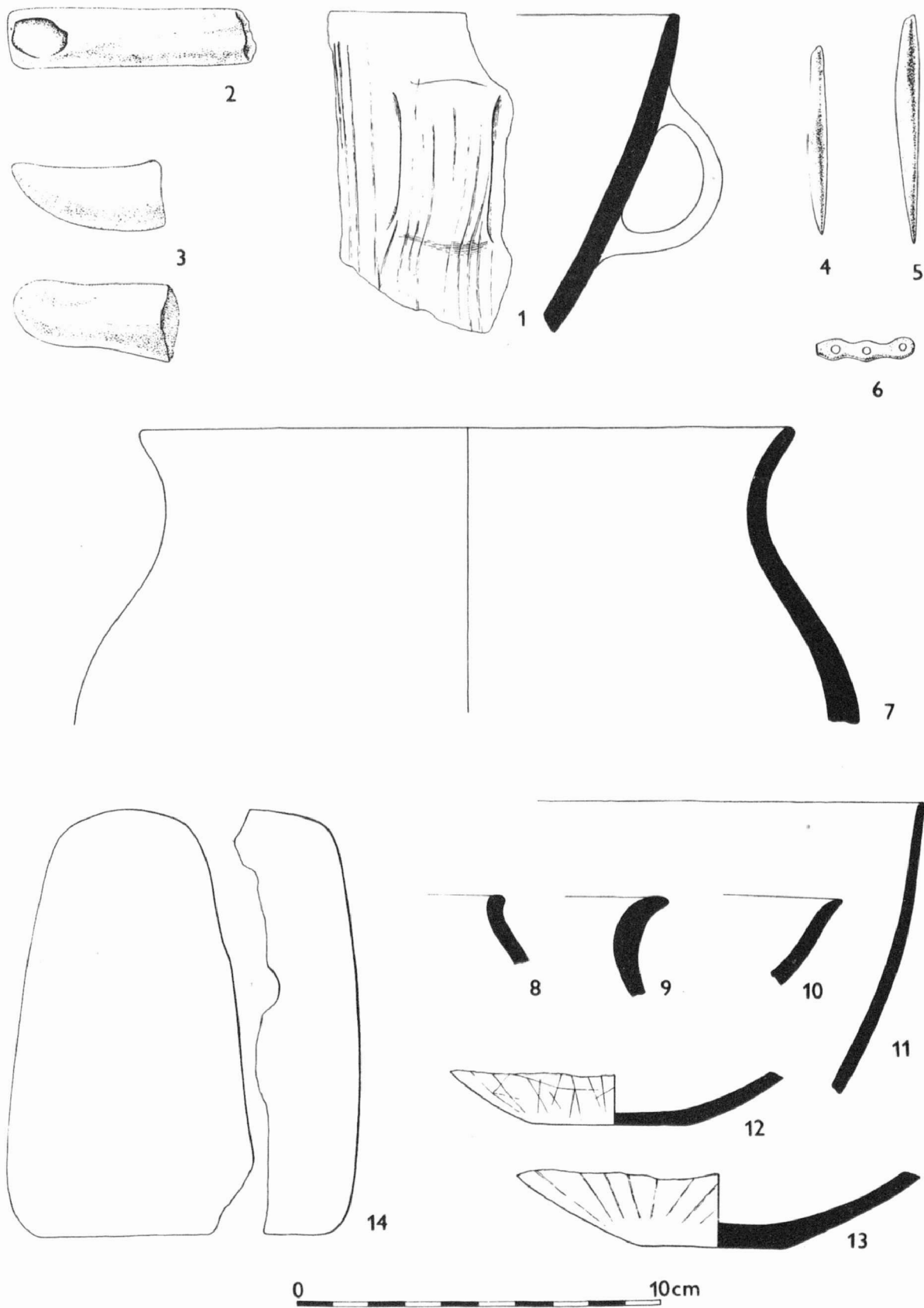
Obr. 2
 Dolní Věstonice /okr. Břeclav/. Výběr kamenných nástrojů ze sondy C /1/, F /2/ a ze sondáže v horní části paleolitické stanice /3-12/. - Auswahl an Steinwerkzeugen aus Sonde C/1/, F/2/ und aus der Sondage im oberen Teil der paläolithischen Station /3-12/.

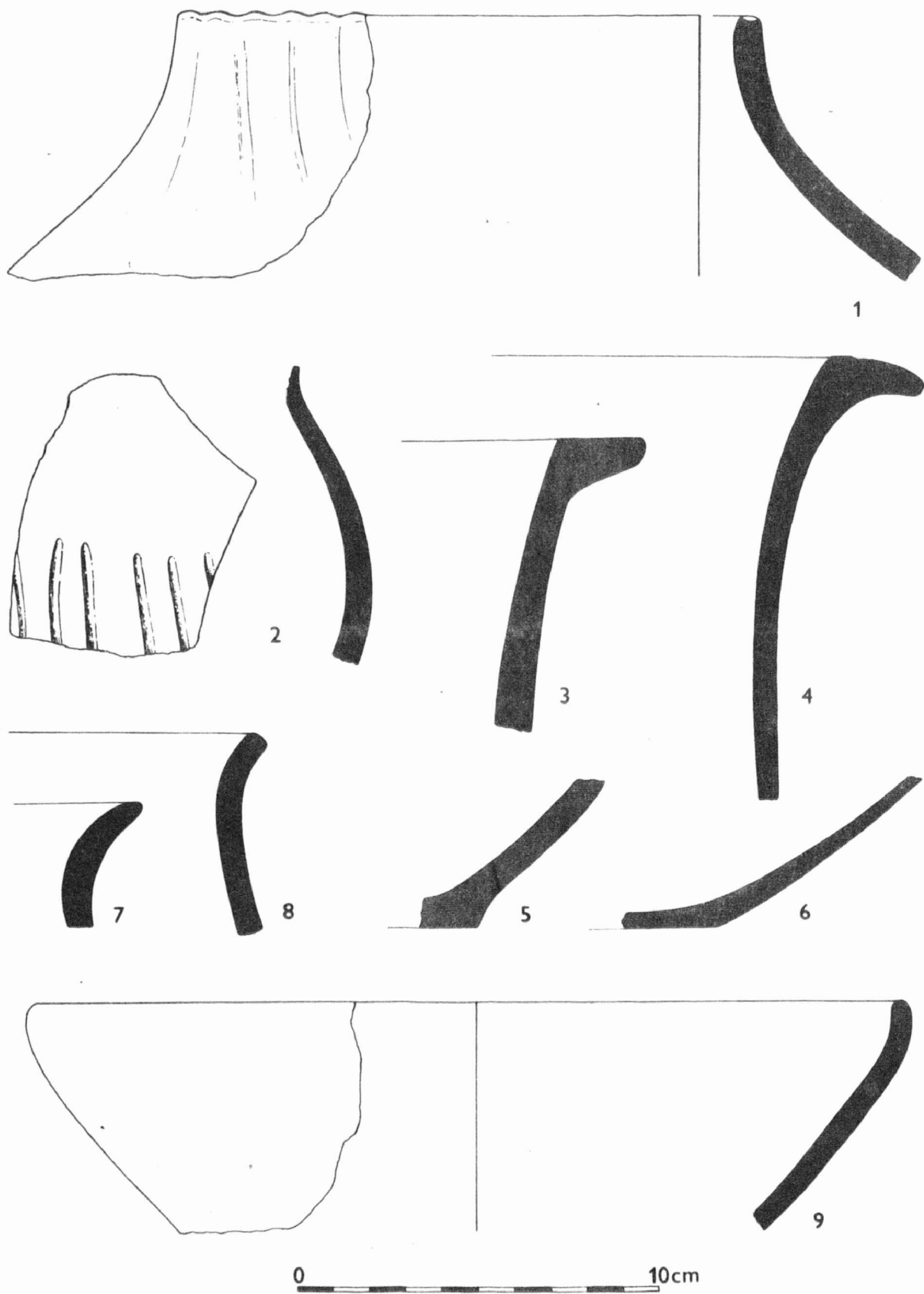
Obr. 3
 Blatec /okr. Olomouc/. Kultura nálevkovitých pohárů. Výběr nálezů z kulturní jámy. - Trichterbecher-
 kultur. Fundauswahl aus der Kulturgrube.

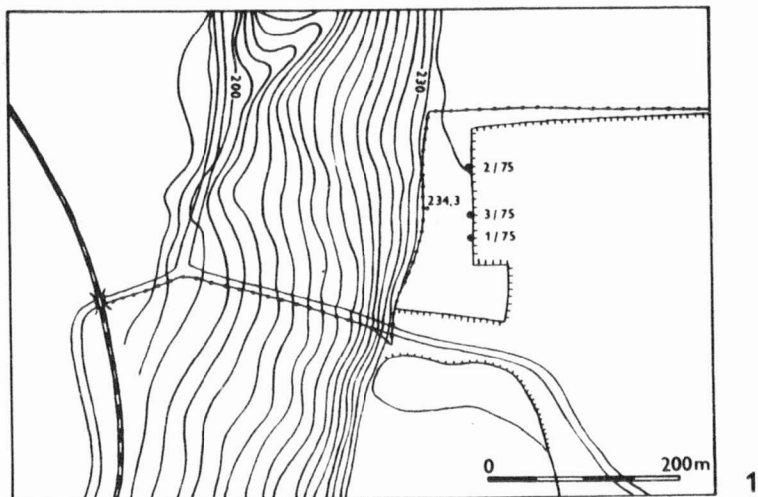
Obr. 4
 Ivančice / okr. Brno-venkov/. Jáma kultury nálevkovitých pohárů. - Grube der Trichterbecherkultur.

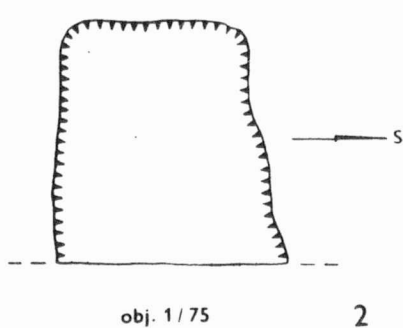
Obr. 5
 Bulhary /okr. Břeclav/. Velatická kultura. 1-2 výběr materiálu z vrstvy nad jámami ; 3 jáma č. 1 ; 4-14 jáma č. 2. - Velaticer Kultur. 1-2 Materialauswahl aus der Schicht oberhalb der Gruben ; 3 Grube Nr. 1 ; 4 - 14 Grube Nr. 2.

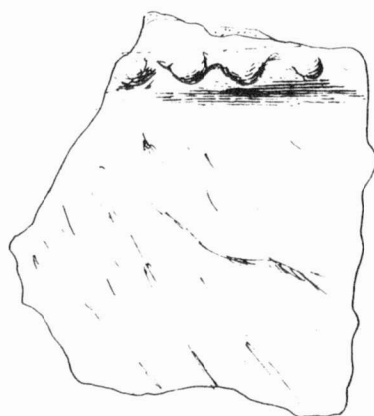
Obr. 6
 Bulhary /okr. Břeclav/, Velatická kultura. Výběr keramiky z jámy č. 2. - Velaticer Kultur. Keramik-
 auswahl aus Grube Nr. 2.

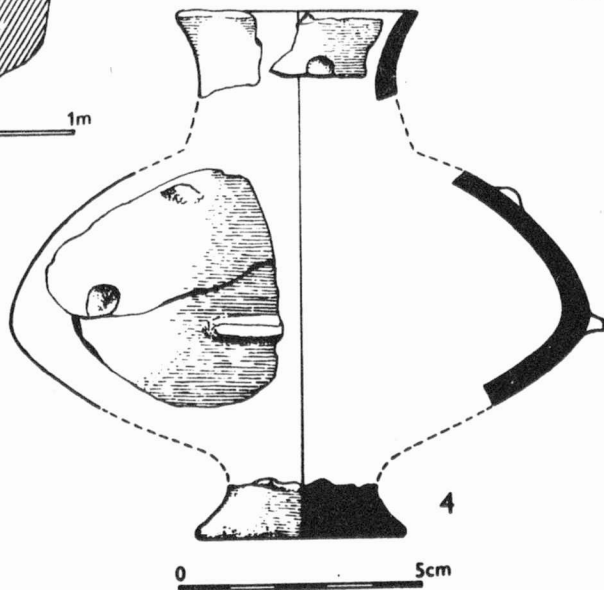
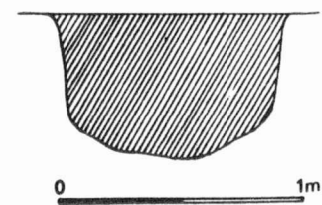
1

2

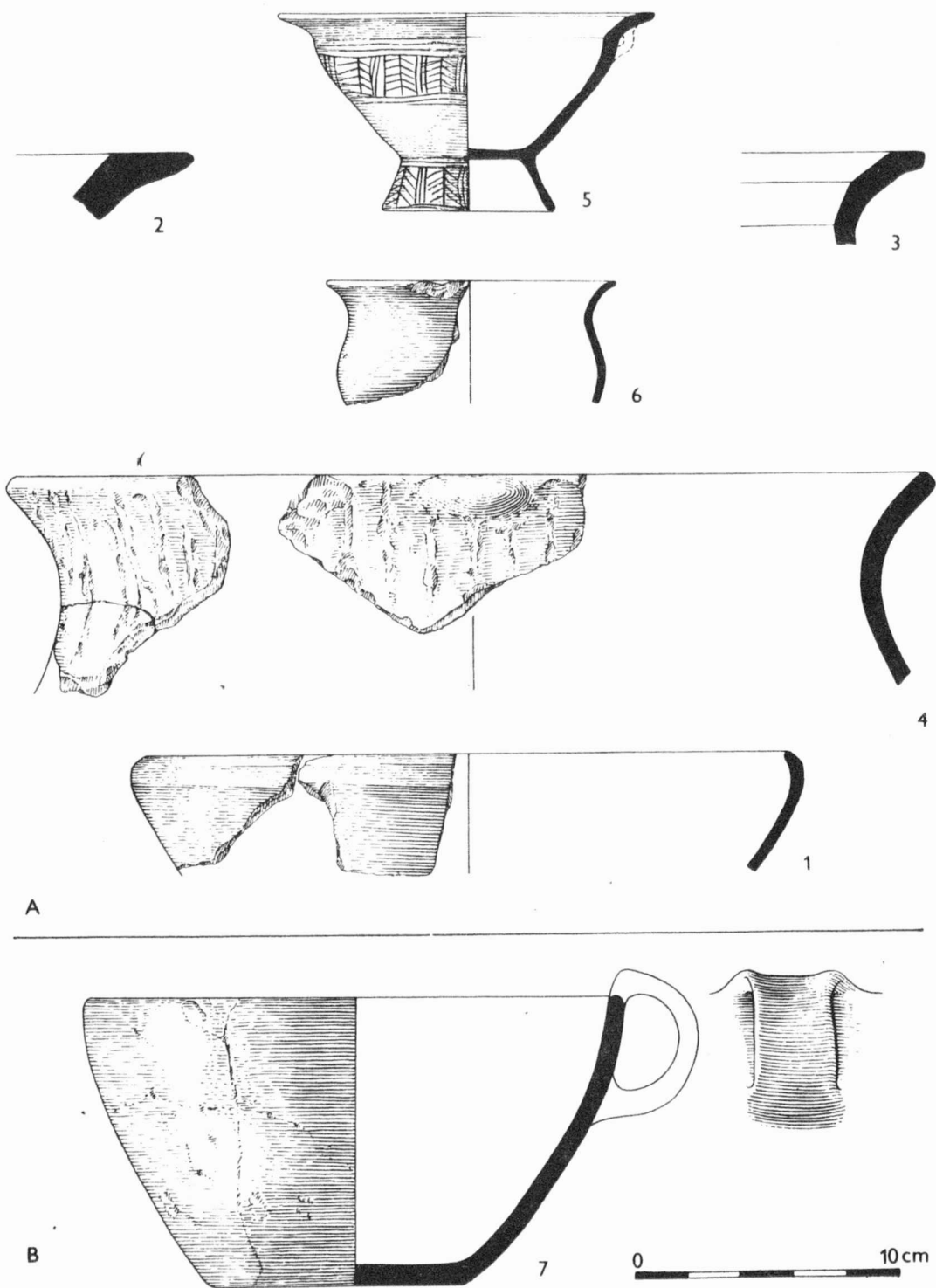
3

4

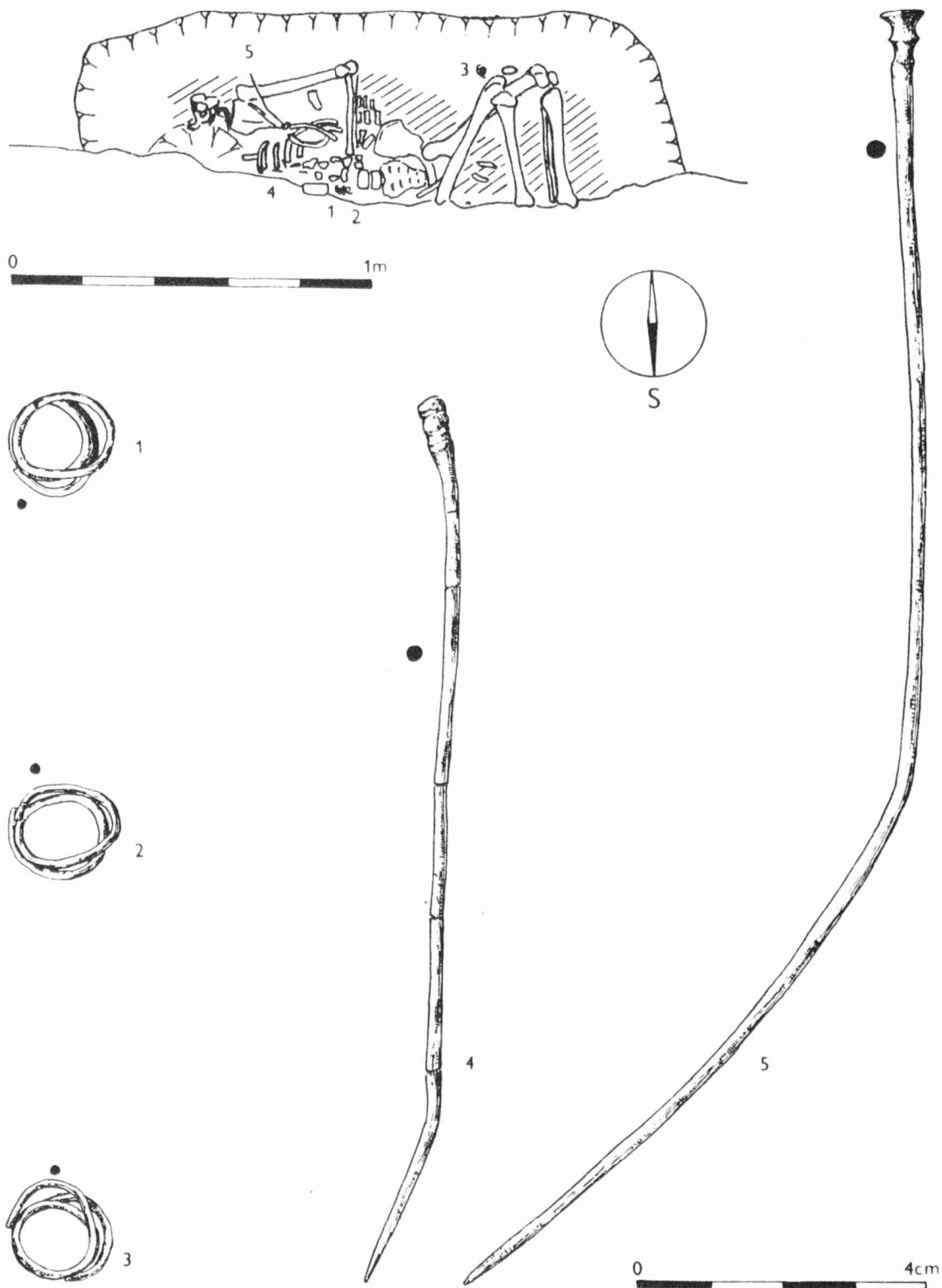
Obr. 7

Brno-Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město/. Sídlištní objekt z pozdní doby bronzové. 1 situace naleziště ; 2 objekt č. 1/75, půdorys a profil ; 3-4 materiál z objektu č. 1/75. - Siedlungsobjekt aus der späten Bronzezeit. 1 Situation der Fundstelle ; 2 Objekt Nr. 1/75, Grundriss und Profil ; 3-4 Material aus Objekt Nr. 1/75.

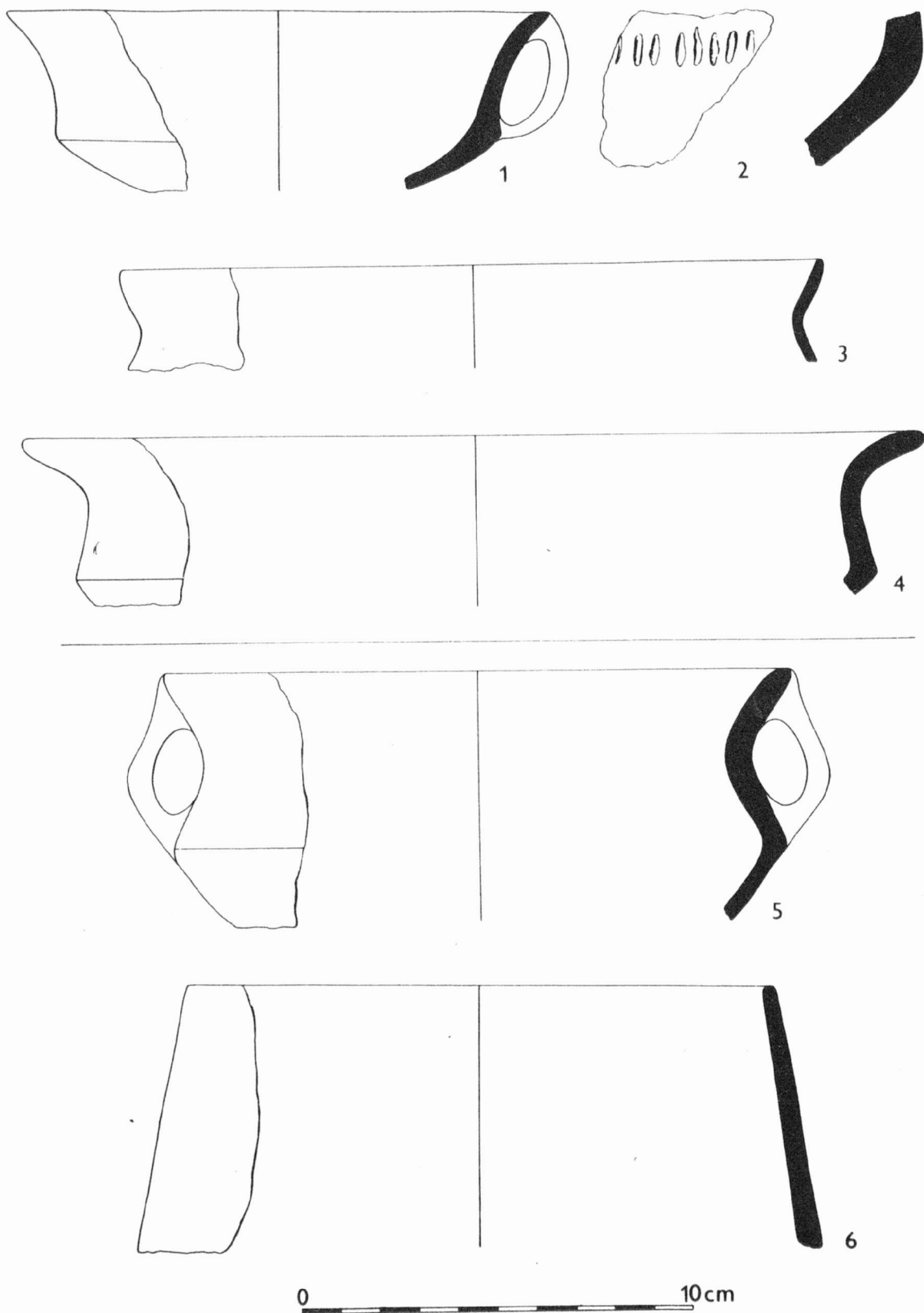
Obr. 8

A. Šlapanice /okr. Brno-venkov/. Keramika ze sídliště a pohřebiště velatické kultury. - Keramik von der Siedlung und dem Gräberfeld der Velaticer Kultur ; B. Bulhary /okr. Břeclav/. Ojedinělý nález kultury popelnicových polí. - Einzelfund der Urnenfelderkultur.

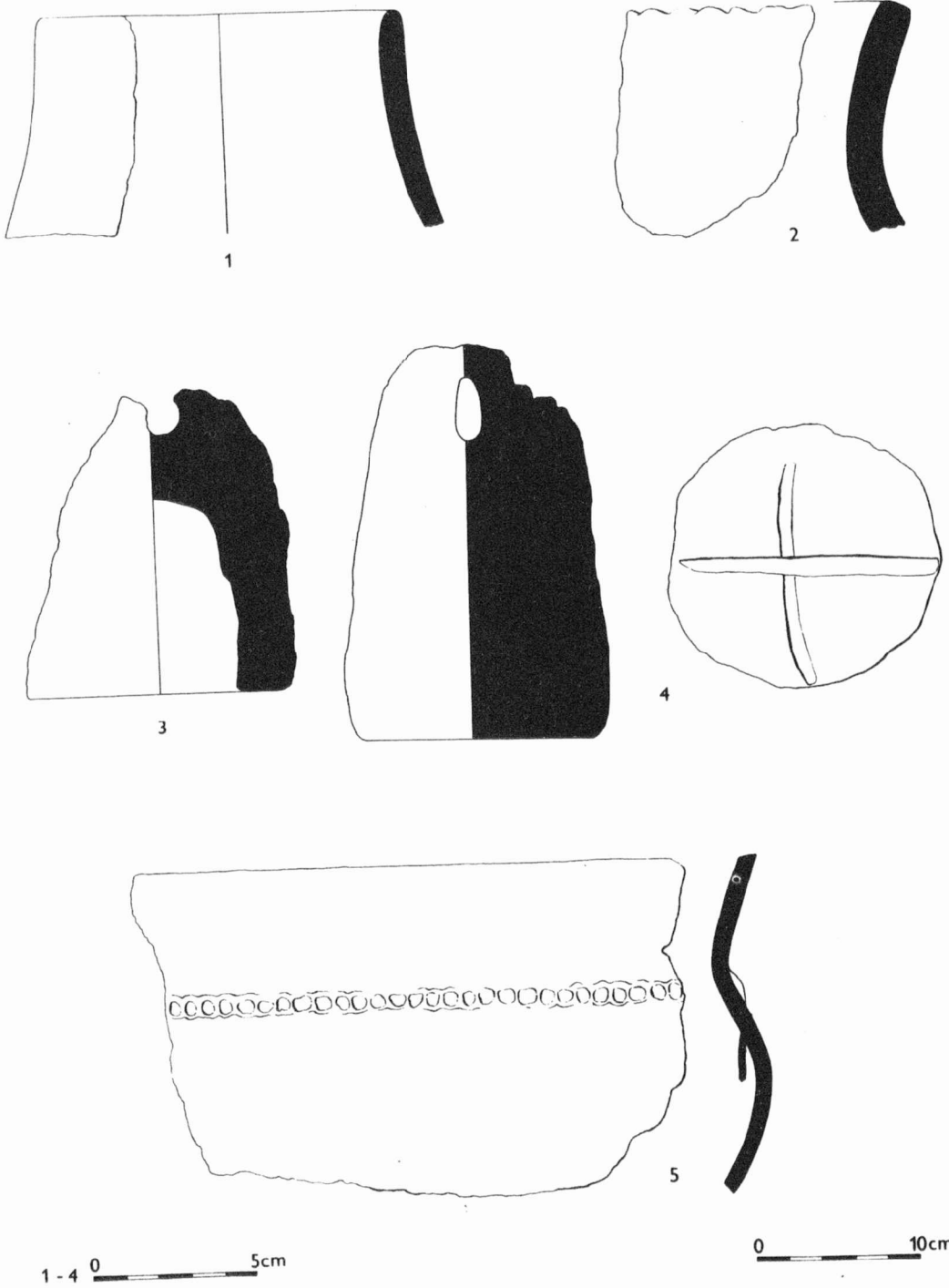

Obr. 9

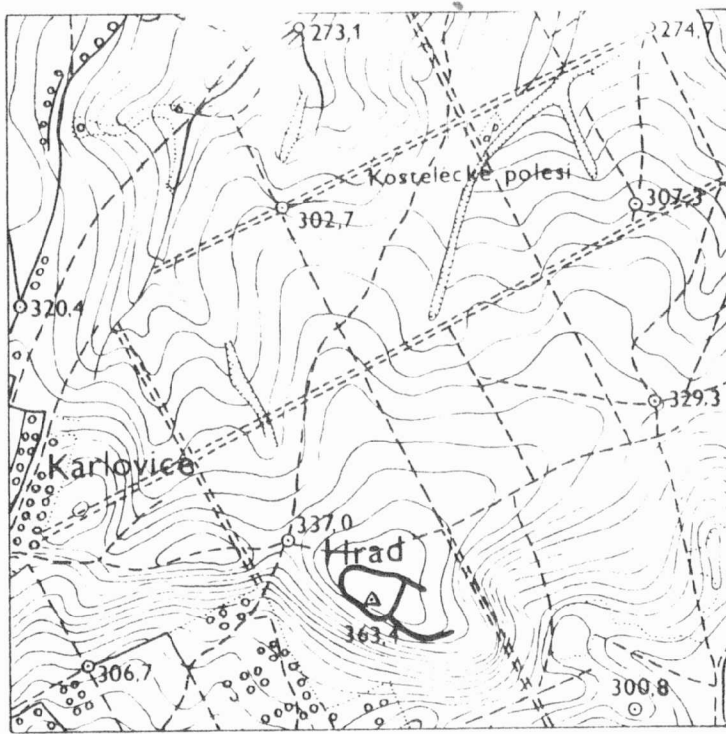
Mušov /okr. Břeclav/. Kostrový hrob podolské kultury. Číslo na plánu hrobu odpovídají číslům vyobrazených předmětů. Šrafováním je vyznačen tmavší zásyp nad kostrou. - Körpergrab der Podoler Kultur. Die Nummer auf dem Grabplan entsprechen den Nummern der abgebildeten Gegenstände. Durch Schraffierung ist die dunklere Aufschüttung unter dem Skelett angedeutet.

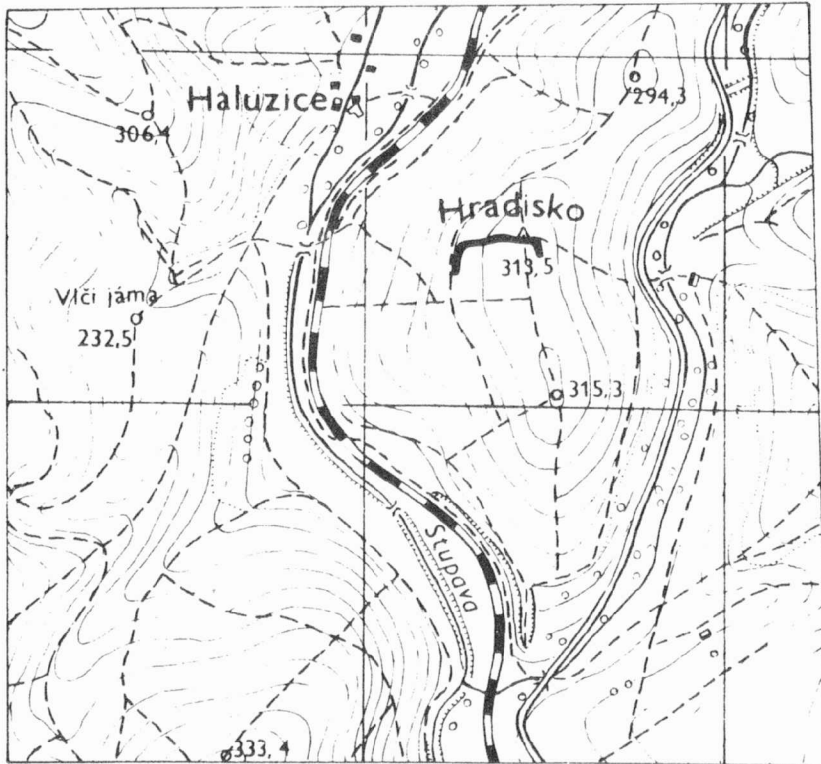
Obr. 10
 Kostelec u Holešova /okr. Kroměříž/. Lužické sídliště. Výběr materiálu z jámy č. 1. - Lausitzer Siedlung. Materialauswahl aus der Grube Nr. 1.

Obr. 11
 Kostelec u Holešova /okr. Kroměříž/. Lužické sídliště. Výběr materiálu z jámy č. 1. - Lausitzer Siedlung. Materialauswahl aus der Grube Nr. 1.

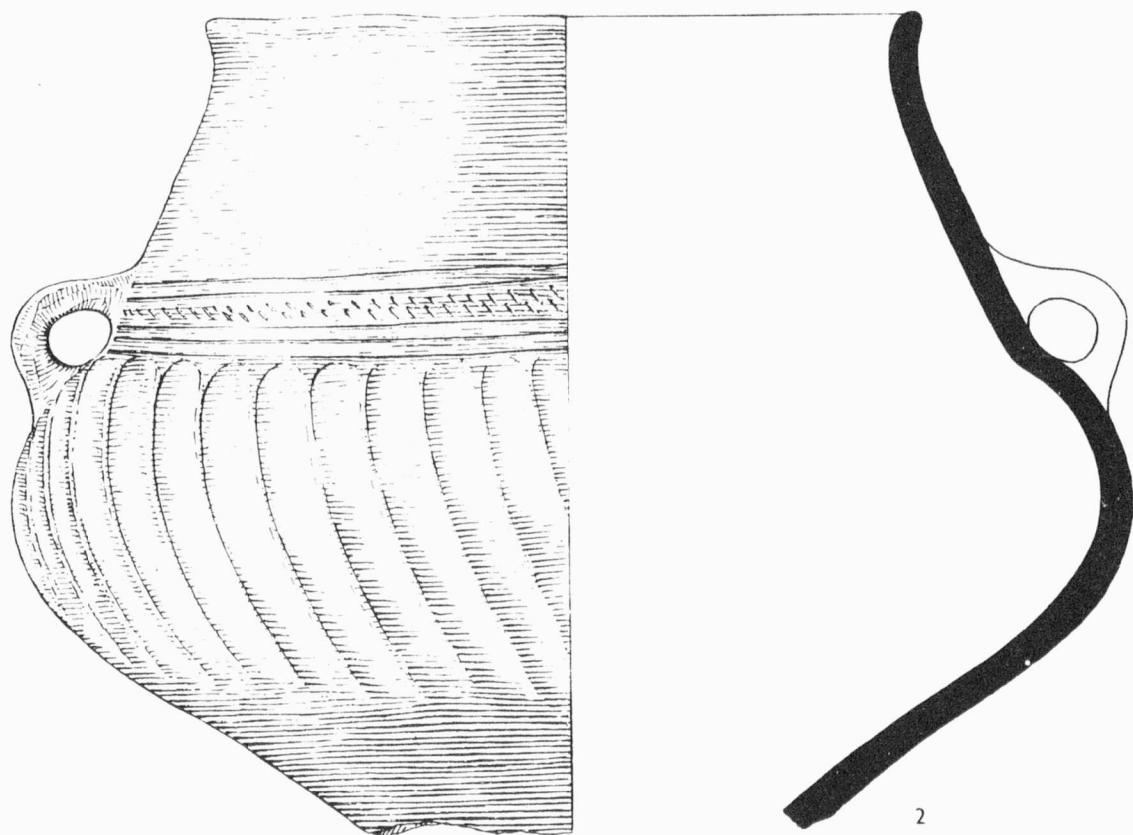
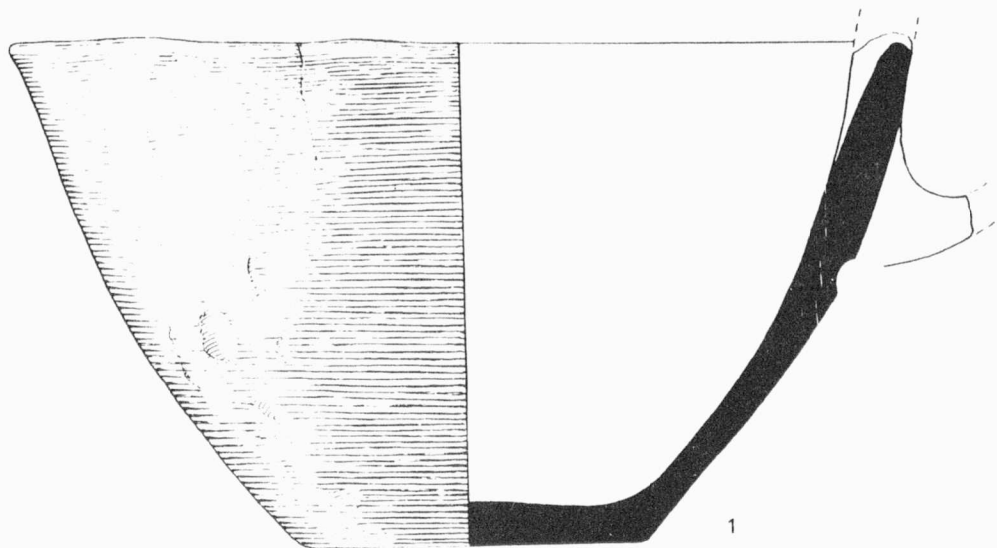
1

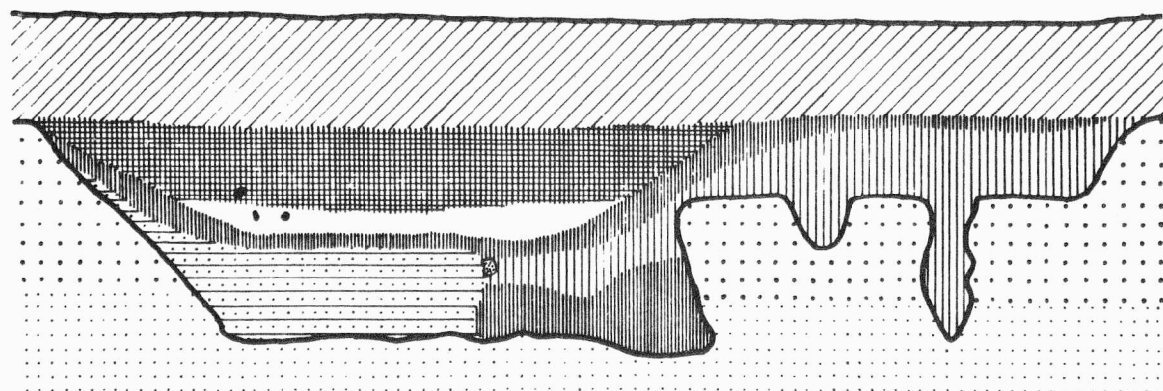
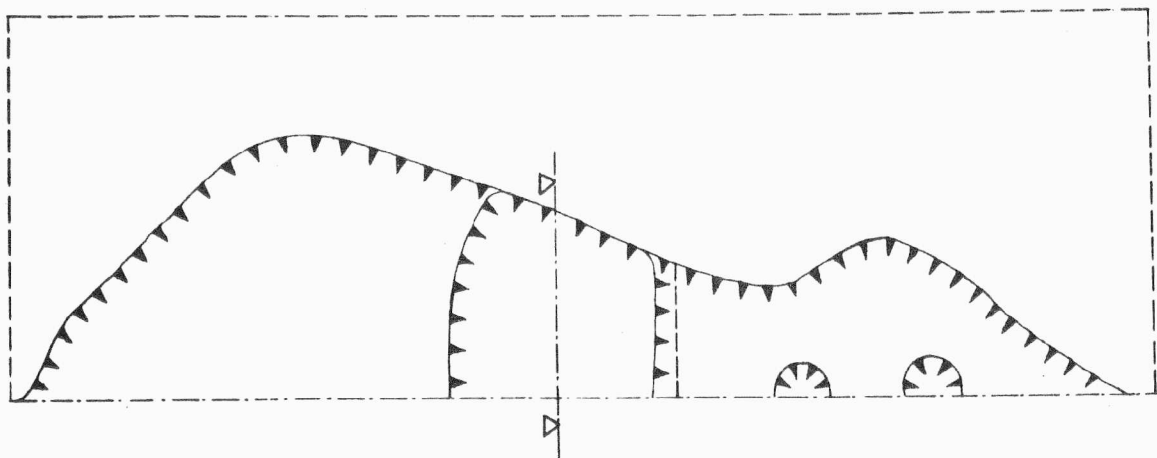
2

Obr. 12

1 Kostelec u Holešova /okr. Kroměříž/. Hradisko lužické kultury. - Burgwall der Lausitzer Kultur ; 2 Bohuslavice /okr. Hodonín/. Hradisko lužické kultury. - Burgwall der Lausitzer Kultur.

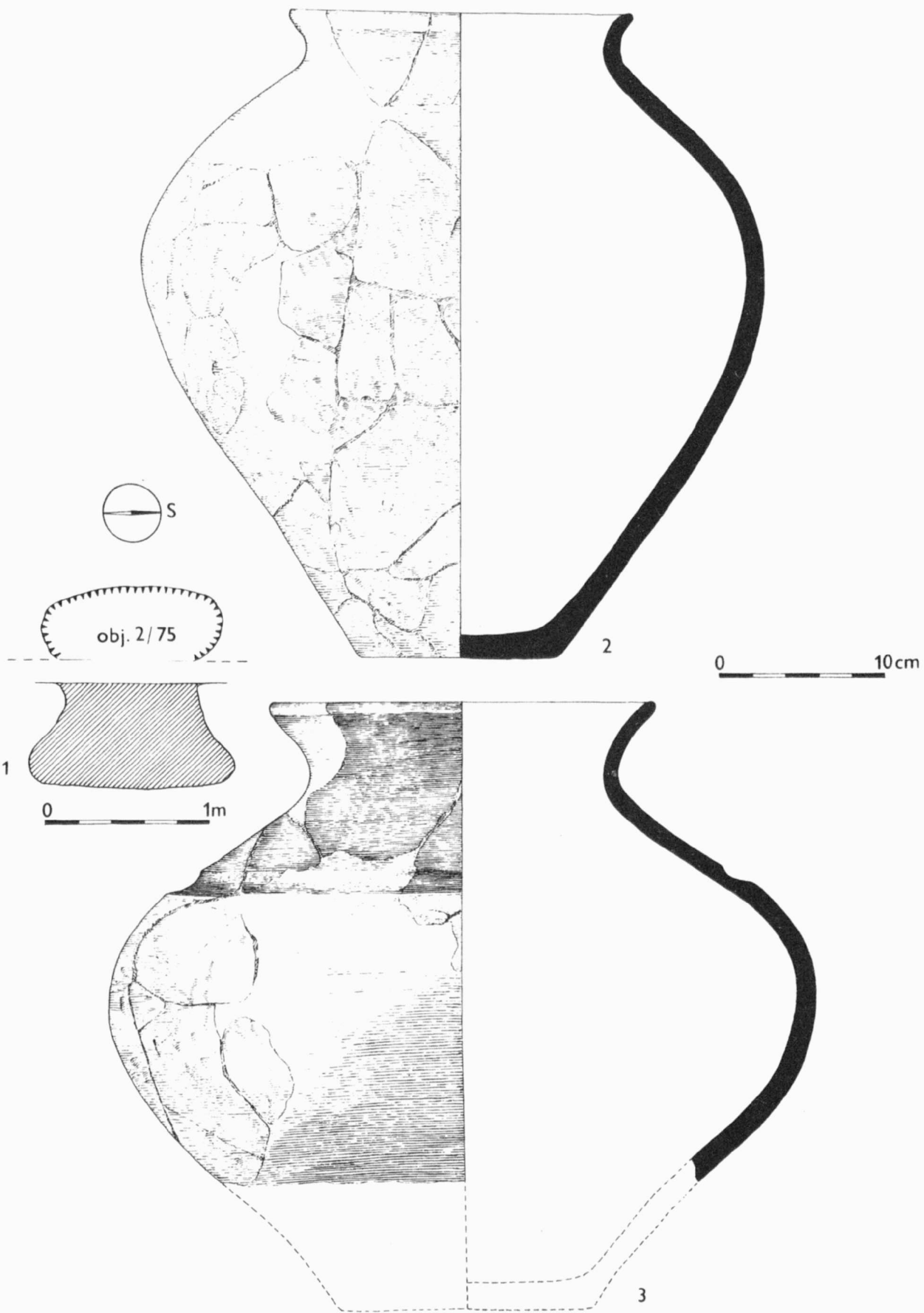

Obr. 13
Náklo /okr. Olomouc/. Náhodný nález mladolužické keramiky. - Einzelfund der junglausitzer Keramik.

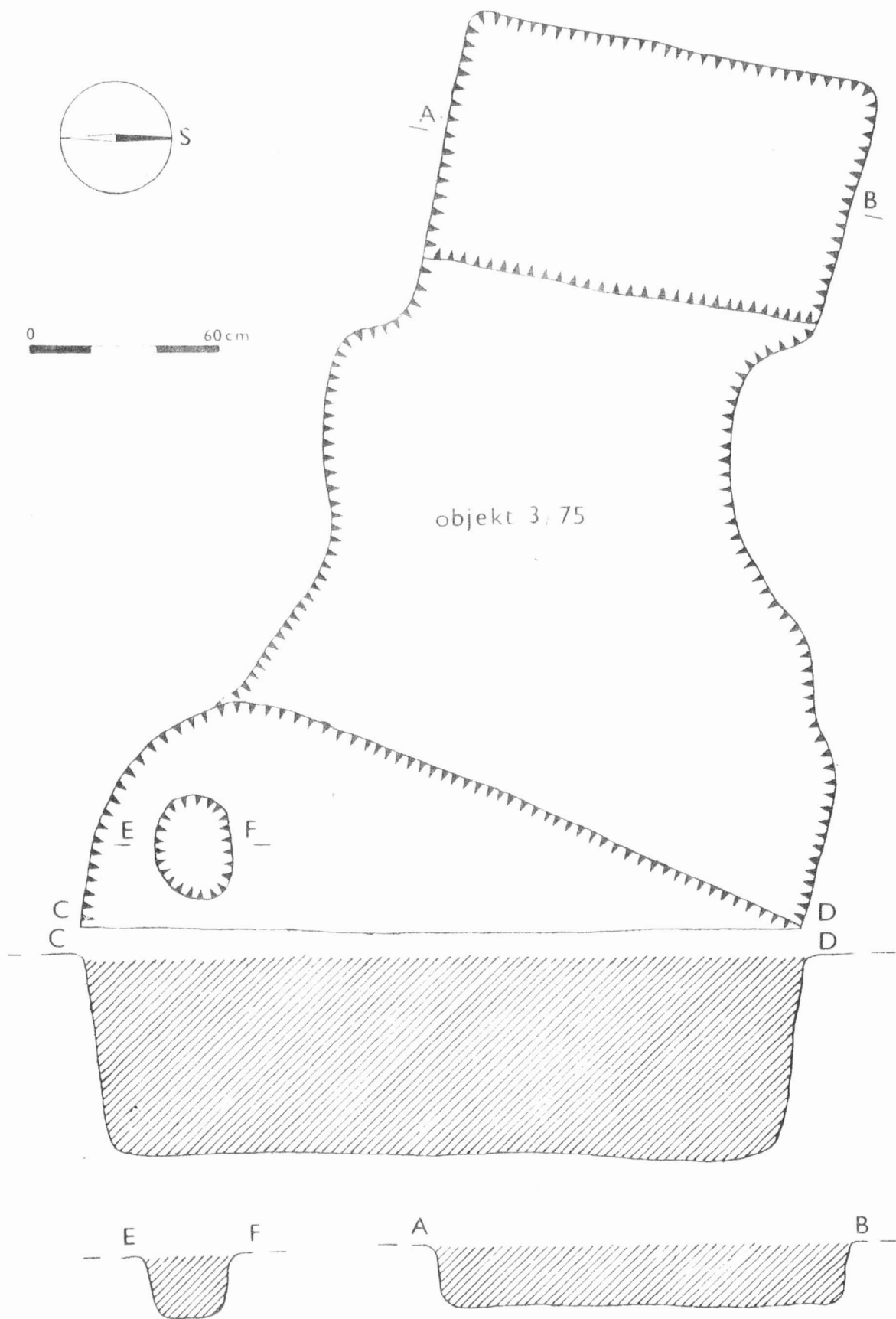
Obr. 14

Bulhary /okr. Břeclav/. Půdorys a profil části halštatského sídlištního objektu. 1 ornice, 2 černá hlinitá vrstva, 3 tmavší šedá popelovitá hlína, 4 světle šedá popelovitá hlína, 5 uhlíky, 6 bělavě šedá popelovitá hlína, 7 písek, 8 spraš, 9 žlutá písčité vrstva, 10 mazanice. - Grundriss und Profil des Teiles eines hallstattzeitlichen Siedlungsobjektes. 1 Ackerkrume, 2 schwarze erdige Schicht, 3 dunklere graue aschige Erde, 4 helle graue aschige Erde, 5 Holzkohlenstückchen, 6 weissgraue aschige Erde, 7 Sand, 8 Löss, 9 gelbe sandige Schicht, 10 Lehmewurf.

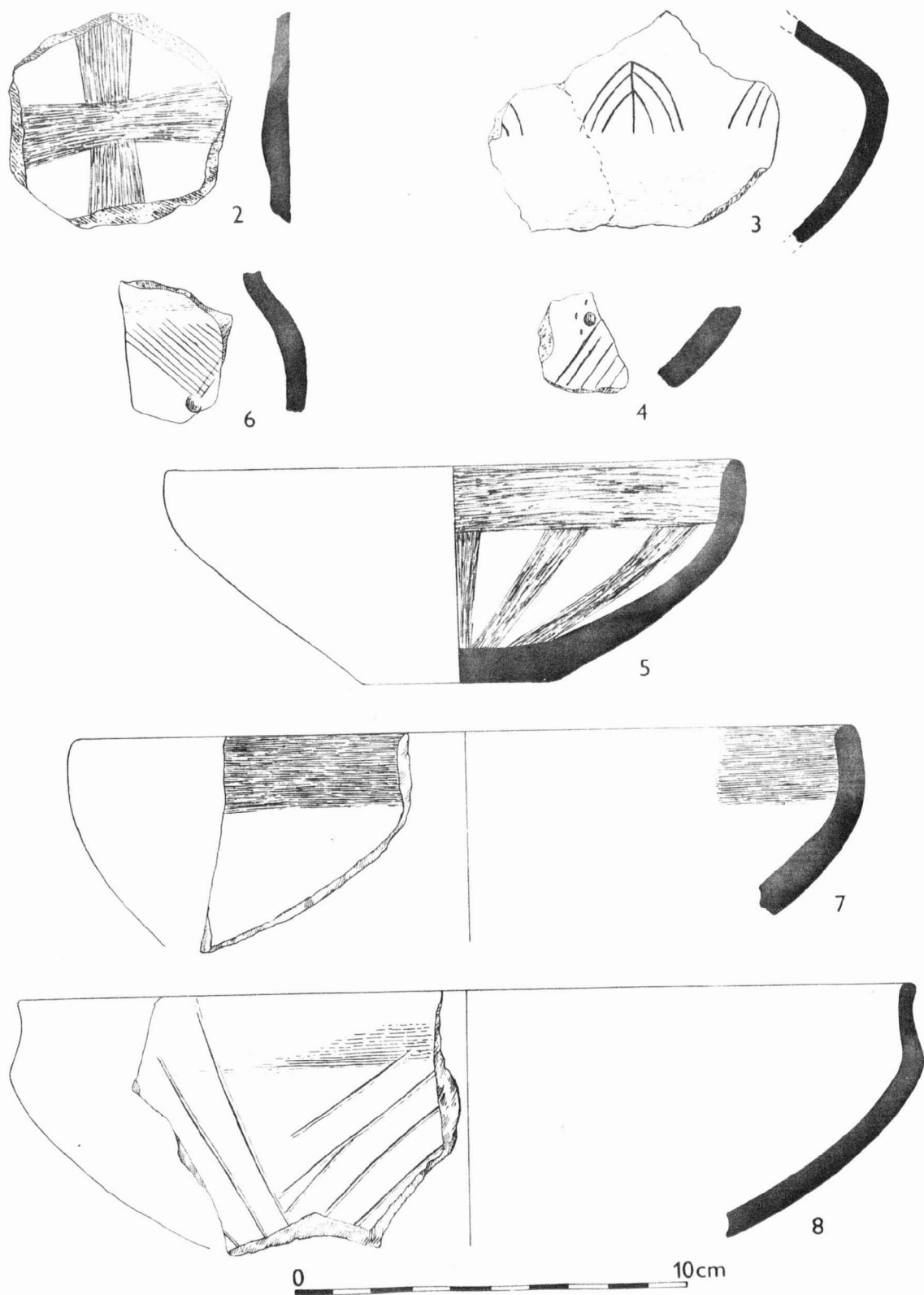

Obr. 15

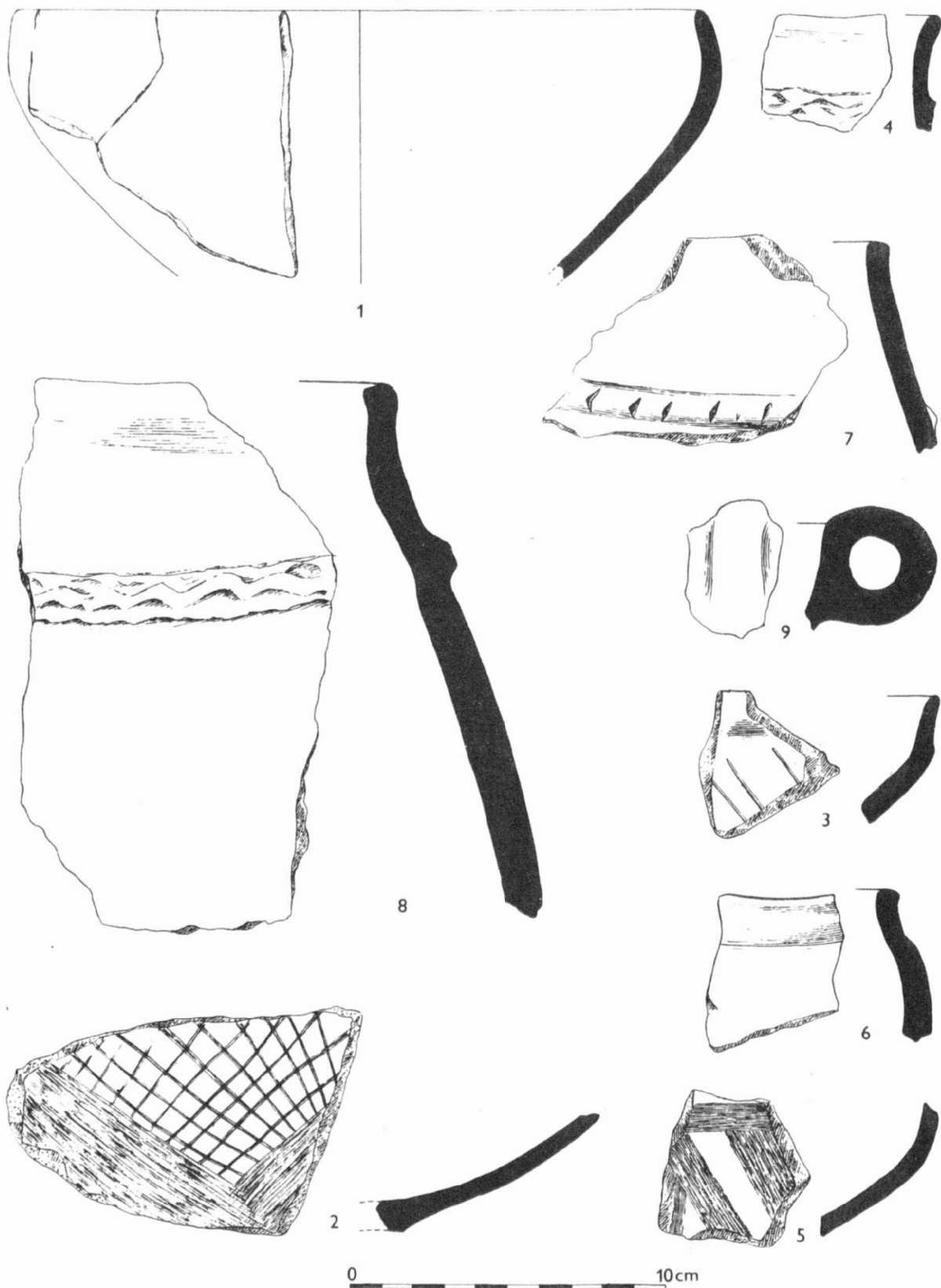
Brno-Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město/. Sídliště z doby halštatské. 1 objekt č. 2/75, půdorys a profil ; 2-3 materiál z objektu č. 2/75. - Siedlung aus der Hallstattzeit. 1 Objekt Nr. 2/75, Grundriss und Profil ; 2-3 Material aus dem Objekt Nr. 2/75.

Obr. 16
 Brno-Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město/. Sídliště z doby halštatské. Pudorys a profil objektu č.
 3/75. - Siedlung aus der Hallstattzeit. Grundriss und Profil des Objektes Nr. 3/75.

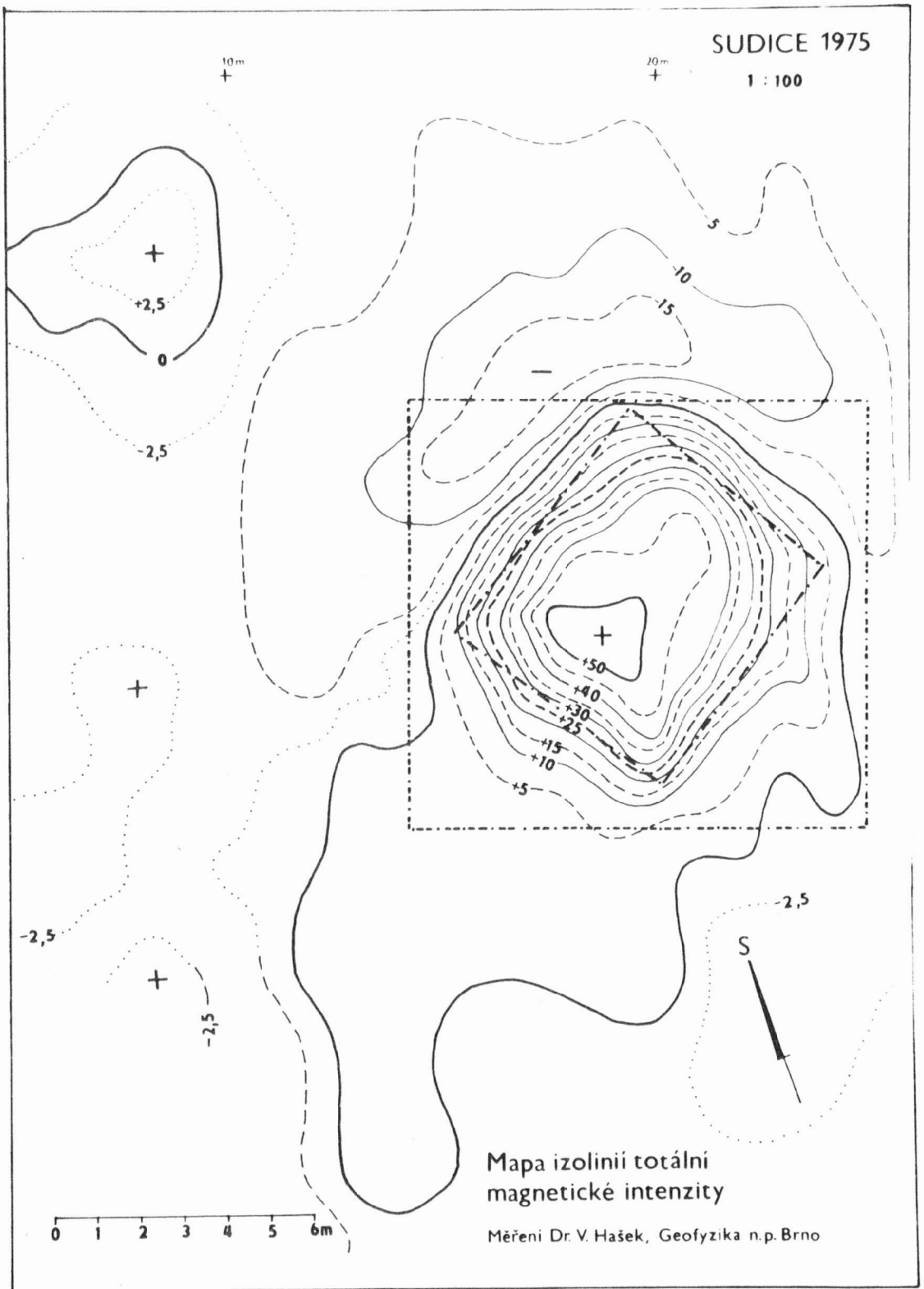

Obr. 17
 Brno-Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město/. Sídliště z doby halštatské. Materiál z objektu č. 3/75. -
 Siedlung aus der Hallstattzeit. Material aus Objekt Nr. 3/75.

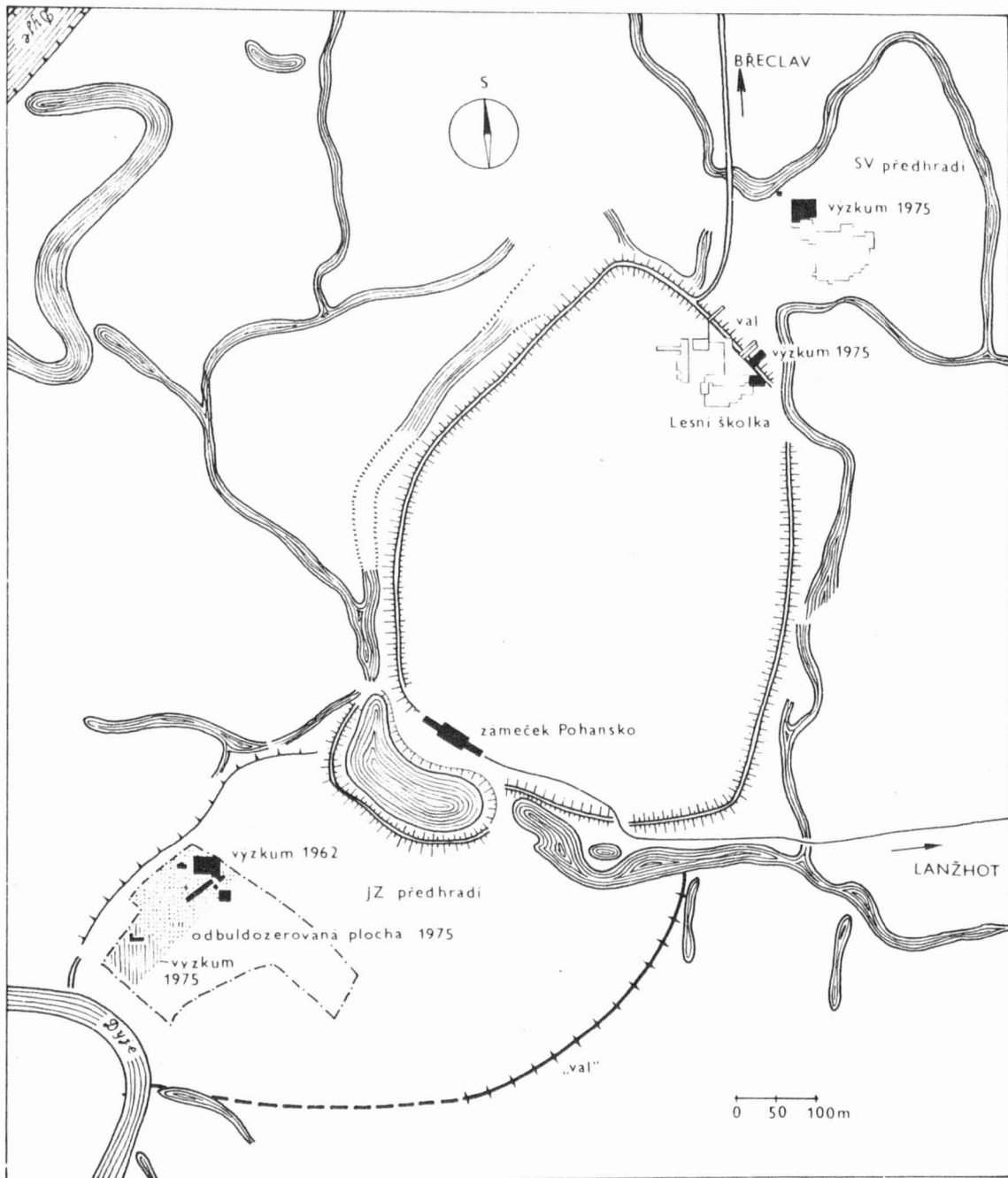
Obr. 18

Brno-Brněnské Ivanovice /okr. Brno-město/. Sídliště z doby halštatské. Materiál z objektu č. 3/75. - Siedlung aus der Hallstattzeit. Material aus Objekt Nr. 3/75.

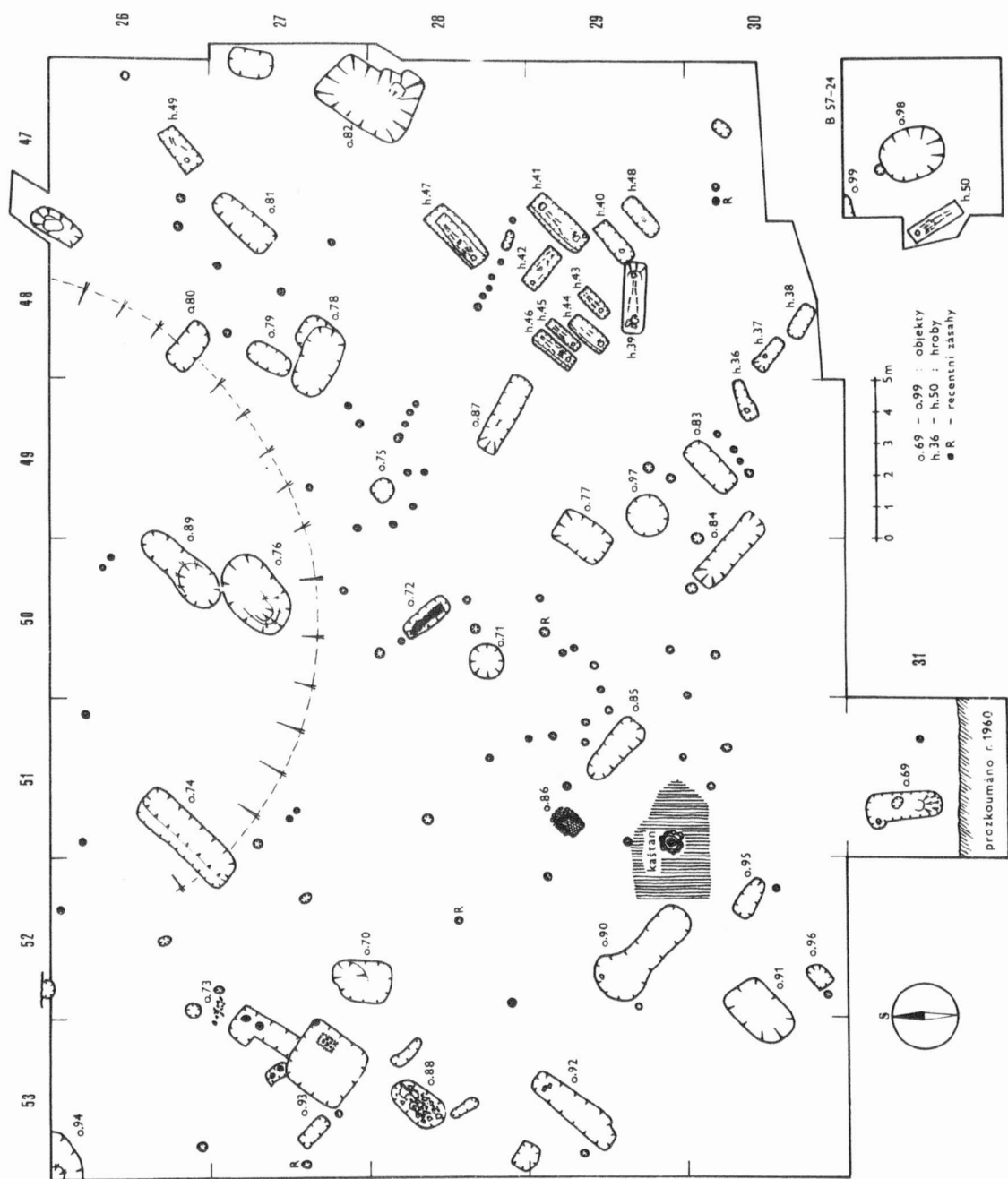
Obr. 19

Sudice /okr. Blansko/. Železářské pece z mladší doby římské. Mapa izolinií totální magnetické intenzity. - - - - - rozsah plochy odkryté buldozerem, - - - - - rozsah baterie pecí. - Eisenverhüttungsöfen aus der jüngeren römischen Eisenzeit. Isolinienkarte der totalen magnetischen Intensität. - - - - - Ausmass der vom Buldozer abgedeckten Fläche, - - - - - Ausmass der Ofenbatterie.

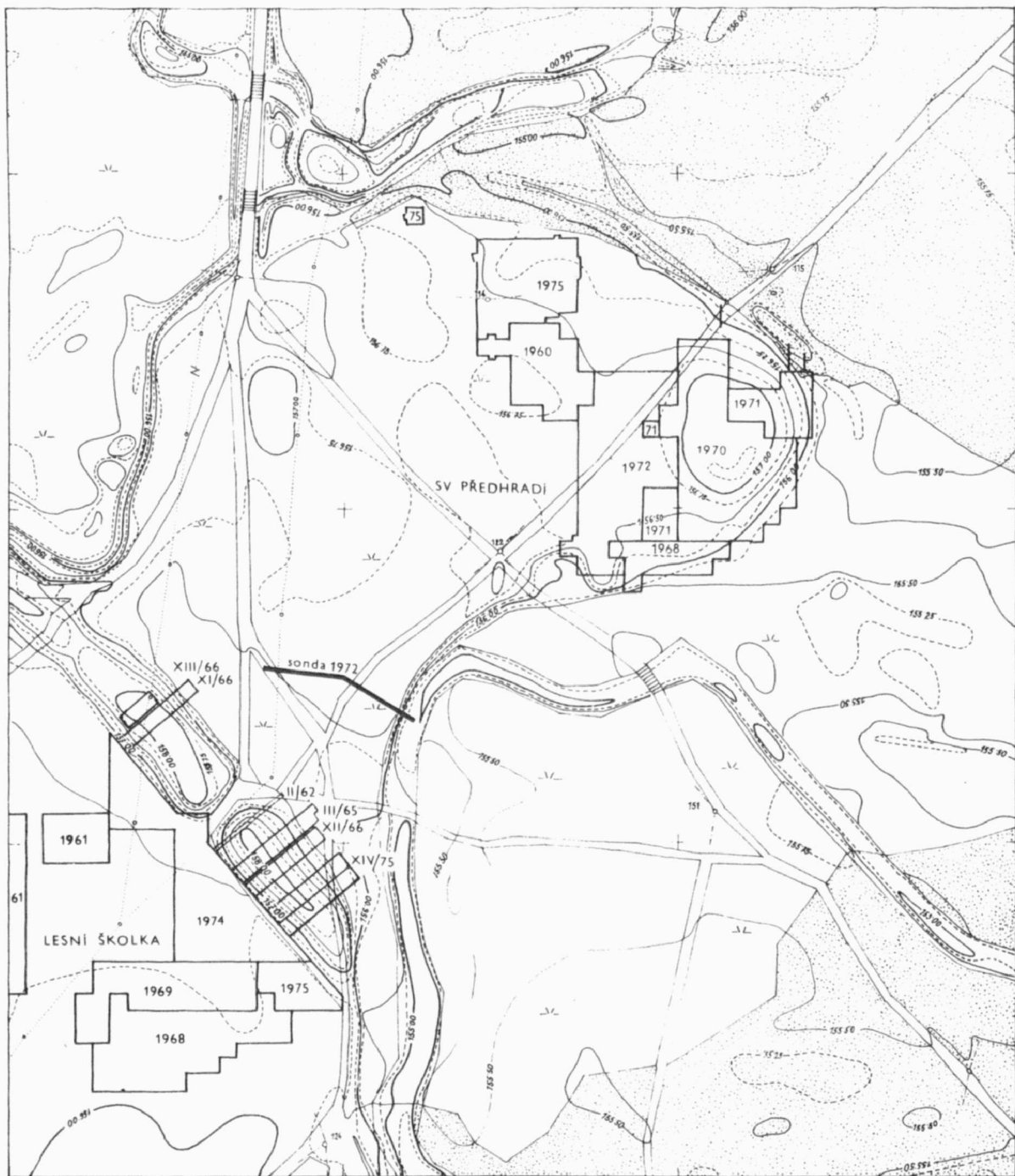

Obr. 20

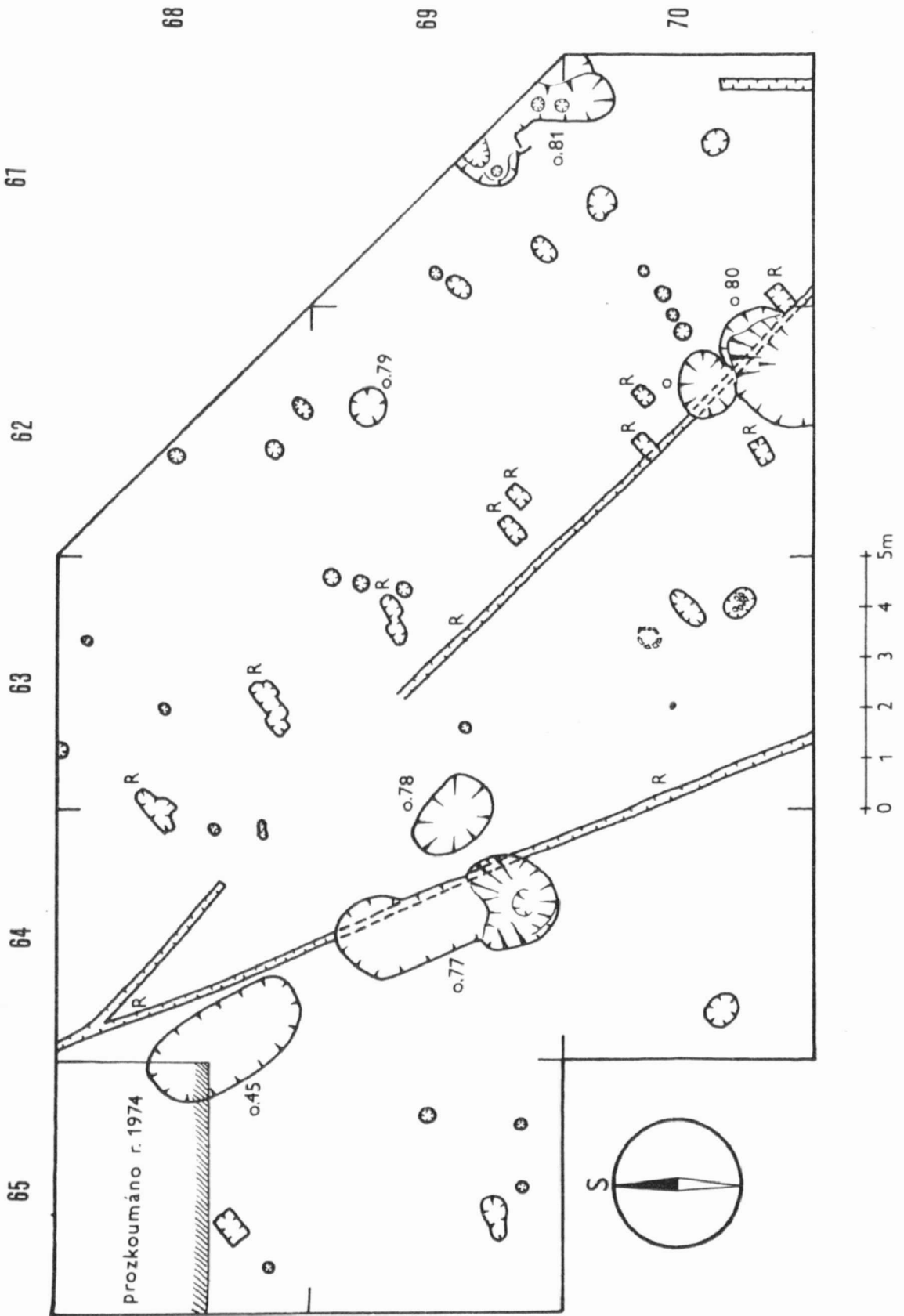
Breclav-"Pohansko" /okr. Breclav/. Přehled výkopu v r. 1975 /černě, na jihozápadním předhradí čárkované/ v návaznosti na dříve zkoumané plochy /naznačeny obvodovými liniemi, na jihozápadním předhradí černými plochami/. - Übersicht der Grabungen im Jahre 1975 /schwarz, auf der südwestlichen Vorburg gestrichelt/ im Anschluss auf die früher untersuchten Flächen /angedeutet durch Umfangslinien, auf der südwestlichen Vorburg durch schwarze Flächen/.

Obr. 21
 Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Severovýchodní předhradí. Plán výzkumu v roce 1975. Svislým čárkováním naznačena neprokopaná plocha pod kaštanem. - Nordöstliche Vorburg. Plan der Grabung im Jahre 1975. Durch senkrechte Strichelung ist die nicht durchgrabene Fläche unter der Kastanie eingezeichnet.

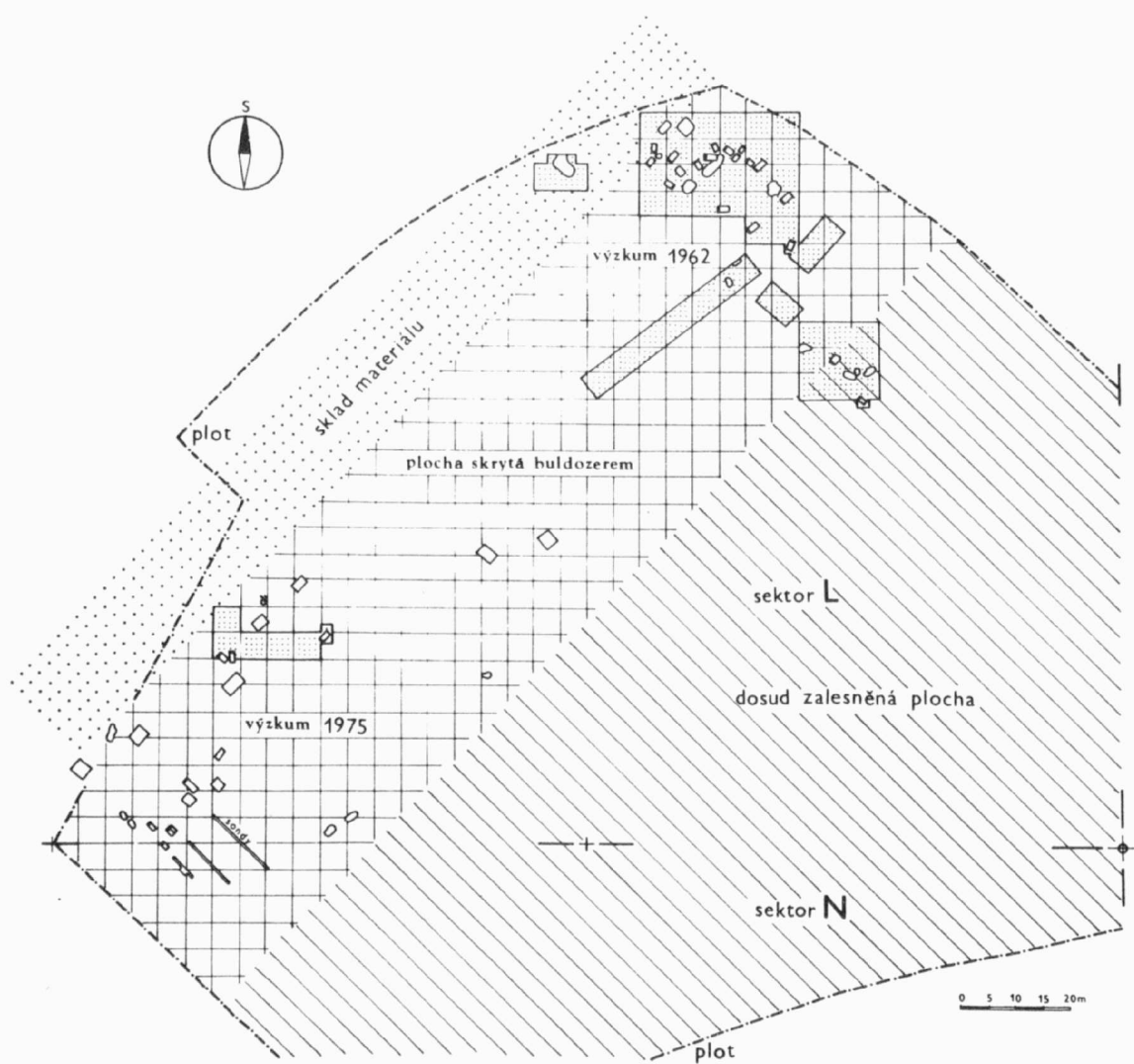

Obr. 22
 Breclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Plán severovýchodní části hradiska s valem a severovýchodního předhradí s označením zkoumaných ploch podle jednotlivých let. - Plan des nordöstlichen Teiles des Burgwalles mit Wall und nordöstlicher Vorburg mit der Bezeichnung der untersuchten Flächen nach einzelnen Jahren.

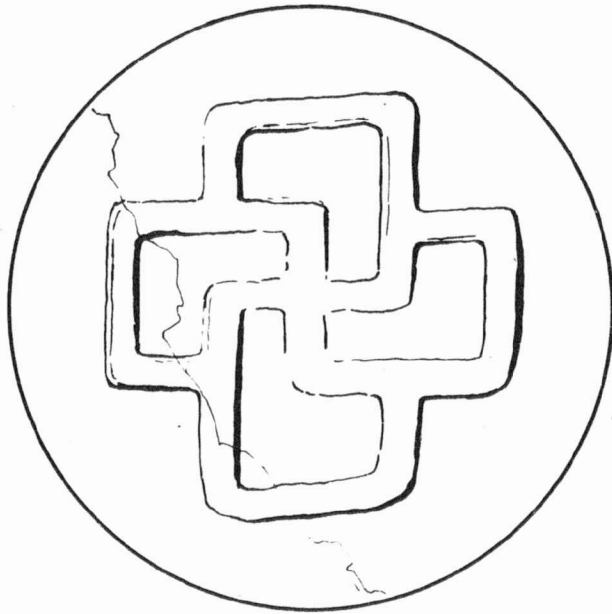
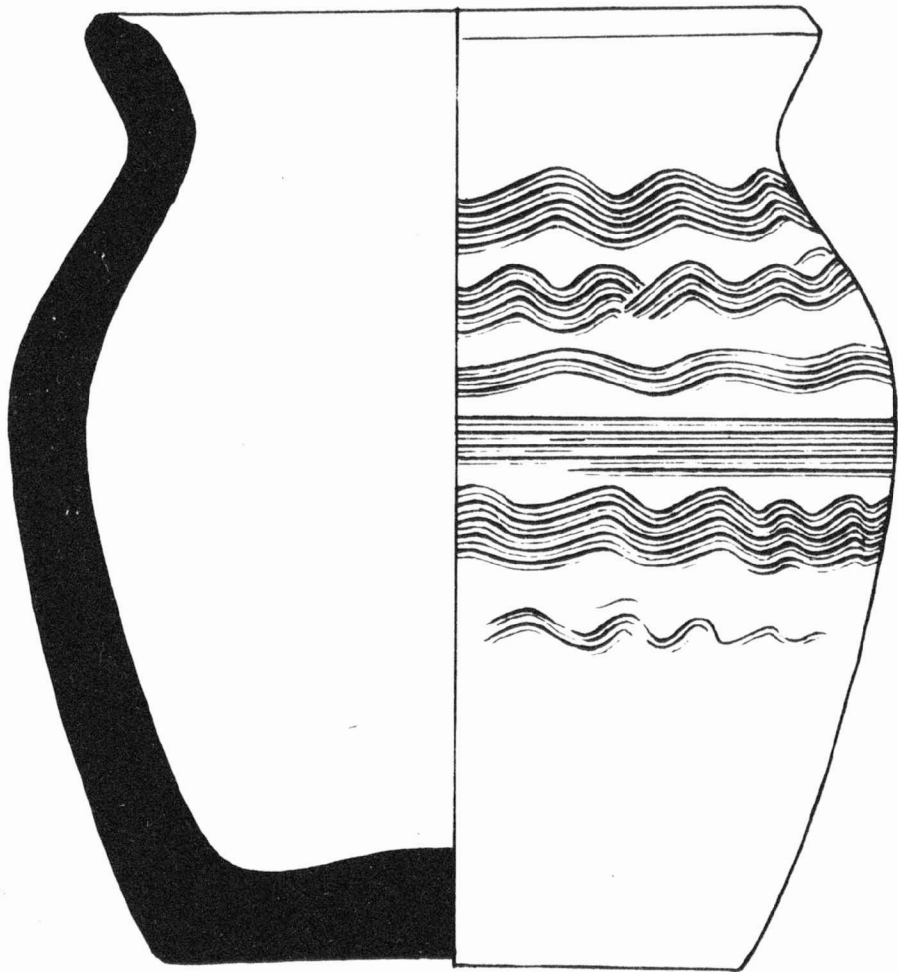
Obr. 23

Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Plocha zkoumaná v roce 1975 na sídlišti v lesní školce. Písmenem R označeny recentní zásahy. Šikmá čára vlevo nahoře probíhá po patě valu. - Die im Jahre 1975 untersuchte Fläche auf der Siedlung in der Waldbauschule. Mit dem Buchstaben R sind rezente Eingriffe bezeichnet. Die schräge Linie links oben verläuft am Wallfuss.

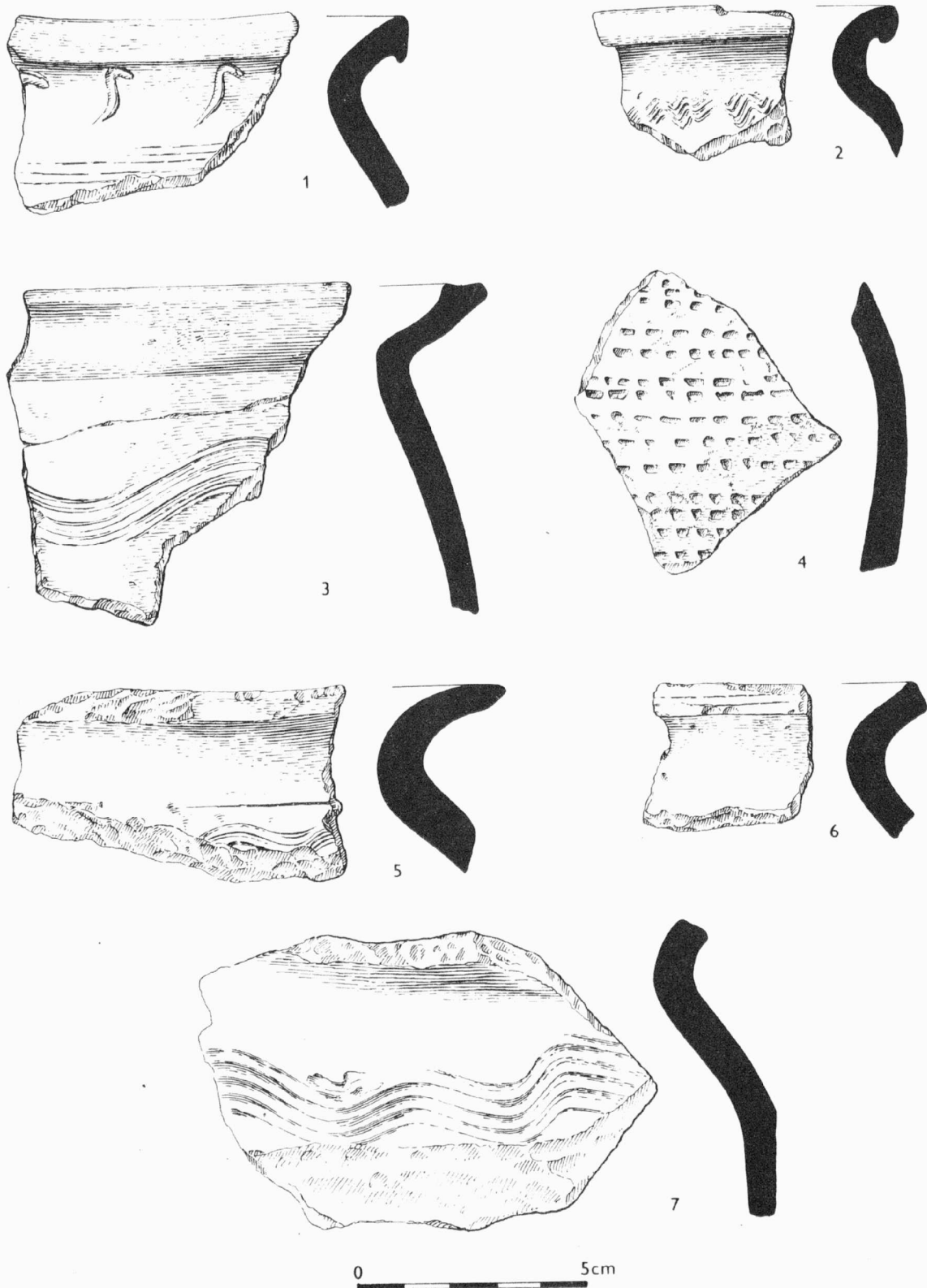
Obr. 24

Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Jihozápadní předhradí. Část plochy plánovaného záchranného výzkumu. Tečkované čtverce ; výzkum z roku 1962. - Südwestliche Vorburg, Teil der Fläche der geplanten Rettungsgrabung. Punktierte Quadrate ; Grabung im Jahre 1962.

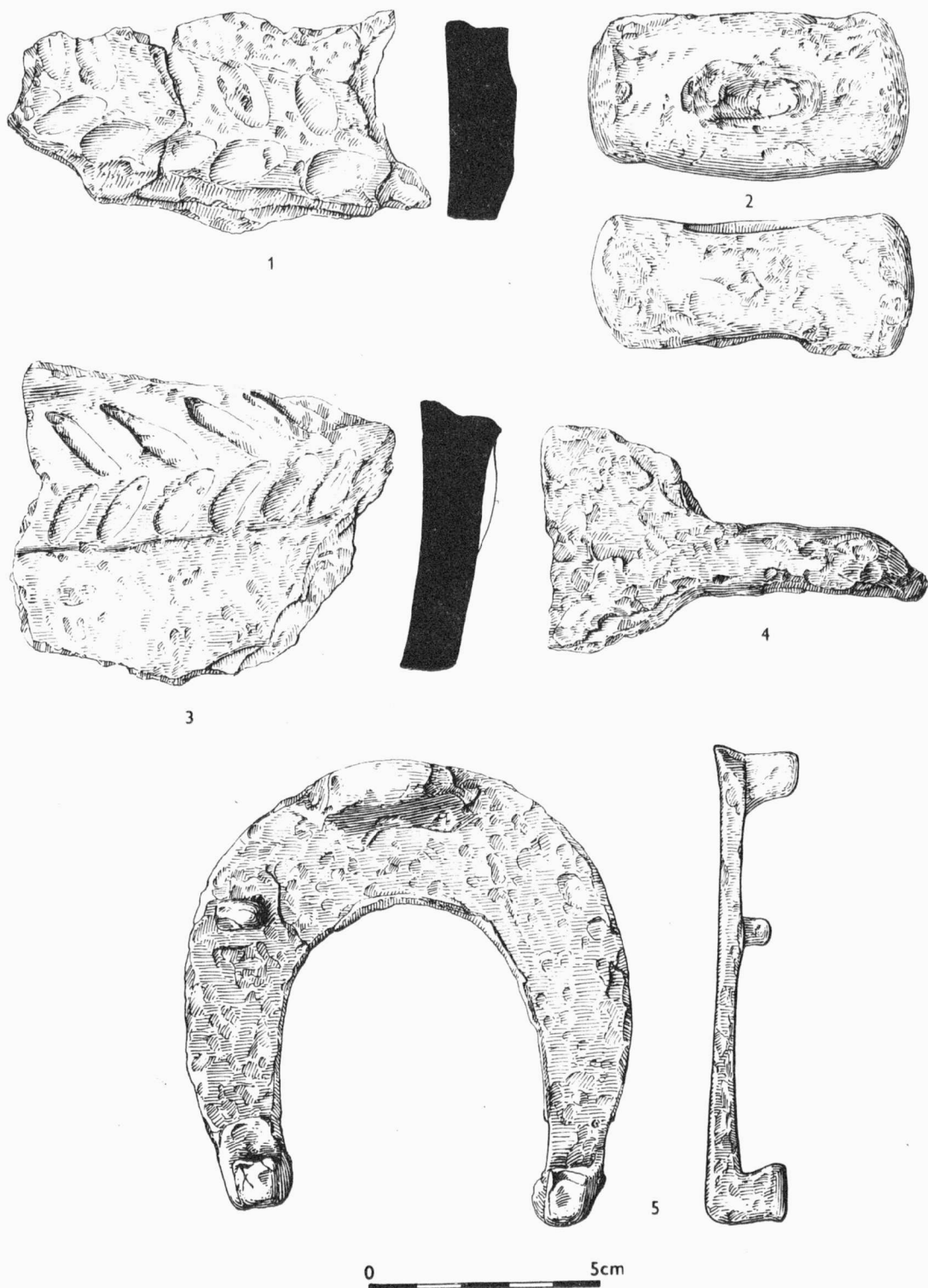

0 5cm

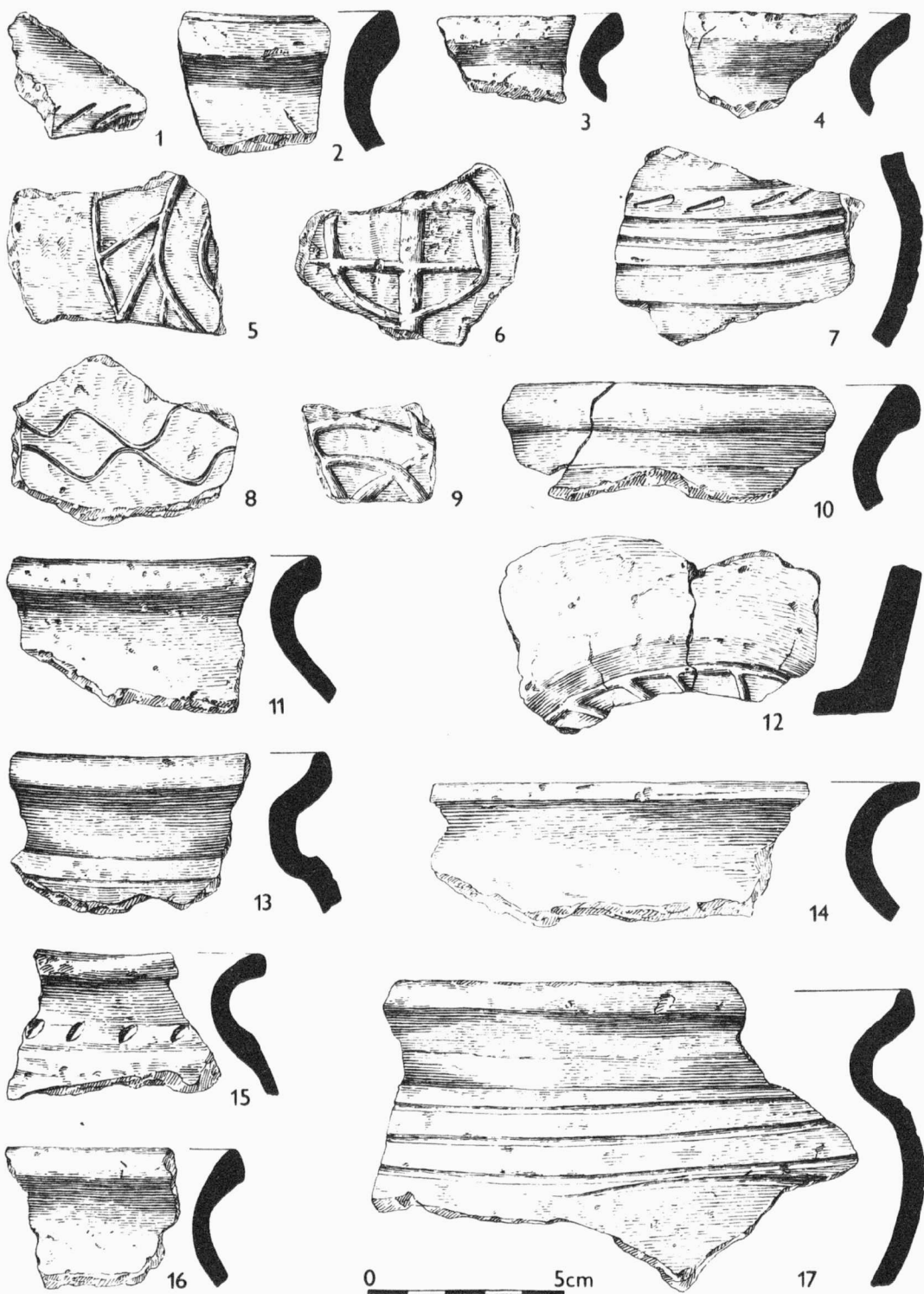
Obr. 25
Strachotín / okr. Břeclav/. Slovanská nádoba ze štěrkovny v trati "Ponza". - Slawisches Gefäss aus der Schottergrube in der Flur "Ponza".

Obr. 26
 Olomouc, náměstí Republiky /okr. Olomouc/. Výběr slovanské keramiky. - Auswahl an slawischer Keramik.

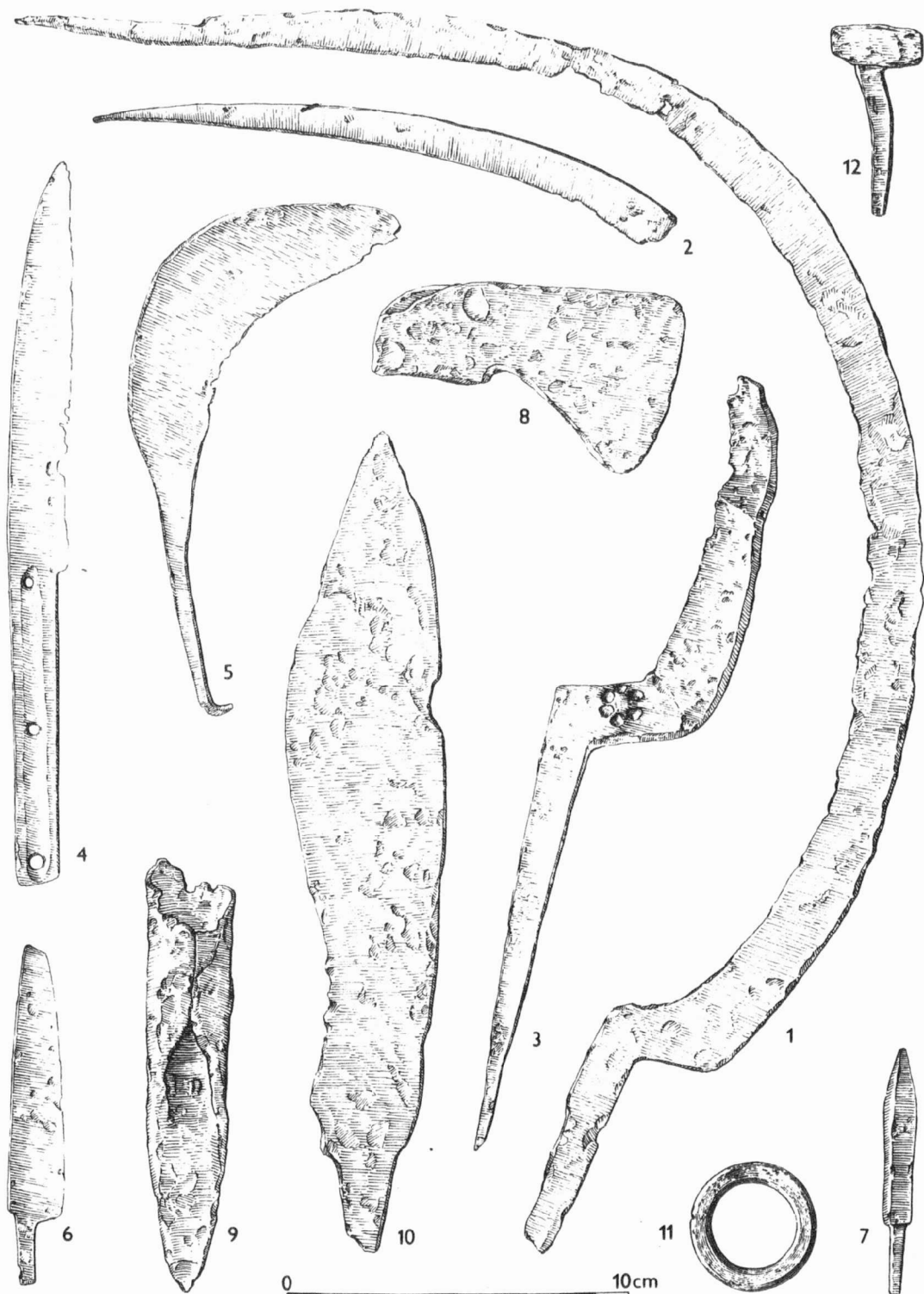

Obr. 27
 Velký Újezd /okr. Olomouc/. Materiál z povrchových sběrů. - Material von Lesefunden.

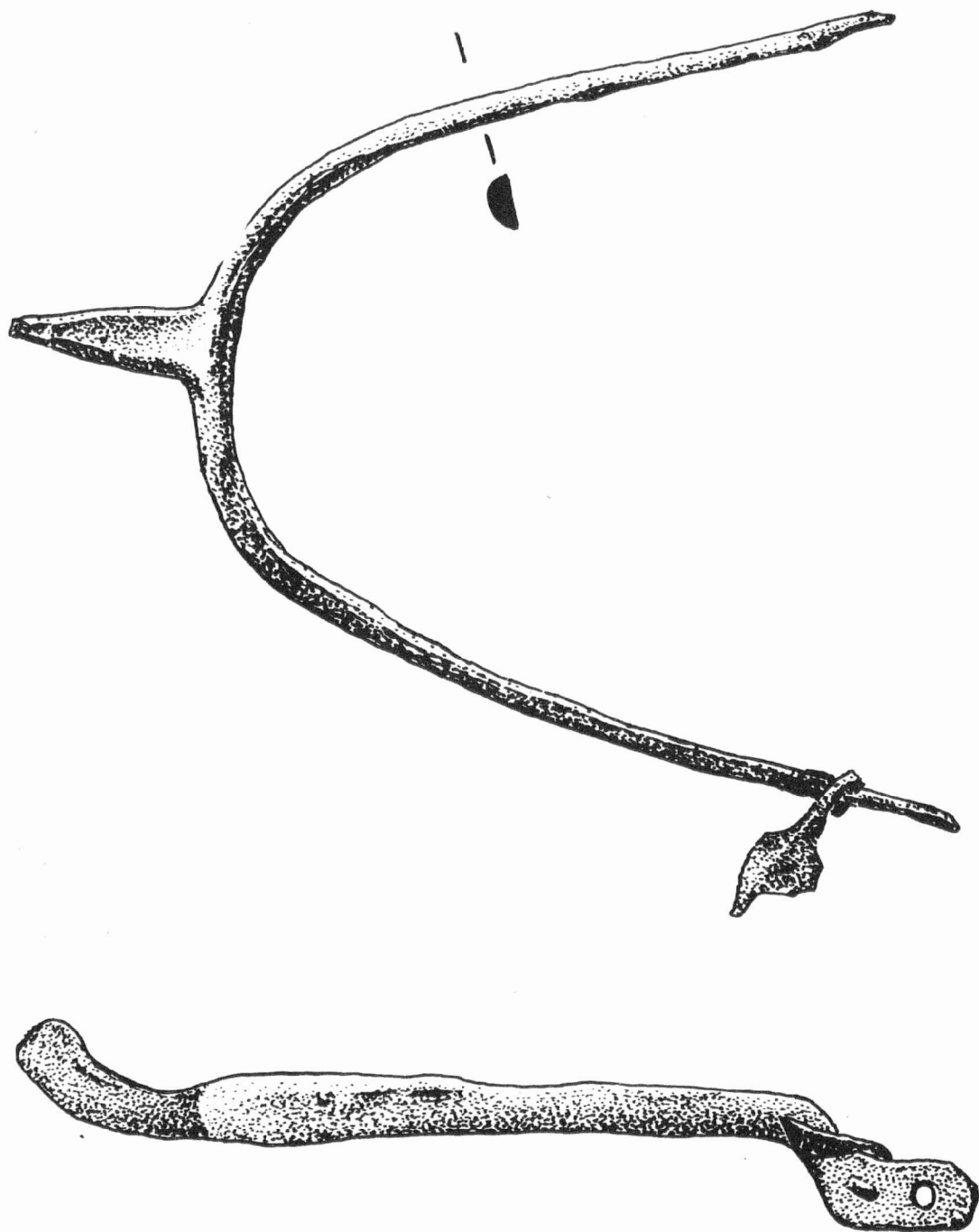

Obr. 28

Studnice /okr. Jihlava/. Keramika z narušených objektů, zřejmě zahloubených obydlí z 11. a 12. století.
 - Keramik aus gestörten Objekten ; vermutlich eingetiefte Wohnobjekte aus dem 11. und 12. Jahrhundert.

Obr. 29
 Žabčice /okr. Brno-venkov/. Zaniklá středověká osada Koválov. Kovové předměty. 1-7 povrchový sběr; 8 objekt č. 1; 9-10 z výplně presbyteria; 11 hrob č. 4, 12 hrob č. 10. - Mittelalterliche Dorfwüstung Koválov. Metalgegenstände. 1-7 Oberflächenuntersuchung; 8 objekt Nr. 1; 9-10 aus der Ausfüllung des Presbyteriums; 11 Grab Nr. 4; 12 Grab Nr. 10.

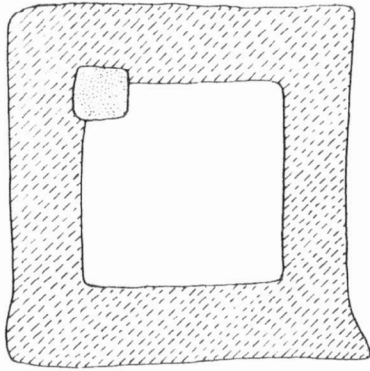

Obr. 30
Moravská Nová Ves /okr. Břeclav/. Středověká ostruha, nalezená před domem č. 200. - Mittelalterlicher Sporn, vor dem Haus Nr. 200 gefunden.

VILÉMOV

zaniklá ves

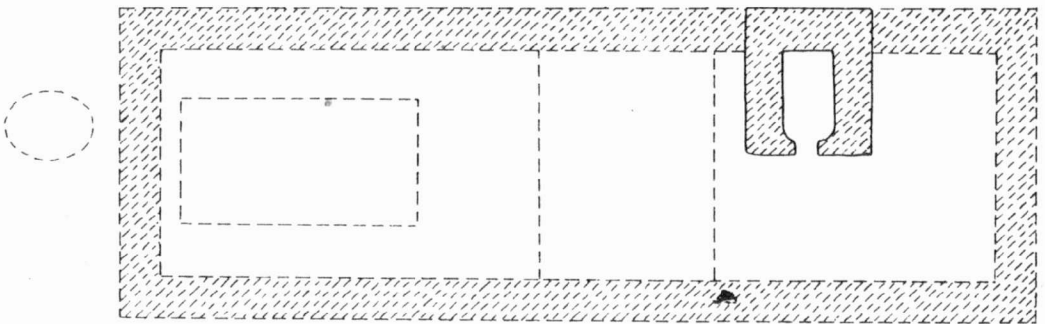
stavení č. 21

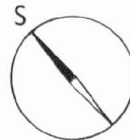
0 5m

stavení č. 19

0 5m

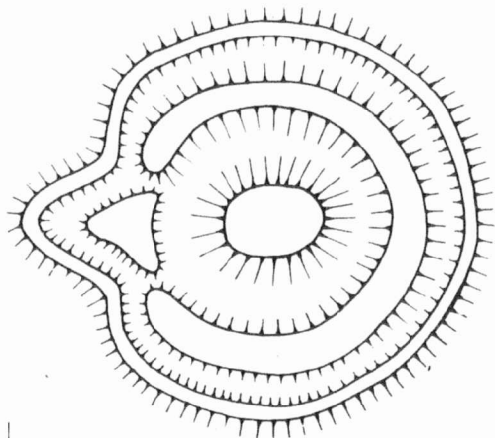
Obr. 31

Ruprechtov /okr. Vyškov/. Vilémov, zaniklá středověká ves. 1 stavení č. 21 ; 2 stavení č. 19. - Vilémov, Mittelalterliche Dorfwüstung. 1 Bau Nr. 21 ; 2 Bau Nr. 19.

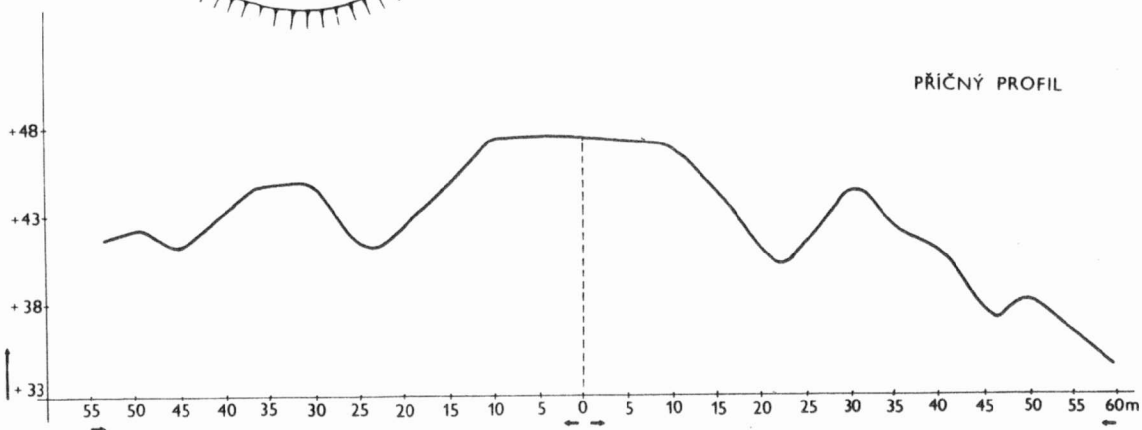
KEPKOV

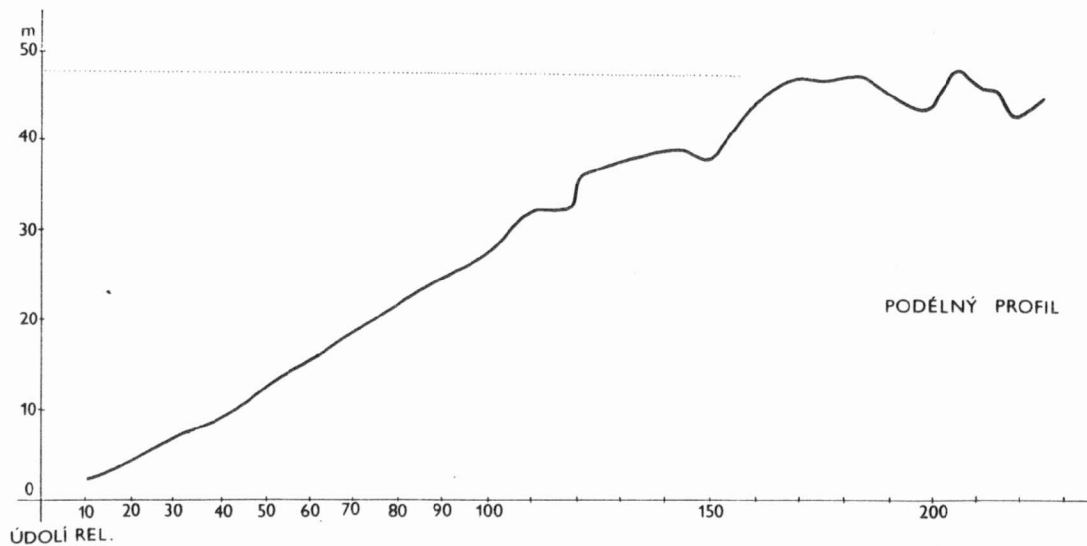
0 50m

PŘÍČNÝ PROFIL

PODÉLNÝ PROFIL

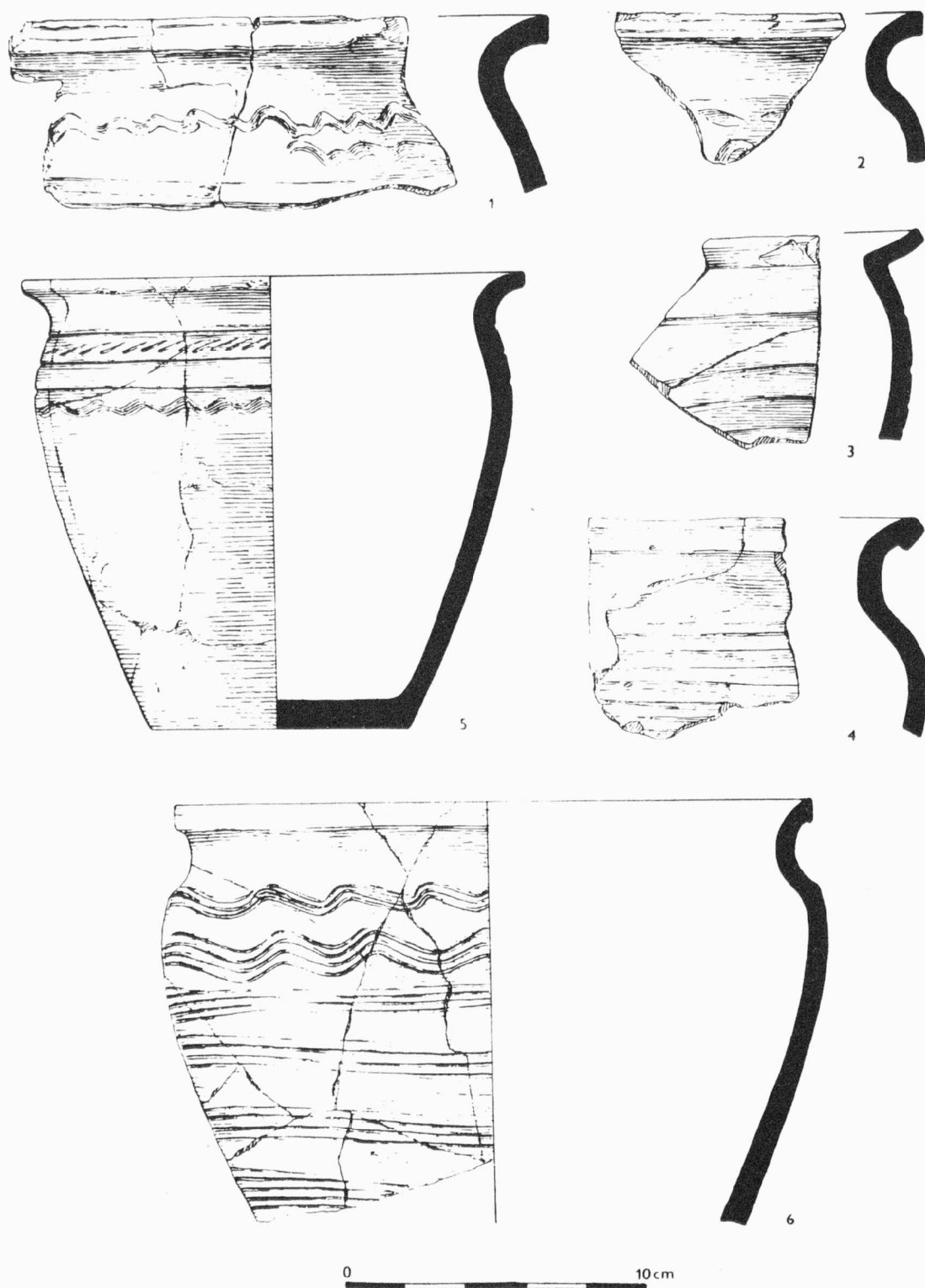
Obr. 32

Nížkovice-Heršpice /okr. Vyškov/. Kepkov, středověká tvrz. Plán a profily. - Kepkov, Mittelalterliche Feste. Plan und Profile.

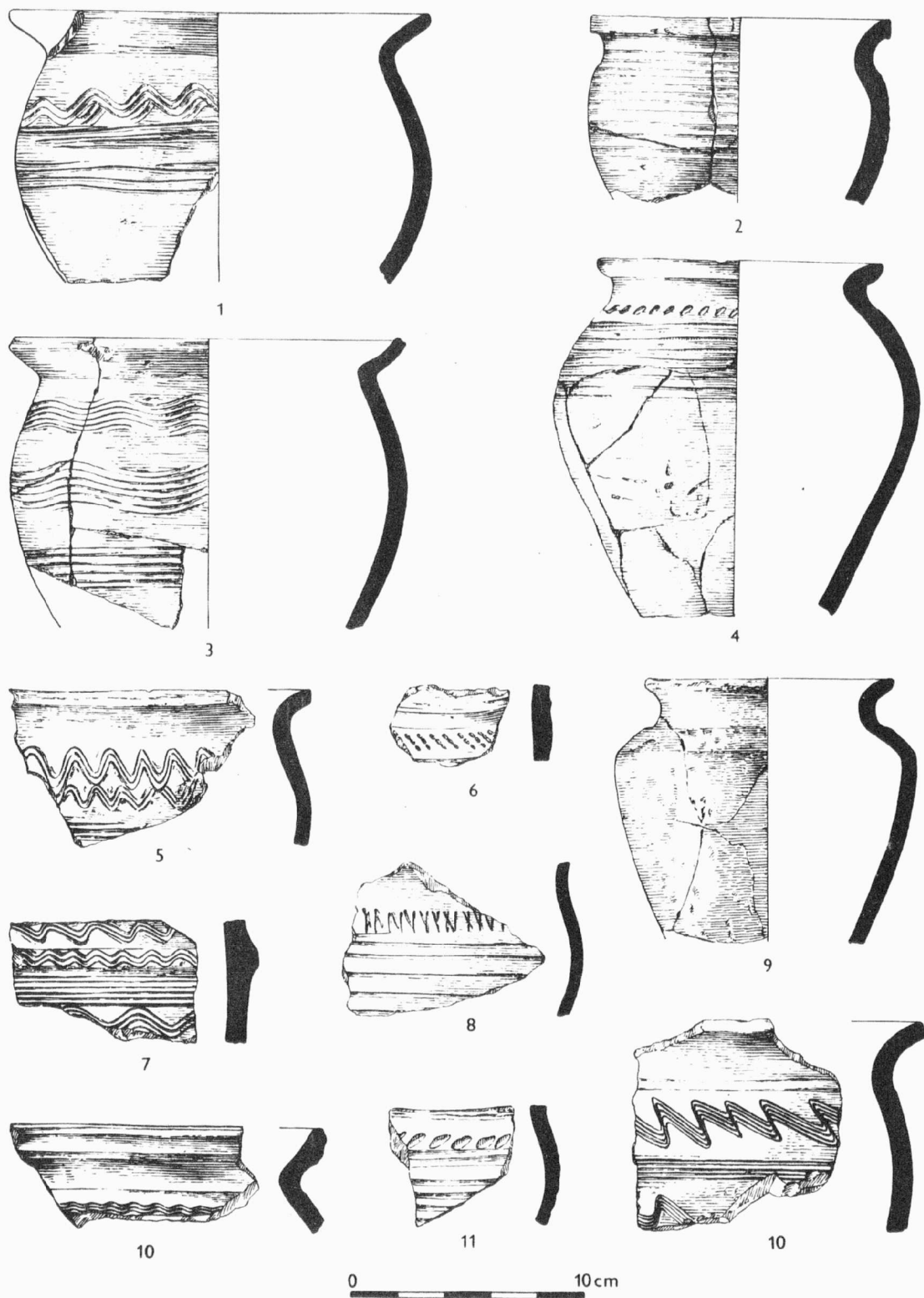

Obr. 33

Olomouc /okr. Olomouc/. Dóm, Rajský dvůr. 1 nádoba z navážkové vrstvy ; 2-7 výběr keramiky ze slovanské vrstvy pod navážkou. - Dom, Paradieshof. 1 Gefäss aus der Aufschüttungsschicht ; 2-7 Keramikauswahl aus der slawischen Schicht unter der Aufschüttung.

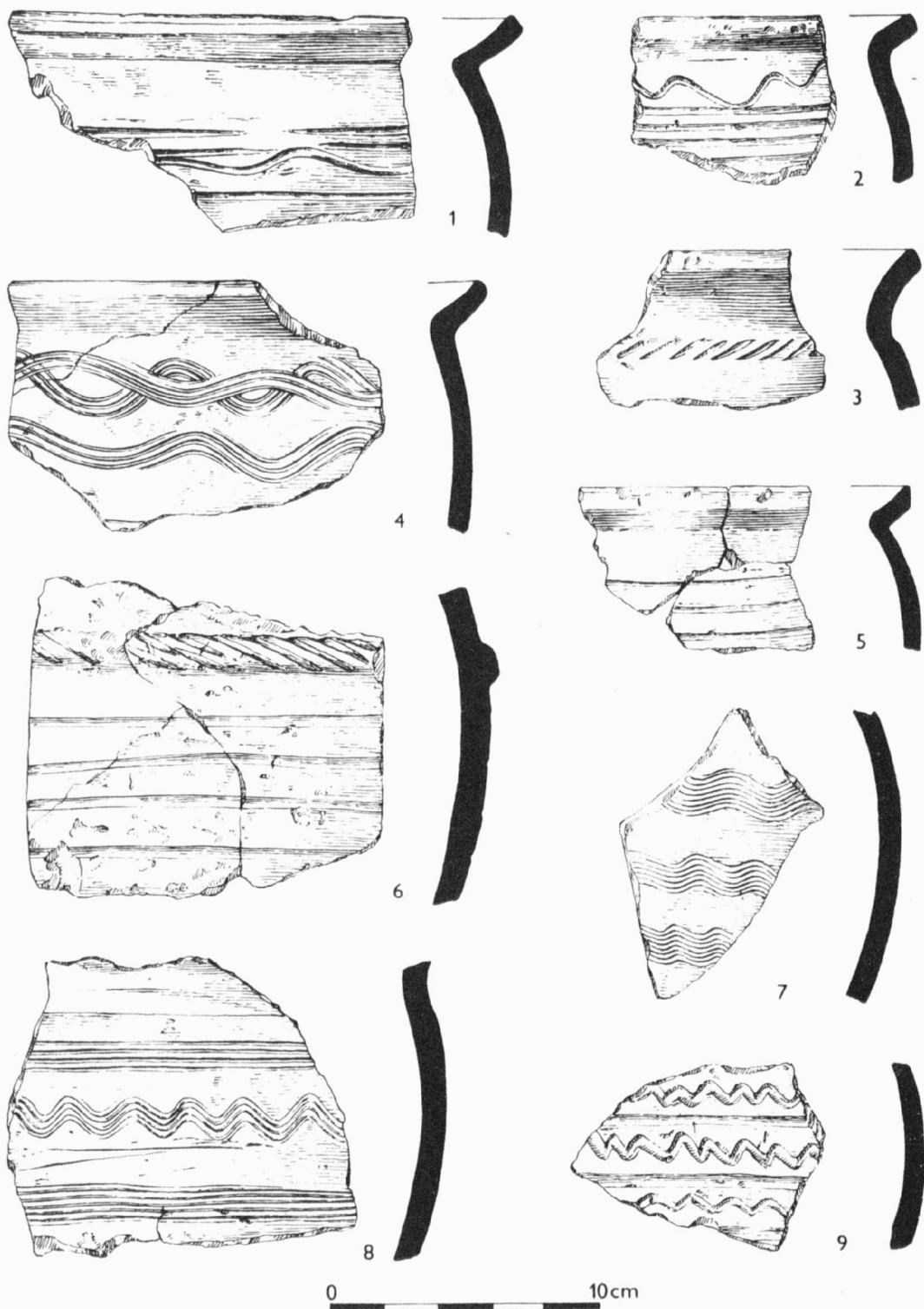

Obr. 34
 Olomouc /okr. Olomouc/. Dóm, Rajský dvůr. Výběr keramiky ze slovanské vrstvy pod navážkou. - Dom,
 Paradieshof. Keramikauswahl aus der slawischen Schicht unter der Aufschüttung.

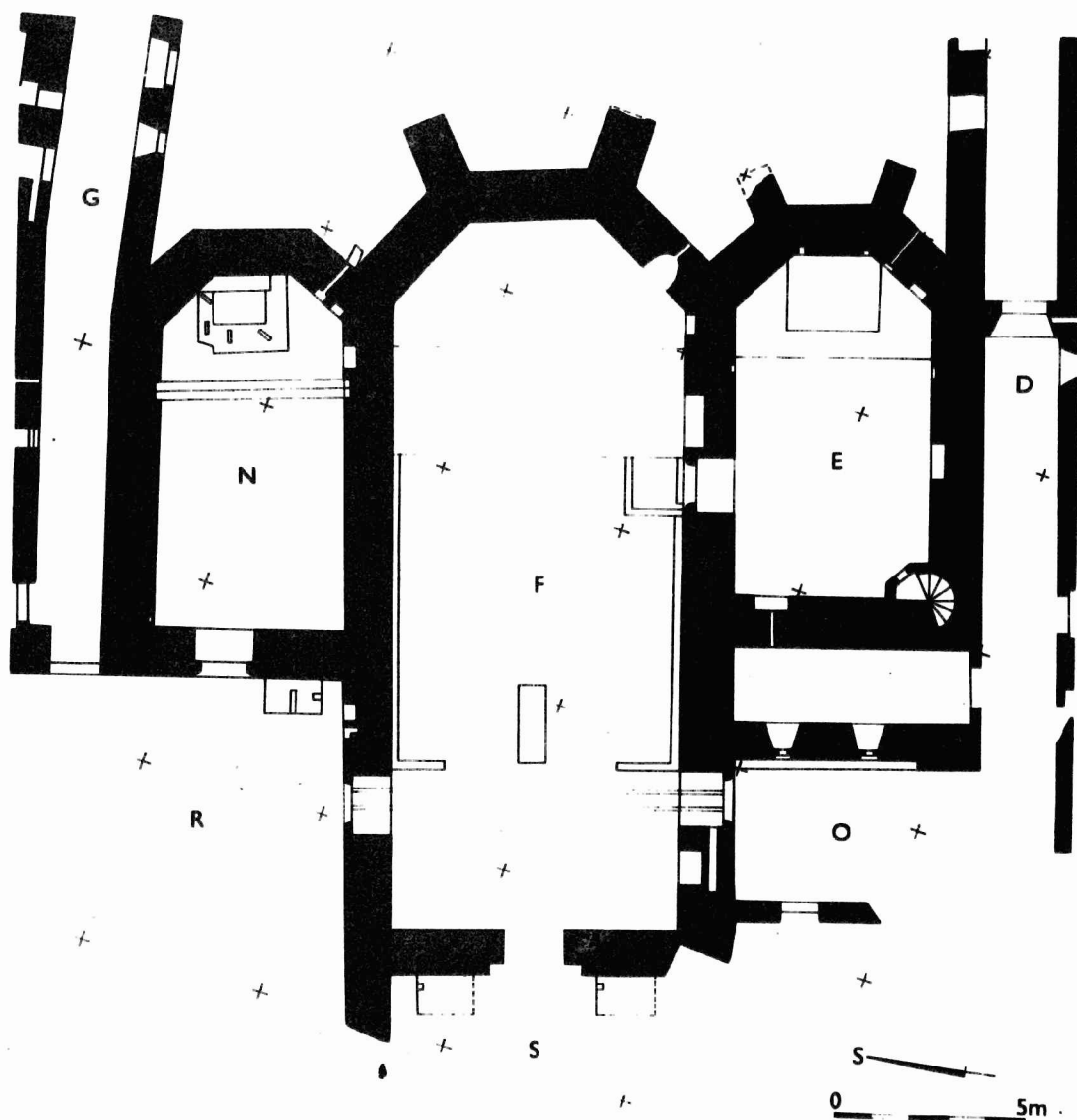

Obr. 35

Olomouc /okr. Olomouc/. Dóm, Rajský dvůr. Výběr keramiky ze slovanské vrstvy pod navážkou. - Dom, Paradieshof. Keramikauswahl aus der slawischen Schicht unter der Aufschüttung.

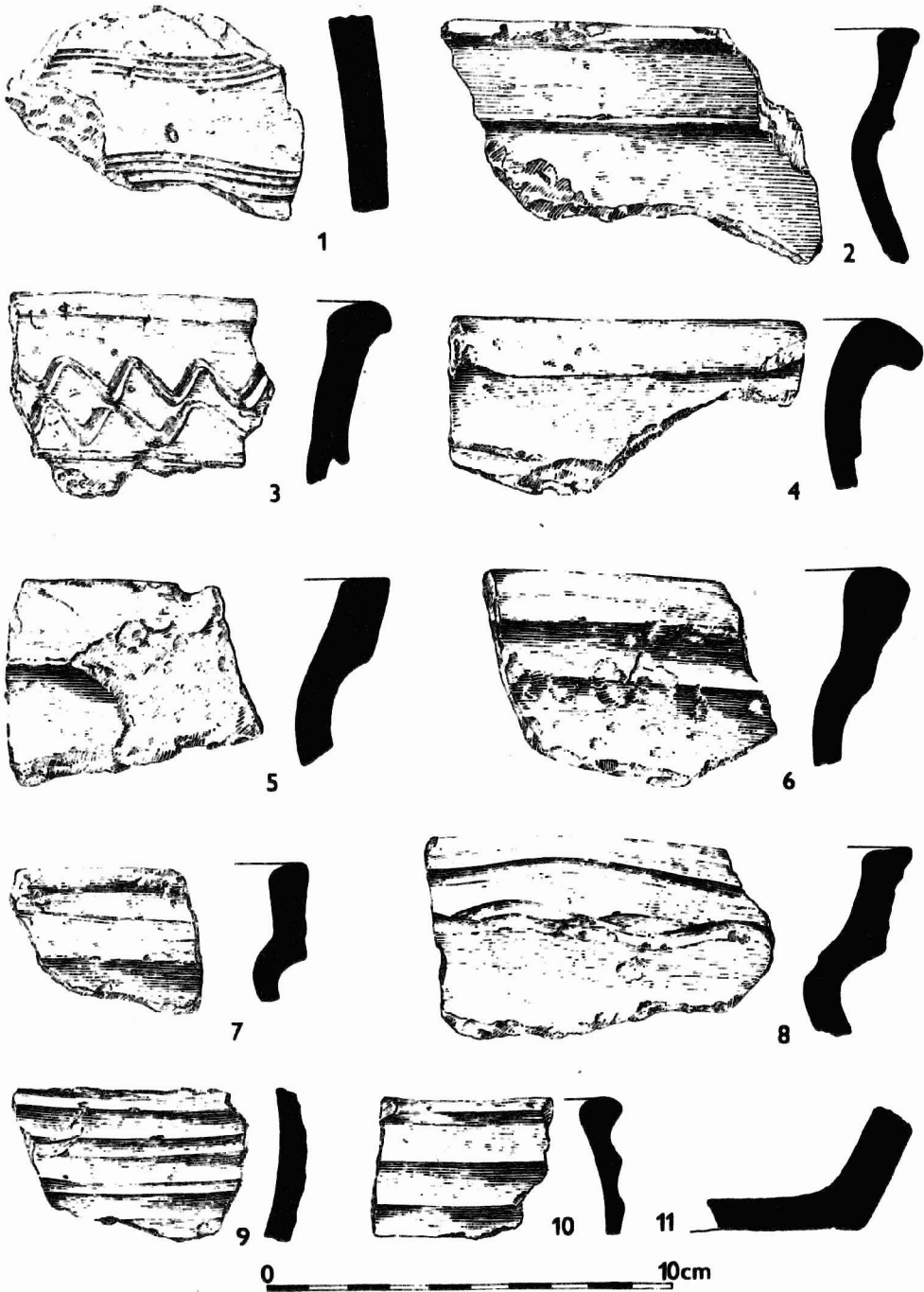

Obr. 36
 Olomouc /okr. Olomouc/. Dóm. Rajský dvůr. Výběr keramiky ze slovanské vrstvy pod navážkou. - Dom,
 Paradieshof. Keramikauswahl aus der slawischen Schicht unter der Aufschüttung.

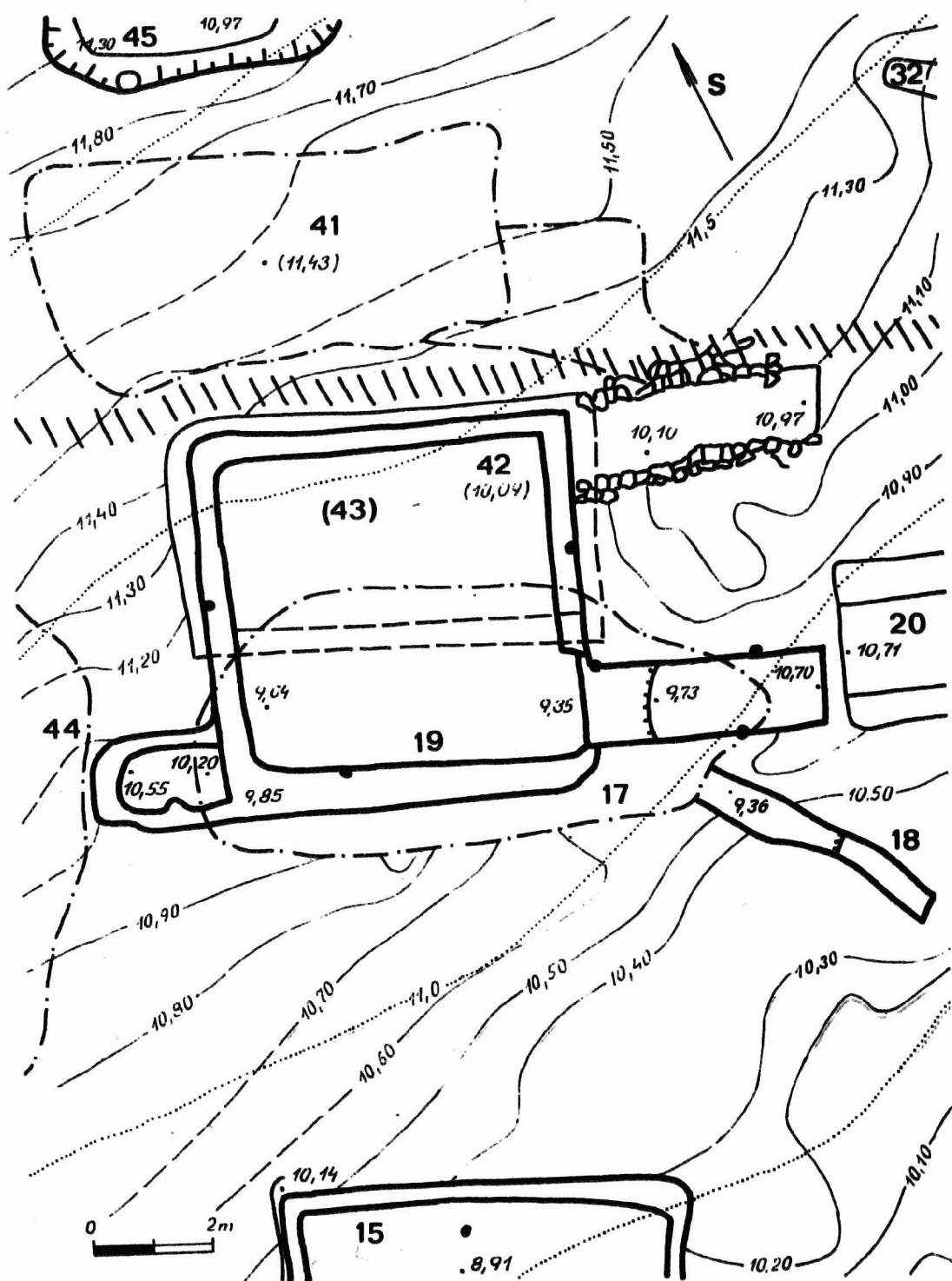
Obr. 37

Dolany /okr. Olomouc/. Kartuziánský klášter, D jižní úsek křížové chodby ; E kaple /současně sakristie ?/ ; F kostel, chór otcu ; G severní úsek křížové chodby ; N kaple ; O místnost spojující křížovou chodbu s chórem otcu ; R kapitulní síň ?/ ; S kostel, chór bratří. - Kartäuserkloster, D südlicher Abschnitt des Kreuzganges ; E Kapelle /gleichzeitig Sakristei ?/, F Kirche, Chor der Väter ; G nördlicher Abschnitt des Kreuzganges ; N Kapelle ; O Raum, der den Kreuzgang mit dem Chor der Väter verbindet ; R Kapitelsaal ?/ ; S Kirche, Chor der Brüder.

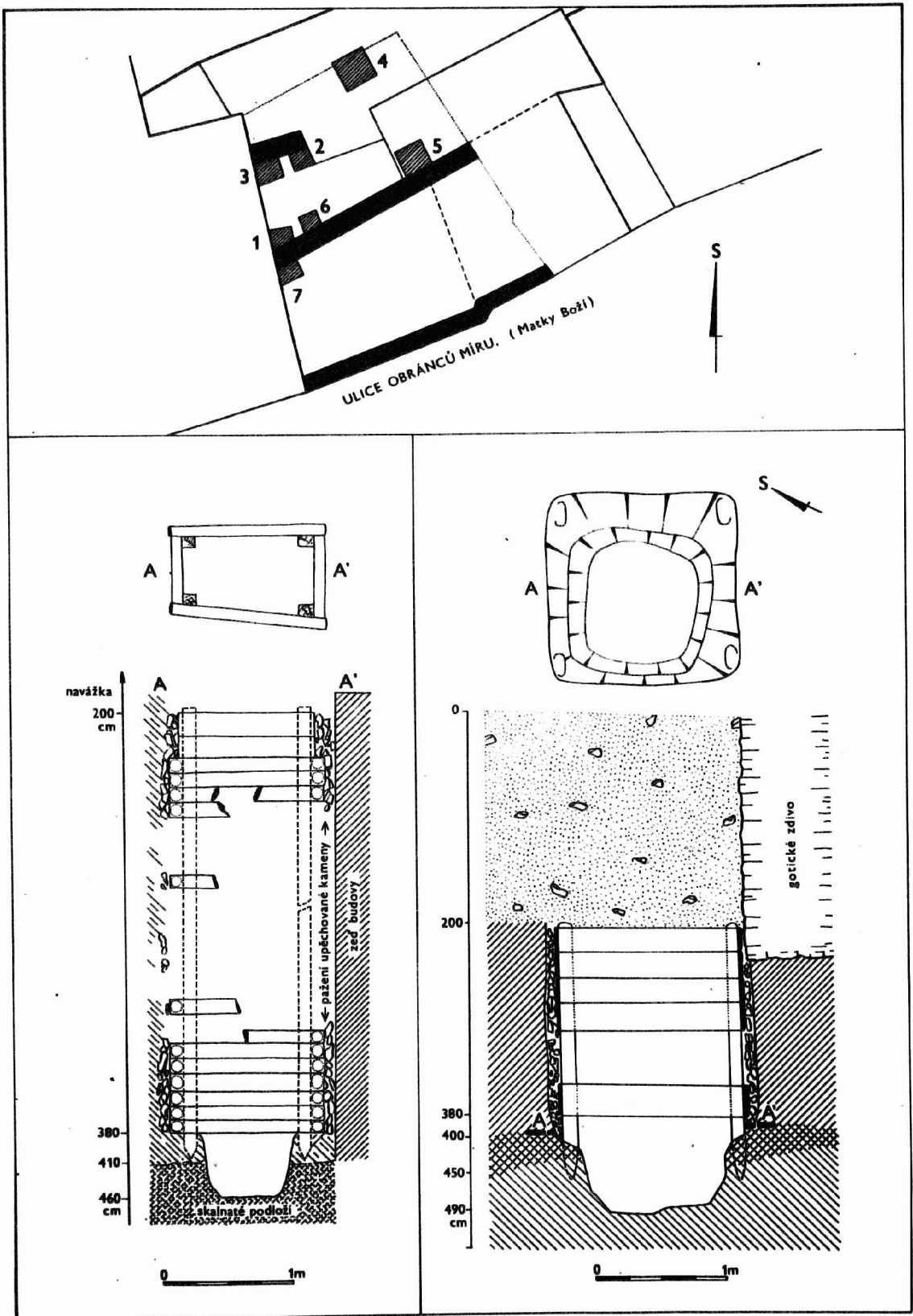

Obr. 38

1 - 10 Majetín /okr. Olomouc/. Středověké tvrzíště. - Mittelalterliche Feste ; 11 Olomouc /okr. Olomouc/. Klášter Hradisko. - Kloster Hradisko.

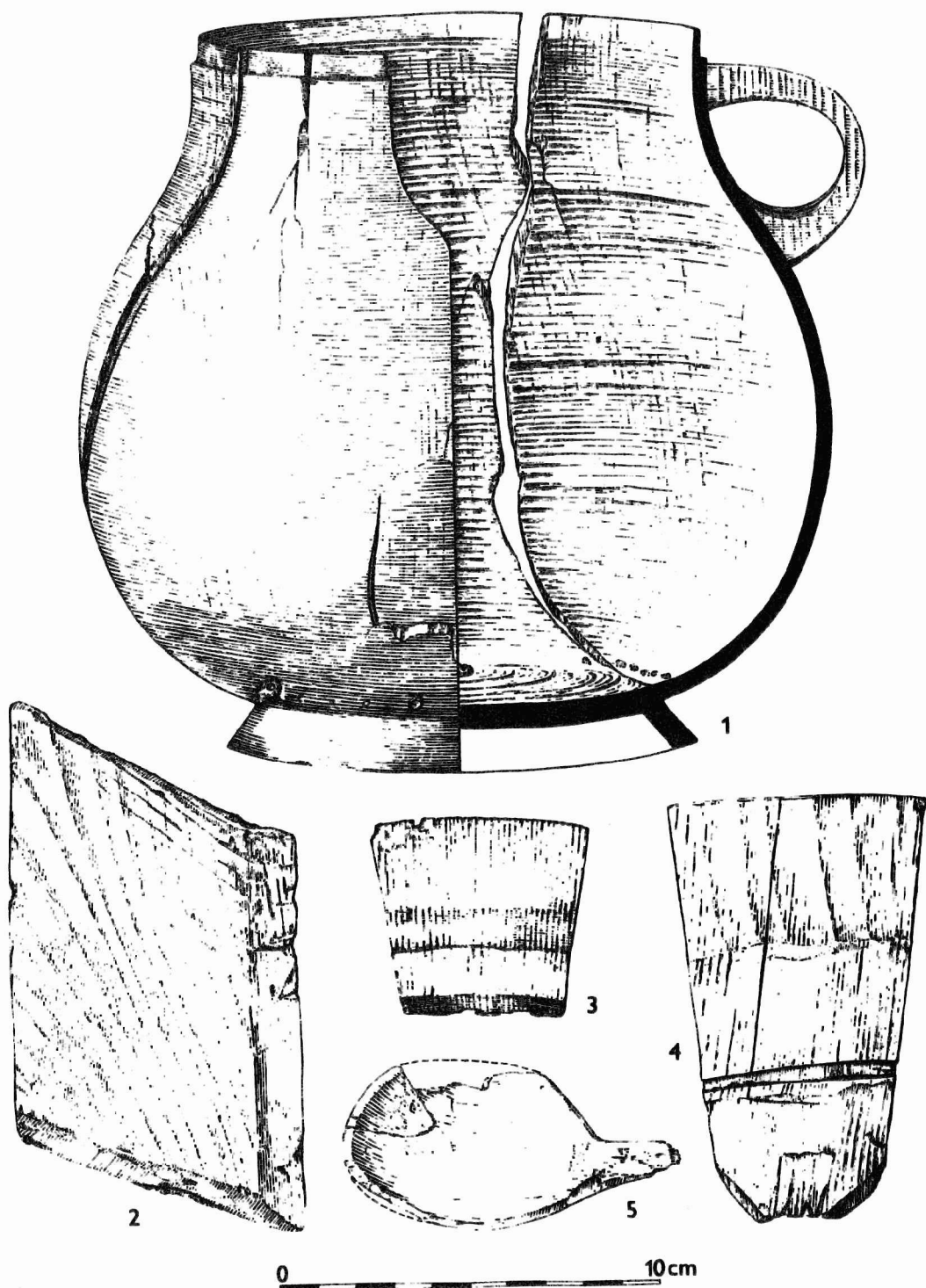

Obr. 39
 Rýmařov / okr. Bruntál/. Zaniklé středověké sídliště. Situace objektů, prozkoumaných v roce 1975. -
 Mittelalterliche Siedlungswüstung. Situation der Objekte, die im Jahre 1975 untersucht wurden.

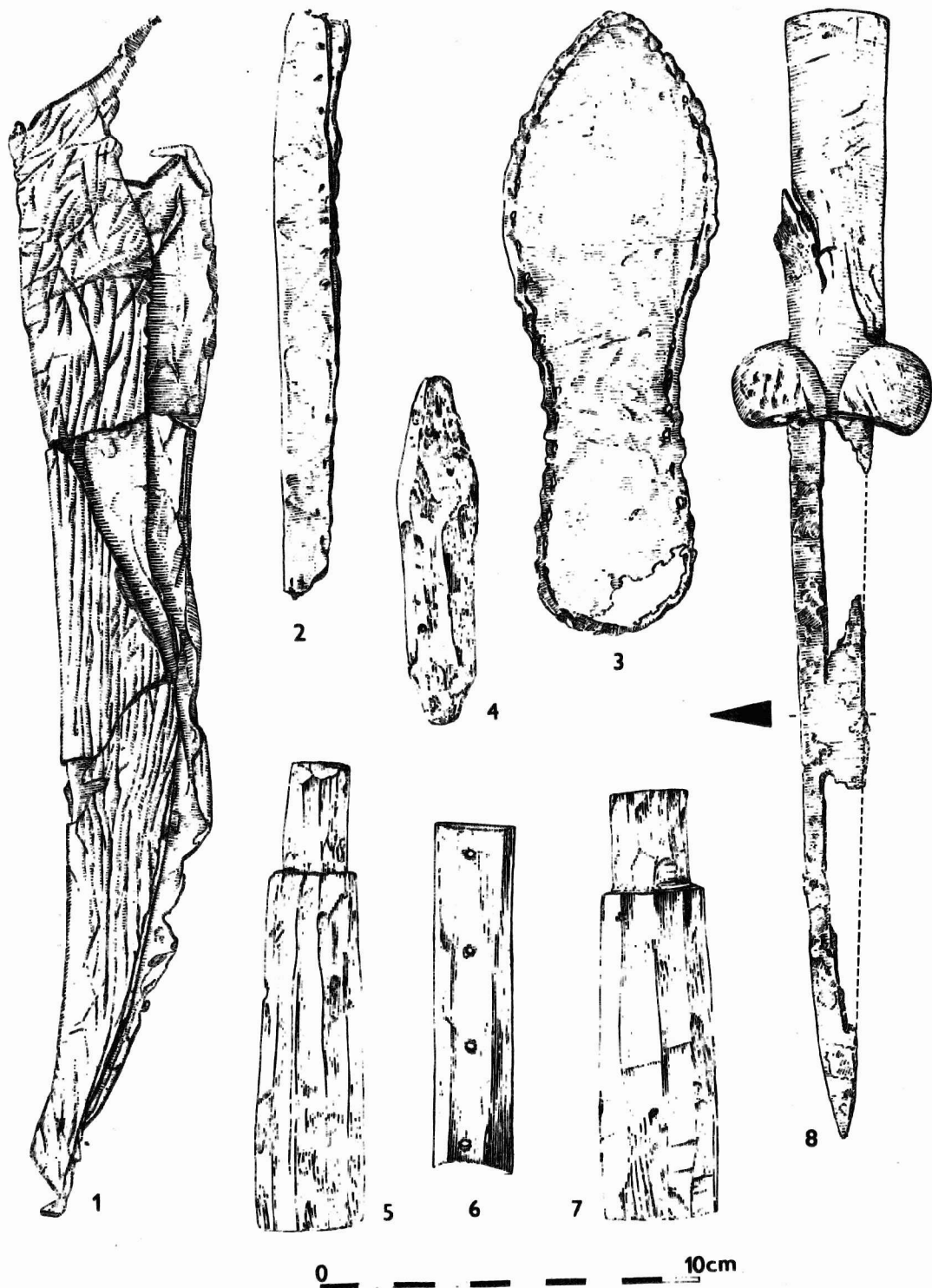
Obr. 40

Jihlava /okr. Jihlava/, Středověké jádro města, Ulice Obránců míru /býv. Platea S. Virginis/. Středověké jámy. - Mittelalterlicher Stadtkern. Strasse Obránců míru /früher Platea S. Virginis/. Mittelalterliche Fanggruben.

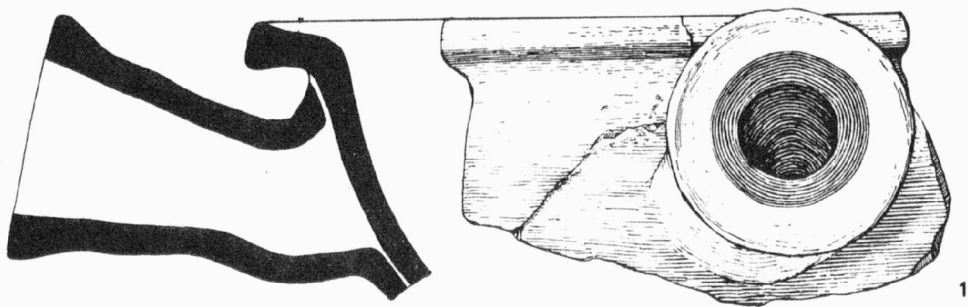
Obr. 41

Jihlava /okr. Jihlava/. Středověké jádro města, Ulice Obránců míru /býv. Platea S. Virginis/. Dřevěné předměty ze středověkých jámek. - Mittelalterlicher Stadtkern. Strasse Obránců míru /früher Platea S. Virginis/. Holzgegenstände aus mittelalterlichen Fanggruben.

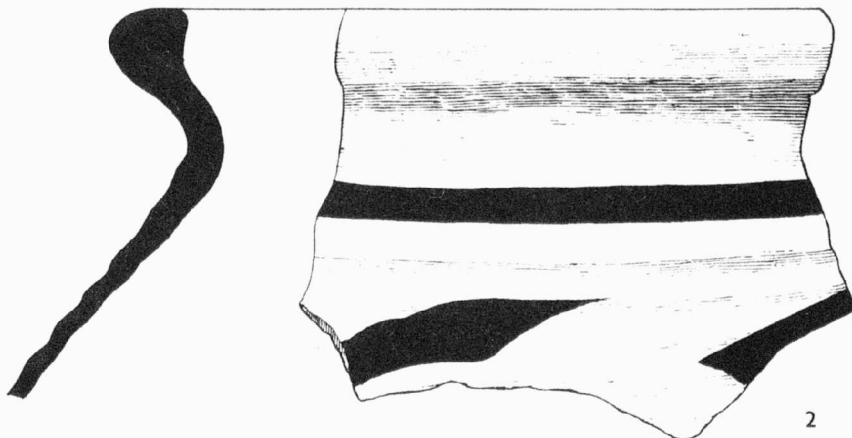

Obr. 42

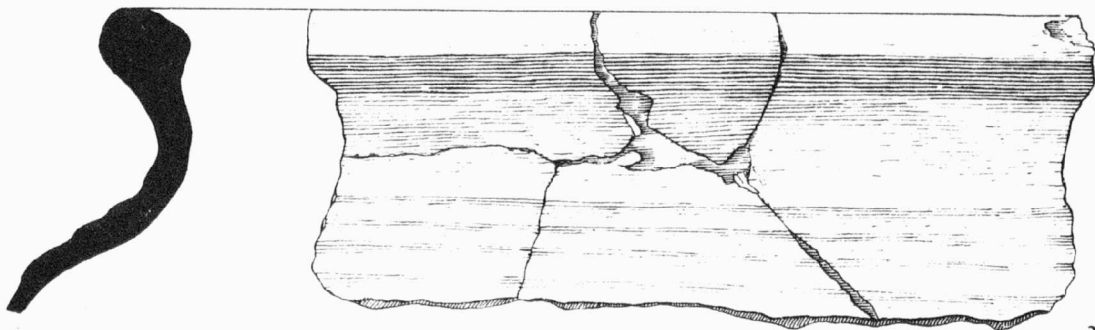
Jihlava /okr. Jihlava/. Středověké jádro města. Ulice Obránců míru /býv. Platea S. Virginis/. Nálezy ze středověkých jámek. - Mittelalterlicher Stadtkern. Strasse Obránců míru /früher Platea S. Virginis/. Funde aus mittelalterlichen Fangruben.

1

2

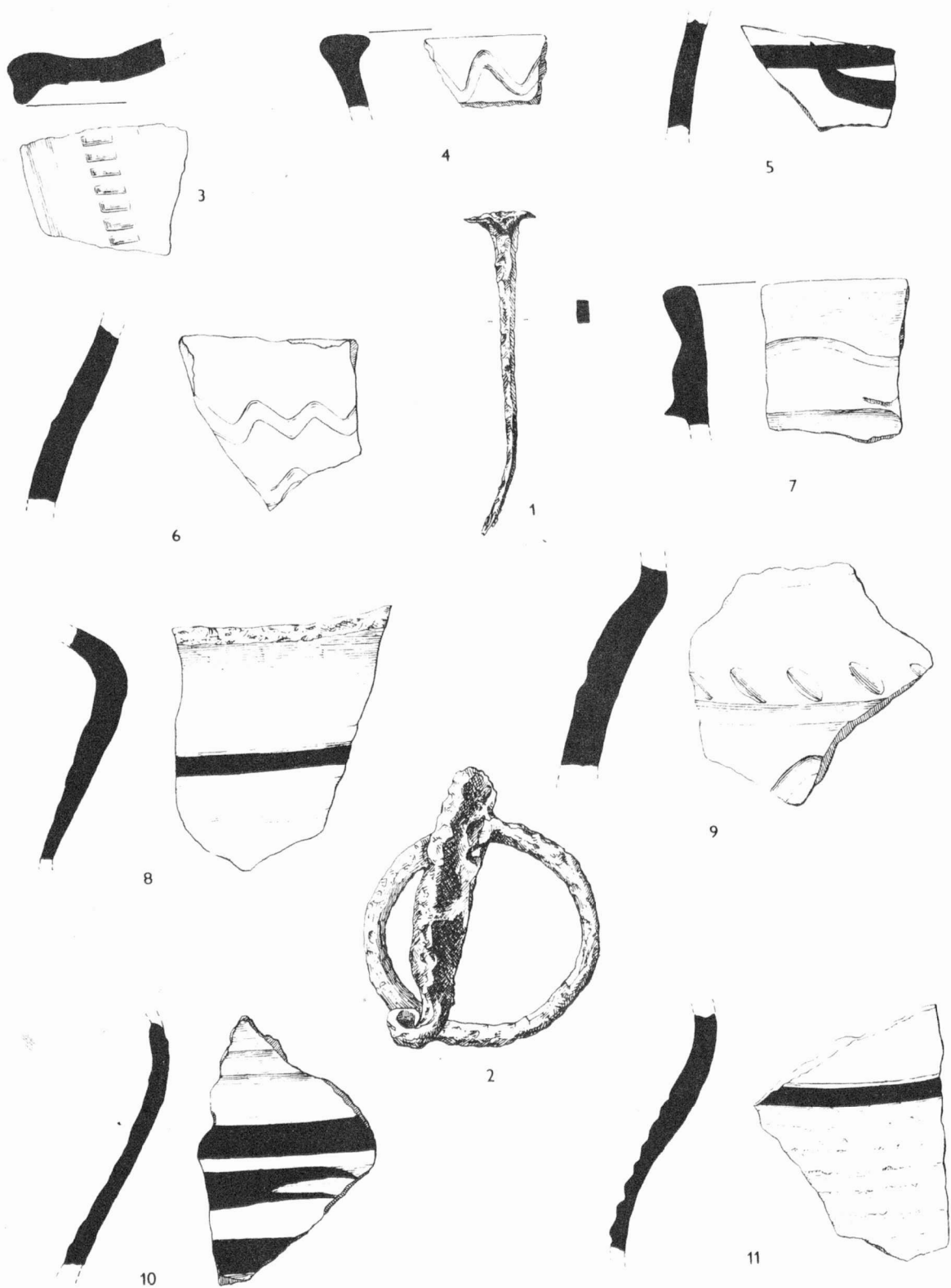
3

4

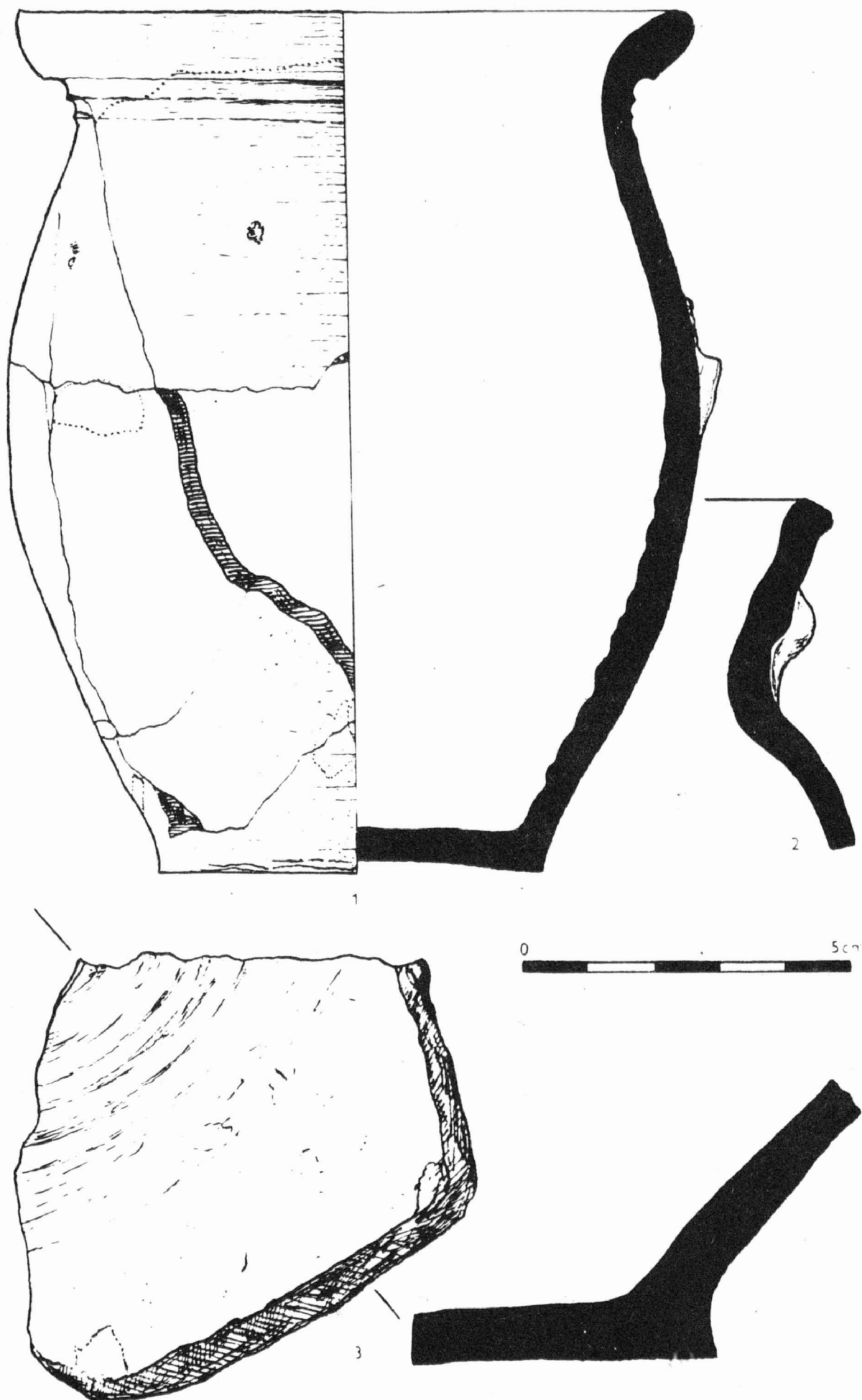
Obr. 43

Moravská Třebová /okr. Svitavy/, Udánky, raně feudální mota. Výběr keramiky. - Udánky, Frühfeudale Motte. Keramikauswahl.

Obr. 44

Moravská Třebová /okr. Svitavy/. Udánky, raně středověká motta. Výběr keramiky a železných předmětů. - Udánky, frühfeudale Motte. Auswahl an Keramik und eisernen Gegenständen.

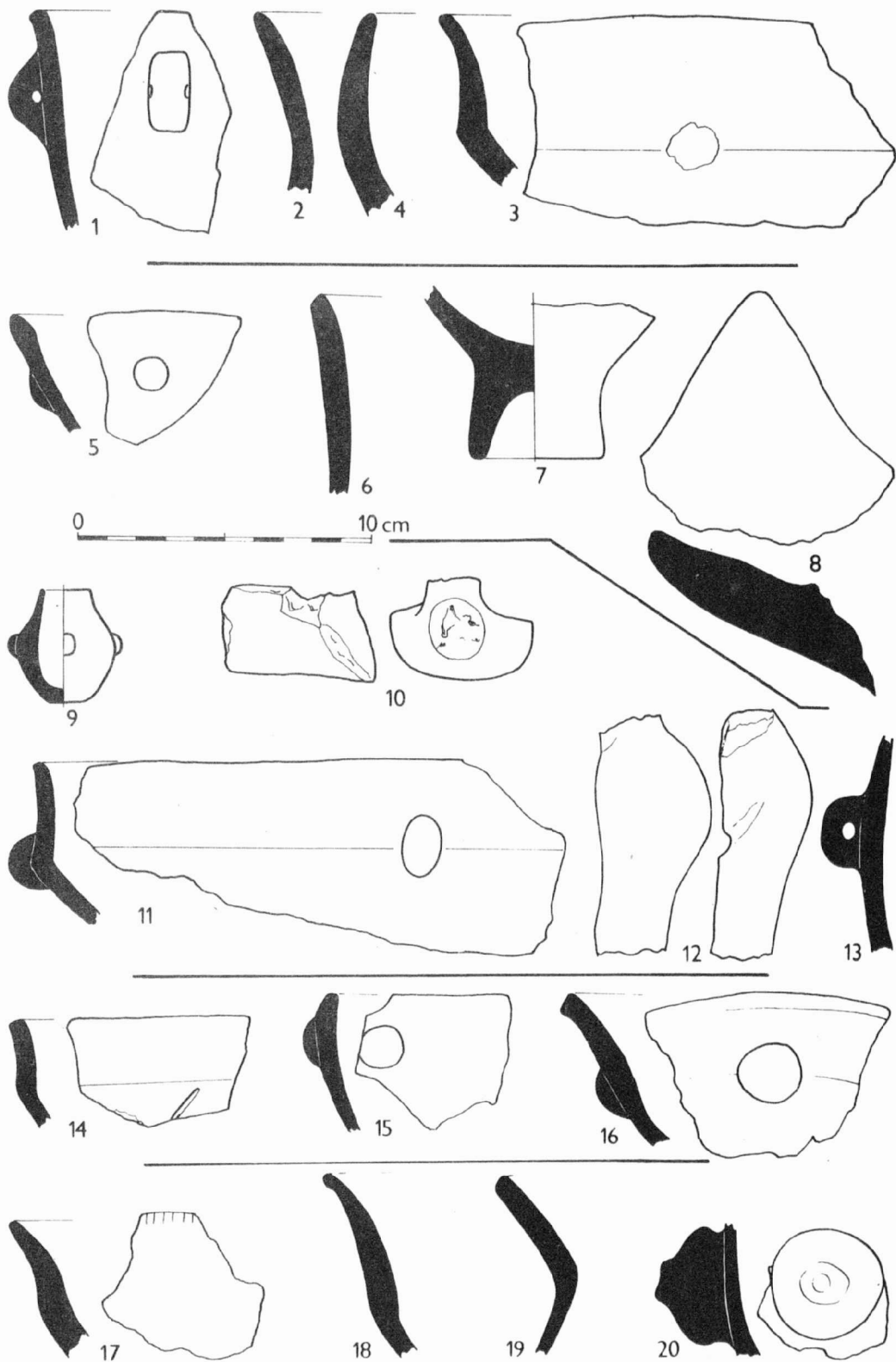
Obr. 45

Pornice /okr. Kroměříž/. Průvodní keramika k nálezu stříbrného pokladu z doby třicetileté války. - Begleitkeramik zum Silberschatzfund aus der Zeit des Dreissigjährigen Krieges.

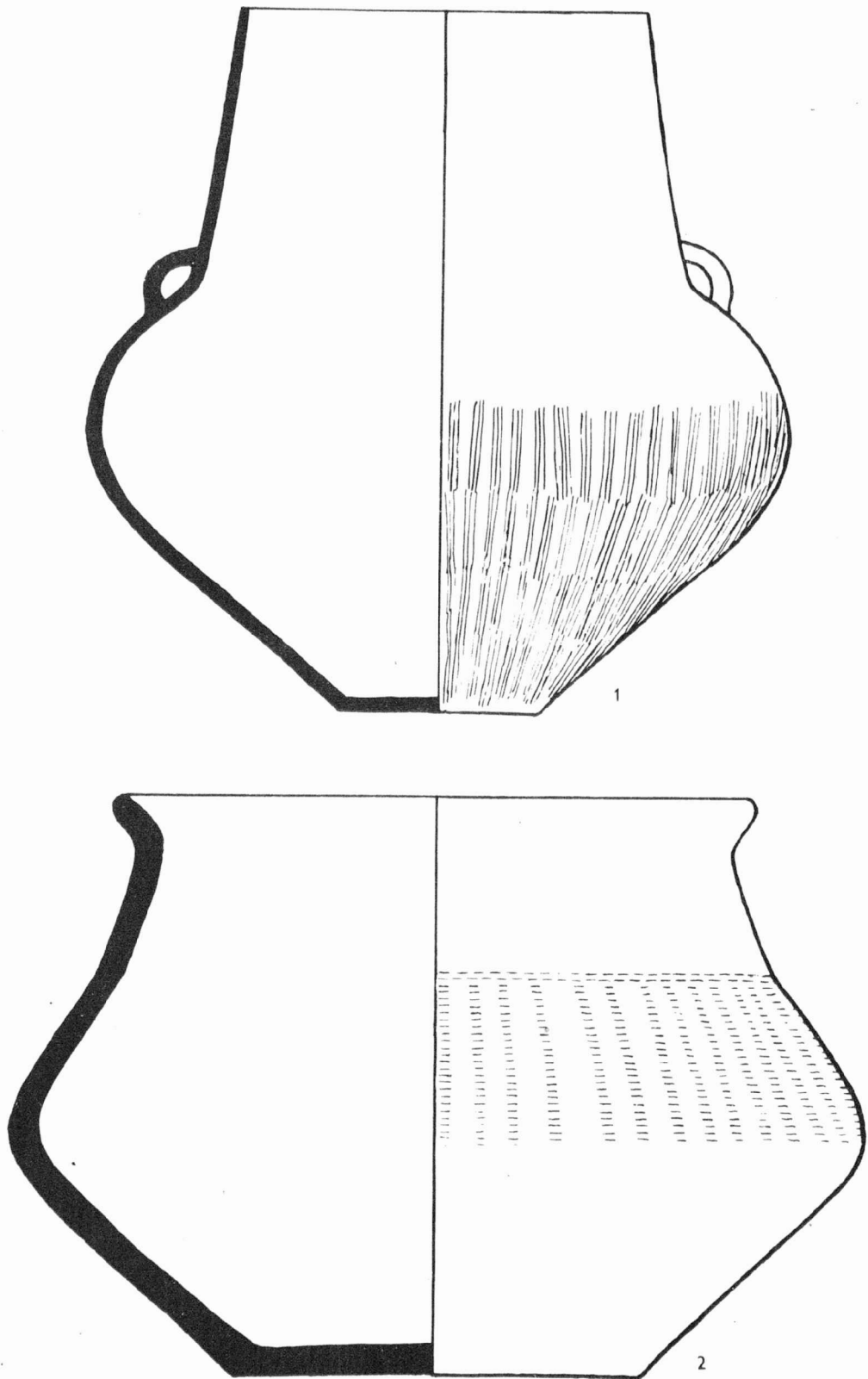
Obr. 46

Luka nad Jihlavou /okr. Jihlava/. Hrad Rokštýn. Rostlinné zbytky. 1 pšenice obecná /zepředu, zezadu, z boku, zdola, klíček, naklíčený klíček, sněživé? zrno/ ; 2 žito seté ; 3 ječmen /dvouřadý/ ; 4 oves setý ; 5 jílč márnivý ; 6 svízel přítula ; 7 svízel nepravý ; 8 merlík bílý ; 9 koukol /celé semeno a vnitřek/ ; 10 rdesno svačkovité ; 11 chrpa polní ; 12 šťovík menší /vnitřek nažky/. - Burg Rokštýn. Pflanzenüberreste. 1 gemeiner Weizen /von vorne, von hinten, von der Seite, von unten, Keimling, angekeimter Keimling, von Brandpilzen? angefallenes Korn/ ; 2 Roggen ; 3 zweizeilige Gerste ; 4 Saathafer ; 5 Taumelkolch ; 6 Klebkraut ; 7 Labkraut ; 8 weisser Gänsefuss ; 9 Kornrade /Ganzer Samen und Inneres / ; 10 Windenknöterrich ; 11 Kornblume ; 12 kleine Sauerampfer /Nüsscheninneres/.

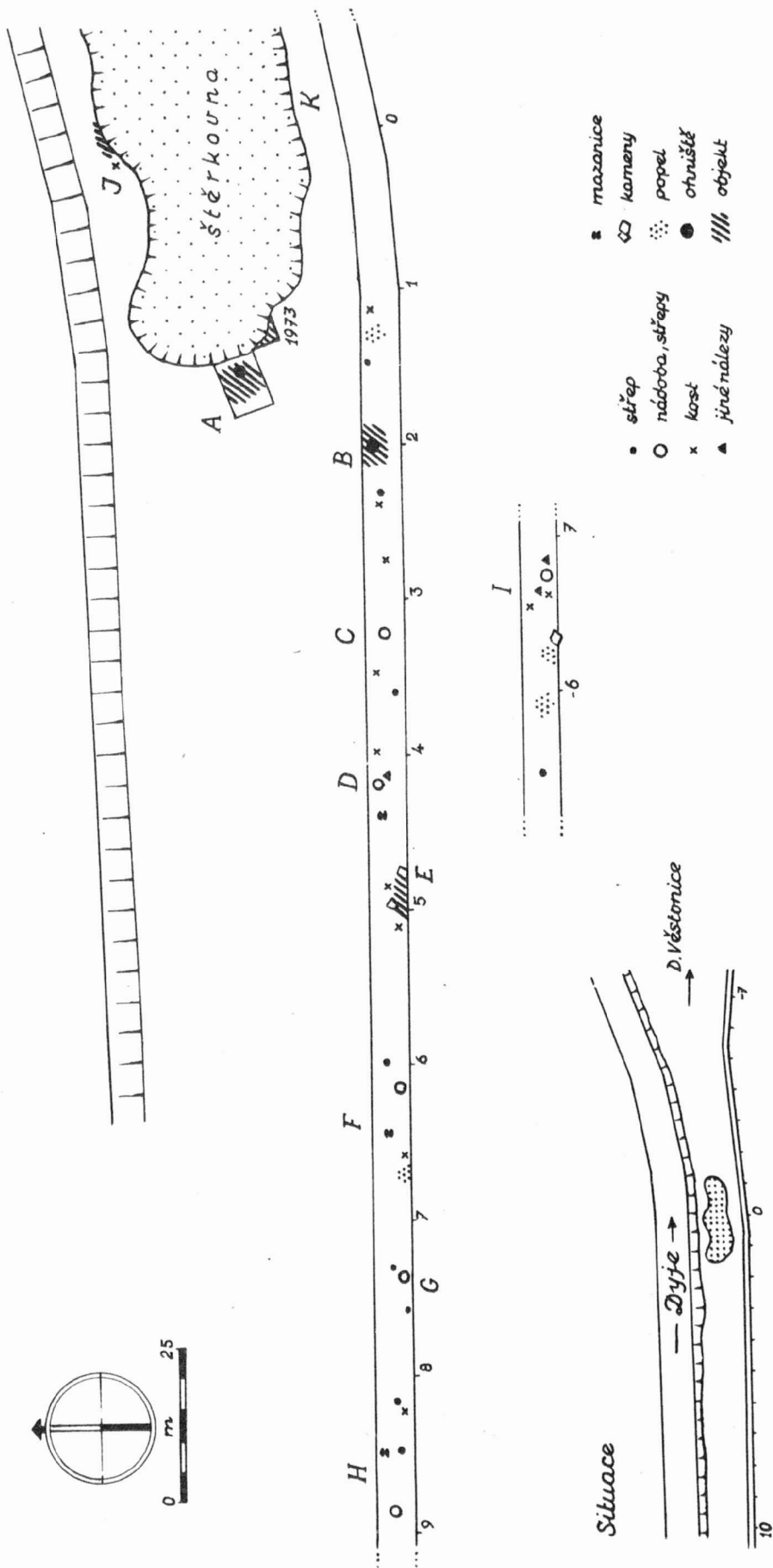
Obr. 27

Neolitická keramika z lokalit na horním toku Rokytná a Jevišovka. - Neolithische Keramik von Lokalitäten am oberen Flusslauf der Rokytná und Jevišovka. 1-4 Hostim /okr. Znojmo/ II ; 5-8 Jiřice /okr. Znojmo/ I ; 9-13 Lesunky /okr. Třebíč/ I ; 14-16 Výčapy /okr. Třebíč/ I ; 17-20 Výčapy /okr. Třebíč/ II.

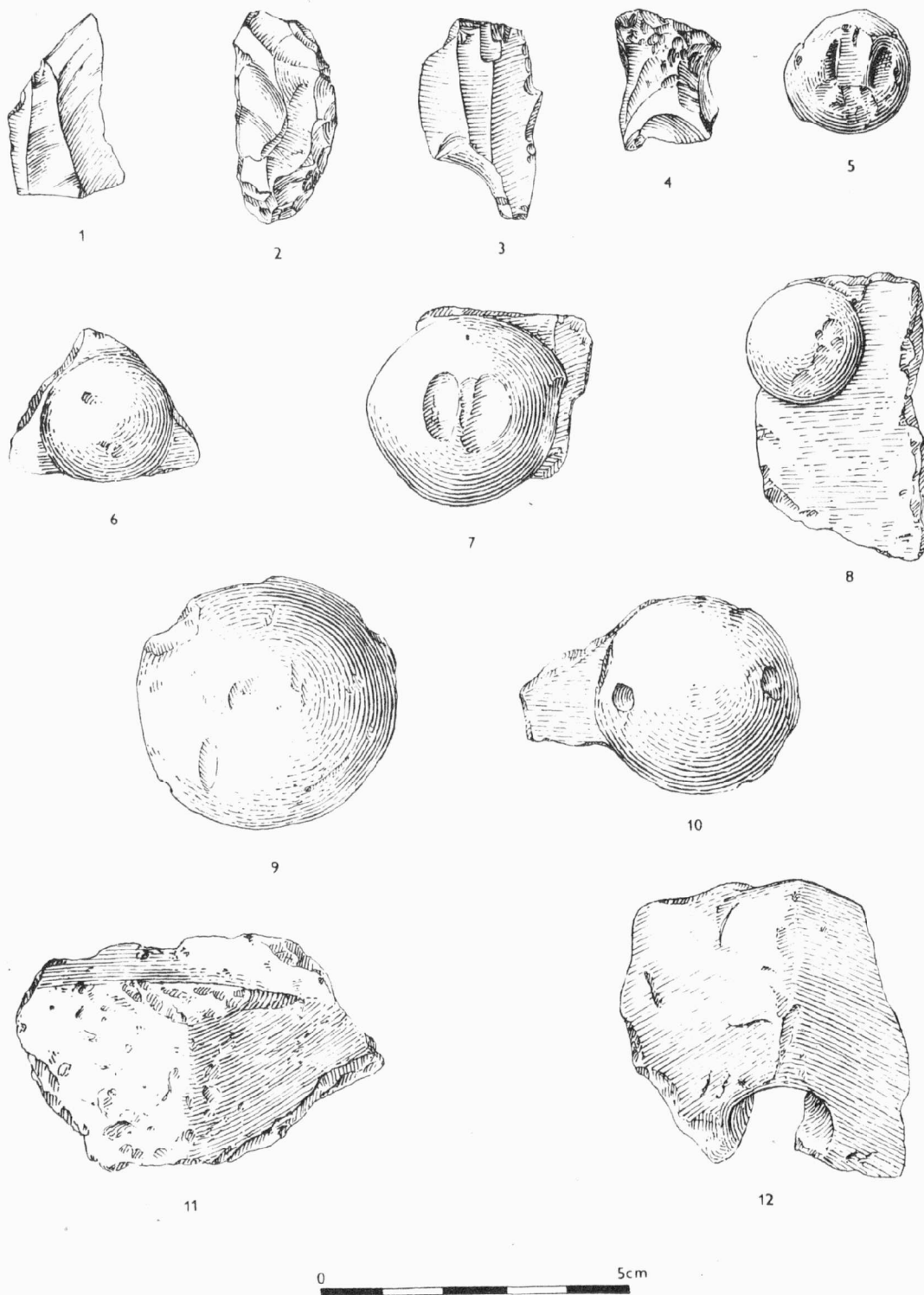
Obr. 48

Lednice /okr. Břeclav/. 1 nádoba velatické kultury ; 2 nádoba z doby stěhování národů. - 1 Gefäß der Velaticer Kultur ; 2 Gefäß aus der Völkerwanderungszeit.

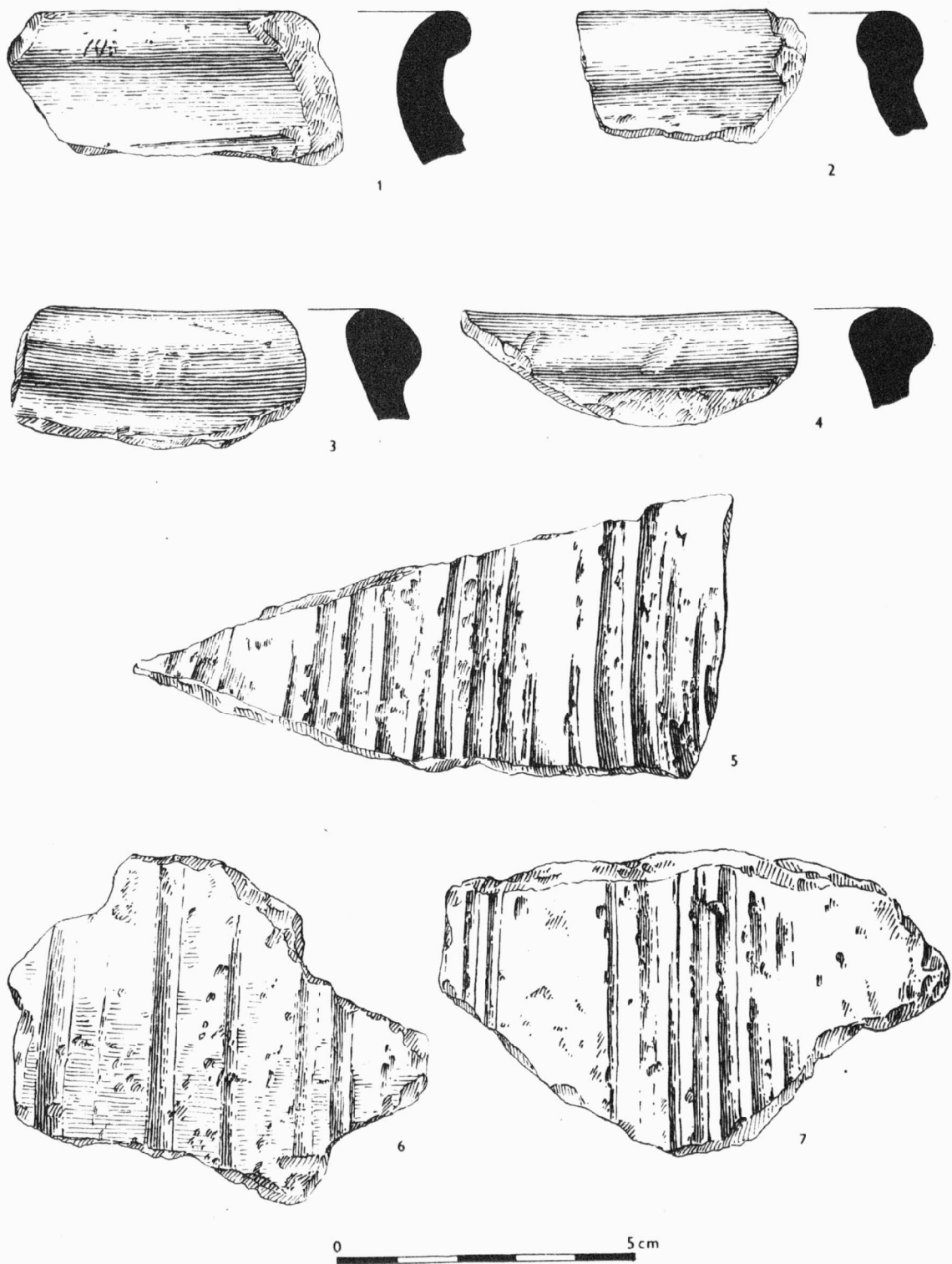

Obr. 49

Dolní Věstonice /okr. Břeclav/. Situační přehled nálezů ze zachránovacího výzkumu na trase nové silnice západně obce. - Situationsfundübersicht der Rettungsgrabung auf der Trasse der neuen Strasse westlich der Gemeinde.

Obr. 50
 Bílovice - Lutotín /okr. Prostějov/. Materiál z trati "Zlámané", - Material aus der Flur "Zlámané".

Obr. 51
 Bílovice-Lutotín /okr. Prostějov/, Material z trati "Pod hájem". - Material aus der Flur "Pod hájem".

P Ř E H L E D V Ý Z K U M Ů 1 9 7 5

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : Doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : nádobka z velatického žárového hrobu ze Šlapanic
Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejně

PI 1520

1945. (1947.)